

Vatra veche 12 Vatra veche

Români din toate țările, uniți-vă!

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul XV, nr. 12 (180) decembrie 2023 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) • Fondatori I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc
VATRA, 1971 • Redactor-șef fondator Romulus Guga • VATRA VECHE, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciuț

Alba Iulia, Biserica Ortodoxă „Arca Noetică”, proiectată de Dorin Ștefan

AVANGARDA, CU IONUȚ VULPESCU. INVITAT: NICOLAE BREBAN

SUMAR

Avangarda cu Ionuț Vulpescu. Invitat: Nicolae Breban/3
40 de ani fără Marele Nichita, de Ocean Stamboliev/7
Nichita Stănescu în bulgară, de Ocean Stamboliev/8
Blocnotes. Un zâmbet, de George Sanda/9
Anul Nichita Stănescu, de Nicolae Băciut/10
Liviu Rebreanu, Crăișorul Horia, de Ionel Popa/11
Proza literară a lui Lucian Blaga, de Ionel Popa/12
Correspondența lui Dimitrie Stelaru, de Gheorghe Sarău/13
Niculae Gheran în oglinda corespondenței, de Rodica Lăzărescu/14
Memorialistică. Mariana Șora, de Dorin Nădrău/15
Noi scene din viața literară, de Ion Lazău/16
Jurnal de prezentă, de Ecaterina Țarălungă/17
(Re)interpretări Urmuz, de Milena Munteanu/18
Restituiri literare. „Fantazianul” (Ion C. Pena), de Zenovie Cărlugea/19
Miezul unui ev aprins. Arlus, de Aurel Buzincu/20
Vatra veche dialog cu Monica Lovinescu, de Nicolae Băciut/22
Poeme de Dumitru Mălin/23
Cronica literară. Veronica Pavel Lerner, Poezii, de Maria Cecilia Nicu/24
Convorbiri lirice (Răzvan Ducan), de Ioan Marcoș/25
Discurs liric cerebral, concentrat, gnostic (Carmen Tania Grigore), de Victor Rusu/27
Poezia, jertfă și dar divin... (Persida Rugu), de Iulia Ghidiu/28
Sentimentul pierderii (Ana-Maria Păunescu), de Simona Mihiuțiu/29
Sandu Frunză – prin iubire, de Ionuț Țene/30
Nastascica Popa - poezia ca un cântec din ochi de cer, de Maria Vaida/31
Îmbrățișarea (Tatiana Scurtu), de Iulian Cătălu/32
Cine trage sforile în Marea Galbenă (Ioan Cioba), de Melania Cuc/33
Radu Ciobanu, un mare senior al romanului românesc, de Silvia Urdea/35
Un roman al identității umane - Viața: Cap sau pajură (Melania Cuc), de Constantin Stancu/38
Mirajul iubirii (Angela Burtea), de Ghiță Nazare/40
„Sabia de miresme” a lui Eugen Simion, de Traian Vasilescu/41
Pășind cu sfială, între lumi (Nicolae Băciut/N. Steinhardt), de Simona Mihiuțiu/42
Semne de carte (Rodica Lăzărescu), de Zenovie Cărlugea/44
O aleasă viziune a Asei (Viorela Isticioaia – Budura), de Constantin Lupeanu/45
Soldații – poveste din Ferentari (Adrian Șciop), de Mircea M. Pop/47
Ori scriitor, ori e ceva bai!, de Dumitru Hurubă/48
Documentele continuității. De la romani la români, de Ioan-Aurel Pop/49
Convorbiri duhovnicești cu Î.P.S. Ioan, de Luminița Cornea/50
Leur-i ler, poem de A.M. Miron/51
Colindele, o permanență a sufletului românesc, de Horia Ion Groza/51
Tunetul (Iisus Hristos), de Eugen Mera/54
În „Arca Noetică”, de la pământ la cer, de Nicolae Băciut/55
Documentar. Vasile Netea, Despre „Telegraful Român”, de Florin Bengean/56
Asterisc. Figura 114 – „Mormintele scriitorilor”, de Gheorghe Sarău/57
Ocean întors. Pavel Gățăianțu. Prezentare și selecție Gabriela Mocănașu/58
Starea prozei. Alertă de Anul Nou, de Nicolae Suci/59
Impresii lusitane. Poeți portughezi reprezentativi, de Cristina-Rodica Mazălu/61
Ocean întors. Amelia Pavel (1915-2003), de Veronica Pavel Lerner/63
Starea prozei. Competitori, de Silvia Urdea/65
Revoluția franceză, între inevitabil și absurd, de Alex Măroiu/67
Poeme de Dorina Brândușa Lande/68
Memoriile unei capre, de Dumitru Ichim/69
Poeme de Emilia Amariei/70
Poeme de Felix Sima/71
Poeme de Dumitru Hurubă/72
Teatru. Venirea, de Valeriu Stancu/73
Scena. Oglinda ca revelatoare de adevăruri teatrale, de Tamara Constantinescu/74
Sculptorul Mihai Caranica în dialog cu materia, de Cristina-Rodica Mazălu/78
Hooopa. Ferpar Rona Hartner, de Gabriela Mocănașu/79
Literatură și film. Mărul și poezia, de Alexandru Jurcan/80
Muzica zilelor noastre. Recitaluri de consemnat, de Adrian Simeanu/80
Lansarea cărții: Ana Blandiana, mai mult ca trecutul, de Simona Mihiuțiu/81
Cartea zilelor noastre. Hamburg la 1904, de Adrian Simeanu/81
Ecouri târzii, sau o poveste ce ne-o vom aminti mereu, de Diana Ionescu/82
Catrene migrenogene, de Nicolae Măteș/83
Lumea lui Larco, de Vasile Larco/84
De la un clasic citire. Neculae Ghișescu/84
Curier. De la Vatra veche la Vatra nouă/85
Poeme de Gabriela Mocănașu/86
Răvaș în decembrie, de Constantin Lupeanu/86
Scrisori deschise. Speranța nu urcă niciodată cu liftul, de Simona Mihiuțiu/
Veronica Pavel Lerner/86
Panoramic cultural – decembrie 2023 (foto)/87

Cristelnița universală – Sfântul Duh clocind apele primordiale și Pogorârea Mântuitorului la iad, absida sudică, 8,20x4,30 m

Număr ilustrat cu imagini din Biserica Ortodoxă „Arca Noetică”, Alba Iulia

AVANGARDA, CU IONUȚ VULPESCU. INVITAT: NICOLAE BREBAN

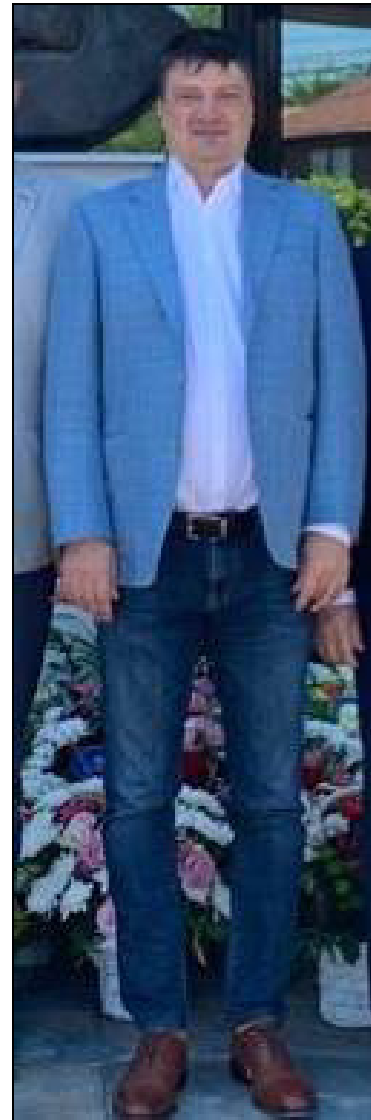
Despre literatură, critică literară, talent și orgoliu. Un dialog inedit cu romancierul Nicolae Breban

Cea de-a șasea ediție a *podcast*-ului *Avangarda, cu Ionuț Vulpescu* aduce în prim plan un dialog inedit cu scriitorul Nicolae Breban. Intervievat în urmă cu mai mulți ani, romancierul Nicolae Breban ne vorbește despre literatură, critică literară și despre generațiile creatoare de dinainte și de după 1989. Vom afla, de asemenea, care sunt resorturile intime de creație ale scriitorului Nicolae Breban, dar și care sunt coordonatele vieții și ale caracterului omului Breban. Despre orgolii asumate și false modestii evitate, despre rolul divinului și al iubirii în procesul de creație al scriitorului, precum și despre credință ne va vorbi un personaj important al lumii culturale autohtone, un nume mare al literaturii române, în cadrul unui dialog inedit, scos din arhiva personală a fostului ministru al Culturii, Ionuț Vulpescu.

LITERATURA ROMÂNĂ ÎNAINTE ȘI DUPĂ REVOLUȚIE

„Scriitorul trebuie să aibă organ pentru relații”

Ionuț Vulpescu – Cărui fapt îi datorează un scriitor notorietatea? Ce contribuie la consacrarea unui scriitor?
Nicolae Breban – Insistența în publicare. De aceea e greu deseori de diferențiat între un scriitor cu adevărat talentat și unul care e foarte prezent. Insistența înseamnă și să ai organul acela pentru publicitate, pentru relații, pe care uneori scriitorul bun nu-l are. De aceea, în primii timpi, câștigă scriitorul care are acest organ pentru relații. Uneori se întâmplă cazuri dramatice, cum a fost cazul lui Bacovia, care n-avea organ pentru relații, acel organ care e folosit în management, în comerț, în lumea bancară, *public relations*. Săracul Bacovia, n-avea simț pentru *public relations* și de aceea, cu 40 de ani întârziere, critica și publicul au descoperit că e un mare poet, la fel de mare ca Argezi. Mai e un caz și mai grav, însă acesta e explicabil că a murit tânăr, Blecher care stătea țintuit la pat. Acum ne dăm seama, după 40 de ani, că e un prozator de mâna întâi.

Deci insistența în publicare și capacitatea de a crea relații în lumea literară contribuie la consacrarea unui scriitor.

„Noi nu făceam instrumente ale propagandei”

I.V. – Există o ruptură în literatura română după momentul 1989? Dumneavoastră vă datorați notorietatea ca romancier perioadei de dinainte de 1989.

N.B. – Nu cred că e o ruptură. E o ruptură politică. Și ea nu atât de radicală precum părea în zilele Revoluției. De exemplu, o parte mare nu numai a structurilor socialiste, ceaușiste, dar și a relațiilor continuă și azi. De aceea e și atât de greu să se facă reformă, nu numai pentru că cei de la guvern nu sunt în stare să facă,

dar nici lumea nu prea vrea să facă, pentru că foarte multă lume trăiește încă în tipul de relație din comunism. Mergi undeva, ai un mic salariu, pe urmă te plimbi, nu faci nimic, vorbești la telefon de foarte mulți bani, nu te interesează problemele de bilanț ale întreprinderii, export, import etc. *Nici în politică și nici în administrație nu s-a creat acea cezură, acea ruptură radicală cu mentalitatea comunistă.* În literatură eu nu văd niciun fel de ruptură acum, mai degrabă s-a întâmplat ruptura la începutul anilor '60. Într-adevăr, s-a produs o ruptură odată cu ieșirea din pușcărie a deținuților politici și odată cu primele măsuri de quasi-liberalizare ale cenzurii, cu acel elan politic al rupturii parțiale a Partidului Comunist de→

Moscova, cu acele prime afirmări ale naționalismului comunist românesc. Noi am profitat atunci, generația mea, numită „generația '60”, dar generația '60 a fost constituită din trei generații, de fapt. Era o generație literară, psihologic literară, care includea Cercul literar de la Sibiu (Ștefan Aug. Doinaș, Nicolae Balotă, Negoieșcu, Ovidiu Cortuș și ceilalți). Noi, șazeciștii, și cei mai tineri ca noi (Păunescu, Gabriela Melinescu, Constanța Buzea), toate aceste trei paliere am debutat odată și acest lucru a creat într-adevăr o ruptură, nu atât în psihologia literară, ci în aparițiile editoariale și, mai ales, publicistice. Mie mi se pare această ruptură – sau poate e un defect de perspectivă, că eram eu tânăr atunci și în afirmare – mult mai radicală atunci, mai interesantă, mai importantă și eu cred că și mai fertilă – a creat cărți importante și momente de resurrecție a spiritului și de legătură a creației autohtone cu ceea ce fusese interzis atâtea decenii (mai puțin în filosofie) – decât după '90, când constat că nu s-a întâmplat mai nimic, nu au apărut cărți importante, nu au apărut curente noi. A apărut o generație nouă de tineri, nouăzeciștii, care, paradoxal, revin la ceea ce făceam noi în anii '60, în polemică directă sau indirectă cu optzeciștii.

Sigur, era o formă de evazionism, cum a scris Nichita, în *11 elegii*, sau cum a fost romanul meu, *În absența stăpânilor*, lucrări care erau pur estetice, dar abisal estetice. Or, această abisalitate era resimțită nu numai de noi, dar și de activiștii din partid din cultură, era resimțită ca o rezistență destul de activă și de agresivă contra comandamentelor de atunci din dictatură, care era văzută ca un braț al partidului, ca un instrument al propagandei. *Noi nu făceam instrumente ale propagandei. Noi am deturnat această cultură de tip proletcultist într-o cultură reală.* Au apărut câteva voci mai degrabă oportuniste, arivistice, în planul culturii. *E interesant că arivismul s-a mutat din politică în cultură.*

De exemplu, un număr din *Dilema*, un număr extrem de nefericit – eu nu regret că *Dilema* a publicat un număr în care discută mitologia din jurul lui Eminescu, mitul lui Eminescu, dar regret că nu a reușit să adune nume mai responsabile, mai prestigioase. A-l înjura pe Eminescu nu înseamnă

neapărat să contesti ceea ce e contestabil, adică tocirea, uzarea lui Eminescu prin școală, prin manuale școlare proaste, în primul rând, abuzarea lui Eminescu făcută de un regim propagandistic, vulgar, materialist etc. Sunt câteva mici grupuri de scriitori în țară, care au nerăbdarea de a ajunge în prima linie și care ne contestă pe unii dintre noi, mai vechi, însă nu o fac la modul corect, în mod loial, nu ne contestă din punct de vedere estetic. Eu aș fi curios să îmi fie contestate cărțile. Am auzit că e unul dintre tineri, Caius Dobrescu, e un om inteligent, care a scos o carte, *Modernitatea ultimă* – n-am citit-o – în care mi se pare că scrie și despre romanele mele că sunt demodate. Nu știu dacă aduce argumente, nu știu dacă le-a citit. Știu că același Caius Dobrescu a negat într-o mică coloană la *România literară* trilogia mea, *Amfitrion*, și mi-a mărturisit după aceea că n-a citit-o.

I.V. – Nichita Stănescu e atacat virulent în aceeași carte, *Modernitatea ultimă*.

N.B. – Eu mă îndoiesc și că Dobrescu l-a citit pe Nichita și l-a înțeles. Sunt părți din Nichita dificil de înțeles pentru cel care n-are o cultură înaltă. Mai ales că Nichita a scris *Elegiile* lui sub influența *Elegiilor duineze*, pe care le-am disecat noi săptămâni la rând – eu i le-am tradus – și *Laus Ptolemaei*, și cărțile lui de substanță, care propun o viziune, sunt dificil de înțeles pentru un intelectual român obișnuit cu lirica aceasta punctuală și impresionistă.

Există în generația '80 grupul lui Gheorghe Crăciun, care și el contestă, ar vrea să facă ceva. El e în siajul, se pare, al Școlii de la Târgoviște, mai ales a lui Radu Petrescu, cu emulația pentru jurnal. E un fel de sanctificare a jurnalului, lucru care pe mine mă lasă puțin perplex, mai ales că vine din partea unor oameni inteligenți, ca Crăciun. *Jurnalul nu poate înlocui romanul.* Jurnalul este ceea ce este, o însemnare zilnică a unor stări fiziologice sau mentale, eventual cu unele comentarii fortuite culturale. *Romanul, cum îl văd eu, e ca o catedrală*, în sensul deceniului trei, anii '20, romanul acesta de tip Proust, Thomas Mann, Joyce.

Acesta nu poate fi înlocuit de un simplu jurnal, al unui om chiar și inteligent, și fin, și indignat de comunism.

REVIZUIREA CRITICIL UN MOMENT NECESAR

I.V. – Mulți critici au făcut din conceptul de *revizuire*, concept loinescian, un adevărat crez. Însă în ultimul timp, dacă nu mă înșel, chiar *Contemporanul* a lansat ideea de revizuire a criticii. Chiar povestești cum cronicarul Manolescu „mătura terenul” pentru afirmarea noilor romancierii, care erau tineri atunci. Cum se împacă afirmația cu ideea aceasta, care nu e a dumneavoastră, dar e contemporană, cu revizuirea criticii?

N.B. – Da, e un punct de vedere lansat de câteva voci, mi se pare de Marin Mincu. Țepeneag a fost primul care a spus-o. Și e o idee de bun simț. Și Răzvan Voncu. Argumentul lor este că nu operele trebuie revizuite, ci părerea critică. Sigur că asta îi irită pe unii critici, pentru că îi pune pe ei în discuție, judecățile lor de valoare. Eu sunt de acord că e necesară această operație, să fie *sine ira et studio*, să fie făcută fără ură și părtinire, pentru că era evident că în epocă, chiar unele scrieri de prima mână, scrieri critice să se fi lăsat înșelate de moment, de lipsa de perspectivă, de presiunea politică etc. *Eu nu sunt indignat că Manolescu a scris cronici pozitive despre Dumitru Popescu. Aș fi mai enervat că Manolescu n-a înțeles unele cărți ale lui Nichita Stănescu și le-a apreciat foarte grav.* E mult mai grav pentru critică acest lucru – lipsa de organ față acel moment poetic atât de important cum a fost Nichita Stănescu e mult mai grav decât câteva complimente la adresa unui potentat momentan al puterii. Astea se tot întâmplă, sub o formă sau alta și nu sunt așa de grave. De altfel, chiar și Manolescu recunoaște că nu-și poate publica cronicile tocmai pentru că unele dintre ele sunt obsolete. Acest argument funcționează și la jurnale, pentru că ele nu sunt o construcție. →

„Prea multă vreme critica română s-a obișnuit de a scoate cărți care sunt simple culegeri de articole. Or, cărțile bune sunt cele care sunt construcții. Aceasta e greșeala unor interviuitori, care fac interviuri foarte bune și după le adună într-o carte. Interviurile sunt foarte interesante, cartea e foarte proastă.”

Pentru că ele trebuie structurate, adunat materialul lor în jurul a două-trei teme. Ele fac consistența și unitatea unei cărți, nu spectaculozitatea de moment a întrebărilor, care e perisabilă. Deci punctele de vedere trebuie revizuite, nu critica, și constatate vârfurile și cecitățile respective. Dar există atâtea vârfuri importante în critica anilor '60. Prima care îmi trece prin cap este cartea lui Lucian Raicu despre Brebeanu – un monument. Și mai sunt câteva, cartea lui Matei Călinescu, *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter*, care e un eseu românesc, care ține tot de critică, nu e creație propriuzisă. Sau cum e *Arca lui Noe*, a lui Manolescu. Sau eseu lui Negoșescu, despre postumele lui Eminescu, care propunea un punct de vedere anti-maiiorescian, contra volumului lui Maiiorescu din Eminescu. Nu avea dreptate Nego, cred, mai ales că volumul e reprezentativ, dovadă că a făcut cariera aceasta enormă. Dar era un moment critic destul de important. Sau, foarte des citată, cartea de corespondență dintre Radu Stanca și Negoșescu. Pentru moment, acela era foarte interesant. Era un prim semnal pentru jurnalele viitoare. Deci sunt și eu de acord cu revizuirea unor puncte de vedere critice și pentru reactualizarea unor puncte de vedere interesante.

„IPOCRIZIA E O CONCESIE PE CARE VICIUL O FACE VIRTUȚII”

I.V. – Domnule Breban, vi s-a reproșat nu o dată orgoliul excesiv. Se spune, de exemplu, că Don Juan ați fi dumneavoastră, că Paul din *Animale bolnave* sunteți tot dumneavoastră, prin faptul că vorbiți la persoana întâi. Spuneți într-un interviu că aveți un „ego umflat”. Este orgoliul creatorului sau este orgoliul omului care trăiește în cetate și trebuie să se manifeste în relație cu ceilalți?

N.B. – Nici una, nici alta. Este un tip de temperament. Ca tipologie morală, psihologică, nu fac parte din zona asta munteană. Eu țin de vechea școală vie-

**Eugen Simion, Nicolae Breban,
Nicolae Băciuț, Ploiești, 31 martie
2018**

neză, ăsta e stilul meu. De altfel, și originile mele sunt puțin vieneze. Antecesorii mei din partea germană au venit prin Viena, au venit în ultima migrație a șvabilor, în 1780. Tipologia mea ține de acel tip de reacție, de comportamente, de reflexe ale spiritului de atunci. Nu are nicio legătură cu orgoliul sau umilința. Modestia care circula în zonele Bărăganului, ale Munteniei este o modestie vicleană, fanariotă, e falsă. E o ipocrizie pe care lumea o cere, unii o prestează, dar e falsă. E doar un compliment făcut opiniei publice. La Rochefoucauld spunea că ipocrizia e o concesie pe care viciul o face virtuții. Așa și modestia, este o concesie pe care viciul o face modei sau manierei muntești, fanariote de a te comporta în societate. Excesiva modestie, care uneori duce la limitele slugărniceii viclene. Am făcut odată în glumă o mică tipologie, am vorbit de tipul pectoral și tipul visceral. Eu sunt tipul pectoral, care își umflă pectoralii, iar atunci fiițele grăbite, puțin superficiale și îngropate în prejudecăți își închipuie că eu am o părere mai bună despre mine decât ar trebui să am. Dar cineva spunea într-un eseu la trilogia mea *Amfitrionii* că megalomania nu este încrederea excesivă în sine a unui creator, ci este încrederea în sine a unui necreator, vrând să imite pe cineva care creează valoare. Pe cineva care creează cu adevărat valoare nu poți să-l taxezi ca megaloman, în primul rând pentru că el oricum este megaloman, el știe ce produce, își cunoaște valoarea, indiferent că o arată sau nu public. Nu există mare creator de valori care să nu-și știe valoarea. De la Michelangelo, care era plin de sine și îi trimitea la dracu' pe cardinalii care încercau să îi îmbrace figurile de pe Capela Sixtină, de pe fresca Capelei Sixtine, până la artiști ca Velásquez sau alții care au stat pe la curțile

palatelor și care, bineînțeles, trebuiau să se acomodeze cu pozițiile lor. Sau Goethe, de exemplu, care e prezentat ca un mare ipocrit, ca slugă a marilor prinți. După Al Doilea Război Mondial, în Germania, foarte mulți intelectuali l-au expedit pe Goethe ca servitor al prinților, ceea ce e extrem de fals, pentru că Goethe avea propria sa demnitate. Karl August, ducele său, îi era prieten, au copilărit împreună, între ei fiind o relație de respect reciproc. Sigur, Karl August era prinț și el era consilierul său, era ministrul său, așa cum un ministru într-un guvern serios îl respectă pe primul ministru sau pe șeful statului. N-are nicio legătură cu slugărniceia. Sigur, i se contrapune Beethoven, care părea a fi avut o atitudine mai demnă. Dar e fals folosit aici acest atribut de „demn”. Beethoven avea alt temperament. Beethoven n-ar fi putut trăi la o Curte. O Curte înseamnă să te conformezi unor reguli foarte stricte de aparență, de curtoazie, de convivialitate, etichetei Curții. Toată Renașterea este extrem de riguroasă. Or, Beethoven nu era făcut pentru asta, fiind la fel de mare ca Goethe. El avea temperamentul mai vulcanic, mai eruptiv, mai puțin răbdător, avea nervii mai puțin tari decât ai lui Goethe și accepta mai puțin să se preteze convențiilor Curții. Deci aceasta este confuzia cu megalomania, cu aroganța. Foarte multă lume face confuzie între vanitate și orgoliu.

„*Orgoliu, da, probabil că am. Și orgoliul m-a susținut în creația operei mele, în demnitatea mea, în igiena mea morală și socială, iar pe alții, mai „modești”, modestia i-a împins în slugărnice, în prostituție, în cărți proaste, lăcomie de bani etc.*”

Eu nu mă indignez când văd un tânăr orgolios care are, așa cum spuneai, un „ego puțin umflat”, trebuie să îl aibă, pentru că riscă o carieră neomologată, neburgheză, el încearcă să intre în zona creației, a cercetării fundamentale, lucrul cel mai dificil, pentru că aici nu există norme clare, nu există o muncă normată, nu există o școală, mai ales pentru scriitori, nu există o școală de creație. Eu îi înțeleg, ei își fac curaj, se adună în grupuri, vor să-i dărâme pe cei de dinaintea lor. E bine ca un timp să fie așa, cu condiția ca după un deceniu, cel mult, ei să producă dovezi ale acestei încrederi în sine. Trebuie să muncească și să muncească la modul competent, →

adică să producă opere interesante care să justifice, măcar parțial, acea megalomanie tinerească.

RESORTURILE CREAȚIEI ȘI COORDONATELE VIETII. ROLUL CREDINȚEI ȘI AL IUBIRII

I.V. – Când scrieți, simțiți prezența divinității? Ce rol joacă credința pentru Nicolae Breban?

N.B. – N-aș merge până la a spune că simt prezența divinității. N-am sentimentul pe care l-au avut cei patru apostoli care erau asistați de om, de vițel, de vultur și de leu. *Când scriu cred doar că ceea ce fac e necesar cuiva.* Și apoi trebuie să mă exprim eu, trebuie să exprim ceea ce este în mine. În tinerețe credeam că am un mesaj, că am ceva de spus lumii. Era o pulsune tipic paranoidă, specifică tinereții. E unul din tipurile paranoicului, el are ceva de spus lumii, el își transgresează condiția lui normală, comună, socială. El iese în evidență, crede că trebuie să iasă în evidență, ca să salveze lumea, să spună ceva lumii. Iată coloratura paranoidă. Am păstrat în mine această coloratură paranoidă, cred încă că am ceva de spus lumii, dar mai puțin decât în tinerețe. Acum cred mai mult că trebuie să exprim ceea ce s-a pus în mine nativ, această înclinație nativă către expresia literară, și ceea am format eu, luciditatea la care am ajuns după decenii de meditație asupra mea și asupra literaturii universale. Aceste lucruri nu le pot exprima oricum, nici măcar într-o formă de jurnal sau de discurs informal, ci în forma romanului. Adică eu mă supun rigorii romanului. Încerc să inovez în roman, însă în anumite limite, fără să depășesc limitele realismului. Aici sunt în disjunție cu prietenul meu Țepeneag, care le depășește programatic. N-am făcut niciodată proză fantastică, nici suprarealistă, deși este moda secolului. Deci exprim ceea ce sunt eu, radicalitatea și nebulia din mine, însă într-o formă riguroasă, canonică.

I.V. – Dar problema credinței pentru omul Breban, dacă nu îl influențează pe scriitor, în ce termeni își pune omul Nicolae Breban problema credinței?

N.B. – În primul rând, o pun în termenii tradiționali. Constat că românii s-au constituit ca stat după ce s-au constituit ca creștini. De la 1500, de la momentul Coresi, graiul

românesc a fost prins în literă, care a consfințit acest miracol al limbii latine, ieșită din *vulgata* latină, și care ne dă, iată, una din legitimitățile noastre ca stat, faptul că trăim pe un teritoriu pe care se vorbește această limbă unică și ilustră ca origine și ca substanță, și care ne înrudește cu unul din marile imperii. Pentru mine credința este în zeii, în Dumnezeii părinților mei, care sunt catolici din partea mamei, mama e romano-catolică, și tatăl meu care făcea parte din Biserica Ortodoxă, dintr-un lung șir de preoți. Dar în mare, *eu cred în măsura în care trebuie să creadă un român care e creștin și care trebuie să aibă o axă morală. Societatea românească e în derivă și prin faptul că prestigiul Bisericii s-a slăbit, din mai multe pricini.* Or, această absență sau quasi-absență a Bisericii din societatea românească face loc nu numai dezordinilor corupției, ci și acestei „religii” a banului, atât de violentă, atât de lacomă, care ea face ca românii să nu își poată pune în valoare economia, să nu mai facă un lucru bine făcut și de înaltă calitate. Deci această „religie” brutală a banului nu e cu nimic eradicată de alte norme ale moralei pe care trebuie să le aducă Biserica, școala.

I.V. – Pentru un scriitor contează doar talentul, ceea ce are el în cap sau contează o anumită raportare la o instanță superioară? Ce tip de raportare trebuie să aibă un scriitor? Sau întrebarea lui Sartre: ce este literatura?

N.B. – Pentru mulți scriitori care cred în talent – și este cazul multor scriitori români – literatura e o formă de expresie plastică a unor stări. Mai rar a unor gânduri și, și mai rar, a unui sistem de gânduri. *Pe mine mă interesează, cum i-au interesat pe Thomas Mann sau pe Blaga, literatura ca expresie a unui sistem, a unui gând sistematizat, capabil să creeze viziune.* Eu nu sunt atras de expresia plastică, uneori am făcut-o și eu în tinerețe, dar nu foarte des. În romanele mele, nici în tinerețe, nu existau descrieri largi sau picturi de moravuri prea insistente, care sunt la un moment dat formidabile, la Creangă, la Sadoveanu. Pe mine m-a interesat tensiunea umană și, mai ales – de aceea l-am urmat pe Dostoievski o vreme – ceea ce se numea altădată „misterele sufletului uman”. Mă interesează psihologia în acțiune, psihologia

sentimentală, meditativă etc. Sunt mai multe psihologii ale romanului. Psihologia, ca și romanul psihologic, e o invenție de un secol a spiritului uman și eu am fost foarte atras de aceasta. Pe mine mă interesează mai puțin formele pitorești, descriptive, cronicărești – multe romane românești sunt cronici de moravuri istorico-sociale – pe mine mă interesează ce se întâmplă cu omul, intertensiunile, relațiile tensionate dintre oameni. Unul din motivele mele esențiale și, cum le spun eu, „obsesive” e tensiunea bărbat-femeie sau tensiunea între călău și victimă, care dă diverse variante, cum e și cea discipol-maestru. Acest tip de relație e o relație tensionată psihic. Aici, unul dintre marii mei maestri e Carl Gustav Jung, care a descoperit arhetipurile psihice și subconștientul, viața enormă a subconștientului, existența abisală a spiritului. Îl urmez mai puțin în partea de simbolizare și deciptare a viselor.

I.V. – De ce spuneți undeva, într-un interviu, că pentru dumneavoastră iubirea n-a jucat un rol important, că n-ați îmbrățișat iubirea adevărată și nu v-a ajutat în construcția romanelor dumneavoastră?

N.B. – E o expresie clară, radicală a unei stări de fapt, care sfâșie puțin toată ipocrizia felului în care se vorbește despre iubire, dar care, de fapt, nu a produs decât atrocități, crime sau indiferență.

„Dar eu constat că nu sunt un sfânt, nu sunt apt pentru iubire, altfel m-aș fi făcut filantrop, aș fi mers undeva în Africa.”

Să vă dau un exemplu foarte interesant. Marele dirigor Karl Böhm, director al operei din Viena, a avut un băiat, actor, foarte frumos bărbat, cu mare succes în mondenitatea vieneză, bogat, scriitor, a jucat în filme interesante și care în anii '70, spre deosebire de alte fundații care trimiteau bani în Africa, speriate de ce se întâmpla acolo, el a propus un model. S-a dus el însuși cu acei bani. Locuiește de 15 ani într-un stat din centrul Africii și nu se mulțumește să trimită bani acelor oameni, ci îi ajută să îi investească, să îi folosească, îi ajută să facă irigații, să construiască pompe de apă, să facă construcții, îi ajută în organizarea lor administrativă, locală. E și un model prin prezența lui acolo – un lucru foarte important în pedagogia aceasta umană. Iată o formă nedogmatică, nedemagogică de a ajuta.

40 DE ANI FĂRĂ MARELE NICHITA!

NICHITA STĂNESCU ȘI
ORDINEA CUVINTELOR

Poetul nu are biografie. Biografia lui este de fapt propria lui operă, mai bună sau mai rea, mai măreață sau mai puțin măreață.

Nichita Stănescu

Lirica asociativă și complicată a lui Nichita Stănescu /1933-1983/ a provocat aprinse discuții încă din momentul debutului său în 1960 cu volumul „Sensul iubirii”. Era începutul celei de a doua înfloriri a literaturii române din secolul XX, după perioada interbelică. Cu acest volum, și, mai ales, cu cel de al doilea „O viziune a sentimentelor” /1964/, poetul și-a declarat predilecția către „poezia cunoașterii”. Și mai târziu, indiferent de tematică, genurile și mijloacele artistice, el a rămas fidel scopului său principal: să pătrundă în „tainele Facerii”. Această dorință a fost caracteristică și marilor săi premergători din poezia română: Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Ion Barbu, Tudor Arghezi, George Bacovia, dar la Nichita Stănescu ea a căpătat un sens deosebit, iar mijloacele poetice s-au dovedit a fi neobișnuite și complet noi. În sensul cel mai general, cu toată bogăția de mijloace artistice caracteristice lui Nichita Stănescu, în poezia lui predomină metaforă desfășurată – întruchiparea gândurilor și a sentimentelor, înrudită cu mitologizarea păgână. Cuvântul la acest poet, original și neasemuit cu nimeni, are nu atât o semnificație narativă, cât una mai degrabă metaforică. Sunt convins, că lectură acestei poezii deosebite, necesită o pregătire prealabilă a cititorului. El este prea departe de poezii din generația lui. Și ca orice geniu era un inovator.

Mintea în continuă căutare a poetului-filosof Nichita Stănescu era dornică să redescopere tainele eterne ale vieții, să lămurească până la capăt formele neschimbate ale lucrurilor. El era vizibil pasionat de schimbarea caleidoscopică a fenomenelor din natură, de diferitele procese care decurg în permanență în materie. În viziunea lui, materia, împreună cu formele existenței, vii sau inerte, pământeste sau cosmice, are și aspecte realizate sau nerealizate, care sunt posibile într-un viitor necunoscut, sau numai în imaginația noastră:

În multe dintre poeziile sale, Nichita Stănescu este atras și inspirat de figurile din mitologia antică /Orfeu, Dedal, Prometeu/, din creația mitologică populară / Meșterul Manole, Mio-rița, Hiperion-Luceafărul lui Eminescu/, de elementele mecanicii, astronomiei, geometriei / Euclid, Ptolemeu, Copernic/, de filosofie /Kant, Hegel/. Este pasionat de misticismul cifrelor și al literelor din Kabala, Talmudul, de lirica antică evreiască, de poezia Barocului. În acest sens, definiția criticului Aurel Martin este foarte precisă: „Nichita Stănescu are neastâmpărul lui Ariel și nu poate sta ascuns sub coroana unui singur copac. El e greu de caracterizat și definit, decât dacă analiza reușește să-l contureze între multiplele asociații, influențe folclorice, motive clasice, romantice și simboliste, pe care le descoperim în poezia lui. Iar modul în care le folosește este modul lui stănescian, îmbogățit de paleta deosebită a logicii lui originale”. Comparate cu conștiința și existența umană, imaginile poetice ale universului, create de Nichita Stănescu, sunt rodul Eu-lui sau în continuă căutare. Și din această dublă perspectiva, calitățile proprii firii umane: ideile, sentimentele, limbajul, își schimbă total structura și se transformă în obiecte concrete cu percepțiile și legile lor, iar elementele reale: apă, aerul, frigul, căldură, capătă unele calități abstracte. Fiind conștient de greutatea percepției acestei orânduiri deosebite, poetul caută o altă ordine cosmică autonomă pentru această stare poetică multiimagineală, pe care el cu siguranță a descoperit-o în imaginația sa, dar care provine din haosul lumii noastre.

Am avut fericirea să-l cunosc și să întrețin relații cu Nichita, și aș dori să împărtășesc cu cititorii lui bulgari,

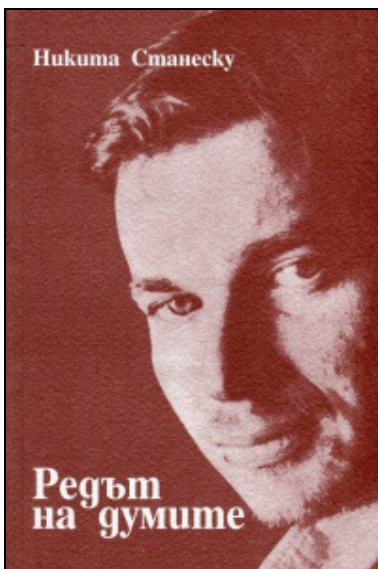
că a fost un om și poet astral, care trăia într-o lume a lui deosebită. În aura lui există ceva nepământean, care îi atrăgea și uimea pe toți cei care, măcar o singură dată, s-ar fi atins de el. Un talen extraordinar, uimitor, o inimă infinit de bună, deschisă și generoasă! Casa lui din București era un fel de club, deschis la orice ora pentru poeți, muzicanți, pictori și admiratori. „Nu e om, ci Poet”, cum a exclamat o dată colegul meu, traducătorul lui sârb, Adam Puslojici. Poet de o cultură uriașă, o sensibilitate ascuțită, cu sufletul vulnerabil de copil naiv, și gândirea modernă și reflexivă – aceștia erau polii câmpului magnetic de mare tensiune, unde se nășteau aceste versuri. A fost un vizionar adevărat, un visător. Limbajul lui expresiv pare ciudat de imprevizibil, și omului îi trebuie ceva timp, că să pătrundă în profunzimea gândurilor lui, în modul lui de a percepe lumea, în marile lui revelații. Și dacă pentru versurile lirice este caracteristică „localizarea” /sentimentelor, observațiilor și a imaginilor/ La Nichita, chiar și miniatura poetică este „globală” – asemenea picăturii de apă, în ea se reflectă și Cerul, și Soarele. Aș spune, că versurile lui erau ceva mai presus de poezie.

Câteodată cititorul se poate rătăci în meandrele acestui labirint de cuvinte. Iată de ce, în ingeniozitatea sa metaforică deosebită, poetul găsește un sprijin și în sferile ideale ale limbajului mitologic, fără a căuta însă concrete stări metaforice, ci pentru a studia procesele continue. Hotărât trece peste ipoteze și preferă acțiunea. Aș spune că într-o oarecare măsură era și un manierist, însă că oricare mare poet, construia totul după maniera sa, și nu după modelele celebre. Ca și pictorii-manieristi din Renaștere, autorul culegerilor „11 elegii” și “Epică Magna”, nu pornea de la modelele existente, el caută un model propriu de expresie, total diferit de tot ce a existat înaintea lui. Că fiecare manierist era ispitit de posibilitatea „de a uimi” cititorul cu mijloace noi de expresie. Și paralel cu aceasta, ca și manieristii, să fie și puțin didactic. În retorica vorbirii lui lirice descoperim o amestecare a accentelor: ordinea, imaginația, construirea. În poezia lui mai vedem și un punct de plecare al jocului, o parodie și →

OGNEAN STAMBOLIEV

NICHITA STĂNESCU ÎN LIMBA BULGARĂ

TRADUCERI DE OGNEAN

STAMBOLIEV Ordinea cuvintelor - РЕДЪТ НА ДУМИТЕ, СОФИЯ, 2013 ТІТІ - 1979 - 50 POEZII,

ED. KULTURA SOFIA - PREMIAT SPB SI ACAD ROMANA - 1997O VIZIUNE A SENTIMENTELOR - SERIA ARS POETICA ED. HRISTO BOTEV SOFIA - 95, POEZII - PREMIAT SPB

→ un lirism deschis. Lirismul vibrant la el adesea duce la scindarea obiectului prezentat și după aceea la refacerea lui, în căutarea febrilă a unor noi și originale imagini, câteodată cade în unele stări de „hedonism verbal”. Desigur, lucrul acesta nu poate fi spus despre volumele lui cele mai frumoase: „11 elegii”, „Oul și sfera”, „Clar de inimă”, „Opere imperfecte”, „În dulcele stil classic”, „Epică Magna”, „Necuvintele”, „Belgradul în cinci prieteni”, „Laus Ptolemaei”, „Noduri și semne”. (Aici, aș dori să subliniez, că el scria nu poezii separate pe care după aceea să le adune în culegeri, ci cărți întregi sau cicluri mari, legate de unitatea ideii, intonația și mijloacele poetice.) Prin ele, Nichita Stănescu ne cucerește cu setea sa faustiana de cunoaștere, cu melancolia cunoașterii de sine și cu extazul în fața metamorfozelor universului. El amintește destul de des despre cele două tendințe opuse din poezia lui: „din sinea lui” și „către sinea lui”, prin care tinde spre o sinteză supremă a personalului cu universalul.

Poeziile filosofice a lui Stănescu din culegerile „Necuvintele”, „Semne și noduri” și „Un târîm, numit România” ne permit în mare măsură să pătrundem în universul poetic al autorului și să înțelegem ideile lui filosofice. Pentru că Nichita este un poet-filosof, asemenea marelui sau predecesor, „părintele liricii române

moderne” Lucian Blaga (pe care am avut fericirea să-l prezint în Bulgaria). Introducând noțiunea de „necuvinte”, care nu se poate descifra exact, poetul deschide încă o față a „neexprimabilului”.

Sărăcia noțiunilor și a cuvintelor, în opinia lui, nu poate exprima multiplitatea sensurilor și nedefinirea lucrurilor. Ideea lui este că, cuvintele mor după ce sunt pronunțate, că dispar și se transformă în semne abstracte, este redată în multe din poeziile lui.

Conceptia timpului la Stănescu joacă un rol important – el scrie despre lungimea imensă, chiar despre infinitul fluxului ireversibil, în esență căruia se află Geneza. Ireversibilitatea timpului, dorința lui de a îl întoarce înapoi, are o nuata de fatalitate, de predistinare a sorții. În caracterul sincer existențialist al acestei lirici, concomitent este prezent nu numai timpul fizic obișnuit, dar și cel abstract, mental. Poezie-joc cu sine însuși, în incercarea de a înțelege universul.

Încordarea și densitatea neobișnuită a acestei poezii, amploarea, puterea și profunzimea ei, l-a consacrat pe Nichita Stănescu în rândul celor mai mari poeți români și universali ai timpului nostru. În anul 1974, el a primit premiul Herder, în 1982 a fost încununat cu „Cununa de aur de la Struga”. În 1980, s-a aflat printre poeții nominalizați pentru premiul „Nobel” (Borges, Senghor,

Max Frich, Elitis). În ziua de astăzi versurile lui sunt traduse în multe țări din Europa, Asia și America, iar Academia Română a inaugurat un premiu pe numele lui.

(Prefață la volumul ORDINEA CUVINTELOR, 330 poezii – Sofia, G. Libris)

++++

OGNEAN STAMBOLIEV,

Critic, traducător, ziarist. Autorul cărților: „Carte nouă despre operă”, în 2 vol., „Carte despre operetă și teatrul de revistă”, „Incomparabilul Kiril Krastev” „Tenorul insolit Nicolai Zdravkov” ecc.

Editează o serie de 50 cărți cu traduceri de poezie, proză și dramaturgie de: Eminescu, Ioan Slavici, Ionel Teodoreanu, Lucian Blaga, Ion Luca Caragiale, Tudor Arghezi, Matei Sebastian, Grigore Vieru, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Octavian Paler, Nichita Stănescu, Mircea Dinescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugene Ionesco, Matei Vișniec, Jean-Paul Sartre, Claudio Magris, Luigi Pirandello și alții, traducător și autor de librete de operă, studii critice, recenzii, opinii și articole tematice din presa periodică. Distins cu o serie de 16 premii naționale și internaționale, între care și cel al Academiei Române /1997, 2014 /. Membru - PEN-Bulgaria.

Un zâmbet

Pe Nichita Stănescu l-am cunoscut în primăvara anului 1958, în martie am publicat în *Viața studentescă* poezia *Dorința* și prin Dorel Dorian, redactorul-șef, l-am cunoscut pe Ilie Constantin, cu care am frecventat *Cenaclul tineretului*, condus de Ion Bică, printre cei pe care i-am găsit acolo erau Florin Mugur, Grigore Hagiu și Gh. Tomozei, uneori venea și Nichita Stănescu.

Cu Ilie Constantin, am fost la *Gazeta literară*, care se găsea în clădirea de pe Bulevardul Ana Ipătescu (la parter era *Viața românească*, la etajul I, *Gazeta literară*, iar la etajul al doilea *Luceafărul*, la care șeful secției de poezie era Victor Kernbach).

Acolo, într-o seară, l-am cunoscut pe Nichita Stănescu, era corector la *Gazeta literară*, venise din tipografie cu niște șpalturi, avea mâinile murdare de tuș, era un băiat obișnuit, neglijent, îți făcea impresia mai degrabă a unuia sortit să trăiască veșnic în umilinta funcției lui decât a unui poet.

Nu strălucea prin nimic, mă uimea cât de mult țineau la el cei care-l cunoscuseră înaintea mea, mai ales Cezar Baltag și Darie Novăceanu.

Avea un respect care mai mult te ofensa, decât te onora, te umilea, umilindu-se, își manifesta imediat acordul cu tot ce spuneai ca în minutul următor, să descoperi că de fapt este cu totul de altă părere.

În aprilie, am debutat în *Gazeta literară* și când am intrat în secretariatul revistei primul pe care l-am găsit acolo a fost el.

Cu brațele ridicate, cu zâmbetul, ce zâmbet avea Nichita Stănescu, cum știa să topească în el toate sentimentele, de la fericire, bucurie, satisfacție, senin, bunătate, până la ironie, batjocură, durere, tandrețe și suferință, m-a întâmpinat și mi-a spus, ai apărut, domnule, te-am pus în pagină, uite șpaltul, te-am pus sub George Demetru-Pan că-i mai bătrân și mai publicat, dar de ce-ți ceri iertare de la maică-ta (poezia se intitulează *De-am greșit*), nu trebuie să-ți ceri iertare decât de la poezie, auzi George Sanda, numai de la ea. Nu înțelgeam prea mult din ce-mi spunea, versurile pe care le scria erau strani, cu ochii care-și schimbau locul, cu degete

ieșite din ochi, cu o anatomie foarte, foarte neanatomică.

Cine se laudă că-i înțelegea poezia atunci când ea de-abia se năștea, minte, poezia lui era antipoezie, batjocura ei, o zeflemea, o luare în târbacă, nu avea rime (dar când rima ne uimea), nu avea imagini frumoase, dar ne rănea adânc privirea și ne făcea să ne-ndoim de capacitatea noastră de a ști, de a o înțelege.

Îl vedeam în fiecare seară în redacția revistei *Luceafărul*.

Citea enorm, ne spunea ce citea și recunoștea că în poezia lui se simte, fatal, lectura ultimei cărți. După ce citea o poezie scrisă de voi, ne spunea adesea, știu ce ați citit c-o seară înainte. Ce citeam noi? Ce putea să se vadă în scrisul nostru? Mai era ceva ce ne uimea, ce nu înțelegeam, ce căutau noțiunile științifice (fizice, chimice, matematice, filozofice în poezie?) Îl întrebam deseori și ne răspundea că limbajul științific are avantajul de a-ți oferi sinteze ale cunoașterii gata elaborate, trebuie numai să știi ce poți să faci din ele și cu ele poezie (noi de-abia puteam face poezie cu celelalte cuvinte cu care se făcuse și se făcea ceea ce doream să facem noi).

Cred că unul dintre primele lucruri pe care le-a descoperit geniul lui Nichita este neputința cuvintelor obișnuite de a comunica.

Nu a inventat un nou limbaj ca Eminescu, ci a introdus în poezie limbajul științific, modernitatea științei, capacitatea ei de a se înnoi și de a-i servi poeziei model.

Nichita Stănescu a înțeles decalajul dintre limbajul vetust, greoi, primitiv al poeziei și cel strivitor de modern al științei, a știut atunci, în anii aceia, să

citească nu numai literatură ci și știință.

Dacă am putea reface lecturile lui Nichita din acei ani, i-am înțelege poate mai bine poezia.

Ca student, audiase numai cursurile Facultății de Filologie în care nu întâlnește profesori străluciți, ne vorbea cu evlavie numai de G. Călinescu și Tudor Vianu.

Prograsa uimitor de repede, îl descoperea în fiecare zi altul, se distanța prin cunoștințe, prin felul particular de a înțelege și de a se apropia de tot ce-l interesa, se distanța de alții printr-un fel singular de a-ți întinde mâna, de a-ți vorbi, avea impresia că te ridică în proprii-ți ochi, vorbindu-ți despre tine sau despre lucrurile care te interesau.

Mai era ceva la Nichita, cunoștea atât de bine mecanismul limbii încât devenise un virtuoz, ajunsese o fabrică, o uzină de metafore, nu metafore poetice, obișnuite, ci nemaiauzite, asemănătoare împerecherilor de cuvinte pe care le fac nebunii.

Am avut de multe ori impresia că a vorbi cum vorbea el este o nebunie, folosea perceptive și concepte și le strivea sub nimicicia unor cuvinte predestinate să apară în lume stropite de noroi, sau punea hlamidă regală pe umerii câte unui cuvânt unsuros, puturos.

Era spontan, era nebun, nu-și reținea gesturile, nu-și cenzura cuvintele, păcat că nu i s-a putut imprima tot ce a spus.

Când mă-ntâlnea, mă pupa și mă întreba „ce mai faci, bătrâne”, ce mai scrii și dacă tăceam își aducea aminte ce am scris și-ncepeam să vorbim, vorbindu-mi despre ce scrisesem eu.

Poate că asta era una din marile taine ale prieteniei lui, neputând vorbi cu noi despre poezia lui, știa că ne face plăcere să vorbească el despre ce scrisesem noi.

Ultima dată l-am întâlnit pe Calea Victoriei, era grăbit, se ducea la Casa scriitorilor, s-a oprit, m-a pupat și m-a întrebat cum merge ediția Topîrceanu. Mi-a spus să mă duc la el să-mi dea alte gânduri despre poetul despre care scrisese atât de frumos.

Nu m-am dus.

Nichita a murit în dimineața zilei de 13 decembrie și a fost înmormântat în ziua de 15 decembrie.→

GEORGE SANDA

Anul Nichita Stănescu

N-am citit nicăieri că s-ar fi instituit un „An Nichita Stănescu”, luând în calcul rotundul unor cifre: 90 de ani de la nașterea poetului (31 martie 1933) și 40 de ani de la moartea lui (13 decembrie 2023). Măcar ca un pretext pentru a discuta altfel despre Nichita Stănescu, despre destinul operei sale în posteritate, despre interesul pentru poezia sa din partea noilor generații, despre felul în care sunt promovate valorile literaturii române de ieri și de azi.

N-a fost un „An Nichita Stănescu” și dacă a fost și n-am băgat de seamă e la fel de trist. Repet adesea, ca pe un slogan: nu Nichita Stănescu are nevoie de noi, noi avem nevoie de Nichita Stănescu.

Doi din marii promotori ai lui Nichita Stănescu, Eugen Simion și Adam Puslojic, au ieșit și ei din roluri

și s-au dus mai aproape de Nichita.

Dintre cei care au moștenit drepturi patrimoniale, mă gândesc în primul rând la Dora, soția lui pe linia de sosire, nu prea am văzut să se facă

ceva. M-au contactat traducători, din dorința de a obține acordul de traducere/tipărire a unor texte. Nu s-a finalizat nimic.

Vreo ediție „populară” (adică ieftină, accesibilă), precum *Starea poeziei*, antologia apărută în 1975, la BPT, n-am auzit să se fi tipărit.

Nu știu ca vreo Universitate, în cadrul facultăților de profil, să fi organizat sesiuni științifice, dedicate lui Nichita Stănescu, și nici dacă Academia Română a organizat vreun eveniment omagial.

Nu știu să fi fost marcat un „An Nichita Stănescu”. Și dacă a fost cumva marcat, nu cred că a fost atinsă ținta.

Ploieștiul, prin Festivalul Internațional de Poezie „Nichita Stănescu”, a dus, și de această dată, aproape singur, steagurile poeziei izvoditorului de necuvinte.

Restul a fost tăcere. Complice.

NICOLAE BĂCIUȚ

→

Tot în ziua de 13 a murit și Eminescu și a fost și el înmormântat tot în ziua de 15.

15 iunie – 15 decembrie, amândoi s-au născut în ziua de 13.

Ziua de 15 decembrie 1983 a fost o zi geroasă cu vânt puternic.

La ora 12, holul Casei scriitorilor, curtea, erau pline de lume, mai ales de femei, erau puține fete, puțini băieți.

Nichita a fost puțin cunoscut de tinerii care nu doreau să fie scriitori.

Pe scara de la intrarea Casei scriitorilor în holul căreia era catafalcul poetului, au vorbit mulți, unii superb, alții penibil, Mihai Beniuc, deplorabil, Eugen Simion, didactic, foarte frumos a vorbit poetul sârb Adam Puslojić.

Mulți din cei prezenți l-am plâns atunci și ne-am angajat față de noi înșine să-i cunoaștem mai mult poezia.

Câți am reușit, câtora nu le-a fost frică că poezia lui ne va descoperi numai neputința noastră de a o înțelege!?

O parte din cei prezenți s-a urcat în autobuze, erau opt autobuze mari înaintea cărora, într-o dubă neagră, era trupul neînsuflețit al celui care ne arătase că poezia poate fi un zâmbet, Doamne, cum putea să zâmbească Nichita...

Am ajuns în maximum o jumătate de oră la cimitirul Bellu, pe bulevarde

oamenii priveau indiferenți, rareori mașinile aprindeau farurile, oamenilor le fusese ascunsă știrea morții lui, posturile de radio și de televiziune nu i-au pomenit numele, necroloagele publicate în presă nu aveau chenar negru.

În acea zi geroasă de decembrie a fost tăcere, indiferență și rușinea fără de rușine a celor care conduceau România.

La cimitir, a vorbit Ion Alexandru, patetic, bisericos, plin de pilde morale.

Nichita a fost înmormântat vizavi de Eminescu, pus parcă să-l ajute pe Marin Preda, vecinul său de veșnicie să sprijine împreună bolta înălțată de cel care i-a dat versului românesc nemurirea, care i-a adus lângă el pe Caragiale, pe Coșbuc, pe Sadoveanu și pe G. Călinescu.

Și Eminescu și Nichita Stănescu au fost înmormântați în ziua de 15.

Ce ger, ce frig mușcător a fost în ziua de 15 decembrie 1983, când l-am înmormântat la cimitirul Bellu, lângă Eminescu, pe Nichita Stănescu.

Îngerii rād sau surād, nu știu să plângă.

Murind, Nichita Stănescu a zâmbit.

Era atât de straniu, de neobișnuit, de dumnezeiesc, zâmbetul lui, încât, privindu-l, simțai că-n suflet îți pătrunde teama sau credința că ființa lui fusese plămădită altfel, că venise de altundeva și pleacă spre altceva.

Îi priveam corpul masiv, strâns în scândurile coșciugului și-mi părea că de-abia adormise pe-o pajiște înflorită, pe care o zeiță cu părul strâns în buchete de flori îi mângâia c-o petală înmiresmată buzele carnoase, obligându-le să înflorească pentru noi.

Deși avea pleoapele lăsate, ochii lui priveau uimiți nodurile și semnele cerului.

Împreună și-și mâinile asculta încă o elegie, pe care nu mai avusese timp să o scrie.

I se luase timpul cuvintelor și necuvintelor, dar mai avusese răgazul să zâmbească.

Pentru zâmbetul acesta, moartea se îmbrăcase în rochie de mireasă, obligându-ne să avem altă viziune asupra ei.

Ce-ar mai fi putut face Nichita pentru noi?

După ce ne-a învățat să trăim, să gândim, a vrut să ne învețe și cum să murim, să zâmbim murind, să murim zâmbind.

A vrut să ne trecem viața cu petrecere-n trecere, totul să fie o simplă-ntristare, o uimire că suntem, o mirare că nu vom mai fi.

Ce frumos, ce dumnezeiesc gest de bun rămas.

Un zâmbet, poate doar un necuvânt pentru un nou popas în care vom descoperi că poezia folosește cuvintele din disperare.

Liviu Rebreanu

CRĂIȘORUL HORIA

Revizuirea dosarului critic
(II)

În roman sunt situații și personaje care prin manifestări și vorbe își exprimă disprețul și ura față de români. Amintim pe nobilul Kristori, ai cărui strămoși au fost maghiarizați; pe baronul Kemenyi; pe pădurarul Melzer. Să nu uităm pe crăparul secuii din escorta care ducea, în lanțuri, pe Horia și Cloșca, la Zladna și de acolo la Bălgrad, care ar fi dorit ca *tâlharii* să fi fost spânzurați pe loc, acolo unde au fost prinși. Același crăpar, cu ură mândră, împletește o coroană de nuiete pe care i-o pune pe cap lui Horia, strigând batjocoritor românilor ce priveau convoiul: „-Uite craiul valahilor! Horia!... Craiul vostru!... Uite, Horia!” La trecerea prin Abrud, Horia și Cloșca, sub paza strașnică a escortei, sunt huiduiți și blestemați de femeile ungueroaice. „Atunci însă un bătrân înalt, cu plete lungi, nines, strigă în românește către cei din prejur : <<-Iaca, au pus ghearele acuma și pe bietul Horia și pot să-l mănânce fript, nu i-ar mai răbda Dumnezeu din ceruri!

O ungueroaică grasă și roșie, suflecată ca o bucătăreasă harnică, se cătrâni urât și se răsti la bătrân:

-Ba să-l mâncați voi pe Horia, că voi l-ați poreclit crăișor și v-ați fâlit cu dânsul!

Un grup de unguri dinprejur aprobară cu zel apostrofa femeii. Bătrânul însă răspunde [profetic] amenințărilor:

-Luați seama, măi unguurilor, că nu se știe cum se învârtește roata norocului și poate că plătiți amar ce faceți acuma!”

La un moment dat, ofițerul, care executa execuția, cere călăului să aplice lovitura de grație pentru a pune capăt supliciuului: „Când din înfățișarea călăului s-a înțeles că Horia a murit, glasuri încrucișate încep să protesteze:

-Cum se poate să fi fost executat așa de repede?... Cel puțin un ceas ar fi trebuit să-l tortureze! Nelegal!... Părtinire!

Maiorul se înfurie. Printre protestatari zărește un domn mustăcios, în uniformă de funcționar. Se repede la dânsul:

-Ce nu-ți place dumnilale?

-Ați procedat nelegal, domnule maior! Strigă funcționarul unguur cu ochii roșii. Asta e inadmisibil!... Asta e bătaie de joc față de nația maghiară!

Nici vorbă: Rebreanu nu poate fi acuzat de naționalism șovin. El oglindește adevăruri istorice documentate.

Den tagma lui Iuda face parte și Vlădica de la Sibiu, care dă dovadă de o miopie morală și politică condamabilă.

Prin „edictul episcopal” răscoala iobagilor români e condamnată, iar conducătorii ei sunt excomunicați, ceea ce este echivalentul condamnării la moarte. Știrea că Vlădica vine alături de cătanele imperiale i-a sfărmat lui Horia toate speranțele.

Prin acest episod, scriitorul atinge o problemă majoră a bisericii: supunerea ei puterii profane, politicul. Într-un moment dramatic, între **a fi și a nu fi** (liber și român), prin actul lui Vlădica, biserica își dezvăluie *cezaropapismul*, care a caracterizat-o mereu, și a abdicat de la misiunea națională, socială și morală.

În atare situații, gândul trădării se naște ușor. Un Iuda e „primarul comunal” George Suciuc, „mic, gras și cu ochi de viezure”. Lui Horia, sosit în satul Șasa, îi făgăduiește viclean că va aduna oamenii și îi va duce la Poeni, așa cum a poruncit. Primarul „apoi se gândi ce mai răsplată i-ar veni lui dacă ar putea să puie mâna pe dânsul și să-l ducă plocon cătanelor de la Zlatna”. Într-adevăr, ajutat de o mână de țărani neîncrezători, prinde pe Horia și pe cei doisprezece tovarăși care îl însoțeau și-i închide. „Tovarășii lui prinși, zdrobiți de ostenelele și zbciumările zilei, adormiră [...] El singur veghea [...] ațipi apoi spre ziuă [...] și atunci avu iarăși visul de odinioară, cu căpitanul țărănilor răzvrățiți, așezat pe tronon de fier înroșit, cu mirosul cărnii smulse din trupul lui cu cleștele înroșit în foc. Dar acum în locul căpitanului de demult se afla el însuși pe tronul roșu sfârâia chiar carnea lui și mirosul de carne arsă îi gădila măricele. Se mira numai că nu simte nicio durere și vru să strige cu galas izbăvitor că nu-i pasă de tortură, că nu-l doare nimic...”. Este trezit de zgomotele și vocile de la ușă făcute de răsculații veniți să-l elibereze. Episodul amintește de **Cina cea de taină**, când Iuda s-a hotărât să-l trădeze pe Iisus, pentru treizeci de arginți.

Imaginea cu Doja ars pe tron de fier revine în timpul interogatoriului, Horia trăiește „în oglindă” propria-i execuție. Prin cele două „execuții în oglindă”, Horia trăiește anticipat chinurile martirajului, eliberându-se de frica în fața morții.

Marea izbândă literară scriitorului în *Crăișorul Horia* este portretul protagonistului, care prin personalitatea lui de om și personaj istoric asigură voloră și semnificație romanului. Chipul lui Horia se construiește printr-o succesiune de portrete făcute de narator și de celelalte personaje, și chiar de el însuși în expozeul istoric făcut în fața notarului vienez Enyedi, care îi scrie revendicările adresate împăratului înainte de a urmări realizarea portretului

lui Horia, să reținem un aspect cu valoare simbolică: de fiecare dată Horia e înconjurat de bătrâni (istoria) și de tineri (viitorul). Succesiunile imaginilor lui Horia urmează pregătirile și desfășurarea răscoalei, fiecare nouă prezentă aducând ceva esențial în plus față de aparițiile anterioare. Multe din situațiile în care e prezent Horia au un înțeles politic, atât pentru el, cât și pentru roman în ansamblul său.

Ionuț, feciorul lui Horia, sosit acasă, îl găsește „Pe pat, cu fața în sus, cu mâinile pe piept, se odihnea. Într-o singură propoziție, promoțională, Horia e surprins odihnindu-se culcat – parcă *pe pământ*, pentru a prinde puteri pentru că dis-de-diminează va porni la Viena, pentru a înmâna împăratului revendicările românilor. Câteva pasaje mai încolo, intuiția noastră e confirmată de amplul tablou, având în centru pe Horia: „A doua zi, în zorii zorilor, bătrânul era în picioare. Căzuse o brumă groasă. Ceața se risipise de tot în jur împrejurul munților, ca mândrii puși acolo întru apărarea oamenilor. Horia își roti privirile peste șiragul de piscuri ca și când și-ar fi luat rămas bun de la prietenii cei mai dragi. Cum stătea așa drept ca totdeauna, cu ochii culoarea oțelului călit, cu mustața românească răsucită tinerește, cu sumanul negru tivit și înflorit cu șireturi vinete sub care se vedea cojocelul alb vrăstrat pe piept de cureaua de la traista de piele, încălțat cu cisme cu turecii moi și încheiați numai până deasupra gleznelor, nimeni ni i-ar fi dat cei cincizeci I trei de ani împliți. Alături de feciorul său cu capul gol părea un frate mai mare.” Acest Horia e urmașul dacului de pe Columnă. El una cu țara.

IONEL POPA

PROZA LITERARĂ a lui LUCIAN BLAGA

(IV)

UN STUDIU REVIZUIT ȘI DEZVOLTAT

Alături de *sat* și *casă*, un alt topos fundamental al spațiului mitic blagian este *muntele*. Capitolul XII din **H.** închinat muntelui are conținut și structură de poem: În vacanța mare din vara anului 1908 aveam să sporesc orizontul cu experiența unei lumi noi, a Muntelui” (p.36). Drumul spre muntele magic și zilele petrecute acolo sunt pentru Lulu inițieri. Lumea muntelui e plină de lucruri, oameni, obiceiuri, gesturi care te coboară în arhaic, în mit. Ce să reținem din paginile capitolului despre Munte: urcușul?, episodul furtunii? pădurea? Vârful Șurianu și Vârful lui Pătru?, iezărul? formațiunile geologice de legendă? Stâna unde se repetă ritualul Tăcerii? Oamenii și urmele istoriei?

Muntele e poarta de intrare în lumea tainelor. Muntele îi dă viitorului poet și filosoful fiorul cosmicului și pe cel al permanenței în Timp și Istorie. În munte cunoaște *plaiul*. Muntele e *axis mundi* ce unește *înaltul* cu *adâncul*. Coboară într-un spațiu și timp străvechi când poposește la Bistra și Purcărați. Prezențele fizice ale muntelui se convertesc în spații sufletești și spirituale.

Repetatele întâlniri cu muntele sunt hotărâtoare pentru viitorul Luciei Blaga. Ele dezvoltă și întăresc într-un amestec de conștient și inconștient sentimente și idei ce vor rodi mai târziu în atâtea poezii și în paginile de filosofie despre „*cultura minoră*”. Câteva extrase din capitol sunt oportune: „Săsciori [sat de lume fantastică] e situat chiar sub poala muntelui [...]. Satul îmi reținea luare-aminte pentru ruinele despre care ni se spunea că ar fi rămășițe ale unei cetăți din vremea dacilor [...]. Târgușorul îmi țintuia privirea și pentru că pe ulițele sale se bălăbăneau aproape numai oameni diformi, cu gușile atârând uneori până la burtă. De meserie, gușați erau olari”. Vizitează un meșter olar: „Omul [...] învârtea cu piciorul, lângă vatra sa, o măsuță rotundă, în mijlocul căreia pusese aluat moale, cât o pâine. Cu ce repeziune cresc sub degetele gușatului ulciorul! Forma țâșnea, zveltă, sprintenă [...].

Olarul nu mai trebuia să sufle duh peste făptura lui de lut, căci ulciorul era viu. Căpăunul i-a frânt mijlocul ca unei fete” (p.37).; La trecerea până la Căpâlna, „un sat adunat ca într-o căldare în fundul unei văi”, ochii copilului au fost țintuiți de imaginea „unei mori străvechi de lemn, ale cărei roți mi se părea că se învârt fără întrerupere chiar de la începutul lumii” - o imagine materială a Timpului (p.37); În urcușul spre Bistra, și mai sus, „Întrezăream, își amintește personajul-narator, în stânga și în dreapta, prin duiumul verdelui, pe sub brazi, bureții galbeni, ciupercile roșii, mânătarile cât pâinile, mușchiul moale [...], ferigile cu miros adormitor [...] sfărnam între dinți acele de brad, ca să le strâng aroma în cerul gurii. Toate împreună alcătuiau pentru mine negândită, marea întâlnire cu Muntele. Acesta era, așadar, Muntele, despre care auzisem atâtea și al cărui zvon l-am acceptat ca o țintă de dor chiar și în visuri. Dincolo de ceea ce mi se arăta, Muntele era, firește, și altceva. Muntele mai era ursul și mistrețul [...] Muntele mai era vipera cu semn pe frunte [...]. Muntele era pâlcul de fluturi multicolori ce se jucau în cercuri, îngânând un nevăzut model planetar [...]. Muntele era înaltul și adâncul [...]. Muntele era această priveliște în care intram tot mai adânc și care la rândul ei intra și ea în mine [...]. A doua seară eram ajunși la Bistra. În urma noastră se lăsa o perdea de neguri. Noi scăpăm însă în senin și ieșim din vremelnicie în alt timp” (p.39-40). Gornicul-cioban care i-a găzduit „avea copii mulți, prin toate colțurile câte unul, și câteva fete mari. Erau frumoșele fetele. Sănătatea

plaiului înflorea în bujorii obrajilor” (p.40). Fetele vedeau și de treburile stâniei „de sub vârful Șurianului”. Când se întorcea în casă, „aduceau cu ele un miros de jneperi și nu știu ce aer din depărtări de mai sus și ne vorbeau, scoțându-ne din adormire imaginația, despre frumusețea iezerului sau ochiul de mare din inima Șurianului” (p.40-41); „Mi s-a dat să prind odată [...] un splendid cărbuș arămiu, cu aripi poleite, lucrate cu migală iscusită de un mare și neștiut meșter” (p.42); Își amintește scriitorul că au pornit să cucerească Șurianul. Tiparul de basm e vizibil: „Urcăm! Urcăm! Zăream pentru o clipă Șurianul prin neguri, sfâșiate de-o ochire a soarelui, în depărtare. Vârful se ascunsese iarăși după alte coame de munți. În curând însă îl vom lua pieptuși și uriașul nu va mai scăpa de noi. [...] Iată-l, în sfârșit de-a dreapta noastră, Șirianu, cu obrazul dârz, numai de piatră. În stânga, ierbos și fără găтели, tovarășul său de veșnicie: Vârful lui Pătru. <<Acolo pe șeaua dintre vârfuri unde-i trecătoarea, se găsesc urmele unui castru roman>>, ne lămuri Tata [...]. Informația mă zgudui, și-n fața priveliștei mă pătrunde sentimentul unei măreții istorice [...]. Mai înaintăm câțva pași și-n fața noastră, sub creștetul boltit al Șurianului, într-o adâncitură, se întindea oglinda netedă a iezerului” (p.44). în urcuș „când auzeam gălgâitul vreunui izvor, dam năvală, ne trânteam pe burtă și puneam gurile. Apa era atât de rece, că ne zăpăcea. [...] Izvorul era curgător desigur numai dintr-o eroare a firii sau fiindcă uitase să înghete!” (p. 43).

Pentru cei care cuosc poezia lui Blaga, nu trebuie să justificăm abundența alegere a citatelor.

În lumea evocată, în care profanul și sacrul, vremelnicia și veșnicia se întrepătrund, Mama și Tata (totdeauna cu majusculă) sunt zeii ocrotitori ai copilului. „Mama mi se părea, spune personajul-narator, fără vârsă ca apa și pământul” (p.44); „Mama” se sfărma din ceasul dimineții până la miez de noapte, cu neasămuită dârzenie, și totdeauna pentru „temeiurile casei”. „În mijlocul primejdiei [v. episodul cu incendiu] s-a ridicat în mine, în acea zi, credința că Mama va învige totdeauna și-n toate împrejurările elementele vrăjmașe nouă și așezărilor noastre” (p.23).

IONEL POPA

Corespondența lui Dimitrie Stelaru

(LXVI)

Scrisoarea recomandată nr. 752/11.09.1989, trimisă din București (str. Elena Cuza nr. 79, Bl. 13, sc. I, et. V, ap. 20, cod: 75168) de Gheorghe Sarău doamnei Livia Folea, la Cluj Napoca.

Notă

Gheorghe Sarău nu mai deține o copie.

*

Scrisoarea recomandată nr. 753/11.09.1989, trimisă din București (str. Elena Cuza nr. 79, Bl. 13, sc. I, et. V, ap. 20, cod: 75168) de Gheorghe Sarău profesorului universitar Al. Husar, la Iași.

Notă

Gheorghe Sarău nu mai păstrează o copie a scrisorii.

*

Scrisoarea recomandată nr. 754/11.09.1989, trimisă din București (str. Elena Cuza nr. 79, Bl. 13, sc. I, et. V, ap. 20, cod: 75168) de Gheorghe Sarău profesorului Lincă Cocoșilă la Segarcea Deal.

Notă

Gheorghe Sarău nu mai păstrează o copie a mesajului trimis.

*

Scrisoarea lui Teodor Ionescu, trimisă din Constanța, la 21 septembrie 1989 (data plecării: 28.09.1989!), lui Gheorghe Sarău, la București (str. Elena Cuza nr. 79, Bl. 13, sc. I, et. V, ap. 20, cod: 75168, data poștei: 30.09.1989), cu răspunsuri la alte întrebări puse de Gheorghe Sarău în scrisoarea sosită în 31 iulie 1989 la Constanța.

Constanța, 21 septembrie 1989

„Stimate Domnule Gheorghe Sarău,

Aproape toată luna August am fost la Sibiu (Brukenthal) și împrejurimi, de unde am plecat la Iași, Suceava, vre-o 10 zile.

Întors acasă de câteva zile, vă mulțumesc pentru scrisoarea primită în 31 iulie a.c. Nu știam că Stelaru e din Segarcea Vale. Ego mi-s din Băneasa – Teleorman, de unde-i Zaharia Stancu.

Am să vă răspund la scrisoare:

a. Nu am poezii manuscrise mai vechi de 1946;

b. Aș fi dispus să renunț la volumul *Cetățile albe*, ediție princeps, și la „Nemoarte” cu dedicație.

c. Cât privește fila sub forma unei scrisori „tardive”, vă spun sincer că mi-e dificil să o imaginez.

Aș face „critica criticii” post mortem, dar nu mai sînt la curent cu ea.

Am auzit că Eugen Simion e campionul celor care-l neagă (incult). Câți sînt?

Dacă mi-ați putea trimite câteva notițe ...

Cu bine,

Al Dv. Teodor Ionescu”.

*

Scrisoarea lui Stan V. Cristea, trimisă de la Roșiorii de Vede (str. Izbiceanu nr. 28, Bl. 3 ABCD, sc. C, ap. 52, jud. Teleorman, cod: 0600), în 27 septembrie 1989 (data plecării: 28.09.1989), lui Gheorghe Sarău, la București (str. Elena Cuza nr. 79, Bl. 13, sc. I, et. V, ap. 20, cod: 75168, data poștei: 30.09.1989), legat de interviul lui Gheorghe Sarău luat Anghelinei Stelaru.

Roșiorii de Vede, 27 septembrie 1989

„Stimate Domnule Gheorghe Sarău,

Cum ați văzut, cred, interviul dumneavoastră n-a trecut neobservat, și era de așteptat să fie așa – ar fi trebuit că apară integral, dar este bine și atât cît a apărut în

„Pagini...”*, pentru motivul pe care deja l-ați sesizat; oricum, vă puteți gândi și la alte lucruri pe care să ni le propuneți.

Apoi: la Biblioteca Județeană nu cred că veți găsi ceea ce vă interesează – ea însă funcționează duminica dimineața; eu posed, tot pe fișe, o bibliografie a publicațiilor periodice apărute în Teleorman, cum și Ion Hogaș (cel cu „Tradiții ale presei teleormănene”) posedă, dar nu pot spune că este completă decât pînă la anul 1925 - dacă vreți să facem o confruntare, stabiliți dumneavoastră cum; oricum, eu v-aș fi recunoscător dacă mi-ați trimite o listă cu cele apărute după 1925, numai titlul, localitatea și anii de apariție, asigurîndu-vă că imediat vă voi trimite lista cu toate publicațiile pe care le cunosc.

Cred că ar fi interesantă o astfel de bibliografie, care să indice, sper a fi de folos eventualilor cercetători, și numele colaboratorilor, pe genuri; poate că la Ed. „Litera” s-ar tipări o asemenea carte; ați putea să încercați, dacă nu singur, cel puțin în colaborare.

I-am trimis ultimul număr și domnului Nae Antonescu, încă nu mi-a scris, dar aștept cu nerăbdare impresiile sale.

Și nu închei fără a vă mulțumi în mod deosebit pentru ultima scrisoare, în care mi-ați comunicat atît de multe date despre dumneavoastră.

Dorindu-vă mult spor în tot ceea ce faceți, vă asigur de prețuirea mea.

Cu prietenie,

Stan V. Cristea”.

*

Scrisoarea trimisă de Gheorghe Sarău, de la București [cu R nr. 202/29.09.1989 și confirmare de primire], profesorului Lincă Cocoșilă, de la Școala Segarcea Vale, jud. Teleorman (destinatarul fiind domiciliat în Segarcea Deal, județul Teleorman), cu sosire în 04 octombrie 1989, legat de deschiderea unei săli expoziționale dedicată lui Stelaru.

Notă

Gheorghe Sarău nu mai păstrează o copie a scrisorii.

GHEORGHE SARĂU

NICULAE GHERAN ÎN OGLINDA CORESPONDENȚEI

„Adevărul despre un autor e de căutat mai degrabă în corespondență decât în opera sa. Cel mai adesea opera este o mască.” (Emil Cioran)

ȘAMU (I)

„Știi cât de rezistent sunt în privința planurilor mele”

Domokos Sámuel (n. 16 martie 1913, Alsófüged – m. februarie 1995, Budapesta), istoric literar, cercetător de folclor, traducător literar, bibliograf maghiar, a urmat studiile medii la Colegiul Bethlen din Nagyenyed** și pe cele superioare la Universitatea din Cluj-Napoca. A fost profesor de liceu la Naszód*** (1940-44), din 1945 la Debretin, din 1947 (1948?), asistent universitar la Universitatea „Eotvös Loránd” din Budapesta, apoi profesor universitar la catedra ELTE, asociat profesor doctor docent. S-a ocupat de literatura română a secolului al XIX-lea și al XX-lea, poezia populară românească și relațiile literare româno-maghiare. A tradus *Drame românești moderne*, precum și din N. Bălcescu, A. Toma, Tudor Arghezi, Al. Macedonski, Lucian Blaga, Ion Pillat, a alcătuit o colecție de balade haiducești est-europene (*Betyárok tüzénél*, Budapesta, 1959). A notat și a publicat poveștile maghiare și românești ale unui povestitor român din județul Békés, Vasile Gurzău din Méhkerék (Budapesta, 1968). A fost editor și colaborator la mai multe manuale de limba română.

Opera sa de bază – *A roman irodalom magyar bibliográfiája Irodalmi Kiadó* (1831-1960) – a fost publicată în 1966 la București, cu o prefață de László Gáldi și o postfață de Gábor G. Kemény, volumul II (1961-1970) apărând în 1978. Monografia *Octavian Goga, a költő és műfordító* a fost publicată de Kriterion în 1971 și în traducere română (*Octavian Goga, poet și traducător*) în 1978.

O lungă prietenie l-a legat de Nicolae Gheran, concretizată într-o bogată corespondență, din care s-au păstrat 54 de misive (37 de scrisori, 15 cărți poștale și două cărți de vizită).

Uneori cu hărtoape (produse de ciocnirea dintre sinceritatea profesorului și orgoliul editorului), corespondența celor doi se întinde pe mulți ani (1962-1989) grație perseverenței cu care Domokos S. își urmărea realizarea planurilor. Iar planurile istoricului maghiar („propagator”/„propagandist al literaturii române”) au fost numeroase, toate implicând literatura noastră și presupunând publicarea cărților în România, care, în

buna tradiție mioritică, necesita o „vorbă bună” pusă unde și de cine trebuie, chiar dacă, de cele mai multe ori, în ecuație intră personaje de aceeași etnie cu profesorul budapestan („Dacă ești în relații bune cu Domokos Géza, Te rog vorbește cu el să-mi editeze un volum din studii alese...”, 4 oct. 1981).

* În rom. Ciugudu de Jos, așezare în județul Fehér (azi Alba), comitatul Torda-Aranyos, din 1876 până la Tratatul de la Trianon (1920) parte a Regatului Ungariei.

** Aiud.

*** Năsăud. Poetul Aurel Rău (n. 1930) l-a avut aici profesor, după propria-i afirmație.

„Literatura română atât de frumoasă și valoroasă”

Pentru a căuta „adevărul” despre Domokos Sámuel, redau mai jos patru scrisori din generoasa ladă cu epistole a regretatului Nicolae Gheran Corespondența celor doi pare a avea ca punct de plecare vizita pe care DS o făcuse în România (unde, în paranteză fie spus, avea o soră, Domokos Ella, domiciliată în satul Lunca Mureș, jud. Alba). Contactele din țară cu diverși editori îi deschid profesorului o serie de oportunități pentru a-și vedea publicată lucrarea sa de bază, „lucrare care strigă în lume valorile literaturii române, intrate în circuitul literaturii mondiale”. Ultima este cea din urmă epistolă păstrată, un soi de *epilog* al „romanului” epistolar ce-i are protagoniști pe cei doi istorici literari.

[1]

Dragă Nicule,

În zilele trecute am avut o mare bucurie, întâlnindu-mă cu Ghilia* am putut vorbi despre Tine, stând la un pahar de bere. Ce mai faci, dragă Nicule? Nu e frumos din partea Ta că mă neglijez[i] în forma aceasta, ba chiar nici la dorințele mele de anul nou nu mi-ai răspuns! /Dacă așa fi fost o domnișoară faină, desigur că-mi răspundeai!/.

Ce mai face prietenul Bănuță** pe care deasemenea îl iubesc, ca și pe Tine. O noutate: la editura Europa s-a pus în program pentru anii viitori că se va edita câte o culegere din poezii de azi. Beniuc deja și este pus în plan. Când am auzit despre asta, imediat mi-am deschis gura

și am cerut ca să edităm o frumoasă culegere din poeziile lui Bănuță. Nu mă astâmpăr până când nu realizăm aceasta!

De altfel știi cât de rezistent sunt în privința planurilor mele, dacă n-ar fi așa, n-aș fi putut realiza bibliografia mea, la care însă Tu ai avut un rol foarte important, fiind inițiatorul punerii în plan a lucrării!

Dragă Nicule! Noi l-am decorat pe Jebeleanu cu o medalie a Pen Clubului, recunoscându-i meritele pentru talmăcirea poeziilor noștri. Pentru mine și pentru *catedra noastră*, mai ales pentru *asta* din urmă, ar fi importantă ceva apreciere vizibilă din partea Voastră. Am citit în ziarele Voastre că s-a înființat „Merite culturale” pentru cetățenii străini. Ce crezi n-ar [sic!] merita și eu ceva în privința aceasta pe baza lucrării mele de bibliografie, precum și pentru editarea următorilor poeți români din secolul XX: A. Toma /a fost cerința Bucureștiului!/, A. Macedonski, T. Arghezi, L. Blaga /mai înainte decât ediția română!/, și recent I. Pillat. Toate prefațate cu câte un studiu, cu notițe și talmăciri corecte și artistice, care to[a]te s-au făcut datorită strădaniei mele. Eu cred că articolul de recunoștință a[!] acad. Perpessiciu ar fi o bază sigură pentru realizarea celor [de] mai sus. Puțin mie-mi e rușine că trebuie să vorbesc eu despre această problemă. De altfel Bănuță mi-a spus ceva că vrea ca cartea mea să fie premiată. El însă e cam uităcios, deci Te rog dacă consimți în această chestiune, mișcă-te puțin!

Că și alții s-au gândit deja la așa ceva, reiesă din cuvintele lui Aurel Buteanu*** pe care mi le-a scris nu de mult: „Rămâne valabilă constatarea că ai adus imens serviciu celor două culturi. Din acest p.d.v. am regretat că la recenta promoție de «Merite Științifice» și «Merite Culturale» nu a fost și o listă de cetățeni străini!! Trebuia să fii în frunte.”

/Poate dacă nu le-aș fi citit rândurile de mai [sus], n-aș fi avut obraz să-ți ridic problema mai de sus/. Nu uita dragă prietene, că în sfârșit faceți ceva, faceți pentru literatura română atât de frumoasă și valoroasă, care merită să fie făcută cunoscută alături de literaturile cele mai mari!!

Eu cred în pretenția Ta și știu că ești un bun și nobil inițiator. De altfel Brăescu** a fost dat ca obligatoriu de citit pentru studenții noștri, care unanim au fost încântați de talentul și arta scriitorului. Monografia ta de asemenea a fost dată de citit și a fost discutat la seminar referatul a fost ținut de către studentul Roxin Ladislau, aducându-ți mari lauzi. Într-adevăr ai realizat →

RODICA LĂZĂRESCU

Memorialistică

Mariana Șora,

„Două jurnale față în față”

Mariana Șora a fost soția filosofului Mihai Șora, cu care s-a căsătorit în anul 1939. S-a născut la Budapesta în data de 26 mai 1917, numele său la naștere fiind Marianne Klein, doi ani mai târziu familia ei stabilindu-se la Timișoara. Părinții săi erau originari din Timișoara și se refugiaseră la Budapesta în timpul războiului. A început să învețe limba română în perioada în care a urmat cursurile primare, până atunci limbile materne fiind germana și maghiara. A absolvit Liceul „Carmen Sylva”, ca șef de promoție, după care a urmat studii universitare la Universitatea din București (1934-1938) încheiate cu două licențe, una în filosofie și una în filologie. I-a avut ca profesori în facultate pe Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu, Anton Golopenția și Mircea Eliade.

După căsătoria cu Mihail Șora, cei doi tineri soți au plecat în 1939 în Franța, ca bursieri ai statului francez. Mariana Șora a obținut o diplomă în limba și literatura franceză la Universitatea Sorbona (1940), după care a urmat studii de anglistică la Universitatea din Grenoble (1940-1944). S-a împrietenit cu figuri importante ale intelectualității românești, printre care Eugen și Rodica Ionesco și Emil Cioran. Familia Șora s-a întors la Paris în 1945. Aflat într-o vizită în România în anul 1948, Mihail Șora nu s-a mai putut întoarce în Franța, astfel încât soția sa s-a repatriat și ea, pentru a-i fi alături.

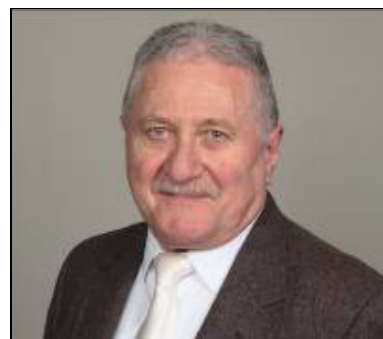
A desfășurat o bogată activitate de traducător în germană sau franceză din literatura română clasică și contemporană (Caragiale, Eliade, Blecher, Delavrancea, Filimon etc.), din germană, franceză, maghiară în română (Goethe, Ionesco, Boll, Kafka, Thomas Mann, Magda Szabo), din maghiară în germană (Nagy Istvan, Balla Karoly). Mariana

Șora e autoare a numeroase volume de eseistică, memorialistică, critică literară și romane. Cărțile ei de critică literară sunt considerate cele mai importante lucrări ale scriitoarei: „Heinrich Mann” (1966), „Unde și interferențe. Studii, eseuri, articole” (1969), „Cunoaștere poetică și mit în opera lui Lucian Blaga” (1970).

În 1977, s-a stabilit în Germania, mai întâi la Köln, iar apoi la München, colaborând la BBC (cu sprijinul lui Ion Negoitescu) și la ziarul „Curentul” (condus de V. Dumitrescu). Un articol despre Cioran a fost transformat într-un volum care a fost publicat la Paris în 1988, „Cioran jadis et naguere”. În România, a mai publicat două romane („Rătăcire”, 1995, și „Mărturisirile unui neisprăvit”, 1999), proză scurtă de factură psihologică („Filigrane. Scriori din Paris și alte proze din cinci decenii”, 2000), jurnale și memorii („O viață în bucăți”, 1992, „Cenușa zilelor. Jurnal, 1997-2001”, 2002 și „Două jurnale față în față”, 2009). Mariana Șora a murit la vârsta de 94 de ani, la 19 decembrie 2011, la München.

Volumul „Două jurnale față în față” cuprinde în fapt două etape dintr-un jurnal pe care Mariana Șora l-a ținut întreaga viață. Vreo doi ani de început (1938-1940) și cam tot atâția din timpul senectuții (1991-1992). Scrierea memorialistică conturează profilul unei personalități cu o viață interioară bogată, generoasă, demnă de tot interesul. Notațiile autoarei din prima parte a cărții atestă o rapidă maturizare și iau distanță de genul romanțos, patetic-clamoros. Partea a doua a însemnărilor relevă că, odată cu înaintarea în vârstă, problematica ei existențială se agravează, trădând un dubiu asupra propriei împliniri, reziduu peste ani al aceluși „complex al ratării împlinite” care a marcat întreaga sa generație.

Fragmente: = „*Vivere pericolosamente*” - cel mai atrăgător dintre cuvintele de ordine, întrucât creează iluzia că pretinde adeziune la o viață mai plină. Dar nu e decât un slogan ca și

celelalte, un vid. Căci ce pericol prezintă neaderarea la comunitate? (...) Refugiul în comunitate are același rol funcțional ca și căutarea distracțiilor: a face să uiți aspectul direct al problemelor și a ascunde fața morții. Comunitatea furnizează certitudini, viața personală nu dă decât aventura minunată a căutării, dar a căutării adevărilor (...) Detest mulțimile (...) Îmi trebuie singurătate, îmi trebuie izolare...

= Asemănări între Jeni [Acterian, n. DN] și mine, pe lângă cea esențială, obsesia morții (ce scandal - trecerea a toate!): dorința de a înmagazina cultura, năzuința de a scrie - fără subiect precis și fără muncă ordonată, tendința spre introspecție, tăierea firului în patru, orgoliul intelectual, aceeași bucurie exaltată văzând strălucirea soarelui, visul dragostei „totale” - care să fie prietenie, înțelegere pe multe planuri, tandrețe și acord în senzualitate.

= A fost oare și la noi o problemă a generației? Mai toți - intelectualii, desigur - am crezut în valoarea indiscutabilă a gândirii, culturii, creației și cei mai mulți n-au dat nimic notabil fiindcă nu și-au ales un domeniu concret, cu munca, ordinea, disciplina pe care le cere și cu un rezultat. Fumuri, ceață, nespecializare era cuvântul de ordine - deci tot un fel de genialitate „a la” romantici era vizată, cu urmarea inevitabilă a neseriozității, a risipirii, a diletantismului.

DORIN NĂDRĂU

→ceva extraordinar de valoros! /Câte odată mă mir cum ai putut s-o faci!/
Cu multă iubire al Tău:

Șamu Domokos

La revedere în iulie!
La 31 ianuarie 1967.

* Alecu Ivan Ghilia (1930-2023), scriitor, publicist, pictor, prieten cu

Nicolae Gheran și, după cum se vede, și cu Domokos Sámuel.

** Poetul Ion Bănuță, directorul Editurii pentru Literatură din 1960 până în 1968, când este demis pentru că tipărise, în colecția „Biblioteca pentru toți”, antologia *Poezia română modernă. De la G. Bacovia la Emil Botta* (I-II), alcătuită de Nicolae Manolescu, în care

figurau poeți indezirabili regimului comunist.

*** Aurel Buteanu (15 mai 1904-21 ian. 1976), jurnalist, traducător, scriitor, directorul Teatrului Național din Cluj în perioada 1944-1947.

(Va urma)

Noi scene din viața literară

(XV)

22 nov. 94, marți. Aseară la Palatul Șuțu, vernisajul retrospectivei Georg Baron Lovendal, f. f. multă lume, iar tablourile cu țărani răzeși, mirese, bătrâni și mănăstiri din Bucovina, toate extraordinare. Fiica lui, Lidia Lovendal-Papae a reușit să recupereze 440 de lucrări de-ale acestui mare artist, provenit dintr-o familie nobiliară finlandeză și fugit de la Petersburg în 1917 de teama bolșevicilor. Inventator, scenograf. Apare și papagalul de Paul, cu figura lui de țigan filfizon, cânit. Mă văd cu Lia și Jan Andreiță care cu articolele lui din *Rom. liberă* adusesse toată această lume. În metrou vorbisem cu C. Crișan care are un ciclu de conferințe la Biblioteca americană. La Palatul Șuțu apare și tînărul Alex. Bănulescu, beat și vorbind în bobote, incoerent, precum că el scrie și în engleză, că apocalipsa... , că... Mircea Savu îmi spune că la înmormântarea în cimitirul evreiesc a unui coleg au venit toți colegii români. Unde e antisemitismul cetățeanului nostru, dle C.V.T.? De fapt, zice M.S., m-am înscris în PRM din frondă. Bine că nu din... Frunda.

28 nov. 94. Bustul lui Eugen Ionescu în părculețul din Slatina, autor N. Truță. Tratare îndrăzneță, șarjată. Bufonul genial. Piedestal înalt, așa că bustul e de văzut de departe, toamna, printre crengile goale ale copacilor din părculeț.

Tot azi, la *Almanah literar*, pe Radio Rom. Cultural sunt prezentat și recit șase poeme. Fiind la birou, le înregistrez, ascultate și de colegi. Le plac poeziile mele, scrise cu ani în urmă. Mă sună L., emoționată, mă felicită.

2 dec. 1994. Anul pe sfârșite. Ieri la Muzeul Național pentru pictura japoneză veche, covoare turcești și pictori români contemporani: Alin, G. Năpăruș, Bernea, Câlția, Ilfoveanu etc. În fața statuiilor de la Universitate ne întâlnim cu Mircea Ciobanu, care este încântat de Andrei: Frumosule și deșteptule! îl alintă el de zor. Apoi mă întreabă ce am făcut cu prezentarea lui la poeziile Lidiei. Am aranjat la *Rom. literară*, grupajul apare pe 15 februarie, de ziua ei, ca surpriză. Cța

Buzea vrea o carte de la el cu autograf. Îmbrăcat ca un boier și cu căciula de blană.

Bat în continuare la *Jurnal, anul 1980*, deși nu mi-e clar ce voi face cu dactilogramele. Nici vorbă să le tipăresc și atunci le bat totuși ca să-mi trec timpul și să fac oarecare ordine în vrafurile de carnete greu de stăpinit. Și mai e mica surpriză de a da peste unele exprimări ce nu sunt chiar rele. Și apar niște „poezii de care uitasem”, cum ar zice Lidia, peste care mi-au mai trecut privirile fără a le acorda atenție. Când caut ceva anume în carnete, celelalte aspecte peste care nimeresc, foiletând, îmi scapă. Aici în jurnal coexistă postmodernism și alte cele. Și asta pentru că orice trăire își caută haina potrivită, orice impuls calea sa de acces spre cuvânt.

5 dec. 94. Azi la Tribunalul mare, unde s-a rejudecat Procesul ziariștilor. Supraviețuitor Pan M. Vizirescu. Se amână pentru 6 mai următor. La ieșire, P.V. dă interviuri la 4-5 ziarști, inclusiv red. șef de la *Gîndirea* - Sibiu, tinerel, cu ochelari: Sămîrghițan. (Nu cumva fiul preotului care l-a găzduit/ascuns pe Crainic, în 47, păstrându-i manuscrisele, participând apoi, în 72 la înmormântarea corifeului?). Este și Ernest Verzea de față, și Dan Cosmulescu cu soția și fiica doctoriță de la Slatina, care l-au adus pe Vizirescu cu mașina. Venise și Lucia Negoită cu un operator TV, dar din ușă, aflînd că s-a amînat, au făcut stînga-mprejur. Pan I. se oferă să colaboreze la *Gîndirea*, ca redactor pentru București. Grăbindu-mă să revin la slujbă, îi las pe scări. Bătrînul pierit, dar vorbind s-a mai însuflețit. Mă căuta mereu din priviri. Voia să mă știe în preajma lui.

Ieri cu ai mei la Ateneu, pentru spectacolul *Colinde*. A., pentru prima oară la Ateneu, privește cu interes metopele și superbul tavan boltit. Mă văd cu Nelu Ciocoiu, spune că are un fiu de 17 ani și jumătate, balerin, deja

racolat în SUA. Recunoaște că nu a citit nimic de mine, întreabă dacă am publicat sub pseudonim. Nu, îi mai spuseseam asta. La plecare, îl așteptăm în hol pe Vasile Speranță, acesta se uită prin hol și exclamă: Amelia n-a venit, e ne bună de gelozie, crede că am amante pe-aici! Trebuie să-i dau telefon, ca să știu dacă mă duc la ea sau la mine acasă. Îi explic apoi Lidiei că sunt împreună de vreo 25 de ani. Lidia: Chiar ne bună! Și tot ea: V. S. are voce foarte frumoasă. Cred și eu, zic, nu degeaba a avut contracte în Germania și Italia.

13 dec. 94. Ziua tipografilor; 11 ani de la moartea lui N. Stănescu. Vreme primăvăratice, la prînz 14-15 grade, în flagrant contrast cu ziua cînd Nichita a fost înmormîntat.

La prima oră mă sună C. Popovici, plin de bucurie. A recitat în spital articolul meu despre machetele din concursul Iuliu Maniu și a rîs de era să i se rupă operația, zice. De ce nu te apuci serios de satiră? Ai un har special pentru acest gen literar. Îi pare bine că articolul a apărut chiar în ziarul țărăniștilor. Îi zic, intrînd în joc: Ar mai fi un pas – să le pui cîte un exemplar în cutia poștală celor cu care ai concurat. Exultă, i se pare o idee excelentă. Spune că i-au tăiat toată ceafa, de la o ureche la alta, s-a prezentat în ultima clipă, gîlma își făcuse deja un sistem autonom de a se hrăni. Dar nu e cancer, i-au făcut biopsia.

Astă seară la TV, poetul Gellu Naum. Nu știu bine cîți ani am, nu mă interesează. Știu că nu știu nimic. Poezii nu au fost niciodată culturale. Ei au fost doar poeți. Statul ar vrea să ne facă ai lui, să-i fim simbriași... Complet rupt de lume și de interesele ei, Gellu Naum pare să spună, și chiar o spune la un moment dat: Nu știu dacă e poezie ce fac, nu știu dacă are vreo importanță pentru voi, pentru cineva, oricine ar fi el; dar eu numai asta fac, asta îmi place și vreau să fac – și nimic altceva. Și se subînțelege că a acceptat să trăiască în condiții oricît de modeste, chiar în sărăcie și lipsuri. Cât să nu moară. Cât să scrie mai departe. Nu-i luați poetului jucăria!

Prin contrast, D.R.P. îmi pare un ins care se așează la masa de scris și combină pe hîrtie, la infinit, motive și idei furate de prin alții. „Și i se pare că merge...”→

IOAN LAZU

Noi scene din viața literară

→15 dec. 94. Când să plec la Dalles, începe o ninsoare grozavă, mă întorc și-mi iau căciula, paltonul. Acolo lume foarte multă, însă doar 2-3 actori, doi trei scriitori, mulți profesori și elevi. C.S. nu știe să facă decât serbări școlare. Apare Copil, cu vreo duzină de elevi de la școala ajutătoare. Un cor pe care-l mai auzisem și data trecută. Tia Peltz, un calendar cu clovni, 15.500 lei. Stau cu Ion Acsan. Vorbește din nou V. Andru. George Tei, în așteptarea unui volum de rondeluri, Valeria Deleanu, Florin Saioc, George Țârnea și Gabriela Negreanu. Mai târziu vine Lidia, se produce în hol, aplauze entuziaste, o dă gata pe Tia Peltz și pe Viorica Ghiță Teodorescu de la Radio, aceasta promite să o prezinte la Antena 20, cum și pe mine. Gabriela N., numai miere, se pupă cu Lidia, exclamă: Cît ești de frumoasă!

27 dec. 1994. Într-un alt vis, într-o cameră mică, Nichita în picioare, uitându-se dintr-o parte la cărțile puține dintr-o bibliotecă; îi spuneam teoria mea: cu cărțile conviețuiești. Precum cu niște prieteni, îți place să le știi în preajmă și la îndemână, chiar dacă nu le-ai citit pe toate și chiar dacă pe altele ai început să le uiți.

Pan Izverna, Lidiei, după ce m-a văzut discutând cu Silviu Stănculescu: Că eu prea mă plec în fața unor inși de mîna a doua, precum acest actor. Că eu am talent, sunt un creator, nu un interpret. Că ar trebui să mă țin mai țepăn. Chiar așa?

29 dec. 1994. L. vine și din ușă o aud: Vești foarte bune! S-a întâlnit la Unirea cu Sanda Manu, care s-a arătat încântată de caseta cu recitalul, a văzut-o de două ori. Propune să vorbească cu Ion Caramitru pentru un spectacol chiar la UNITER. Vrea să-i dea poeziile cu dedicație. Mare bucurie pe mine, aproape de lacrimi.

Biserica „Arca Noetică”

JURNAL DE PREZENȚĂ

(VIII)

Valéry-Tzara sau despre polaritatea structurantă a spiritului

*Indiferent de zona de care se preocupă, spiritul tinde să epuizeze obiectul, să personalizeze datele care-i vin, dintr-o nevoie misterioasă de găsim de sine pe toate coordonatele posibile. Personalitatea, ca echivalent al spiritului pe care-l întrușchipează, înseamnă o structură alcătuită din coordonate exterioare ființei și cărora le conferă doar o „linie” anumită, ținînd de însăși constituirea sa (inconștientul). Structura umană își are în spirit două centre de coagulare: nevoia de găsim totală și recunoașterea eșecului total, centre aflate unul față de celălalt în raport de derivare. Cu un nume generic, primul va fi Valéry, al doilea Tzara. Zona care-i interesează în special – poezia – nu e înțeleasă de nici unul ca posibilitate de comunicare ori negare a emoției, ci metafizic și teoretic. Poetica deci este o coordonată majoră a ființei spirituale, un mijloc de comunicare între structuri individuale în zona abia bănuită a unui sistem general uman ori a unui haos cosmic. Poezia face să intre în joc sensibilitatea, putere motrice a inteligenței și opusă ei (Valéry – *Própos sur l'intelligence*), termenul-opoziție necesar defînirii spirituale. Noțiunea „pur” se impune pentru Valéry și Tzara deopotrivă. Purițatea ultimă, poezia absolută, este pentru Valéry rigurozitatea structurantă matematică a spiritului (*Avant propos à la connaissance de la déesse*). Tzara se întrușchipează în arta absolută: ordine=dezordine; eu=non-eu, afirmație=negație. „Este absolutul în puritatea haosului cosmic și ordonat” (cf. *Manifeste DADA*, 1918). Poezia pură fiind matematică sau haosul, Valéry și Tzara nu pot nega faptul că limbajul este unicul mijloc de comunicare. O scurtă defînire e necesară: pentru Valéry comunicare=înțelegere, adică „substituirea unui sistem de sonorități, durate și semne prin orice altceva care e o reorganizare interioară a persoanei de care se vorbește” (*Poésie et pensée abstraite*). Limbajul logic pentru o structură anumită, devine pentru altă structură*

limbaj cu altă logică. În câmpul spiritualității general-umane, fiecare Eu posedă un limbaj propriu în măsura în care este efectul unei anumite „linii” ținînd de coordonate anterioare lui și un limbaj comun celorlalte euri în măsura în care semnele (formele vide) coincid. Comunicarea nu era pentru Valéry identificare, ci reorganizare, îmbinare a limbajului comun mai multor euri (forma vidă) cu acela al logicii personale (semantica proprie fiecărui individ). Poemul fiind indisolubilitatea sunet-sens, adică general-individual, ceea ce contează nu mai sunt ideile, ci cuvintele (*Mallarmé*: „poezia se face din cuvinte”). În tradiția structuralistă, cuvântul ca semn implică, relația simbolică semnificant-semnificat (*Rolland Barthes – Essais critiques*), dar ea nu transcrie raportul, izvorît dintr-o necesitate de comunicare, între limbajul comun și limbajul fiecăruia, ci, așa cum susține *Hjelmslev* (*Prolegomene la o teorie a limbii*), forma expresiei (la *Barthes* semnificantul), solidară cu forma conținutului (semnificatul). Ele sunt deopotrivă individuale, corespunzînd în sistemul lui Valéry limbajului individual. Relația paradigmatică a lui *Barthes* este pentru Valéry „forma”, limbajul unei colectivități umane, rezerva ideală a *N* reorganizări, iar relația sintagmatică, născută în planul asociației cuvintelor unui limbaj, este, pentru epistemologia valéryană, imposibilă. Spiritul nu se definește în context, ci prin opoziție, concentrîndu-se în jurul unui centru (*Léonard et les philosophes*) care este numai al său. Se pot bănui date ancestrale, care constituie pentru spiritualitatea umană în genere un fundal, ca și fapte exterioare și comune tuturor eurilor, dar aceste contexte nu sprijină autodefinirea, ci o condiționează.

ECATERINA ȚARĂLUNGĂ

(Re)interpretări Urmuz

O încercare de (re)interpretare a lui Urmuz (în „Puțină metafizică și astronomie”)

Motto

„În adevăr, cine a putut mai întâi obliga materia și forța cosmică să fie ceva, când ele însele, la rândul lor, desființându-se, dându-și demisia, ar putea oricând obliga pe acel „cine” să nu fie „nimic”?!...”

Urmuz

În limba română neoașă, spunem că „lumea e cu fundu-n sus”, ba chiar că e cu „c--- - n sus”, nu-i așa? E năduf în astfel de afirmații, exprimate atât de plastic, pe românește. În engleză, se spune cam același lucru cu o ușoară detașare, există chiar o expresie care denotă dezordinea și confuzia: „Topsy-Turvy”.

Martor îi e Dumnezeu, Urmuz a încercat să găsească sens în rotația gratuită a stelelor, ce par doar să se afle în treabă... Poate că el încearcă să găsească un răspuns la „încălcelile” universului, ce nu pot fi lămurite doar de către o minte omenească, ce uneori se învârtă, și ea, în gol. Alteori se crede atotștiutoare, dorind să găsească răspunsul unic, înțelegerea ultimă a forței primordiale, ce guvernează toate stelele, incluzând astrele. Când colo, chiar și stelele par să fie influențate de însăși lumea noastră. Referirile sunt multiple și merg de la facerea lumii și paralela cu institutul „<Maternitatea cerească> cu lapte contrafăcut cu apă gazoasă de lăptărelele Căii-lactee”, până la „interese meschine, egoiste”, după care și corpii cerești par să se învârtă, inspirați de exemplul pământenilor.

Urmuz observă că stelele se rotesc „numai din propriul lor gust, [...] în mod cu totul dezinteresat, fără nicio intenție cât de mică de procopseală pe setea mulțimilor și a distanțelor mari, fără rost și necesitate. Parcă ar fi chiar puțin comic să te învârtești în veci de veci gratuit și numai pentru a te vedea alții...”. Păi nu așa ne învârtim și noi, cam „fără rost și necesitate”? Îmi pare că și stelele au împrumutat din iraționalitatea noastră, ea însăși de dimensiuni astrale. Să găsești sens în lumea de azi?... când chiar Bunul Dumnezeu

e confuzat, când nici El nu mai face față încercărilor la care Îl supunem... Când chiar și corpii cerești, creați chiar de El, par să fie inspirați de aflarea noastră în treabă, ca și de învârtirea de pomană, în cerc?...

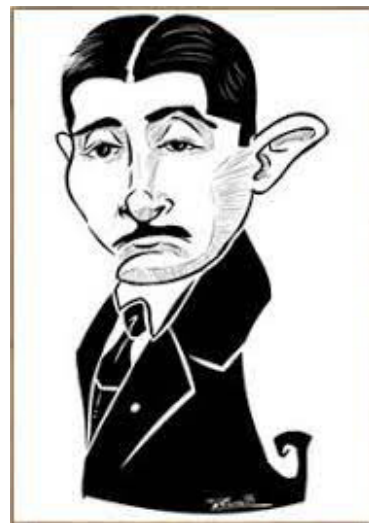
În aceste condiții, mai avem îndrăzneala să ne erijăm în atotștiutori, ce caută să explice însăși facerea lumii? Să credem cu convingere că nu există decât un adevăr, al Big Bang-ului, ce a creat toată materia universului?

Și cum rămâne cu „La început a fost Cuvântul”? Sau poate, confuzând îndeajuns legile firii, se ajunge la concluzia că „materia și forța cosmică” „la rândul lor, desființându-se, dându-și demisia, ar putea oricând obliga pe acel „cine” să nu fie „nimic”?!...”

Mă tem că azi avem tot atâtea nevoie de „Puțină metafizică și astronomie” ca acum un secol, când a fost scrisă. O încercare de rescriere sau (re)interpretare a uimirii urmuziene aplicate lumii de azi, lasă și alte întrebări nelămurite. Mai mult ca oricând, proiectăm gândirea noastră, dar și limitările ei, împrumutând o parte din confuziile noastre universului. Poate e încă mai adevărat azi, când lucrurile par să se tot încâlcească, în loc să se clarifice. Nu cumva pornim de la haosul interior, de la dilemele și nedumeririle noastre, iar apoi mai avem și aroganța să spunem că le știm pe toate?...

În aceste condiții, mă întreb, de unde să vină speranța?

Să ne rugăm să rămânem mici și neînsemnați, astfel încât acțiunile

noastre să nici nu conteze? Să sperăm că ne vom înțelepti încât să îmbinăm atât prudența, cât și smerenia, înțelegând că suntem doar o mică parte a acestui univers? Să sperăm că există undeva, acolo sus, nu doar ceva mai mare decât vom fi noi vreodată, ci și o magie, un mister, o „corolă de minuni a lumii” ce va rămâne în veci nedeslușită?...

Găsesc că există chiar o doză de umor urmuzian în contrastul dintre umanele noastre limitări și disproporționatele noastre ambiții de a explica lucruri ce conduc însă doar la „multiplicitate, încâlceală și contradicție”. Și apoi mai e o curiozitate legată de firea oamenilor, ce pretind că înțeleg viața stelelor, precum și rostul universului, deși se împiedică la fiecare pas în lumea lor de zi cu zi. Să fie aceasta o cauză sau o manifestare a așa numitului „Topsy – Turvy”?

La celebrarea lui Urmuz la 140 de ani de la naștere și 100 de ani de la moarte, lucrurile par să fie așa cum ni le-a descris un secol în urmă, iar efectele sunt „din nenorocire [...] îndrăcit de multiple și de încâlcite”. Nu doar la figurat, ci chiar la propriu. Entropia, sau starea de dezordine, să fie la ea acasă? Să fie oare o anticipare a dezintegrării lumii noastre, așa cum o știam?

Și apoi, vorba lui Urmuz, oare ce se întâmplă cu făuritorul universului, la apusul Lui, la „demisia”? Sa? Oare e posibil ca acel „Cine”, să devină „nimic”? Mă întreb ce vom mai fi noi atunci? Fără acel Cineva, vom mai fi noi ceva?

MILENA MUNTEANU
Toronto, Canada

Biserica „Arca Noetică”

Restituiri literare -

„FANTAZIANUL”

SCRIITOR ION C. PENA ȘI
DEVANSATUL LUI SIMȚ
„ORWELLIAN”

(IV)

Spirit „luciferic”, plutind peste „marile genuni” și încărcat cu povara lumii întregi, poetul, ca un eretic din pulpana argheziană, își afirmă ipostaza tragică de „înger căzut”:

Lucifer

„Eu navighez pe marile genuni,
Pe anii răi, pe temple de dureri.
În cârca mea duc haite de nebuni,
Bătrâne răni și secolii de ieri.

Cu liniști aspre nopțile întind
Strigoii-mi sar atuncea din hambar,
Arhangheli albi în stele se aprind
Și dorul mă încearcă fără har.

De veșnicii mă sbat și mă întorc
Să prind de cer și aprig să-l sugrum.
Aceleași ape vrăjile îmi torc
Și stau golaș în veacuri și în drum.

Bolnav mi-e iadul plin de mucegai
Săracă fierăria de cătuși,
Mă sfișie mînia ca un scai
Și blestem pe Isus de după uși.”
(„Oltul”, anul I, nr. 4 noiembrie 1943)

„Îngerul căzut”, luat la harță cu Dumnezeu, meditează și la destinul donquijotesco al celebrului hidalgo cervantesco, în care se recunoaște, cavalier al „himerei” și „erou de comedie zăpăcită”:

Către Don Quijote

„Cules din mituri, însuși tu un mit,
Biet pelerin cu inima bolnavă
De uriașa visului otravă –
În piscul tău cu râvnă m’ ai primit.

Sărac și bleg prin holde de pământ,
Contrariu cum canoanele învață,
Doar tu mi-ai fost mireasmă și povață
Sub nu știu care straniu legământ.

În jur, încet, trăgându-mi azi hotar
Eu ignorez pogoanele de spațiu.
Tăcut și dârș adulmec cu nesațiu
Himere cărd, și-al lor mărgăritar.

Surpat ades în vânturi și restriști
Nu m’ am sculat un ceas pentru
tăgadă,
Ci mi’ am purtat tot visul meu
grămadă,

Cu ochii veseli, niciodată triști.

Întrezăresc în tine, ireal
Erou de comedie zăpăcită:
Străfundul omenirii ce palpită

Mereu, după un fir de ideal.”

(În „Universul literar”, an I, nr. 30, din 25 iulie 1942)

Convingător în toate aceste texte de artă poetică, Ion C. Pena face dovada unei bune asimilări a experiențelor lirice din secolul său, el nu este un începător, ci un condeier exersat, în poezia lui simțindu-se o rapidă ardere a etapelor, teme și motive modulate la propria-i experiență de viață, care se pliază pe o sensibilitate aparte și devoalează o foarte bună orientare literar-poetică. Poetul simte la modul acut și transfigurează la modul fabulos, astfel că vocea sa lirică rămâne distinctă și nu greu de recunoscut în epocă, după cum este și poemul *Cuvintele mele*, o altă artă poetică naturală în ordinea lucrurilor, lipsită de ostentație, dar implicând toată responsabilitatea de „artist al cuvântului” și acea premoniție a unui destin implacabil:
„Cuvintele mele moi ca niște bureți
Duceți-vă unde vreți,
Unde vă place, unde vi se pare,
Eu nu vă mai dau de mâncare.

A venit moartea la ușă
Să mă culeagă, să mă facă cenușă.
Cum să vă mai știu, cum să vă mai cresc
În chivotul meu prea pământesc.

Pentru lunga voastră călătorie
Luați-vă merinde, luați-vă pălărie.
Până la Învierea cea mare
E o vreme fără hotare.

Și dacă vorbiți cu bravul Pan
Spuneți-i că naiul nu mai face un ban,
Că peste umanitate
Urlă zeița Răutate.”
(În „Oltul”, anul I, nr. 1 din februarie 1944)

Combustionat de idei grave și mari ocoluri ideatice, poetul este marcat de „oboseală”, în 1943, pe care o simte din plin sub cerul „putred,

lălu”. Însuși divinitatea este „veștedă”, iar liricul perceptor – sesizându-se drept „naiv jucător în azur”- vede cum „sălbatic” și „impur” se ridică „Lupul uitării”.

Cîntecul din urmă

„Am obosit umblînd alandala
Prin hîrburi, dudaie și gloate.
Demult mi-e tocită sandala
Și moarte iubirile toate.

Acuma, la actul final,
Numai strigoii-amintirii
Dănțuie crud, rătăcind, infernal
În jur, în meandrele firii.

Cerul e și el putred, lălu,
Nicio salvare nu-i țipă în creștet.
Nicio minune în ciute, în grîu
Și Domnul e veșted.

Meschin se dărîmă, rece coboară
Visul în cripta bolnavă.
Rîme băloase, neguri omoară
Fruntea suavă.

O! naiv jucător în azur,
Flamura, slava, cocorii ucide;
Drept se ridică, sălbatec, impur
Lupul uitării cu dește livide.”
(În „Vremea”, an XVI, nr. 695, Paști 1943)

Ion C. Pena a devenit incomod atât pentru bolșevicii vizați direct prin colaborările lui la revista „Păcală” din București (care avea ca motto: „Iar când la Patria Română/ Râvnește hidra bolșevică/ Nesățioasă și păgână./ Ia și o armă, că nu strică!”), cât și pentru critica ironică vizând mândria teutonilor războinici, poetul incriminând „exclusivismul rasei și culturii germane”, promovat de filozoful Oswald Spengler, într-un eseu critic din „SO4H2 (1932 an II, nr. 7-8, Turnu Măgurele). Dacă publicația „Păcală” cultiva un anti-bolșevism programatic, periodicul „Prepoem”, în care Ion Pena publica epigrame, poezii, articole, era de orientare legionară, așa se explică, deși poetul nu a cultivat această ideologie de dreapta, de ce numele său este menționat în „Bibliografia operelor autorilor legionari” (Editura „Libertatea” din Jacksonville – SUA, 1993), alături de numele lui Emil Cioran, Petre Țuțea, Constantin Noica, Mircea Eliade, Nae Ionescu, Radu Gyr și alții. A colaborat și la ziarul „Graiul tineretului” din Turnu Măgurele, organ al Partidului Național Țărănesc.

ZENOVIE CÂRLUGEA

Miezul unui ev aprins **ARLUS** (II)

În preajma congresului de înființare a „Uniunii sindicatelor de artiști, scriitori și ziariști” (august 1945), Ion Călugăru explica demersul în acest sens – pornit nu de cei vizați, artiștii, scriitorii, ziariștii, ci de Comitetul Executiv al Confederației Generale a Muncii – în primul rând prin faptul în sine al *organizării* și, în consecința acesteia, prin altele care însemnau *angajare* cu mijloacele specifice în *mersul înainte progresist* decis și călăuzit de partidul clasei muncitoare. Numai astfel, se spune, *artiștii, scriitorii, ziariștii dau muncii lor adevăratul înțeles, adevăratul său rol social* – iar pe de altă parte, în felul acesta se creează și posibilitățile pentru soluționarea problemelor materiale și morale ale creatorilor, pentru ca să-și poată dedica toate puterile pentru crearea unei culturi libere, populare și progresiste. O promisiune, în esență – care nu s-ar putea spune că ar fi rămas neonorată, mai ales față de cei care au dovedit bună purtare și care n-au fost puțini –, contra *înregimentării* ideologice a uneltelor și contra plecării capului sub *control*. Soluție destul de abilă în grosolănia ei de fond: control exercitat, în dimensiunea lui permanentă, în breaslă și prin breasla însăși.

Încotro era de mers într-o astfel de înconcolare? Tocmai asta avea de făcut ARLUS: să inițieze în privința mersului, acesta privit din toate unghiurile și sub toate aspectele posibile, altfel însă decât prin partid și în limbajul acestuia – nefiind de deloc de exclus ca partidului însuși, într-o componentă a lui numeroasă și importantă, cea în formare și poate că și cea deja formată, dar care nu trecuse prin stagiile sovietice la soviete acasă, să-i fie destinată inițierea prin ARLUS. În orice caz, în epocă, manifestările organizate de ARLUS au mereu printre participanți personaje importante din ramura *democrată* a conducerii țării, beneficiază de susținere de partid și de stat, iar fruntașii ARLUS ajung înalți responsabili, miniștri și parlamentari *democrați*. Și ar mai fi de văzut că despre *îndrumarea de partid* în activitatea ARLUS se vorbește abia peste doi-trei ani, de prin 1947 – 1948 – pentru ca peste cam tot atâția, de prin 1951 începând, *pregnanța* reliefului ARLUS să intre într-un proces de estompare care durează mulți ani și duce către imaginea publică a unui ARLUS prezent la ceremoniile de la monumentele ostașilor sovietici. Dar până atunci, ARLUS are dimensiunea și importanța unui fenomen complex, insti-

tuționalizat, de ocupație culturală a nației – ceea ce se și spune, de altfel, într-un cuvânt de la sărbătorirea primului an de viață al Asociației: *Suflul progresist și umanist al culturii sovietice, lumina răspândită de realizările sovietice, toate acestea sunt necesare sănătății spirituale a poporului nostru*.

Cât despre creatori, altceva decât lucru la edificiul de învățătură cu acest obiectiv nu poate să aibă în vedere, spre exemplu, niște *note* ca acestea, aparent aruncate în pagină, apărute în *Scânteia* din noiembrie 1944 la capătul unui articol despre *Amicii U.R.S.S.*, un necesar precedent de factura ARLUS din 1934: *De cele mai multe ori, scriitorul sovietic este lucrătorul cu palmele aspre, și nu e numai artistul care vine să se documenteze și se întoarce la masa de lucru; Astfel a început o reală colaborare între cuvânt și mașină, iar poporul a înțeles necesitatea împreunării care se făcea între două categorii de creatori de literatură și de obiecte necesare vieții de toate zilele: unul făcea pâinea sau conducea uzina, celălalt o sublima în imagini; Romancierii sovietici, intruniri în brigăzi de scriitori, au vizitat uzinele, colhozurile, iar azi sunt în cele mai înaintate linii ale frontului sau în locurile desrobite de [sub] cotropitorii nemți, în mijlocul populației care a supraviețuit „ordinei” criminale naziste și apoi scriu cărți, precum Războiul lui Ilya Ehrenburg sau Neînfrânții lui Boris Gorbatoș; Scriitorii sovietici au fost împinși spre documentare de un puternic stimul: ei au părăsit turnul de fildeș și au venit în mijlocul mulțimii ca să cunoască pe muncitor în duduul uzinei și pe țaran urcat pe tractor, în imensitatea țărinelor. Încât, destul de limpede, calea nu e doar o sugestie, ci are înfățișare normativă.*

Organizatoric vorbind, *venirea* (acuzator sau ironic, *coborârea*) intelectualilor de orice fel de specializare în *mijlocul mulțimii* este foarte importantă și vizată insistent. Înființarea numeroaselor *secții* ARLUS pe domenii de activitate este doar începutul coagulant pe etajul vârfurilor, al elitei culturale, științifice, profesionale – menit să creeze structuri și să le activeze în sensul preconizat: nu cercuri de dezbateri rafinate pentru delectare personală superioară, ci asumare și angajament în răspândirea și impunerea în popor a cunoștințelor despre Uniunea Sovietică, dar mai ales a respectului, îndatorării, prieteniei și dragostei față de Țara Socialismului. Acestea, se spune frecvent, devin *datorie patriotică*. *Suntem de părere*, afirma la o festivitate ARLUS

din septembrie 1945 diplomatul sovietic Sava Dangulov, însărcinat cu treburi numeroase și diverse la București, *că iubitorii adevărați ai poporului român, sinceri patrioți, vor fi și adepții cei mai devotați ai ideii de prietenie între cele două popoare*. De aceea, în măsura în care se vorbește de patriotism, trebuie să se vorbească și de prietenie între România și U. R. S. S. Când în noiembrie 1949 ARLUS își aniversează cinci ani de existență, Gh. Gheorghiu-Dej este și mai direct: *Dragostea pentru U.R.S.S. e piatra de încercare a adevăratului patriotism, a cinstei și demnității fiecărui cetățean al R.P.R.* O telegramă cu acest prilej către Stalin, acum *generalissim*, începe așa: *Scumpe Iosif Vissarionovici, În ziua în care Asociația Română pentru Strângerea Legăturilor cu U.R.S.S. împlinește cinci ani de activitate, din inimile milioane de prieteni ai U.R.S.S. din R. P. R. pornește către Dumneavoastră, conducătorul iubit și învățătorul genial al omenirii muncitoare, un salut fierbinte de dragoste și recunoștință.*

Dimpotrivă, absența acestor simțăminte obligatorii din profilul unui cetățean și mai ales al unui intelectual – păcat mare pe care, la caz de nevoie, inclusiv pretextat și discreționar, autoritatea îl asociază ușor și repede, chiar causal, cu alte *abateri* – e catalogată drept *antisovietism* și devine o culpă gravă pe seama căreia se administrează sancțiuni și se ține un discurs public în același timp generator de amenințare și șantaj și încurajator cu delatunea și dezbinarea. Mai ales că, precum spune textul statutului ARLUS: *De zeci de ani, presa, școala, administrația au ponegriț zi de zi tot ce s-a făcut în Uniunea Sovietică – și: Acum zidul a fost înlăturat. Am văzut ceea ce un popor vrednic, hotărât și conștient, a știut să creeze în 27 ani.* Drept care, la primul congres ARLUS, în mai 1945, se afirmă de la tribună: *Prietenia cu Uniunea Sovietică nu este o chestiune de partid și nici de clasă.* →

AUREL BUZINCU

România ca Stat național a luat naștere cu ajutorul poporului rus. Independența ei a fost cucerită tot cu ajutorul poporului rus. Tot atunci, Petru Groza, aproape caragialian, doar că și grav: Cunoscând valorile mării noastre prietene, iar marea noastră prietenă cunoscând valorile noastre, ne vom îndrăgi, vom deveni adevărați frați...

ARLUS, cu asistență și sprijin (și control) acordate binevoitor și permanent de numeroșii trimiși ai Uniunii Sovietice în țara proaspăt eliberată de Armata Roșie, face tot ce trebuie pentru ca lucrurile să meargă pe calea cea bună și greșelile trecutului să nu se mai repete. Repede după constituire, atenția se îndreaptă către înființarea secțiilor. Printre primele, cea de *Literatură și Filosofie* – cu Mihail Sadoveanu, Perpessicius, Philippide, Camil Petrescu, Beniuc și alții, mulți, veniți de la început sau ulterior. Vine la rând, imediat, *Secția Presă* – cu T. Teodorescu-Braniște, N.D. Cocea, Ion Pas și de asemenea alții. Fuseseră deja înființate *Secția Arte* – cu George Enescu președinte, *Secția Economie* și urmează *Științe Aplicate*, *Secția Învățământ*, *Secția Juridică*, *Științele sociale*, *Armată*, *Viața Muncitorească*, *Viața Țărănească*, inclusiv o secție religioasă a cultului creștin ortodox etc. – toate cu *subsecții*, conducători importanți, programe și acțiuni: *Ziua Constituției Staliniste*, *Ziua Mareșalului Stalin*, *Ziua (săptămâna/luna) prieteniei româno-sovietice*, conferințe, recepții, întâlniri cu personalități sovietice, spectacole și vizonări de filme sovietice, *acțiuni educative* desfășurate sub egida Asociației în școli, *Ora ARLUS* la radio, expoziții, cursuri de limba rusă, vizite în Uniunea Sovietică. În paralel, misiunea ARLUS *coboară în masse* prin organizare de filiale teritoriale. Încă din decembrie 1944, în presa democrată se pot citi articole entuziaste despre elanul în această direcție: *Rând pe rând, câtun cu câtun, localitate cu localitate, se înregistrează în rândurile Asociației. De pretutindeni ne vin știri îmbucurătoare, vin oamenii cu miile, sălile din provincie devin neîncăpătoare pentru toți care vin să audă cuvântul celor de la centru. Bucuria de a vedea în sfârșit rupându-ni-se învelişul de pe ochi este într-adevăr mare* – scrie *România liberă*.

Statisticile – adevărat că, în ton cu formalismul care acum se învață, făcându-și obicei din a exagera în sensul convenabil – vorbesc despre un număr de membri care crește continuu, ajungând pe la 6 milioane la mijlocul anilor '50, sute de filiale și subfiliale și mii și mii de *cercuri*, cu milioane de

acțiuni și de participanți pe an. ARLUS este, scrie Nestor Ignat în octombrie 1948, *una dintre cele mai largi și însemnate organizații de masă din țara noastră* și i se datorează, răspunzând unei mari nevoi populare, *marea operă de lămurire a poporului nostru în privința U.R.S.S.*

Asociația își îndeplinește misiunea printr-o serie întregă de mijloace. Dispune încă din decembrie 1944 de *organ de presă* propriu, *Veac nou*, care atinge prin 1950 tirajul de o sută de mii de exemplare și publică *interesante articole de ideologie socială și culturală, precum și literatură, urmărind a face cunoscută creativitatea sovietică la noi și, totodată, a limpezi și defini pozițiile noi românești față de marea popor vecin*, conform *Revistei Fundațiilor Regale*. De asemenea, editează *Vestea nouă*, publicație destinată militarilor. Sub egida *Institutului de studii Româno-Sovietic* se editează, *Probleme de Literatură și Artă* (având drept scop *de a ne pune la dispoziție cele mai interesante studii și articole de critică literară ce apar în Uniunea Sovietică și a face cunoscute discuțiile atât de bogate în idei care au loc în lumea artistică și în critica artistică din Uniunea Sovietică*), precum și *Analele Româno-Sovietice*. În realizarea țelului propagandistic, acestora li se adaugă *Graiul nou*, publicație a Direcțiunii Politice de front a Armatei Roșii, revista lunară *social-politică și literară în limba rusă Narodno-democraticeskaia Rumania*, care apare o vreme la București, și, după înființarea Cominformului, publicația acestuia, *Pentru pace trainică, pentru democrația populară!*, scoasă și ea la București după mijlocul lui 1948. Se înființează *Biblioteca ARLUS* – centrală și cu filiale în teritoriu (*Cărți de o importanță mondială ne sunt necunoscute, valori culturale care sunt bunuri în lumea occidentală vor îmbogăți și cultura românească...*). Constituirea *Secției „Cartea Rusă”* se face pe seama Editurii „Cartea Rusă” și a *Librăriei „Ruskaia Kniga”* – cu rețea

Biserica „Arca Noetică”

în țară – și este o mare victorie în ofensiva sovietizării, fiind privită ca *jucând un rol imens în reeducarea cititorilor intoxicați de lucrările putrede și decadente tipărite de burghezie*. Intenția a fost însă sabotată de rolul cultural real pe care l-a avut facilitarea, pe calea aceasta, a întâlnirii cu marea literatură rusă clasică și nu numai, ba poate chiar, într-o anumită măsură măcar, și cu opusul sovietic al literaturii ca artă. Se editează aici și se tipăresc în tiraje mari traduceri după clasicii ruși și după scriitorii sovietici considerați importanți și reprezentativi, numeroase lucrări de propagandă ideologică, dar și broșuri propagandistice și materiale tipografice de același fel în colecții precum *Vorbesc fruntașii producției*, *De vorbă cu muncitorii* și *De vorbă cu sătenii* – la concurență cu alte edituri, între care cea a partidului, aducând *maselor muncitoare lumina experienței sovietice*. La Editura P.M.R., spre exemplu, *Cursul Scurt de Istorie a P. C. (b) al U.R.S.S.* apare în 1949 într-un tiraj de 625.000 de exemplare. Editura și librăria ARLUS organizează evenimente, între cele mai mediatizate numărându-se întâlnirile cu scriitorii Boris Gorbatoș și Ilya Ehrenburg. Și ar mai fi de menționat, între altele, casele de cultură ARLUS și Casa Prieteniei Româno-Sovietice cu Parcul de Cultură și Odihnă al Casei, cursurile numeroase de limba rusă organizate în teritoriu, catedra universitară de limba și literatura rusă de la Universitatea din București, Muzeul Româno-Rus din Capitală (cu filiale deschise în 1951 în toate regiunile – pentru a se da *posibilitatea întregului popor muncitor să cunoască relațiile de prietenie și colaborare care au existat todeauna între poporul nostru și poporul rus și ajutorul permanent dat nouă de marea popor vecin și prieten de la Răsărit*), Școala Centrală ARLUS (menirea absolvenților ei fiind aceea *de a purta cât mai departe cuvântul adevărat despre Uniunea Sovietică*), Institutul Pedagogic Maxim Gorki.

Toate acestea se adaugă, desigur, efortului pe care îl depune partidul într-un proces în care el lucrează intens în primul rând la *schimbarea componenței de clasă a intelectualității* – întrucât, ca și la ARLUS, în fapt, se mizează pe intelectuali. Spre deosebire însă de ARLUS, partidul vrea un intelectual propriu – iar I. Chișinevschi, într-un articol din 1949 despre *munca educativă în rândul intelectualilor* crede că *facultățile muncitorești de doi ani, care urmează să se înființeze, vor juca un rol important pentru crearea de noi cadre de intelectuali*.

Vatra veche dialog

MONICA LOVINESCU

„Exilul e de fapt unul
fără de vârstă”

CENTENAR

MONICA LOVINESCU (1923-
2023)

- Credeți că se poate vorbi acum de o generație '80 bine definită și clar conturată în geografia românească postbelică? Prin ce s-ar remarca această generație față de generația '60 și față de generația '70?

- Nu doar acum ci mai de multă vreme se poate vorbi – și s-a vorbit – de generația '80. S-ar putea ca optzeciștii să se fi caracterizat mai puțin prin „textualism” atât de deseori invocat cât prin condițiile care dacă nu l-au provocat, cel puțin l-au înlesnit. Mai precis, generația '80 a debutat într-o atmosferă pe care n-o cunoscuseră predecesorii ei. Nici alegerea între un statut de colaborator activ al regimului și acela aproape eroic al refuzului care putea duce la tăcere, uneori chiar la închisoare, alegere spre care au fost împinși scriitorii sub dogma realismului socialist. Nici capcanele liberalizării în care resturi de privilegii se împleteau cu impresia (uneori justificată) de a putea da literaturii o parte cel puțin din ceea ce i se cuvenea. În anii '80, puterea nu mai avea ochi și bani decât pentru amatorism sau plecaciune la curte, spre cântecul din frunză și ditirambi. Pe scurt, „Cântarea României” și elefantocrația elogiului. Ajungând totuși să publice, tinerii, beneficiind la început de atmosfera unor cenacluri literare care le-au dat și un aer de familie intelectuală, nu mai erau în schimb primiți într-o Uniune paralizată de putere. Marginalizarea tinerilor a dus la refuzul clișeeilor, dar

a făcut și mai dificilă înfruntarea cu o cenzură din ce în ce mai insidioasă. S-ar putea chiar pretinde până la un anumit punct că textualismul a slujit drept text-pretext pentru ca protestul să se poată exprima. În nebunia totalitară care atingea în cultul conducătorului esența însăși a grotescului; optzeciștii sunt poate primii care, colectiv, au radiografiat îmbolnăvirea corpului social. S-ar putea spune, și am spus-o în mai multe rânduri, că prozatorii acestei generații se plimbau pe străzi și printre semeni în mână cu un aparat de filmat, în alta cu un magnetoscop. Ei n-au fost doar textualiști, ci creatorii unui fel de „realism cotidian” făcut din mizerie, răsteală și vulgaritatea oralului. Intrând pe sceana literară când romanul politic părea monopolizat de impostori - curajul cu voce de la poliție – ei au renunțat la denunțarea trecutului, admisă de regim pentru glorificarea prezentului, și s-au focalizat pe detaliu, pe semnele mărunte ale degradării generale. Prin ei, strada a irupt în proza românească și a început să strige. Avangarda lor a fost, sub acest unghi, politică și politizată.

Nu e, totuși, singurul unghi cu puțință. Textualismul lor se voia și o punere la zid, la ora precisă a Occidentului. Se voia, nu prea era. Când postmodernismul se instalase în capitalele literare ale Occidentului, optzeciștii se aflau încă în modernism, cu un decalaj de vreo zece ani. Nu ajunge, cum au încercat unii, să pui eticheta, de altfel prea încăpătoare, de

postmodernism, pentru a și fi așa ceva. Modernismul optzeciștilor nu prezenta mai puțin o cucerire și în plan estetic. Cred că adevăratul postmodernism de-abia după decembrie '89 se va dezvolta. Postmodern este, încă de pe acum, un Mircea Cărtărescu, mai ales cu Visul și Levantul, scrise înainte de 1989.

Textualistă, modernă, dar în același timp realistă și politică, literatura optzeciștii dobândește din ce în ce mai mult contururi precise. Se poate cu adevărat vorbi de o generație aparte în geografia spirituală postbelică.

- A reușit critica literară să înregistreze acest fenomen în întreaga lui complexitate sau au rămas încă zone insuficient sondate, în timp ce altele au fost studiate excesiv?

- Critica literară a reușit cu atât mai bine să înregistreze „fenomenul” cu cât optzeciștii au și proprii lor critici, din aceeași generație, cu același tip de biografie și aceleași preocupări și care se înscriu în buna tradiție a criticii noastre.

- Mișcarea literară a tinerilor din România deceniului nouă își are vreun corespondent în alte literaturi din Europa?

- Mișcarea literară a deceniului nouă nu are corespondent în literaturile occidentale din simplul motiv că doar literatura română funcționează după criteriul „generațiilor”. Primul care a lansat exclamativ noțiunea a fost, fără îndoială, între cele două războaie, Mircea Eliade. După război, s-a uzat și s-a abuzat de ea în măsura în care corespundea, de fiecare dată, cu o cotitură în politica puterii. Realismul socialist, până în 1960 și ceva, liberalizare (câtă a fost!) până în 1970 și ceva, apoi asaltul împotriva culturii ca atare până în decembrie 1989 – sunt totuși repere fixe care nu pot să nu nască astfel de catalogări obsedante. Sper să ajungem să depășim cât mai repede biologicul. Încă de pe acum, putem să asistăm, după evenimentele din decembrie '89, la ivirea unei singure generații spirituală de data aceasta, cuprinzând pe toți scriitorii, artiștii, intelectualii care s-au și pus la ucenicia adevărului. O astfel de îndeletnicire cuprinde toate generațiile și nu poate salva provincialismul împărțirii unei literaturi în felii.

**- Care sunt confirmările, →
NICOLAE BĂCIUȚ**

care sunt decepțiile acestei generații, având în vedere că ați urmărit și comentat „de la distanță” o bună parte din cărțile acestei generații?

- E prea devreme – sau prea târziu – pentru confirmări și decepții. De un an și ceva se scrie prea puțin în România, pentru că se trăiește prea mult. Și e normal să fie așa. Presupun, în orice caz, că în revizuirea ierarhiei de valori care se va impune în curând, generația '80 va avea probabil mai puțin de suferit. Asta pentru trecut. În viitor, nimeni nu poate ști de pe acum ce surprize ne rezervă literatura română. De un singur lucru sunt aproape sigură: că nu se va putea să nu se scrie altfel.

- Sigur, genurile literare nu s-au aliniat pe aceeași „pistă de concurs”. Dar, oricum, putem constata că, dacă unele genuri (poezia, proza) sunt în față, critica și dramaturgia au rămas în urmă. Care credeți că e explicația acestor diferențe de „înaintare”?

- Dramaturgia a rămas în urmă nu numai la optzeciști ci în toată perioada postbelică. În nici un fel critica. Avem o școală critică de primă importanță, depășind unele țări occidentale, ca Franța, de pildă, unde între teoria literară – abundent reprezentată – și cronică la zi – săracă în nume de prestigiu – s-a ivit aproape o prăpastie. În această „școală”, optzeciștii n-au rămas deloc în urmă. Să luăm doar exemplul revistei **Contrapunct**, unde cronică literară e semnată de un Ioan Bogdan Lefter și un Cristian Moraru, și vom fi edificați.

Critica n-a rămas, deci, în urmă. Dimpotrivă, ea se află la același nivel cu proza și poezia. Cât despre dramaturgie... Cu infime excepții, e domeniul cel mai pustiit. Ca și cinematografia. Avem în teatru mari regizori și aproape deloc autori, iar în cinematografie cu câteva nume într-adevăr competitive, Lucian Pintilie, Mircea Danieliuc, Stere Gulea, nu se face nici o primăvară, nici o cinematografie națională. Poate că scena a fost mai supusă viziunilor activiste. Ecranul, în orice caz. Un început de explicație?

- „Competiția” continuă. Cine credeți că va merge mai departe? Care sunt acum capcanele, pericolele care pândesc această generație? Ce direcții ar putea fi mai fructuoase pentru optzeciști? Ce ar putea urma după experiența lor de până

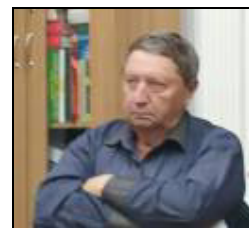
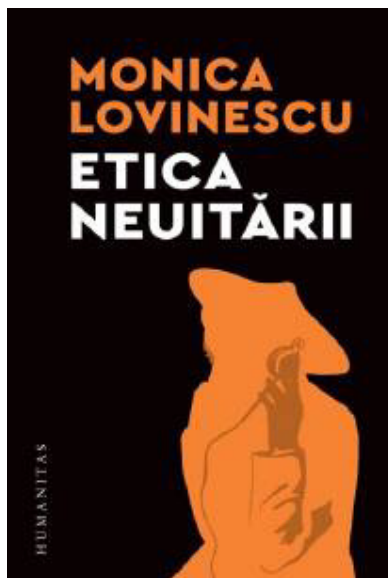
acum, având în vedere că nu mai există nici un fel de opreliști de natură ideologică?

- Sper că nu vor mai fi capcane și nu văd încă direcții. Nu doar pentru generația '80. Pentru întreaga literatura română. Scriitorii noștri, ca toți scriitorii Estului, au trăit o experiență atroce de inedită. Acum, când au în sfârșit libertatea lor, vor ști oare să coboare până la acel prag dintre conștient și inconștientul acestei imense arsuri colective? De răspunsul la această întrebare depinde și competitivitatea viitoarei literaturi române pe plan internațional.

- Din fericire sau din nefericire, generația '80 are și o variantă de exil – de la Petru Romoșan la Emil Hurezeanu, de la Matei Vișniec la Adina Keneres. Lista e, desigur, mult mai lungă. Care a fost chipul acestei „variante”? A evoluat separat sau în strânsă dependență de „variante” din țară? Care au fost avantajele ori dezavantajele exilului, din perspectiva creației, pentru optzeciști? Fără a ignora condițiile materiale ale optzeciștilor din exil?

- Există, bineînțeles, și optzeciști în exil. Nu de atâta timp cât să se exprime în limbi și literaturi străine. Și apoi, exilul presupune și unele sacrificii. Unii au scris pentru sertar (un sertar al exilului, de data aceasta), alții s-au luptat să-și asigure existența cotidiană. Ca și colegii lor din alte generații. Exilul e, de fapt, unul, fără de vârstă. Cum va fi și literatura noastră de mâine. Pentru amândouă, așteptăm.

Paris, mai 1991

Colind târziu

Am fost din nou și-am colindat
pustiul
La casa mamei, singură sub brazi,
La pragul ce atât de bine știu-l,
La ușa ce-o încuie alții azi...

Când mi-am mutat colinda la
fereastră
Parca-m zărit acolo chipu-i blând
Cum îmi zâmbea dintr-o lumină-
albastră
Și mă-ndemna să plâng și să colind...

M-am depărtat apoi, cu pași de
piatră,
Silit să sar ca hoții peste gard
Că poarta, tot de alții încuiată,
Venea-mi s-o sparg, s-o spulber
și s-o ard...

Isuse, de ne-am naște înc-o dată,
Acolo-n munți, copilărintă încet,
Să nu ne-aștepte crucea greu purtată,
Nici spini și nici piroane, nici oțet...

Să lupt și să înving

Eu trebuia să fiu măsea de coasă,
Cuțit sălbatic, cu tăiș adânc,
Acolo-n munții de granit, acasă,
Să nu mă las lovit și să nu plâng.

Bunicul mă-nvățase lupta dreaptă
Când n-ai în față ticăloși, mișei;
Laăștia scoți briceagul dintr-odată
Și-astâmperi setea colbului cu ei.

Iar tata avea palma cât lopata
Și pumnul ca barosul mare, greu;
Ager cuțit purta la brâu și tata,
Nu se temea decât de Dumnezeu.

Și mama trecea râul, fără punte,
Cu furca de oțel rotită crunt;
Acestui neam aprins, cu moț în
frunte,
Să lupt și să înving dator îi sunt.

Iar de-am ales să folosesc penița,
În loc de coasă, furcă sau cuțit,
M-au tot lătrat și m-au lovit atăștia,
Dar nici pe mine nu m-au biruit!

DUMITRU MĂLIN

Cronica literară

Veronica Pavel Lerner, Poezii

„Când poezia vine spre tine – zice Veronica – fii pregătită / să o primești / și ajut-o / să iasă la lumină / din adâncurile / în care s-a dospit...” și dincolo de eleganța invitației intuiesc provocare - chemare parcă ar fi mai corect - către un dialog cu poezia limitând simplitatea comunicării, acceptiunea ori înțelegerea și ne permite intrarea pe ușa cunoașterii artistice direct dezvăluind un proces intim al creației, cea care „s-a dospit / precum copilul / în pântecul mamei”...

Intens personală, această mărturisire artistică, trimitere fără echivoc într-un spațiu în care real și imaginativ contemplă idei și stări nu pentru că trebuie ci pentru că „poezia apare când emoția și-a găsit gândul și gândul și-a descoperit cuvintele” -...și atunci ceea ce citesc îmi impune să intru „fără să bat la ușă” și să confrunt eventualitatea dialogului despre care ziceam.

Și ce citesc?

Am primit în dar de la Veronica (desigur) două cărți de poezie, publicate recent; *Neterminatele Secunde* și *Frumosului deschisă poartă*, apărute la editura Vatra veche din Târgu Mureș (în 2020 și respectiv 2023) și pentru că poezia ei mi-a fost mereu aproape am deschis, am citit și cum se întâmplă întotdeauna când poezia „și-a descoperit cuvintele” – cum zice Robert Frost - am însoțit-o pe poetă în tot acel periplu determinant pe care poetul îl acceptă sau nu, dar sigur nu-l poate ocoli: „...poezia lui / rugăciune/ când o șoptește / chemare când o strigă/ durere/ când o gândește/ spovedanie/ când o mărturisește...”

„Poetul” și „Poezia” la care m-am oprit în ceea ce spun aruncă nada curiozității expusă unor afirmații atât de personale încât devin avertisment, semn chiar al cotrobăirii – poate logice, poate motivate, dar sigur răscolitoare - poeziei care oferă *frumosului deschisă poartă*.

Elegant prezentate, într-o ținută editorială fără cusur – concepția aparținând autoarei și, sigur, execuția celor de la Vatra Veche - cărțile surprind plăcut de la prima vedere: titluri care intrigă - *Neterminatele Secunde* și *Frumosului deschisă poartă* - grafică realmente remarcabilă, semnată de un pictor care știe ce face și sigur deosebit de talentat, Florin Șuțu, la care se alătură un interior disciplinat de ideatica poetică controlată desigur de gândurile și sentimentele din care s-a născut poezia.

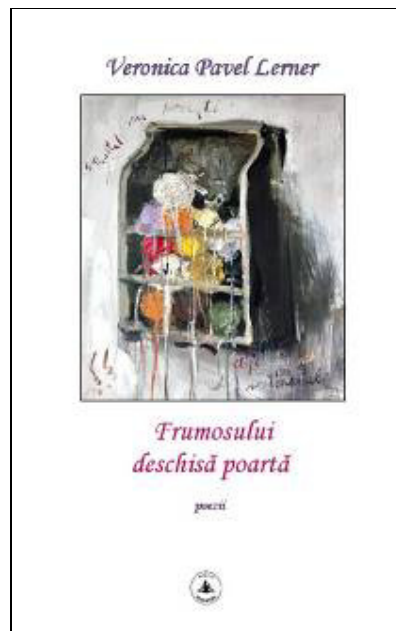
Poet modern, Veronica folosește cuvântul în totalitatea expresiei eliberate de canoanele versificației, se conectează

emoțional fără un efort aparent uitându-se pur și simplu în sine și cum tot ceea ce știm a fi - bucurie, tristețe, durere, furie, resemnare iubire și ură (chiar), tabloul conspirativ a ceea ce suntem între viață și moarte - se cer recunoscute, apreciate ori respinse, dar existente: „mi-e poezia / rugă / ea urcă / spre lumină / pe trei cărări / de raze / și / nu se mai termină...” (mi-e poezia rugă)

Și cine este Veronica?

Dacă ai întreba-o pe Veronica Pavel Lerner cine este ea, ți-ar răspunde un pic surprinsă de întrebare: sunt chimistă!... cu diplomă universitară din București, unde s-a născut – vin eu și zic eu – a emigrat spre Canada - via Montreal-, a funcționat profesional cu succese multiple și chiar dacă a studiat pianul și muzica îi este o modalitate de a traversa de la un timp la altul - pe românește, nu poate trăi fără ea - scrie, scrie cu precădere în limba română și cu pasiunea observatorului atent la pașii aceștia pe care îi facem în fiecare zi, - anul acesta fiind admisă în Uniunea Ziariștilor din România - dar, mai ales, scrie poezie pentru că structura intimă, emoțională, cea care generează artă „o mână”, o domină ori poate numai o eliberează... de abisuri...?

Eugen O'Neill zice undeva că niciunul dintre noi nu putem interveni în ceea ce viața a decis pentru noi și cred că ceea ce scrie Veronica: „între zi și noapte / privesc dungile / de pe cer / zebra / lumină-întuneric / alb-negru”...este trimitere inevitabilă la ceea ce spune scriitorul american; viața se oferă senină și ternă ori întunecată și „pusă la colț”, ne obligă să pășim parcă într-o analitică desfășurare de sentimente și stări pe care gândul le știe și nu le poate controla: „poposesc uneori / în trecutele cuvinte / scorburi de lumină / din care cântă /

/ umbra / răd și plâng / oglinzi cu imagine întoarsă / pământul e însămânțat / cu durere...” („trecutele cuvinte”)

Ceea ce mi-a plăcut, m-a bucurat cumva în cărțile acestea ale „frumosului”...este tocmai diversitatea trăirilor, gândurilor, în esență *seninul și umbra lui* alcătuind un univers poetic desfășurat în versuri „bine temperate” - cum îi place Veronicăi să numească echilibrul la care speră - uneori calme poate doar mulțumite de ceea ce scot la iveală: „orologiului / mă-nchin... / desenează-mi / viața / în felii / de lumină / sculptează-mi visele / pictează-mi vorbele” (*mănele de umbre vorbe de vise*) alții chiar cutremurate de neliniști, de frământări și, mai ales de singurătate; pentru că zice Veronica: „cel mai singur om/ din lume / poetul”!

În contextul exprimării artistice prin cuvânt, poezia are locul ei preferențial pentru că spre deosebire de proză și orice altă formă scriitoricească, privilegiată fiind, ea își permite intrări canonice și ieșiri paradoxale, așa încât disciplina metaforică dintr-un sonet - „Mi-e trupul iarnă, sufletul zăpadă / Dar nesupusă lor, eu încă lupt...” (*Sonetul meu de azi*) - se reasează (aparent) întâmplător, așa că ceea ce simțim a fi poetic inundă... „poposesc uneori / în trecute cuvinte / scorburi de lumină / din care cântă / umbra”... (*trecutele cuvinte*) fără a-și pierde puterea de a spune și a comunica din adâncurile pe care numai poetul le știe. Cum zice Maestrul nostru absolut?? : „Poezia -trandafirul ce crește în potir de aur, sufletul frumos.”...

MARIA CECILIA NICU

CONVORBIRI LIRICE

Ultimul volum cu dedicație (eternului Mihai Eminescu) al lui Răzvan Ducan (*Convorbiri literare cu femeile de la spații verzi*, Vatra veche, 2023) cuprinde poeme de o varietate dezarmantă, scrise între 2021 (unul) și 2023, cele mai multe (4) din 8 octombrie al acestui an. În Prefața cărții („Patimile după Eminescu”) Nicolae Băciuț schițează portretul geniului eminescian „după” Ducan, dar și figura „secundă”, a admiratorului. Despre Ducan, editorul Băciuț remarcă, pertinent, „patima sa după Eminescu” (începută probabil din studenția ieșeană), manifestă în abnegația cu care pune „piatră pe piatră pentru templul pe care i l-a ridicat lui Eminescu”. Ca strategie dominantă, poetului i se atribuie „închinarea” simbolică, ridicată la rangul de „exercițiu ritual... la bustul din parcul orașului natal”. Exercițiul de admirație poetică al lui Ducan e totodată „prilej de a-și acorda propria liră și a intra în rezonanță cu idealurile acestuia”. De asemenea, „cu Eminescu Răzvan Ducan își revarsă revolta sa... împotriva relelor zile”. Posteritatea literară a Poetului e evaluată maximal, „până la canonizarea” acestuia și trecerea sa „între sfinți”. În spectrul tehnicii poetice Răzvan Ducan apelează la „inserturile din poemele eminesciene”, procedeu postmodern aplicat unui model clasic. Din recursul la Eminescu poetul „își extrage resurse pentru propria-i poezie”. Însă el nu mimează, ci redă spiritul eminescian în „viziune proprie”.

Elogiile în vers rafinat ale lui Răzvan Ducan sunt compuneri aluzive, texturi colorate în mișcarea de suveică a metaforei, însăilări abile de rosturi poetice derivate din „patima” pentru creația și spiritualitatea lui „Emin”. Tehnica apropierei de misterul asumat al „idolului” său diferă de la poezie la poezie. Insolitul prezenței Poetului e uneori implantat în cotidian, ca în „Dialog închipuit la statuia lui”, unde „confratele” Ducan, așteptând poștașul cu prima pensie, se închipuie dialogând cu „Eminescu din bronz”, mizând în schimbul de replici pe atutul de a fi în viață, la curent cu schimbările vremilor. Chestionările „bronzului” prilejuiesc candidă reflecție despre rosturile bancnotei de 500 de lei, despre „cinstea” de a fi

purtat cu poza în portmonee. Dialogul om-statuie este unul între real și imaginar, cu accentuate nostalgii reciproce. În multe cazuri decorul „întâlnirilor” poetice îl oferă parcul cu statuia lui „Emin”, pe care urmașul lui îl întreține prin idei, destăinuri extrase din viața sa și a urbei, ori revelații lăuntrice. „Locul” statuii este o scenă pe care se joacă o suită de episoade lirice. Se schimbă confidențe, ca în „Astăzi, 4 august, Veronica”, în care Poetul pășește în real întrebând de adevărul morții Veronicăi, iar răspunsul primit este da, „ea s-a grăbit să nu te lase singur/ în posteritate”, simțind că rostul ei este „acolo unde tu LUCEFEREȘTI,/ și cu mâinile goale ale poemelor./ sapi în întuneric, ferești”. Ipoteza unei ieșiri „incognito”, „la toate statuile” lui Eminescu, în calitate de măturător.../ să mătur cuvintele și gesturile căzute,.../ de la spusele festive” e dezvoltată într-un amplu atac pamphletar la adresa contemporanilor nevrednici (naivii, oportuniștii, profitorii emoțiilor, autorii odelor „deșănțate”, trădătorii de idealuri - p. 34). Un alt elogiu aniversar consemnează un clip în registru comic al „pregătirilor: „se duc limbile să se ascută la fierar./ se decolmatează urechile de ceară.../ se duc să se verifice mobilitatea obloanelor ochilor,.../ poziția corpului trebuie, de asemenea,/ adecvată.../ Apoi, doar apoi se va aduce ca decor și monumentul./ și se va da drumul la peliculă”(33). Ironia e mereu prezentă în referirile la ipocrizia urmașilor oficioși, cu „limbaj cald de lemn”, festiv: în preajma lui 15 ianuarie „începe din nou să se aspire/ locurile

tasate de uitarea de peste an./ să se dea cu mătura și pământul/ peste obișnuința nepăsării crase.../ straturi groase de vopsea peste ipocrizie.../ Ba chiar să se dea cu spray/ ca să miroase a simțire înaltă”; se „ascut microfoanele”, se „calibrează sonorizarea” pentru „programul momentului” asezonat cu nelipsitul „aperitiv politic”. Improvizația e completată cu „pensionari”, apoi prin „trafic de influență cu directorii de școli”, „necesari/ pentru a se ajunge, prin elevi, la masa critică de spectatori”, căci „floarea câtorva scriitorăși locali” e insuficientă. Febra aniversară sfârșește într-o atmosferă de bâlci, caragialescă: „Mititeii, ce vor încerca să se ridice,/ vor sosi deodată cu muștarul penibilității,/ în care se vor tăvăli cei mai mulți la discursuri”, încheind cu „Pupat toți piața Endependenții”. Epilogul conduce spre auto-adulare, ca în *Scrisorile eminesciene* („și vor posta pe facebook fotografiile cu ei/ vorbind despre” el). Simetric, de 15 iunie se va arbora aceeași paradă ostentativă, însă în registru funebru, „în aceleași locuri și cu același meniu, aprobat și ștamplat”. În contrast cu micimea moravurilor politice cotidiene, Răzvan Ducan ridică dimensiunea Poetului la perspectiva statuară, printr-un proces constant de mitologizare. Unui dezirabil selfie cu Eminescu poetul îi opune alternativa improbabilă a nonvalorilor: „primaru/ care-a fost la locul potrivit./ Când s-a răsturnat caru”, „politicienii de carton presat”, „generali făcuți la popotă”- „scriitori de vagoane”, „funcționarul ratat” trăind cu „sinecura de la stat”. Tonul pamphletar e orientat spre caricatură: autorul respinge asocierea „Cu niște capete pătrate/ Ce rotunde cred că sunt,/ Și care supun judecății pătrate/ Orice rotund” („Unii mă întreabă”). Faldurile idealului sunt absorbite în conturul hieratic. La oferta de daruri lumești, Poetul răspunde cu o cerere nelumească: „Da, ai putea să-mi aduci.../ Peste o mie de ani./ O Românie care să mai aibă români” (14). În procesul sanctificării poate intra „o biserică cu hramul Mihai Eminescu”, „Sfântul precurat al ghiersului românesc” ale cărui „minuni” în cuvânt admiratorul le enumeră; mai este icoana „Raluca Iurașcu și pruncul”; apoi ipostaza supremă a Poetului, de „răstignit pe crucea conștiinței sale” (p. 25), „subtilitatea virgulei→

IOAN MARCOȘ

sale” („un cod binar,/ virgula disimulată în punct,/ cod care se lasă descifrat” doar de cei care trăiesc „visul lui Eminescu”); o „addendă” lângă „plopul lui Eminescu”, menționând faptul „că peste drum s-a sfârșit o legendă”; e o transfuzie de sacralitate în paralela dintre Iisus și Poet („se înrudeau prin cuvânt” - 42); o imagine a crucificării este „teiul lui Eminescu din Copou,/ încins cu brâuri de fier” - p. 46; alta – simbol al limitei de sus a creativității: „în poezia română el este/ superbul vârf al piramidei trofice” (47). „De 15 iunie”, urmașul evlavios comemorează „ziua răstignirii acestui alt Iisus Hristos” (p. 48); la o întâlnire simbolică la un „ceai de tei, băut din degetare”, „din bronz el vine cu zahăr tos,/ Dumnezeu cu ploaia, teiul cu florile”; în „Eminul” (53) Poetul e declarat etalon valoric, el este „Iisusul Christos” al frumuseții (53). Dimensiunea cosmică face parte și ea din identitatea acestuia („Luceafăr blând/ șofând/ pe Calea Lactee” - 54). Venerația poetică se vrea profundă, în absolut (să-l ampretez/ În circumvoluțiuni./ Cu flash-urile mele./ De devoțiuni” - 56). Geniului lui Emin i se atribuie puteri magice: face „respirație, poezie la poezie”, stabilizează condiția altora („Când va veni salvarea-n grabă,/ Voi fi deja gata stabilitat/ De Eminescu coborât incognito din statuie/ Și înapoi în statuie urcat” - p. 61). Magnetismul său e definit și ca loc al rugăciunii, încheiere de sens („Sfârșit de Rugăciune,/ Emin!” (p. 71). Anvergura Poetului dă amploare trăirii și „arderii” secunde, a urmașului - de la alura minusculă a unei gămălii de fosfor, la imensitatea incendiului (“ard.../ Din mână-n mână dat,/ Și din foc în foc - p. 78). Exercițiul admirativ al „învățăcelului” se ridică la înălțimea odei, ca în inspirata poemă „Eminescu peste tot”, ce iriază razele unei lumini nepământene: „Eminescu mi-e stea,/ Eminescu mi-e crez,/ Eminescu-i visul/ Sângerat până la miez./ Eminescu mă duce,/ Eminescu m-duce,/ Eminescu mă învie/ De pe propria cruce”. Starea de comuniune specială a poetului cu ilustrul înaintaș e definită într-o mișcătoare parafrază: „Nu-s nici Gherontie/ Și nici cuvios./ Ca nebun întru Christos./ Poate doar puțin./ Nebun întru Emin” („Nu-s nici Gherontie”).

O succintă evaluare a tehnicii abordării lirice din volumul lui Duncan impune câteva note specifice.

Afară de tumultul pamfletar, în registrul „negativist” al poetului mai intră o bună doză de umor latura „șugubeață” - expresia lui Nicolae Băciuc. Epigonilor de azi poetul le atribuie formula „poetii în do diez”. Auto-laudele sunt în contrast cu ecoul mărunț al prestației poetice (- „Scriem și noi poezii și suntem geniali,/ Însă n-avem noroc de recunoaștere meritată” - p. 12). În „Convorbiri literare cu femeile de la spații verzi” măreția statuării a corifeilor transpare și din venerația umilă a măturătoarelor („Femeile de la „spații verzi”, care astăzi,/ În jurul statuii lui Eminescu erau la măturat./ Să merg pe o bancă din apropiere, de lângă statuia lui Goga./ Foarte, foarte frumos m-au rugat”). Într-un poem al întrebărilor, natura insidioasă a dialogului iese la iveală fără ostentație („Vreau să-l întreb dacă are haine frumoase,/ Dacă răspunsurile la întrebări/ Nu se sprijină-n coatele roase./ Și dacă poartă joben,/ Când îl vizitează Veronica în vreun poem” - p. 14). Într-o compoziție virulentă, poetul apare în ipostază de gunoier, sortând „după sincerități” cuvintele și gesturile „căzute”. Imaginea finală e depictată ca a unui monstru neiertător al apocalipsei („În final, cu picioarele pe o scară de metal,/ prins de o balustradă din spatele mașinii de gunoi./ îmbrăcat cu o vestă reflecto-rizantă/ a celui de la salubritate, nebăgat în seamă,/ mirosind pestilențial a ceva nedefinit,/ voi duce entuziasmat ampretele luate/ de la sărbătorirea nașterii lui” - p. 35).

Puterea evocatoare din unele poeme ne induce un timp/spațiu revolut, redus la semnificație („Singurii mei prieteni adevărați”). Perspectiva e adesea macrocosmică și spirituală („Ne-a arătat geografia pământului nostru/ Și a dorului nemărginit” - p. 17). Detaliile de decor sunt redade frecvent în tonalități acide. Tablouri în aqua forte redau figuri caricaturale, precum cel al „culturnicilor” care „câștigă o pâine” prin spectacolele deplasate („Și în fața unor adunări,/ Fac penibile mășcări”; „Mititeii./ tăvăliți prin muștarul narcisist al ideii”; tabloul „Îndrăgostiților de propria imagine sub soare./ Ce se cer trași în scobitoare” - p. 50). Episoade/replici cunoscută din biografia Poetului sunt întoarse pe dos, testând astfel prin inversare rezistența mesajului (- p. 37, replica la „Mica Romă”). Intertextualități consistente sunt realizate prin

inserții ample din texte eminesciene (pp. 38-40, 41, 65-66). Autorul își testează puterea de expresie și prin descinderea într-un imagism dur, licențios „villonesc” („Banca pe care stau”). Convorbirile cu statuia/bronzul/ bustul vorbitor sunt scene vii, cvasi-animată („Astăzi am fost la bustul lui de bronz, din oraș./ Ca să ciocnim o cupă de sictir./ Față de oficialitățile care, din nou,/ L-au ignorat la buchet și la fir” - p. 26). Când i se aduce statuii o gutuie, gest de care „cei din jur” râd, poetul vede „în colțul gurii lui de bronz” un surâs (p. 67). Alteori conversația e codificată („La statuia lui Eminescu/ Tăcerea-i cu aldine./ Conversăm subliminal./ Prin cărți sibiline” - p. 11). În „De ziua nașterii adevărate” poetul pornește dialogul „din secole diferite”, ca o încercare de comuniune de spirite: vor „umbla unul altuia în răni”, vor armoniza marile diferențe („Unul din bronz coclit și rece./ Altul dintr-un pământ încă ce-i cald”), se vor invita reciproc la viitoare vizite, în statuie dar și în inimi. Cu experiența convorbirilor proprii, poetul proferă sentința aspră: „Ca să stai în parc lângă statuia lui Eminescu,/ Cu aceasta trebuie să ai ce să vorbești” (p. 31). Deseori venirea în parc, la statuie, e prilejul confesării, al transmiterii de revelații („Să-i spun că-n poezia română el este/ Superbul vârf al piramidei trofice” - 47), flash-uri în adâncime („telescopul Web//este pretextul să-ntreb./ Până unde se-ntinde/ Necuprinderea/ Ce ne cuprinde” - p. 59). Până și un virtual atac de cord o să fie lângă statuia lui Eminescu. În final Poetul ajunge, în închipuirea admiratorului, o figură familiară a urbei, grăbit în trafic, oaspete gânditor în parc, căutând singurătatea. Meditațiile în parc (dar nu numai) sunt inspirația pentru un număr substanțial de alese, inspirate poeme: *Unii mă întreabă, Din nou... tăcerea, Că-i greu și acolo, totuși, De ce nu?, De ziua nașterii adevărate, Ca uvertură la 15 ianuarie, Nu pot să cred, În prealabil, de ziua lui Eminescu, Gunoier de 15 ianuarie, Teiul lui Eminescu din Copou, Am lăsat statuia lui Eminescu în pace, Eminul, Închipuire cu Eminescu, Dialog închipuit la statuia lui, Știu că nu știu, Atacul de cord..., Sfârșit de Rugăciune, Emin, Repovestire, O gămălie de fosfor, Am schimbat parcul, domnule Eminescu.*

Unele compoziții, degajând fluxul metaforic din configurația →

unor formulări aparent strict logice, au aerul degajat, de surpriză confesivă soresciană. Cazul autorului care-și fură propriile cărți (re)duce la absurd o serie de situații conexe, dezvoltând totodată sensuri derivate, colaterale (*Dulce boală*). Poetul convertește, cu dexteritate, abstractul în percepție concretă, palpabilă: „îmi las prejudecățile/ Frumos aranjate la intrare./ Poate mi le fură cineva./ Să-și mobileze o frustrare”. Deseori versificația urmează un ritm alert, de sorginte folclorică, în versiune cultă: „Eminescu mi-e cer,/ Eminescu mi-e pământ,/ Eminescu-i locuitor/ Al propriului meu gând” (p. 81). Procedul repetiției, combinat cu amplificarea mesajului atrage și augmentarea expresivității. Iată acumularea imnică de formule-premize ale ideii de rezistență în fața adversității: „Nu pot să cred că vom fugi cu toții/ Lăsând în urmă ”râul, ramul”; „Nu pot să cred că cerem pașapoarte./ Ca șobolanii”; „Nu pot să cred că, făr’ de nicio luptă./ Vom ceda”; „Nu cred că o să-i așteptăm cu lapte de pasăre”; „Nu cred că țara va pleca lăsând/ Mormântul lui Eminescu ostatic”; în final misterul încordării se dezleagă: „Nu cred că vom da libertatea de-a fi „români și punctum”/ Pe „dava! ceas, dava! palton” („Nu pot să cred”). *O ars poetica militans* înșiruie, în formulări tari, tonalități acide: „Poezia e buncărul meu în care mă refugiez” când ”se bombardează cu indiferență și prostie”; „Pereții inspirației sunt suficient de siguri./ ca să mă protejeze de cei care sunt în oastea burții./ și de la nivelul picioarelor broaștei/ își dau cu stângul în dreptul” („Poezia”). Discursul poetic scoate în evidență, într-o manieră a simplității neafectate, esența valorică impersonată de simbolul „*emin*”: „El, eternul azimut./ Călăuzitor în propriul durut./ El, apa vieții./ De unde se adapă poezii./ El, sensul major/ Al tuturor sinapselor” (p. 53). Mitizarea geniului eminescian are loc în spațiul privilegiat al Cuvântului.

În procesul de constituire a unui mit poetul se include și pe sine însuși – ca un vector de semnificare dinamic, comunicativ, simpatetic. Poetul admirat, „din statuie”, e un model dar și mască a sinelui celuilalt, implicat profund în dialog și comuniune.

„Convorbirile” lirice ale lui Răzvan Ducan au, în tonalități și registre variate, consonanța unică a imaginărilor.

Discurs liric cerebral, concentrat, gnomic

Membră a Uniunii Scriitorilor din România, filiala Brașov, poeta Carmen Tania Grigore a ajuns cu recentul volum „Defragmentări” la șapte cărți de poezie publicate și se remarcă printr-o frecvență, susținută prezență în reviste literare importante, de recunoscut prestigiu. Activitate de creație intensă, prodigioasă, pentru care a obținut numeroase premii naționale.

Încă din anul 2018, când i-a apărut remarcabilul volum „Cu nostalgii la vedere”, care s-a bucurat de o critică de întâmpinare cu unanime aprecieri pozitive, purtând semnătura unor critici literari renumiți, noi semnalăm, între altele, două note specifice ale discursului său: laconismul expresiei lirice și factura acesteia meditativă și reflexivă, cu implicații de ordin etic.

Poeta ne confirmă deplin percepția și aserțiunea critică, evoluând decis în acest volum sub semnnul cunoscutului adagiu latin „Multum in parvo” în care micropoeemele sunt formate de 5 până la 10 versuri adesea eliptice, epigramatice. De aici, o atât de mare densitate a expresiei lirice, încât se pot decupa din mai toate aceste mici bijuterii lirice poeme dintr-un vers, două, până la trei, asemenea haiku-ului: „Ne-am întâlnit în strigăt”; „... Memoria aprinde din mers/ lumini și cuvinte”; „... Simțurile devin poame uitate/ în copaci cosmetizați”; „Refuzând banalul/ te-ai închis în tine”; „Viața trece prin mine/ ca o ploaie de vară”; „... Inima trece pragul durerii neobservată”. Toate aceste posibile scurtissime poeme au ca numitor comun un lirism cerebral, reflexiv. Condiție estetică evidentă și la versuri cu valoare de aforisme: „Drumul spre auto-cunoaștere are multe denivelări craniene”; „Grăbește pasul când treci prin plăceri”; „Fala de sine încetează de la prima scoatere din minți”. Ca să nu mai vorbim de poeme întregi care sunt, de fapt, ceea ce numim „cugetări”: „Ce bine ar fi dacă, dansând în ploaie, ne-am spăla de păcate”; „Oricât de mult te-ai distanța, dragostea nu se micșorează, ea prinde o culoare mai vie potrivit oricărei generații”; „Cei șapte ani de acasă nu se uită, ei sunt înșurubați în etate și țin multe instincte pe loc”.

De aceeași natură sapientială sunt și

câteva definiții lirice: „Timpul este un pescăruș rănit care se pierde în marea uitare”; „Oglindă a clipei e cuvântul”.

Tehnica de construire a demersului poetic este mereu aceeași: observațiile de natură, mai ales, morală, prilejuate de percepția și explorarea lumii și vieții exterioare, dar și a universului sufletesc labirintic, în care își caută febril, tensionat, adevărata, ideala identitate, prin raportare la contextul social și la oamenii din jur, declanșează un declin emoțional instantaneu, ce provoacă un flash de reflex și instinct poetic, luminos și revelator, care fixează într-un stop-cadru imaginea concretă, factuală sau o anume stare sufletească. În ambele cazuri, autoarea selectează elementele semnificative ale substanței lirice abordate, le interpretează cu o inteligență artistică vie, asociativă, conferindu-le implicații semantice nebănuite, originale, de ordin simbolic și metaforic. După care, organizează imaginarul riguros, parcimonios selectat într-o singură imagine poetică, asemenea unui crochiu, a unui bruion grafic esențializat, concentrat la câteva linii, centrat și înrămat de o idee poetică sau de o metaforă-cheie. Ca să practici cu real succes o asemenea formulă poetică de mare rafinament stilistic, trebuie să ai, înainte de toate și printre multe alte virtuți creatoare, știința și arta sugestiei poetice, care amplifică nemărginit sfera semantică. Virtuți și înzestrări pe care poeta Carmen Tania Grigore ne convinge cu forța evidenței că le are, stăpânește și valorifică la cote estetice înalte.

VICTOR RUSU

Poezia, jertfă și dar divin pe altarul Vieții

Motto:

*după aceea vom porni la drum
fără să mai privim în urmă –
umbra Edenului ne va însoți
ca o talangă la gâtul zilelor
(Persida Rugu, Umbra Edenului)*

În temerara incursiune prin Viață, Poezia este respirație, este vindecare, un receptacol pentru freamătul universului și al Ființei, care devine flacăra, frunza, râu nesăturat de Lumină. Construct indestructibil plămădit din carnea azurie a celor patru zări, mineral prețios de sorginte divină, poezia este o formă stilizată de rugăciune, de uimire constantă în fața Creației, o unire a celor două – *ora et labora* – într-o singură trăire autentică. Persida Rugu arde, se jertfește pe sine în și pentru poezie, asemeni unei nașteri *perpetue*.

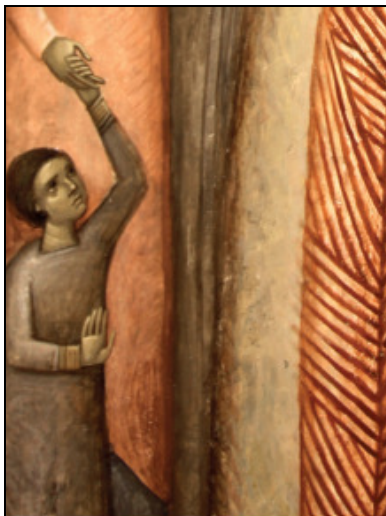
Volumul *Poeme pe zimții vântului* (Editura Ideea Europeană, București, 2022, postfață semnată de criticul Constantina Raveca Buleu) continuă drumul deschis de titlurile anterioare, marșând pe dimensiunile deja consacrate, dar îmbogățind, totodată, sistemul simbolic, imaginarul. În paginile cărții de față cerul și pământul devin un tot, exotical și familiarul se unesc într-un splendid itinerar al căutării, un dialog cu țăriile, pe calea Luminii, pe câmpiile înverzite ale Timpului... Puterile astrale sunt vase comunicante cu ieșire în largul infinit al mării, din care tresar, în ritmul memoriei, al rememorărilor, *ecouri de rai*.

Misterul în poezia Persidei Rugu ar putea foarte bine să facă obiectul unui studiu separat, mai amplu, mă rezum însă aici la a puncta în câteva linii: ecosistemul interior e adesea o reflexie poetică a reliefului vizibil, ne sprijinim pe expresii ca *panoplia necunoscutelor nume* (În solul inimii), *semnele vorbesc în limbi necunoscute / oamenii sunt umbre fără de nume* (Printre rinocerii amiezii, lui Eugen Ionescu), și tot ce-n taină mi se coace (Cântecul trubadurului orb), *lunară fantasmă de gând* (Amintire cu mama), *ținutul cu nume necunoscut* (Duminică de octombrie), *pe strune arde o nălucă / așa cum Fiul a plecat* (Noiembrie fiesut pe osatura toamnei), *lumina îmbracă matricea necunoscută / într-o arșiță de curcubeu*

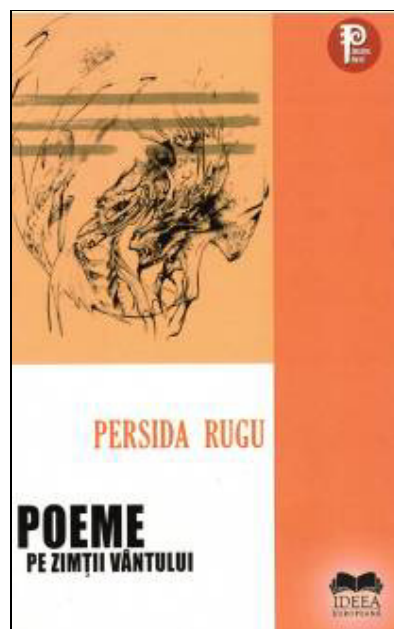
(Gregoriană), *Oraș clădit pe cristallul de stâncă / al inimii mele / niciodată îndeajuns cunoscut* (Timișoara), *e-o vietate de văzduh / cu profilul necunoscut al unui înger / abisul tainei destrămându-se în sângele meu* (Supraviețuire) ș.a.

Într-o lume modernă aflată în descompunere, în coșmarul isteriei, al urgenței cotidiene, din care se vrea mereu salvat, omul însetat de Absolut caută să găsească o fărâmă de veșnicie în aproape orice. Asemeni unui Phoenix, sufletul încercat reclădește din focul Iubirii temeliiile trainice ale unei catedrale a Frumosului. Cu privirea ațintită în Sus, de unde plouă lumina și tăcerea, trăind intens, chiar romantic, poeta iubește Viața, cu optimism și tragică luciditate. Îi iubește pe cei ce sunt, pe cele ce sunt, dar și pe cei care sunt acum într-o altă dimensiune. Amintirea, perlă neprețuită, ne întoarce, în spirit tradiționalist, la nemurirea străbunilor, a timpului trecut dar nepierdut. Copilăria rămâne cea mai curată dintre vârste, sursa renașterii nesfârșite, oglindă a chipurilor dragi, a sacrelor înțelesuri, a răbdării, a refacerii armoniei începuturilor.

Universul poetic e străbătut deopotrivă de fiorul romantic, simbolist, expresionist prin motive predilecte fiecărui curent, prin experimentele (muzicale) asupra metricii sau chiar prin trimiterile la imaginarul blagian. Se cuvine amintită abundența motivelor din sfera religiosului (rai, pelerin, mir, altar, catedrală, clopot, cruce, Treime, jertfă, rugăciune, înviere), dar și altele pregnante ca lumina, nisipurile

Biserica „Arca Noetică”

mișcătoare, tăcerea, discul solar, copilul, flacăra, arborii. Țipătul munchian reclamă restabilirea echilibrului lăuntric, a stării de certitudine: *Sunete sparg crusta orei / de ce foamea de tine / mă prinde ca dorul de un alt univers / necunoscut / înspăimântător și totuși tandru / cum poate asprimea de stâncă rugoasă / acoperi atâta blândețe / cum poate tăcerea însămânțată de tăceri / zămisli atâta iubire / cum poate exista o inimă / care să-l cuprindă pe Dumnezeu / cum poți tu să respiri / între atâtea fiare / cozi de crocodil năpârlind peste / așchii de ape – Dialog imaginar.*

Fire mistică, Persida Rugu dezvăluie o atracție constantă pentru cosmogeneză, pentru mirajul elementelor și al stării primordiale. În anatomia imaginarului, se remarcă jocul abil cu o pleiadă generoasă de minerale, în nuanțe divine, așa-numita *preocupare cotidiană* a poetei.

Cu o activitate scriitoricească prolifică (11 volume de versuri) și o carieră solidă în domeniul psihologiei, logopediei și psihopedagogiei, poeta sondează propriul univers interior până în abisurile sale, înaripându-se cu empatie, noblețe, dragoste și mult curaj. Versul ei vine să rotunjească cele patru margini cardinale, într-o ciclicitate uluitoare, neobosită, cu iz oriental. Poezia e o curgere de ape, o existență de sine stătătoare.

Cu aceeași sete de Cuvânt, așteptăm nașterea volumelor ce se vor cerne în continuare...

IULIA GHIDIU

SENTIMENTUL PIERDERII

Genele părinților se împletesc în ADN-ul nostru, rezultatul fiind noi, atât de asemănători și totuși, atât de diferiți de părinții noștri. Pentru Ana-Maria Păunescu nu poate fi decât dificil. Pe de o parte ea e în postura de a fi nevoită să-și apere mereu memoria lui Adrian Păunescu, iubit de foarte mulți români, hulit de alții – acei anonimi, „bieți figuranți ai bietului destin”, după cum îi numește chiar autoarea volumului. Pe de altă parte, ca orice poet care mustește de talent, ea dorește să-și afirme propria personalitate, cu propriile trăiri și sentimente.

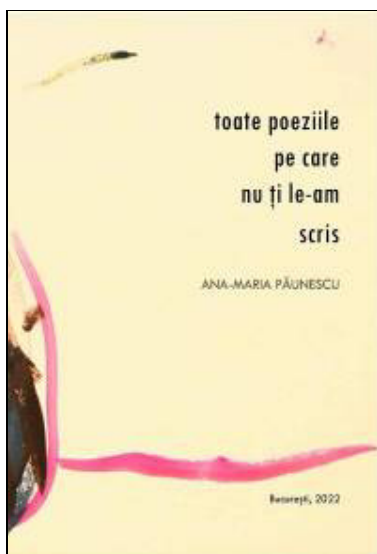
O privire neatentă s-ar lăsa furată de ritmul melodios, de măsura poeziilor ei și de rimele naturale, trăgând concluzii pripite legate de asemuirea cu versurile tatălui său. Adrian Păunescu a fost un vulcanic, orientat spre cauza celor mulți, arzând în vers. Ana-Maria e introspectă, sensibilă, exprimându-și astfel, într-o manieră splendidă, feminitatea. Metaforele ei de reală frumusețe, abundă, se înlanțuie – un spectacol în cinstea mesajului liric. Lirismul este coordonata fundamentală a stilului său poetic.

Volumul **Toate poeziile pe care nu ți le-am scris** are trei mari dominante: sentimentul pierderii, venerația față de poetul Adrian Păunescu și iubirea față de cel care i-a fost tată. Ele răzbat în egală măsură din fiecare poem, din fiecare vers, din fiecare cuvânt. Din acest punct de vedere, cartea se înscrie de la un capăt la altul ca un binemeritat, frumos și necesar omagiu adus atât poetului, cât și părintelui.

În poezia care dă și titlul cărții, Ana-Maria scoate la lumină, din adâncul sufletului, o durere intensă, într-o încercare disperată de eliberare. O expune cu claritate: „*Toate poeziile pe care nu ți le-am scris / Îmi blochează des, / Nepermis de des, / Bătăile inimii!*” sau „*Toate poeziile pe care nu ți le-am scris / Mă sufocă. / Le-aș scrie, doar ca să mă lase să respir, / Dar mi-e teamă / Ca nu cumva / Să te pierd de tot, / Dacă, din hărnicie sau egoism, le trec din lacrimă pe curat.*”

Cum să nu te impresioneze profunzimea acestor sentimente? Înzestrată cu har, această suferință, în cazul Anei-Maria nici nu avea cum să nu ia un contur poetic. În poezia **Ambidextrie**, ea ne dezvăluie conversația imaginară cu tatăl ei, plecat în eternitate. „*Îți scriu la ultima-ntâlnire, / Îți scriu la primul rămas-bun, / Îți scriu cum nu îmi stă în fire, / Îți scriu tăceri și-apoi le spun.*”

Poeziile Anei-Maria Păunescu sunt de o tristețe răscolitoare, dar prin emoția

puternică și sinceră, prin frumusețea și melodicitatea versului, reușesc să fie în același timp încântătoare. Cititorul se lasă învăluit, purtat de lirism, simțind, trăind, la rândul-i.

Autoarea ne face părtași la propriile ei sentimente pe noi, cei care am iubit poezia lui Adrian Păunescu, am rostot-o, am cântat-o, am reverberat alături de poet și, poate, am strigat pentru prima dată împreună cu alții, „Libertate” la un spectacol de muzică folk și poezie. Mulți ne-am regăsit atunci, ne regăsim și astăzi în versurile lui. Fiind un poet prolific – îi descoperim și astăzi, rând pe rând, poezii pe care nu le știam, inclusiv cele scrise după 1990! Puternic ancorat social, patriot, îl regăsim în unele dintre ele ca pe un „profet”. Durerea pierderii este și a noastră. Mărturisesc că am plâns în ziua morții sale, fără să-l fi cunoscut personal vreedată. Am simțit că în urma lui rămâne un gol. Un gol în suflet – un gol în conștiințe. Am convingerea că istoria literară îl va așeza pe soclul pe care îl merită. „*Istoria literară nu are răbdare / grăbește-te, / îți dau întâlnire / în istoria literară*”, scrie cu bogat înțeles, Ana-Maria (poezia **Istoria literară**).

Fragilitatea vieții, marea trecere spre eternitate sunt teme filosofice care se nasc deodată cu momentul despărțirii. Poezia **Clopot** e un astfel de exemplu. Adresarea directă crește și aici intensitatea emoției: „*Scriu poezie. Iată. Mi-e pulsul iarăși harnic. / Simt clopotele lumii zâmbind în greu granit, / Aud cum vine iarna în dialog zadarnic, / Adorm visând un viscol. Și uit când-a venit.*”

Adrian Păunescu gândea în versuri, respira poezie, inima îi bătea în ritmul ei. Spontaneitatea sa poetică a relevat genialitatea sa creatoare. Nu e de mirare că Ana-Maria, într-un alt poem vibrant,

„*Dacă aș fi fost poezie*”, se întreabă retoric: „*Dacă aș fi fost poezie, / Dacă tata, din greșeală, / m-ar fi făcut poezie, / m-ai fi recunoscut? / Din atâtea volume, câte a scris el, / Din mii de pagini / Adu-nate / într-o singură mare carte, / Din versurile / Despre țară, / Despre părinți, / Despre copii, / Dar și despre dragoste, / Ai fi știut, oare, unde să mă cauți?*”

Tristețea profundă străbate ca un fir roșu toate poeziile acestui volum, legându-le. Venerația față de poetul Adrian Păunescu o regăsim în multe dintre poeme. Relevantă este poezia **Gelozie**: „*Citesc poezie românească, / Citesc poezie universală / Și sunt geloasă. / Am impresia că ei, / Toți marii poeți ai lumii, / Te-au cunoscut înaintea mea, / Te-au descoperit înaintea mea, / Te-au iubit înaintea mea*”. Iubirea față de părinte, cernită de suferința despărțirii, se simte în toate versurile. „*Nici nu mai știu să-ți scriu, dureri în tâmpole / Rezervă loc spre morțile târzii. / Nici iarna asta n-o să se întâmpole / Pe străzile pe care nu mai vii*” (poezia **Scurtmetraj**).

Fiica rămâne neîmpăcată cu efemeritatea vieții terestre, nu ajunge încă la pragul acceptării, este dominată de angoasa morții. Oare n-ar fi o ipocrizie să credem că noi am avea alte reacții în fața sorții implacabile? Mulți abordăm această temă, scriem pentru a ne elibera de temeri, dar suntem ezitanți atunci când ar trebui să pronunțăm cuvântul „moarte”. Ana-Maria, în schimb, îl înfruntă curajos, numindu-l răspicat (poezia **Moarte și iar moarte**). Întâlnim și poezii care evocă ritualul înmormântării, cum ar fi, spre exemplu **Gropari, Clopote** etc. În toate – cuvintele plâng.

Îi descoperim autoarei duioșia și sentimentele calde, de recunoștință, față de persoane care au fost apropiate tatălui ei, cum ar fi Dinu Săraru și „*Hrușcă – bătrânul, tatăl celui care / Colindă an de an Crăciun și sfinți / Și cântă, ca la un sfârșit de lume, / Tristețea unei rugi pentru părinți*”.

Copleșitoare e și poezia **Rol**, scrisă imaginar de către poet, trimisă din eternitate. „*Doar am plecat puțin să-mi văd de moarte / Și să vă apăr de decontul greu, / Eu știu că scrisul vostru o să poarte / Acum și-n veci puțin din scrisul meu*”.

Cu siguranță, în acest volum descoperim talentul moștenit de fiică, un talent care se personalizează însă, devenind o voce distinctă în peisajul literar românesc, care își va croi propriul drum pe autostrada timpului. Și, da, pot spune și eu la finalul lecturii, precum Ana-Maria Păunescu în poemul **Poeții**: „*Murim cu toții când ne mor poeții*”.

SIMONA MIHUȚIU

Sandu Frunză - prin iubire,

de la filosofie la poezia clipei
înveșnicite

Filosoful și teologul Sandu Frunză a venit mai târziu, din punct de vedere editorial, să ia loc la masa poezilor, ca să se înfrupte din marele praznic al poeziei. Nu este un caz singular. Și poetul Tudor Arghezi a debutat editorial la 47 de ani, când era cunoscut și celebru, ca jurnalist și editor de publicații culturale. Poate o sfiială a inimii sau un dezinteres sfielnic al publicării propriilor creații l-a făcut pe Sandu Frunză să deuteze la o vârstă a maturității depline, cu un volum de versuri edificat cu specificități și irizări sentimentale neoromantice și panseuri lirice postmoderne. E forma poetului de a își dezveli sufletul în fața cititorilor, un suflet care-și extrage seva, iată, din liricul autentic. Desigur, trebuia să bănuim că în cărțile sale de filosofie și teologie, pe care le-a publicat, răzbate a priori un tonic filon liric, ce putea fi perceput de ochiul atent al unui cunoscător de muze. În anul 2023, Sandu Frunză și-a făcut curaj, pentru că trebuie să ai curaj, ca să publici un volum de poezie la o vârstă când toți ceilalți te consideră filosof, teolog, eseist sau pur și simplu domn profesor. Poezia este o formă de împărtașanie a propriei inimi din care se înfruptă toți ceilalți cu un ochi vigilent, critic sau cu inima curată. Despre curajul de a publica „tardiv” editorial a scris în prefața volumului filosoful Vianu Mureșan câteva cuvinte inspirate: „Cred însă că indiferent de vârstă, momentul când cineva decide să iasă în lume cu poezie trădează o anume torsiune intimă, o schimbare în personalitatea lui sau în dispoziția cu care se prezintă lumii. Este gata să-și dea jos măștile sociale și profesionale, să se arate cu fețele lui vulnerabile, neștiute, să-și recunoască naivitățile, neputințele și ingenuncherile. Prin poezie, se vede sufletul omului ca printr-un vitraliu, chiar și ceea ce ține ascuns îl trădează, iar ambiguitățile relevă ceva foarte profund. Mare parte din ceea ce este omul rămâne definitiv în ambiguitate. Sandu Frunză, cu acest debut poetic în volum ușor tardiv – dar ce înseamnă, de fapt, „tardiv” când e vorba de cărți? – vine în fața noastră dintr-o postură

pe care puțini i-o bănuiau, încă și mai puțini i-o cunoșteau.” Vianu Mureșan consideră că „Sandu Frunză nu scrie din inspirație, prins de fiorul spontaneității care pe mulți îi seduce și abandonează la fel de repede. El gândește tema înainte, și-o structurează într-o formă de coerență narativă, folosește fără reținere metafore, comparații, adică tropii „demodați” de care tinerii poeți se feresc cu oroare, uneori caută un ritm muzical, potrivește versurile în rimă.” Volumul de versuri „Iubirea ca un vis infinit dăruit unei clipe”, apărut la prestigioasa Editură Eikon, se bucură și de generoase postfețe din partea lui Aurel Codoban și Oanei Boc. Specialistul în filosofia amorului Aurel Codoban face o referință delicată despre poet: „Citite când și când, despărțite una de alta, poemele pot părea niște capricii de gânditor, care se lasă furat de nostalgia pasiunilor tinereții. Adunate împreună, ele capătă o culoare și o forță expresivă nebănuită.” Oana Boc subliniază că „poetul Sandu Frunză ne propune în acest volum o perspectivă în care iubirea își asumă rolul total al re-creării lumii de la început.”

Poezia lui Sandu Frunză exteriorizează intimitatea unui spirit eminescian exploziv, înamorat de eternitatea unei clipe de iubire. Poeziile publicate la vârsta unei maturități depline nu înseamnă că au fost scrise la vremea reflecției unei vieți trecute de prima tinerețe, ci sunt panseuri subliminale în stil cartezian. Poetul este într-o căutare febrilă a originalității lirice, o incursiune la începuturile inițiale, trezvie care se primește la prima adolescență a inimii. „Dacă ai privi-o./Zamolxis./și tu te-ai

îmbujora/Și te-ai lăsa chemat de lumina blândă reflectată/De buzele ei umezite de apa băută la izvorul /din preajma sanctuarului dacic.” (La sanctuar). Poezia este o „ars poetica” a autorului, fapt ce mi-a adus aminte de vremurile de la începuturile anilor ’90, când Sandu Frunză, împreună cu Vianu Mureșan, frecventa cafenelele și localurile boemei literare clujene, adevărate sedii de cenacluri ale poezilor din gruparea poetică neo-avangardistă, Gruparea Zamolxis. Acele întâlniri lirice de „subterană” au fost adevărate „memento mori” inițiatice, din care a izvorât o generație poetică de excepție, ce și-a impus un stil original și inconfundabil în literatura română contemporană. Poetul compune adevărate pictoriale de o frumoasă și neașteptată incongruență stilistică modernistă: „Fata cu paltonul verde, printre sălcii/venind spre mine ca un vis devenit realitate/ Cu fiecare pas inima mea se umple de bunătațe/de parcă numai ea mai știe să rostească/ iubirea și candoarea acestei lumi/ Cu părul în vânt ca un foc hrănit de soare/ Trage după sine tot albastrul cerului/ Se ivesc/ ghiociei de-a lungului malului/ în urmele pașilor ei căutând spre mine/ revelându-se pe ea în mine însumi.” (*Fata*). Poezia este o adevărată declarație de dragoste decupată din filmul „Love story”. Poetul se recompune în tablouri lirice cu o emoționantă putere de expresie, în metafore penetrante și, totuși, atât simple, construind astfel efecte poetice ce pătrund în cele mai ascunse sipele sidefate ale sufletului cititorilor. Poetul compune o suma de pasteluri, Autorul descompune realitatea în reverii nostalgice, care predispun lectorul la melancolie: „Stau la capătul străzii pustii și privesc/aleile ce parcă duc nicăieri/Frunzele moarte dorm sub zăpada/Ce s-a lăsat îndelung așteptată, în liniște...” (*Să mor și să trăiesc în inima ta*). Poeziile se frâng în scintilații epice, ca mărturie din taina unei iubiri subiective. Este despre teama pierderii iubirii care mișcă lumea și o esență a umanității: „Nu știu/cum va fi lumea când nu voi mai putea iubi/ Dar, Doamne, cum ai știut tu să rânduiești lucrurile/ așa cum stelele să fie luminători, luna să apară în voia ei/ soarele să răsară ca și cum tu ai fi prezent/ și iubita mea să îmi iasă în cale la vremea potrivită. →

IONUȚ ȚENE

Nastasica Popa

- poezia ca un cântec din ochi de cer

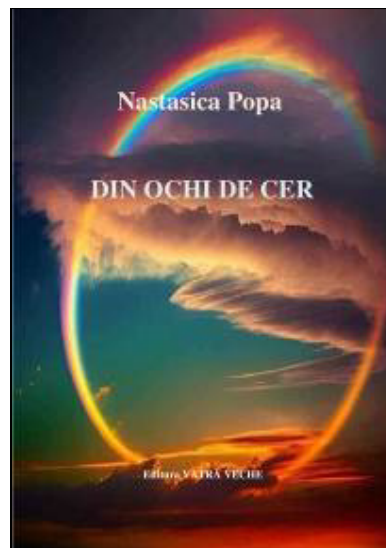
Constat cu bucurie evoluția poeziei Nastasicăi Popa, de la un volum la altul, iar cel mai nou, apărut la Editura Vatra veche în 2023, intitulat *Din ochi de cer*, într-o ținută grafică de excepție, aduce noi perspective asupra lumii imaginate de poetă. Volumul pune în prim plan sinceritatea emoției, perfecțiunea prozodică, muzicalitatea versificației, metaforele emblematice. Toate acestea sunt firești în panoplia creată de scriitoarea dobrogeană, așezate pe vasta temă a iubirii, căci în poezia Nastasicăi Popa, iubirea mișcă sori și stele în chip dantesc, iar acest fapt se constată cu precădere în volumul omogen al acestui an. Autoarea nu face rabat de la versul clasic, bine structurat, aducând un omagiu iubirii pierdute, dar și peisajului marin, unde ea viețuiește și care o inspiră. Poemele sale cântă elegiac pierderea dureroasă a ființei iubite, pe care invocarea poetică o recuperează, rememorând clipele minu-

nate alături de bărbatul iubit, care acum dansează cu lupii în alte locuri, căci : *De-ai fi rămas... nu mai plecau cocorii*, ne spune poeta.

În cazul ei, poezia are un rol cathartic, de purificare, de regenerare a erosului, cuvintele sale erotizează întregul univers creat. Din zenit până în nadir, natura este erotizată, ea rafinează esențele umane, pentru că poezia este însăși esența vieții autoarei. Vegheată în permanență de sus, panoramic, de un ochi al lui Dumnezeu, poezia devine adesea o rugăciune, un psalm închinat iubirii.

În contrast cu moda poetică actuală, poeta aduce în planul creației o feminitate pură, esențializată, caracterizată prin rafinament, delicatețe, sensibilitate, bazată pe forța sugestiei metaforice.

Întreaga poezie a Nastasicăi Popa devine în fața lectorului o imagine picturală a lumii, a vieții trăite la malul Pontului Euxin, plină de farmec și ingenuitate, completând parcă, în maniera sa originală, ideea eminesciană din Epigonii: *Ce e poezia? Înger palid cu priviri*

curate/ Voluptuos joc cu icoane și cu glasuri tremurate/ Strai de purpură și aur peste țărâna cea grea. Cu astfel de strai, specific marilor sacerdoți, se înveșmântă poezia autoarei noastre și în acest volum, fiind o încântare pentru lectorii iubitori de vers clasic.

MARIA VAIDA

→(Nu știi). În poezie, negația realității prin „nu știi” reprezintă de fapt o cunoaștere apofatică. Poetul și-a însușit instrumentarul liric, în care negația „nu” devine afirmația „da”.

La Sandu Frunză iubirea pendulează între sacru și profan într-o sinergie complementară, în care contrariile nu se exclud. Iubirea e „paulină” ca în finalul romanului lui Marin Preda, un fundament al lumii de aici și de dincolo. Prin frumosul creativ există și învie o spiritualizare a profanului. Doar poezia poate face din iubire o transsubstanțiere de la sacru la profan, fără să afecteze frumusețea adevărului creației. E un meșteșug al poetului cu care reușește să surprindă în propriul insectar al talentului metafore, ca puternice forme ale expresiei originarității. Într-o manieră simplă, nu simplistă, poetul surprinde sacru și profanul asociate, prin comparații puternice și asemănări. Între „catedrală” și „trupul femeii” trăiește o candoare sublimă care anihilează carnalul profan. E un stil poetic al comparațiilor ce-l propulsează pe poet spre originalitate. Stilul contrariilor care neagă asperitățile oferă o autentică originalitate, ce face recognoscibil mesajul poetului. Este prima treaptă

pe scara spre lirism, pe care poetul o urcă cu talent și măiestrie spre a atinge zborul lirei. Și lumea mea toată/pare o catedrală în care/splendoarea clipei e măsurată de trupul tău/frumos ca un gând de primăvară” (*Frumos veșmânt*). Poeziile par ierurgii bizantine într-un veșmânt neo-modern. Versete biblice irup din „Cântarea Cântărilor” în poeziile lui Sandu Frunză, care transformă iubirea profană, prin spiritualizare, în iubire sacră, ca o rugăciune. Iubirea este curăție la Sandu Frunză, posibilă atât într-o mansardă studentească, cât și în altare. E poezia care îmbracă iubirea în veșmântul veșniciei. Sandu Frunză compune versuri în manieră neo-modernă, în stilul reflexiv al poezilor clujeni post-decembriști de la începutul anilor 90: Horia Munteș, Daniel Sechie, Daniel Hoblea, Alexandru Hălămeanu și întoarce versul, frângând metafore, în maniera lui Adrian Bumb. Referințele biblice le descoperi, ca o iluminare a propriului sine, în majoritatea versurilor din volum. Am putea afirma că eul liric al poetului este un „alter ego” al creatorului versetelor „Cântarea Cântărilor.” Izvorul primordial al lirismului e inima, la

care se reîntoarce de fiecare dată iubirea, care atunci când este incandescentă purifică profanul și sacral într-o simbioză mântuitoare: „Ca un înger de dorință/se plimba prin grădina cu trandafiri/când s-a ivit / unica locuitoare a paradisului/ cu trupul fierbinte/ ca o cană de vin fierț oferit de muze/ Mistuit de buze/și de mângâieri s-a lăsat / în vraja visului/ O încântare a cântărilor/ vibrând suflet lângă suflet (*Încântarea cântărilor*). Poetul, deși venit mai târziu în mod oficial la masa poezilor, a fost de fapt dintotdeauna acolo, chiar dacă scria doar filosofie și teologie în anii tinereții. Sandu Frunză se înscrie, deja, prin talent, stil și manieră onirică de a-și exprima fecunditatea excelenței metaforei, un poet în rândul generației neo-moderne clujene și ardelen. Poetul și-a dat examenul de licență a poeziei, prin acest frumos și „semnificant” volum de versuri „Iubirea ca un vis infinit dăruit unei clipe”, devenind un poet recunoscut și recognoscibil de către colegii de breaslă, iubitori de muze. Paradoxul liric, care-l face original pe autor, este tocmai paradigma poetică și eminesciană – Iubirea de o clipă este de fapt veșnicia în definirea poeziei.

Îmbrățișarea

Scriitorul Ioan Alexandru, autorul „Imnelor”, spunea că Poetul este un purtător al unui mesaj înalt în istoria umanității, un „mărturisitor al Logosului”, dar așa adăuga, el este și un mărturisitor al Iubirii, al Luminii, al Bucuriei și al Învierii lui Iisus Hristos. Inspirația religioasă este o constantă în istoria poeziei românești, cu excepția perioadei comuniste (deși chiar și în această „eră” au fost poeți care s-au „adăpat” la cele sfinte), în ciuda prezenței a doar două capodopere, susține criticul Ion Negoieșcu: „Fecioara Maria” de Dimitrie Bolintineanu și „Rugăciune” de Mihai Eminescu. Și totuși, poezie religioasă a existat la noi, începând din perioada daco-romană, dacă am fi să ne luăm după istoricul literar și scriitorul Mihail Diaconescu, cu acel „Te Deum laudamus” de Niceta de Remesiana din secolul al IV-lea, continuând cu Ioan Cassian, cu Dionisie Exiguul, ulterior cu Varlaam și a sa „Cazanie”, cu „Psaltirea” lui Dosoftei, trecând prin poeții pașoptiști (printre ei Andrei Mureșianu) și cei interbelici, Argezi și Blaga și până la Doinaș, Ioan Alexandru și Daniel Turcea. Nu putem să-i omitem aici, ba din contră, pe valoroșii noștri poeți de inspirație creștină, Nichifor Crainic și Vasile Voiculescu și mai sunt de amintit aici poeții Gulagului românesc (creștini „mărturisitori ai Mântuitorului nostru” Isus Hristos), Radu Gyr, Sandu Tudor sau Valeriu Anania și mulți alții. Din câte s-a putut observa avem două direcții în cadrul acestei poezii: o poezie religioasă clară, evidentă, cu trimitere la învățătura creștină și biblică și o poezie religioasă intrinsecă, în care prezența sacrului derivă dintr-o *weltanschauung* creștină.

Prin cel de-al 7-lea volum de poezie al scriitoarei basarabene stabilită în orașul Sf. Gheorghe, Tatiana Scurtu, semnificativ intitulat *Îmbrățișarea*, apărut în 2023 la Editura Eurocarpatica din orașul covăsnean menționat, în condiții grafice excelente, așa spune că se încadrează în ambele direcții, atât în poezia cu trimitere la *Biblie*, în special la „Noul Testament”, cât și prin viziunea creștină asupra omului și umanității, respectiv iubirea, mântuirea, speranța, credința sau raiul. Totodată, noua carte a Tatiane Scurtu e

focalizată pe motivul literar și filosofic al iubirii care transcende lumea, soarele și stelele, vorba lui Dante o iubire atât pentru Dumnezeu și cele sfinte, cât și pentru natură (panteism à la Giordano Bruno, să spunem), pentru iubit, pentru creație etc.

Dar poate că ineditul poeziei Tatiane Scurtu constă în îmbinarea abilă a poeziei de inspirație religioasă în cele două ipostaze/ căi/ direcții ale sale cu lirica de dragoste mai altfel decât în linia „ilustrelor sale înaintașe autohtone în ale poeziei de dragoste”, după cum spunea actorul-teolog Răzvan Ionescu, respectiv Magda Isanos, Ana Blandiana și Ileana Mălăncioiu, și acest semn distinct e chiar dragostea mântuită/ mântuitoare, dragostea încredințată Domnului nostru, dar și iubirea împărtășită Lui. Pe de altă parte, Tatiana Scurtu se află în siajul liricii unor Alexei Mateevici sau Grigore Vieru, și nu în zona poeziei lui D. Cruclu sau Mihail Vakulovski.

Poemul „Gurile noastre țesute-mpreună”, e sugestiv în aceste sensuri: „Gurile noastre țesute-mpreună/ Mușcă visarea dintr-o căpșună./ Caută raiuri zemoase-n simțire/ Și ne amestecă într-o uimire./ Palmele noastre au cosmos în ele/ Și se ating cu lumină de stele./ Flori să cuprindă ampren-telor pată/ Când universul în noi se dilată./ Zilele noastre-n cascadă legate./ De un aprilie îngemănat./ Printre milenii de căutare./ Cerul în noi își ridică altare”.

Un alt contrafort liric e reprezentat de motivul poetic, religios și chiar filosofic al îngerului, cartea Tatiane Scurtu fiind și o mică predoslovie sau microtratrat despre angelologie. Prin poruncile sale, Dumnezeu împarte lumea și organizează părțile Sale; nici *îngerii*, nici oamenii nu sunt însă, părți, fiind „ființe personale”, după teologul ruso-francez Vladimir Lossky, persoanele fiind mai complete, mai

bogate decât „duhurile îngerești”. La fel, Sfântul Grigore Palama susține că omul este, după „chipul lui Dumnezeu” mai mult decât îngerii, pentru că sufletul său unit cu trupul deține o energie dătătoare de viață prin care se însuflește și stăpânește trupul, putere de care *îngerii*, duhuri fără trup sunt lipsiți, deși sunt mai aproape de Dumnezeu datorită simplității firii lor duhovnicești. Totuși, un „înger biblic” este, prin derivare și funcție, un mesager al lui Dumnezeu, care-l cunoaște față în față dintr-o categorie mai înaltă decât omul! Este adevărat că este o creatură, în esența sa originală, fiind un spirit sfânt și incoruptibil, care aduce alinare oamenilor care se ridică din țărână și lumină, atunci când Dumnezeu și chiar îngerii nu mai sunt în ceruri, cum îl vede Tatiana Scurtu în poemul „Nu mai sunt în ceruri îngeri”: „Nu mai sunt în ceruri îngeri/ Doamne, nu mai ești nici Tu./ În veșminte zdrențuite/ Se răsfiră sufletul./ Nu mai în sori lumină./ Din lumină s-au născut/ oameni care se închină/ În culori de început./ Oameni care se ridică/ Din țărână și lumini./ Îngeri – cerului aripă./ Nesfârșirea le alini”. În altă poezie angelologică, „Toți îngerii azi au cules primăvară”, aceste ființe spirituale create de Dumnezeu, înzestrate cu calități excepționale, vestesc, aduc primăvara, pământul devenind sau metamorfozându-se într-un tărâm al păcii pe tâmpale senine, iar cerul își leagănă fruntea curată: „Toți îngerii azi au cules primăvară în coșuri cu soare și nori peticele./ Lalelele scurse din raze de seară/ Firave se-adună în brațe smerite./ Cu fire de iarbă cusute în straiile// Și fluturi de aur ducând zepeline./ Își spală trecutul în stropii de ploaie/ Pământul cu pacea pe tâmpale senine./ Din dulcea roire a vieții în floare/ și zumzetul care mai naște o dată./ Pe câmpuri se-anunță din nou sărbătoare./ Iar cerul își leagănă fruntea curată”.

Cu toate că în *Biblie*, există multe indicii și indicații prețioase ale unei „căderi a îngerilor”, sub conducerea maleficului Satan, deși acest din urmă subiect s-ar încadra evident în sfera „demonologiei”, lucru întărit și de marele teolog ortodox brașovean Dumitru Stăniloae, care spunea că prin păcat am căzut de la Dumnezeu, și „implicit din toată legătura cu →

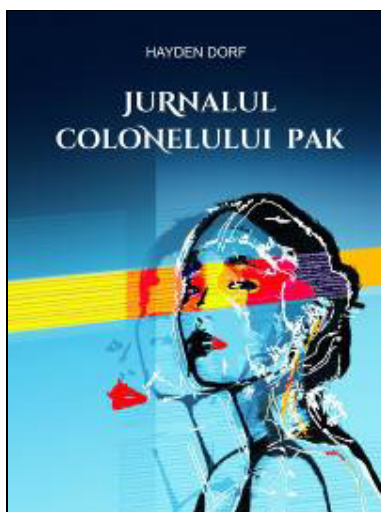
IULIAN CĂTĂLUI

Cine trage stările în Marea Galbenă

Citesc cu mintea, cu inima și încă învăț din fiecare carte nouă că viața ale alte și alte fațete, că scriitorii adevărați nu pornesc ca într-o cruciadă cu arme și bagaje strălucitoare, ei sunt scribii mănăstirilor umanității care, prin osârdia și harul lor, nu va ajunge la disoluție de gândire.

Am urmărit cu drag și interes aparte travaliul liric al lui Ioan Cioba de la debut și până astăzi. Îl vedeam a fi cantonat definitiv, sobru, elegant și pătimăș câte odată, îl știam oficiind ca într-o distilare a metaforelor. Ador poemele semnate de Ioan Cioba. Nu sunt siropoase, facile, deși parte din ele sunt de dragoste. El scrie cum simte dar, cu un al nu știu câtealea simț, elaborează esența poemului, îi dă valoare perenă. De aceea, am fost surprinsă (mi-a fost frică) să-i citesc romanul. Am ezitat între a da buzna în paginile cărții și a citi la rând, cu ochi critic, până la capăt, și... a lectura în diagonală, a citi o treime din pagină, alergând pe text, apoi sa revin la ceea ce credeam că avea să mă atragă. Din respect pentru Poezia lui Ioan Cioba și

cu dorința de a da peste o carte bună, i-am citit cu atenție sporită și, apoi cu bucurie, noua sa carte *Scrisori din Tinutul Pustnic*. Am fost atât de plăcut surprinsă încă de la primele pagini, încât mi-am zis că, poet sau prozator Ioan Cioba (alias Hayden Dorf) este Scriitor născut și nu făcut.

Recent, am primit cea de-a doua carte, în aceeași notă de acțiune, cu eroi faini și interesați de binele lumii, cu locuri controversate ca siguranță

militară și respectare a drepturilor omului. Nu doar acțiunea curajoasă, stilul modernist - potrivit și pentru scenariul unui mare film american, ingredientele adăugate cu tehnică de scriitor profesionist și consistența în crescendo a poveștii dusă până la capăt, m-au făcut să scriu aceste rânduri. Vorbele zboară, scrisul rămâne. Nu dețin eu adevărul absolut dar pariez pe succesul de romancier la scară globală a bistriteanului Ioan Cioba (Hayden Dorf).

Ponind de la prima carte din ceea ce se dorește a fi o trilogie, aș zice eu, o radiografie a Orientului Îndepărtat contemporan, *Jurnalul colonelului Pak* începe în forță, urmărind destinul eroilor principali, dar și ramificându-se în cheie nouă, cu locuri de desfășurare a acțiunii în zona niponă și cu personaje în plus. Conexiunea cu miezul poveștii devine firească, deși neașteptată de cititorul obișnuit să rămână cantonat în zona coreeană, loc cu posibilități reale de folosit în construcția cărții. Dacă autorul ne-a convins deja că cele →

MELANIA CUC

→ordinea asta mai presus de fire; acesteia i-a luat locul demonul” sau daimonul; în cartea Tatiane Scurtu este prezentă, arătată doar fațeta pozitivă, bună a îngerului, atingerea sau îmbrățișarea acestuia topindu-i eului poetic aripile, dar și încremenirea lumii sau alungarea nopții în lună, ca în poemul „Ieri m-a îmbrățișat un înger”: „Ieri m-a îmbrățișat un înger./ Aripile-i m-au topit./ Ca un tunet, ca un fulger./ Lumea a încremenit./ M-a atins cu-a sa privire./ Noaptea-n lună alungând./ Cu răbdare și uimire./ Cu tăcerile vorbind./ Ieri m-a îmbrățișat un înger/ Și făclia mea din piept./ Ca un tunet, ca un fulger./ Mă îmbie să aștept”. Părintele Stăniloae era de părere, totuși, că oamenii nu vor fi niciodată mai presus de îngeri și că doar Maica Domnului, singură, e superioară „trimișilor Domnului”.

Simbol cvasi-universal prin care se exprimă credința într-o Ființă cerească divină, creatoare a universului și garantă a fecundității pământului, datorită ploilor pe care le revărsă din belșug asupra lui, Cerul este un alt motiv literar și filosofic atotprezent în

volumul *Îmbrățișarea*. Cerul este și o manifestare directă a transcendenței, a puterii, a perenității, a sacralității: ceea ce nicio ființă de pe pământ nu poate atinge, susține tandemul Alain Gheerbrant & Jean Chevalier. Astfel, în poezia „Vreau să caut cerul de pe vâl de ape”, eul poetic se află în căutarea unui cer al doinelor, al dorului sau al altei mângâieri, de fapt, al iubirii universale: „Vreau să caut cerul de pe vâl de ape./ Unde să mă-nece, unde să mă-ngroape./ Lângă Carul Mare, ca o prelungire/ Doinelor mireasă, dorului iubire./ Vreau să ningă fluturi printre stele mreață./ Ochi de blândă cale să se-nchidă-n vrajă./ Aripile toate pân' la nori să suie./ Din povești cu zâne, cine-a fost și nu e./ Să se facă ziuă peste mări curate./ Sufletelor rază încă să le-arate./ Iarbă-n plin de rouă ca o adiere./ Vreau să-ți nască cerul altă mângâiere. Cerul aură ne este, Picură cerul în iesle și Și cerul îți voi face paradis, sunt alte versuri în care acest simbol sau motiv universal străbate ca un fir roșu poezia Tatiane Scurtu făcând trimiteri atât la ideea de echivalare a cerului cu paradisul, cât și

la metamorfozarea lui în creație, în poezie. În plus, autoarea dedică acestui simbol, care poate însemna și locuința lui Dumnezeu, un întreg și frumos poem, intitulat simplu „Cerule”, fiind o invocație plină de grație și sensibilitate, deși cam emfatică: „Cerule./ Nu vreau să te pierd niciodată./ Tu nu mi-ai dat această putere./ Nu vreau să încep să colind lumea toată/ Și să te caut în mii de unghere./ Cerule./ Nu vreau să-mi stingi această lumină./ Cu tine-am aprins după nori felinare./ În mine milenii se-aprind și suspină/ De-atâta periplu și căutare./ Cerule./ Mă oglindesc azi ca o zeiță/ În albastrul purtat de tine-n priviri./ Când voi deveni o bucată de crișă./ Lumina din mine se va oțeli./ Și doar din cenușă te voi mai privi”.

În concluzie, creația poetică a Tatiane Scurtu, care nu face parte din niciun curent literar din Basarabia și din România, este focalizată într-o irepresibilă dorință înspre sideral, ceruri, stele, nesfârșitul univers, fiind o poezie idealistă, ingenuă, sinceră, care transcende realul și realitatea cruntă a lumii mundane.

două Corei, fiecare cu culoarea și destinul său socio-politic, dar mai ales cu eventaiul economic și spiritual, sunt fascinante prin misterul lor, iată că translatarea spre Osaka chiar de la mai puțin de 20 de pagini de la începutul cărții, ne dă un imbold nou, ne lasă să visăm că vom descoperi secrete noi și vom fi matrtorii unor povești inedite. Alex Robinson se metamorfozează, din crisalidă devine fluture și își alege singur zborul. Acționează ca după niște reguli de dinainte scrise și știe să pună în mișcare servicii secrete, personaje de la vârful puterii, totul în contextul textului pe care urmează să-l dezvăluie Jurnalul colonelului Pak, unul dintre oamenii de încredere ai puterii de nord-coreene, care dezertase în Sud.

Autorul pare să cunoască bine protocolul și modul neoficial în care funcționează și colaborează instituțiile diplomatice, cele de securitate internațională și care sunt funcțiile cheie pe care se poate baza, pentru a nu face din acțiunea cărții o poveste ușoară, o aventură à la Indiana Jones. Cu aceeași seriozitate, sobrietate și cu tușe de romantism ca un parfum clasic, dar într-un ritm care ne lasă să înțelegem că ese foarte sigur pe sine, face cărțile jocului care se numește Jurnalul colonelului Pak.

Nu sunt expertă în lingvistică, mă încurc în traduceri, dar în ceea ce privește cartea aceasta merg pe formula autorului care s-a documentat și în Coreea și în Japonia. Nu dialogul în sine (vezi discuția dintre profesorul japonez și fiul său Kudo Abe) mă nelinitește ca formă, ca fond, ci acel *ceva* care face un secret în sine din fiecare limbă a pământului în parte. Un cod nescris, accentul care poate schimba totul, un gest cu capul, cu mâna și sensul se poate schimba. Dialogurile între nativi mi se par, șablonic vorbind, un pic cam europene, cu accente voit americanizate. Poate greșesc.

În relația modernă a cuplului Alex - Hyo-Ri scenele erotice sunt redade firesc, fără falsă pudoare și tensiunea, sau mai bine zis, starea de sobrietate pe care o imprimă scenele de acțiune-spionaj-enigmă epistolară, se atenuază încât un cititor mai puțin calat pe evenimente de politică și diplomație se poate relaxa și continua să citească cu pasiune din filele care urmează. Este un joc inteligent al autorului, care structurează lucrarea

literară pentru un eventai mai larg de potențiali cititori. Ceea ce mi se pare interesant este și modul cum se succed planurile epice, boala, otrăvirea iubitei lui Alex Robinson, medicul nord-coreean care evadase printr-o conjunctură ca de film din lagărul comunist în lumea liberă (a se citi, aici, Coreea de Sud).

Mereu este greu de schimbat tonul, vocabularul chiar, care sunt uneori foarte asemănătoare de la un personaj la altul. Vezi scripta din paginile Jurnalului, unde autorul, deși marșează clar pe subiecte de maxim interes, mai ales militar-politic, lasă discursul să curgă fluid, acaparator dar fără nuanțe strict personale care să contureze suficient personalitatea colonelului Pak. Este piatra de încercare a tuturor marilor scriitori ai lumii, să reușească să individualizeze dialogurile, narațiunea atunci când cuvintele sunt puse în gura fiecărui personaj în parte. Autorul de față reușește această performanță cu mici excepții pe care doar el singur le poate sesiza, eventual, corecta. Poate pentru că în cartea de față personajele din culturi diferite se intersectează, această osmoză cosmopolită face ca interacțiunea și obiceiurile cotidiene, dorințele, mâncărurile favorite etc. să se diferențieze.

Se ciocnesc două civilizații, și chiar dacă globalizarea pare să uniformizeze personalitățile oamenilor, cred că acest conflict nedeclarat dintre cele două lumi în contopire are un rol esențial în desfășurarea poveștii, mai puternic chiar și decât grija extremă a politicianilor pentru înarmarea fără îngădire și care pare a sta, și în cartea de față, ca o sabie a lui Damocles deasupra capetelor noastre. În acest context, otrăvirea, întâmplătoare sau ba, a doctoriței evadate din Coreea de Nord, devine nodul gordian al acțiunii, și mai toate firele poveștii se împletesc pe mai multe planuri geo-politice, într-un social dominat mai mult de interese de spionaj și diplomație decât de economia în explozie din Asia răsăriteană. Starea de belșug a lumii curente se reflectă în mici detalii, locuințe supertechnologizate, haine frumoase, hrana zilnică ca de pe meniul unui restaurant de cinci stele. Dincolo de atmosfera foarte bine conturată, se simte spiritul uman care a rămas același de milenii, cu unele pervertiri conjuncturale desigur, cu

adaptări la supraviețuirea în singurătatea care se vede cel mai evident în aeroporturi.

Prevestirile Oliviei, mama lui Alex Robinson, dau o notă de culoare în plus acțiunii și fac un joc interesant, intercalându-se cu cibernetica sofisticată și care a dat deja startul în era cybermaniei. Omenirea, cu predilecție în zonele economice celebre din Asia îndepărtată, așa cum nuanțează și autorul în carte, intră cu euforie și inconștiență într-o lumea perfect controlabilă, poate superficială ca spirit și în care se creează ocazii perfecte pentru ca personajele-cheie să poate fi șantajabile. Vezi ca exemplu ritualul de inițiere de la Casa Visurilor. Sexul ca armă secretă? Nimic nou sub soare și istoria omenirii, prin paginile cărții de față este relevantă cu fațetele sale cele mai vulnerabile, mai interesante. Buni și răi. Oamenii nu sunt îngeri. Armele nucleare, secretul suprem al veacului XX dar care încă mai flutură ca amenințare supremă în lume. La Casa Visurilor, aflăm din filele jurnalului lui Pak, ca într-o confreerie secretă și nu tocmai ortodoxă, se trag sforile, se împart sferile de putere și prețul unui om nici nu mai contează. Gheișe, spioni, turnători, o faună dezumanizată aparent leagă lumea din lagărul dictatorului de lumea liberă. Oculta este o temă care i-a fascinat pe scriitori dintotdeauna și Ioan Cioba își pigmentează romanul cu date mai mult sau mai puțin fictive, dar toate interesante. Adevăr sau ficțiune? Aici, fiind în joc personaje care dublează viața unor persoane cu statut absolut în lumea adevărată, personalități puternice, dictatoriale și care învărt lumea pe degete, autorul a trebuit să găsească un echilibru perfect pentru a nu stârni furtuni în Marea Galbenă. Și totuși, curajul cu care merge cu scrisorile, cu dezvăluirile lumii de dincolo de ceea ce știn din ziare sau (și) de la istorici, curajul în scris este girul cu care autorul a intrat deja în lumea scriitorilor profesioniști. Cartea este mostră de literatură bună. Fiecare primește ceea ce merită iar autorul cărții, Ioan Cioba, alias Hayden Dorf merită și el laude. A scris o carte modernă, interesantă, jonglând cu adevărul și ficțiunea, ducându-ne cu imaginația într-o lume despre care, noi, cei din vestul continentului asiatic, vom ști și vom înțelege doar ceea ce se dorește să ni se arate.

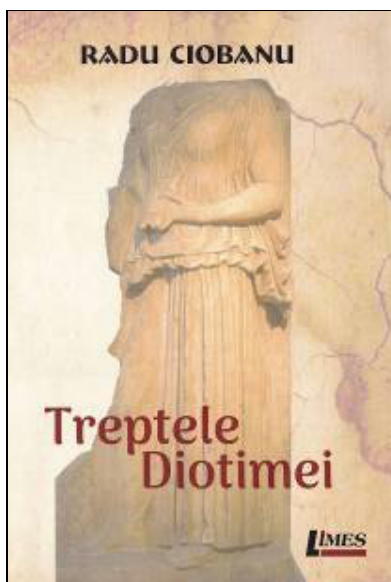
Radu Ciobanu,

un mare senior al romanului românesc

Două aspecte m-au impresionat în mod deosebit parcurgând romanul *Treptele Diotimei* de Radu Ciobanu: 1. maturitatea scrisului, a viziunii românești, deși opera a fost creată în tinerețe; 2. opera a fost creată în plină epocă literară a realismului socialist, dar autorul a evitat concesiile față de doctrina impusă de partidul unic. Este o performanță la care poate astăzi nu mai reflectăm, dar valoarea gestului rămâne întreagă în contextul multor plecăciuni care se făceau de către obștea artistică în fața puterii. Gheorghe Schwartz a remarcat în 2010 situarea romancierului într-un punct de observație înalt, nobiliar, detașat de lumea amestecată, impusă prin forță de regimul comunist: „*Pentru mine, domnul Radu Ciobanu este personajul aristocrat din cărțile scriitorului Radu Ciobanu*”.

Publicat inițial în 1973 (Ed. Eminescu) romanul a fost recent reeditat la Ed. Limes. În ambele versiuni cartea se impune ca o monumentală frescă socială cu extinse analize psihologice ale unor personaje memorabile. Am remarcat și cu alt prilej că Radu Ciobanu și-a creat un univers al său, care comunică prin natura personajelor și a dramelor dintr-un roman în altul, ba chiar și cu eseistica sa. „Ținutul” său imaginar are o remarcabilă unitate, dacă ne referim la romanele *Crepusul*, *Casa fericiților* sau *Treptele Diotimei*. Culmea coincidenței, un personaj din *Treptele Diotimei* își ia rucsacul în spate și pleacă la mănăstirile bucovinene, interesat de meșterii zugravi medievali, ceea ce va face Radu Ciobanu mai târziu ca să se documenteze pentru romanul *Nemuritorul albastru*.

Cronica familiei Candrea profilată pe fundalul istoriei românești interbelice și postbelice oferă romancierului un material epic substanțial, echilibrat cu o neobosită reflecție, dominată de un sens al destinului, ca în tragedia antică. Saga clanului și a convulsiilor politice, trama iubirilor pasionale converg ca firele în pânza Penelopei la crearea romanului în roman de către Răzvan, scriitorul în formare, fascinat de reconstituirea vieții nu doar a unei

familii, ci a unei lumi în disoluție. Dacă este să ne referim la un atașament al autorului față de personajele sale, atunci se cuvine să menționăm identificarea lui, mai ales, cu rafinamentul burgheziei transilvănene, care, eliberată de grijile materiale, se poate dedica forumului, artei, obținerii unor titluri academice, călătoriilor și iubirilor. Întreaga propendadă a orașului ia parte, de pildă, la evenimente culturale precum deschiderea Teatrului Național în localitate, opera arhitectului Maximilian, se întâlnește la serate, unde joacă șah, discută politică sau vizionează ultimele tablouri ale pictorului Tiberiu Candrea.

La recepțiile familiei Candrea facem cunoștință cu unii membri ai acestei propendade precum arhitectii Maximilian și Mircea Pretorian cu soția lui Dona, viitoare jurnalistă de stânga, primarul Crăiniceanu, chestorul de poliție Caius Marcus, generalul Pantea, protopopul etc. Au loc dueluri ideologice, se profesează opinii contradictorii despre proprietate și mișcarea socialistă, despre grevele muncitorești, despre crimele legionare, despre abuzurile nemților, despre tragicul diktat. Bătrânul Titus, apărătorul ordinii capitaliste este cuprins de un frison de teamă la aflarea știrii despre înființarea unui partid comunist în România. Mircea Pretorian, arhitectul futurist îi vorbește lui Titus despre inexorabila dispariție a capitalismului rapace. Unii tineri din familia Candrea precum Roxana, orfana din Săliștioara, salvată de bătrânul șef de clan din sărăcie și

Octavian simpatizează cu optica socialistă a lumii, chiar dacă aceasta ar fi uzurpat privilegiile lor.

Ne aflăm în perioada interbelică atât de fecundă pentru societatea românească, pentru dinamica ideilor așa cum o expun din plin agapele din casa Candrea. Democrația burgheză a permis diversitatea opiniilor, liberatea de asociație, binefaceri anihilate de instaurarea dictaturii proletariatului. Este ambiția preferată a scriitorului deoarece se poate mișca fără opreliști între personaje și credințele lor. Coexistau ideile democratic-burgheze ale lui Titus și Coriolan cu cele de stânga ale lui Mircea Pretorian, cu cele de extremă dreapta ale lui Alexandru, unul din cei trei nepoți ai bătrânului Titus.

Dacă ideile comuniste au prins la noi pe ici pe colo, faptul se datorește, așa cum romanul surprinde în mod realist, existenței discrepanțelor sociale și a luptei de clasă manifestată în protestele lucrătorilor. Când Roxana îl vizitează pe Adrian Minea în Mahalaua Grădinarilor, constată cu tristețe contrastul dintre opulența familiei ei și strămtorarea materială a gazdei. Tânărul exprimă concis acest adevăr: „*tu faci parte dintr-o lume, eu din alta. Sunt două lumi ireconciliabile*”. (p. 130). Grație originii ei rustice, Roxana, fire de luptătoare, rămâne toată viața sensibilă la durerile năpăstuiților, intrând în mișcarea de rezistență antifascistă, dovedind capacitatea asumării riscurilor în situațiile critice. Roxana, plasată în centrul romanului este făptuitoarea, propensiunea spre acțiune fiind dublată de o intensă autointrospecție și o trăire pasională a vieții. Ea se dăruiește integral în tot ceea ce face, necunoscând jumătățile de măsură. Ea este personajul resoneur al cărții. Nu întâmplător pe seama ei pune autorul introducerea simbolului Diotima. Toate celelalte personaje se raportează într-un fel sau altul la Roxana.

Roxana este un personaj nu doar reliefat, ci un fel de centru vital al tuturor nervurilor acestui roman monumental. Spre deosebire de Tibi, care-i este soț pentru o perioadă, ea stă cu picioarele bine înfipite în pământ. Ea știe de la început ce vrea, ea îmbrățișează o profesie practică, dificilă și umanistă în esența ei, aceea de chirurg specialist în →

SILVIA URDEA

toracoplastie. Are o imensă capacitate de a înțelege și îi observă pe toți: „*Cu sufletul ei inocent îi iubea pe toți, pe Titus care-și apăra avuția, pe Pretorian care avea o credință, pe Tibi care avea o detașare, ideea că să nu te amesteci și să te consumi pentru lucruri meschine, ci doar să-ți urmezi vocația.*” (p.82). În mod simbolic, Roxana și fiul ei, scriitorul Răzvan, supraviețuiesc până la finalul romanului, lăsând în urma lor destrămarea clasei burgheze a lui Titus și Coriolan și integrându-se în societatea socialistă pe cale a se naște. Ca una care participase la rezistența antifascistă, Roxana devine membră în partidul comunist, dar și disidentă, trimisă la munca de jos, iar Răzvan se va însoți cu Ariadna, nume sugestiv și el, fiica soților Pretorian, luptători de stânga răpuși de circumstanțele istorice tragice.

Treptele din acest roman se referă, în primul rând, la înălțarea prin inițierea în iubire din sfera concretului fizic în cea a frumuseții absolute, a comuniunii cu armonia universală, reprezentând o desăvârșire a condiției umane. Am putea extinde înțelesul la cel de autodepășire, de eliberare din pragmatismul lucrativ, din aria prozaicului diurn prin zămisirea frumuseții fie în arhitectură, fie în pictură, fie în literatură prin trăirea incandescentă. În ciuda aparențelor distante, Dora, nora lui Titus, a lăsat în urmă tablouri tulburătoare. Același lucru se petrece cu Tiberiu cel abstras din lume. Deci putem considera, prin extensie, treptele Diotimei ca luptă și urcuș spre excelență în orice domeniu. Diotima, personaj fictiv sau ființă adevărată din dialogul *Symposium* de Platon ar fi trăit în jurul anului 440 î.e.n. Este o femeie înțeleaptă, o preoteasă care îl învață pe Socrate filozofia iubirii, susținând că iubirea nu este nici muritoare, nici nemuritoare, ci ceva *între*, în elină *metaxy*. Această idee a condus la întuirea conectivității între contrastele pe care este structurată întreaga lume: bine și rău, frumos și urât, trist - fericit etc. Diotima s-a referit la o scară a iubirii care ar urca de la iubirea corpului fizic până la al patrulea nivel, cel absolut, adică iubirea iubirii. Cât despre *metaxy*, acea zonă de interferență a entităților psihice, ea este constant prezentă în roman.

Tiberiu, într-un flash-back al memoriei involuntare declanșat de o pereche de pantofi ai mamei sale,

Dora, meditează la efemeritatea condiției umane și la amestecul trăirilor opuse: „*Își amintește clar că i-a purtat mama sa în seara când el și-a arătat tabloul premiat la Paris, când s-a refugiat în biroul bătrânului Titus care nu mai este, când a îmbrățișat-o întâia dată pe Roxana și s-a aprins amarnică dragostea aceea care, iată nici ea nu mai este.*” (p.366) Și concluzionează în direcția celui metaxi: „*Asta era realitatea, în alcătuirea ei se țeseau și umbre și lumini voalate ... Toți le purtau în suflet, în aparență neștiute, sedimentate sub nisipurile zilelor ...*” (p.366). Conectivitatea contrariilor este o notă definitorie în poezia eminesciană ilustrată prin acel *farmec dureros*, demult observat. Întors la Paris cu intenția de a o părăsi pe Roxana pentru Solange, Tiberiu este încercat de amestecul sentimentelor opuse: „*Și peste acea fericire, insinuându-se atunci ca o boare, un nu știu ce amar și sfâșietor ...*” (p.284). Franțuzoaica Odette, întruchiparea fragilității, se simțea „*aiuritor de fericită și de nenorocită în același timp*”. (p. 310). Roxana între atracția pentru Tibi și pentru Adrian Minea conștientizează că „*se petreceau în sufletul ei lucruri ciudate, de a căror ambiguitate era ea însăși conștientă și o încercau neliniști obscure.*” (p.99). Realizând că Octavian o mai iubea după ani și ani, Roxana trăi „*un fel de măhnire în care se amesteca însă și bucuria de a se ști iubită*”. (p. 205). Și exemplele se pot

Biserica „Arca Noetică”

înmulți deoarece cartea abundă în aceste revelații ale spațiului confuz din sufletele noastre. Relația adolescentului Răzvan cu Ionela, o colegă de liceu este pe de-a-ntregul ilustrarea confuziei trăirilor la o temperatură extrem de ridicată. Ionela este cu adevărat Diotima lui Răzvan, inițindu-l în ceea ce ea numește frumusețea iubirii care stăruie, zice ea, și după ce fericirea s-a estompat. Dar clipele divine hărăzite lui Răzvan au la antipod abjecția Ionelei, femeia mai multora. Să ne amintim în acest sens de minunatul vers al lui Lucian Blaga că *numa-n lacuri cu noroi în fund cresc nuferi*. Îngemănarea contrariilor este un filon de sorginte romantică în cartea lui Radu Ciobanu.

Panorama socială cu evenimente violente, cu asasinatete legionare, cu instabilitatea flagrantă a epocii este cu măiestrie reconstituită prin analiza aprehensiunilor principalilor capitaliști, Titus și Coriolan. Să notăm însă că tot atât de vie este și tema artistului și scriitorului lansată chiar de la debutul cărții, organizată simetric. Ideea compunerii romanului despre istoria clanului Candrea îl preocupă pe Răzvan, agentul de investigație al biografiilor personajelor sale. El centralizează confesiunile mamei sale Roxana, ale tatălui său, Tiberiu, ale unchilor săi Octavian și Alexandru, ale mamei sale vitrege, Odette. Să menționăm că relația mamei cu fiul adică a Roxanei cu Răzvan ocupă un loc central în păienjenitul de conexiuni psihologice ale romanului.

Disputele pe tema artă angajată și artă pentru artă au un sens polemic în *Treptele Diotimei*, exprimând acea rezistență prin cultură în timpul dictaturii. În acest sens, pictorul Tiberiu Candrea rămâne cel mai vajnic partizan al artei pentru artă, apărându-și cu orice prilej libertatea totală de creație și abstragerea din contextul tensiunilor socio-politice, pe care cu premeditare le ignoră: „*Am reușit să mă stabilesc pe un teritoriu foarte ferm și foarte pur, undeva sus, la adăpost de cotidian, într-o zonă înspre care aspiram demult ...*”. (p. 334). Prietenul său Eliade îl contrazice: „*Dar îmi închipui că un artist trebuie să fie în mod obligatoriu o conștiință.*” (p. 335).

Ceea ce mi se pare interesant, este că profesarea artei de către Dora și fiul ei Tiberiu se insinuează ca un simptom al decadenței universului Candrea. Contemplația este contrară →

acțiunii, or supraviețuirea clasei burgheze implica pragmatismul lui Titus și Coriolan. La fel ca în romanele lui Thomas Mann, arta și boala devin la un moment dat factori ai disoluției unei entități sociale bine organizate. Înzestrată cu clarviziune, Roxana are presentimentul că „*toată acea casă de care bătrânul era atât de mândru se pornise lent către destrămare.*” (p. 180).

Deasupra contingentului în *Treptele Diotimei* se înalță frumosul cu o multitudine de fațete. Frumusețea feminină se situează în prim plan. Roxana în familia Candrea joacă rolul lui Irene în ciclul *Forsyte Saga*. Frumusețea ei fascinează întreaga generație tânără a clanului. Ipostazele feminității sunt nenumărate în carte. Roxana, o frumusețe robustă care emană căldură, având o amplă cuprindere a lumii este la polul opus, Dorei, o frumusețe statuară de femeie fatală, glacială, izolată în arta și mentalitatea ei de high-life. Odette, franțuzoica gracilă, care o înlocuiește pe Roxana în inima lui Tiberiu, se întâlnește cu aceasta în implicarea socială și critica apolitismului bărbatului iubit. Dona Pretorian, a cărei frumusețe proaspătă este remarcată de bătrânul Titus din primul moment, se simte atrasă de atenția acordată ei de Tibi, cauzând prin cochetăria ei suferința atroce a Roxanei. Dar sentimentele ei bine definite pentru soțul ei, arhitectul Mircea Pretorian, o apără de adulter. În schimb Dora, soția lui Coriolan, întreține relații extramaritale, cine ar fi crezut, cu arhitectul Maximilian, un obișnuit al casei. Bătrânul Titus îi semnaleză acest fapt lui Coriolan, dar el își vede de afaceri, acceptând compromisul.

În imediata vecinătate a frumuseții feminine se situează aceea a picturii și a naturii. Descrierile de tablouri sunt magistrale, de asemenea notațiile de natură în care Radu Ciobanu excelează nu doar în această carte, ci în tot ce scrie. Peisajul desenat cu finețe și culoare e un adjuvant al emoțiilor, combinându-se discret cu trăirile personajelor. Tablourile de natură concurează prin splendoarea lor pe pictorii din roman. La Runc, ignorată de Tiberiu, Roxanei îi vine să plângă. Peisajul întregeste zbuciumul personajului: „*Din pădure se auzea o mierlă. Soarele cobora încet într-un apus străveziu. Lumina devenise mai îngăduitoare și parcă se scurgea peste lucruri, fluidă și calmă. Începea să*

crape pielița brumată a prunelor. Pere grele bufneară surd în ierburile livezilor. ...Plopii singuratici își tremurau frunzișul de toamnă.” (p. 86).

Frumusețea artei are forța de a mișca sufletul la fel sau poate mai mult decât cea concret fizică. Merită menționat episodul despărțirii lui Tiberiu de tabloul său *Orașul*. Este scris cu o perfectă stăpânire a stilului. Să precizăm că stilul îl propune pe Radu Ciobanu ca pe un prozator de înaltă clasă. Dramatismul trăirilor lui Tiberiu, impresionanta lui confesiune de creație ne emoționează: „*I se păru că privește o pânză străină și totuși în același timp, înțelese că exact ceea ce se vedea acolo voise el să spună, că acolo era tot ce îl bucurase și îl duruse și gândise în ultimii ani, și se trezi că îi venea să plângă.*” (p. 343). Creația incumbă un uriaș sacrificiu de sine, așa cum vrea să ne comunice gestul următor al lui Tiberiu: „*Se duse până în mijlocul camerei și se întinse cu brațele răstignite direct pe parchetul gol.*” (ibidem).

Remarcabilă este în acest roman forța de individualizare a fiecărui personaj, în ciuda caracterului stufos al tramei epice. Bătrânul Titus, cu inserțiile de grai ardelenesc, ni se întipărește în minte ca un autentic *pater familias*, un intelectual de modă veche, dar cu ascuțite intuiții ale prezentului. El are demnitatea și orgoliul apartenenței la o lume în care a ajuns pe spesele lui. Ridicarea somptuoasei vile în oraș și a conacului la Runc îl umple de mândrie ca roade directe ale zăbaterii lui. Titus și-a păstrat omnia care transpare în scene bine creionate, precum aceea în care o gratulează pe Roxana pentru că i-a făcut un nepot și s-a străduit să-și treacă *magna cum laude* doctoratul la Paris. Bătrânul își păstrează luciditatea

Biserica „Arca Noetică”

Biserica „Arca Noetică”

în judecarea vâltorilor politice din acea vreme, așa cum o arată critica lui la adresa legionarismului și a năbădăiosului său nepot Alexandru, înhăitat cu Legiunea. Personajele episodice dobândesc și ele viață. Cine o poate uita pe Maica de la înmormântarea lui Coriolan? Nici un personaj nu este pierdut pe drum și este readus exact la momentul oportun. Să menționăm de asemenea enorma senzație de viață în desfășurare pe care ne-o dă acest roman prin multele lui scene conflictuale conturate cu vigoare epică. Amintesc doar una dintre ele: reacția de revoltă și exasperare a bătrânului Candrea la aflarea veștii despre asasinarea prim-ministrului I.G.Duca, faptă demențial aplaudată de nepotul Alexandru.

De asemenea, trebuie să subliniem fidelitatea scriitorului față de arta sa prin evitarea genoflexiunilor în fața prerogativelor realismului socialist încă puternice în 1973. Orientarea spre stânga a unor personaje din roman face parte din peisajul epocii, se integrează firesc în viziunea romanescă de ansamblu.

S-a remarcat că Radu Ciobanu gândește și trăiește arta sa cu seriozitate și un mare calm sufletesc, care sunt o marcă din totdeauna a artistului autentic. Răbdarea prozatorului se vădește la tot pasul în elaborarea *Treptelor Diotimei*, un roman de tinerțe care nu are vârstă ca toate lucrările de excepție ale spiritului omenesc. Nu doar publicarea, dar și reeditarea devine un eveniment literar atunci când avem de-a face cu un mare scriitor.

Un roman al identității umane - **Viata: Cap sau pajură?**

Viata este uneori complicată, presupune uneori o stea călăuzitoare. Melania Cuc, prin romanul *Păcatele domnului Abell*, apărut la Editura Vatra veche în anul 2023, reușește o panoramă a identității românilor ardeleni în vremuri complexe, o identitate atât de necesară astăzi. Este un roman de familie, istoria este văzută prin ochii membrilor familiei Erden și prin viața celorlalte personaje, care reprezintă cartea deschisă a sufletului omenesc, scrisă cu atenție de un destin aparte. Ardealul a reprezentat/ reprezintă o zonă specială, o cetate în care s-au coagulat mai multe istorii într-una singură, apărută natural, apărută de Dumnezeu, apărută de oameni simpli, intelectuali, profesori, preoți, visători. Istoria are meandrele ei. Acțiunea romanului se petrece pe mai multe paliere sociale, ele presupun războaie, credințe, viață și moarte, iubire, capcane pentru ființele fragile.

O zonă aflată între două ziduri: Zidul European și Zidul Rusesc/Sovietic. O zonă care presupune suferință depășită de iubire. Acțiunea se petrece și dincolo de hotarele Ardealului, dar pendulează mereu aici, oamenii se reîntorc la *Vatră*... Timpurile dure, acide, cu oameni implicați în cel de Al Doilea Mondial, cu ruptura Ardealului de România, abia realizată prin Marea Unire, cu masacrele care stăpânit Europa celui de al XX-lea secol de civilizație (!), cu lupte crâncene între imperii, cu pacea complicată din timpul războiului rece și divizarea lumii în zone de influență. Acțiunea continuă și după „lovitura” din 1989, din România, cu schimbările brutale în viața oamenilor, cu pandemia, cu războiul din Ucraina, cu lupta pentru supraviețuire într-o Europă în plină schimbare, cu agresiunea Inteligenței Artificiale în sufletele oamenilor.

Sunt personaje care formează familia Erden: Vasile Erden, Ioan Deleanu, Grigore Erden, Abell Vintzer (fost Vieru), plus Catalina Deleanu, cea care dinamizează acțiunea prin narațiunea în care se implică cu trup și suflet. Sunt personaje emblematice: profesor, țaran, avocat, ofițer SS, jurnalist, gospodină, spioni etc. Fiecare are destinul lui. Unul marcat

de vremuri și ideologii.

Catalina, ca membru al familiei, își asumă reconstituirea istoriei din istorie, se documentează prin contactul direct cu oamenii, prin studierea arhivelor, prin analiza vremurilor așa cum sunt oglindite în mijloacele de informare destinate publicului. O face atent, cu pasiune și dedicare. Știe să găsească sursele reale, cele care dau sens lumii. În fond, destinul ține de o poveste care se suprapune peste firul roșu al istoriei. Oamenii ocolesc adevărul care se ivește din întâmplările petrecute în lume, nu par interesați să prindă esența. Avem un prezent al trecutului, un prezent complex format din mai multe etape, un prezent al viitorului, oamenii trăiesc viața ca pe un dat, mereu actuală, rămâne o memorie de rezervă, privată. Rezistă prin iubire, prin gravitația sentimentelor, prin destin. Povestea curge normal, cu aplomb, nu se supune unor reguli stricte, dar nu se abate de la marea regulă: viața are importanță, este o valoare aparte. Catalina se străduie să susțină tehnica literară, modul cum se coagulează un roman din mai multe întâmplări legate prin sângele celor care au fost și care sunt. Consider că ea ne spune un secret știut de toată lumea: Istoria se scrie direct în carnea ființei, cu durere și iubire, geografia luptelor dintre oameni se poate citi pe pielea personajelor. Aceasta este sensul narațiunii din narațiune, omul trebuie să cunoască trecutul, să fie atent la prezent, să afle tainele viitorului care-i influențează prezentul, să vadă dincolo de cortină (uneori de fier). Catalina își asumă responsabilitatea reconstituirii istoriei familiei

Erden cu toate consecințele. Divorțul de soțul ei, Bogdan, nu o împiedică să acționeze, din contră, se simte eliberată și încearcă să vadă dincolo de aparențe. Singurătatea ei e singurătatea omului în epoca modernă. El are doar șansa propriei identități, cu o feminitate asumată, nu stridentă, fără a face paradă de armele „sexului frumos”.

Personajele trăiesc la limită, războiul le pune la încercare ființa. Vasile Erden este dus în prizonierat, în Siberia, simte duritatea vieții, iraționalitatea războiului. Și, totuși, moare de Covid 19, aberant, fără sens în marea narațiune. Scenele din minele din Dombas sunt cutremurătoare, omul este readus la starea de animalitate, prin muncă brutală, prin ideologie, prin frică, prin umbrele morții, prin singurătatea din gulag.

Fiecare personaj are rolul lui în marea istorie, fie departe de Ardeal, fie în Ardeal, cu toate talentele lui. Romanul pune în evidență lumea aceasta complicată, bazată pe războaie, ideologii, destine croite de alții, lupte aberante, apăsătoare.

Acțiunea se focalizează pe Abell Vintzer (Vieru), el și-a însușit doctrina fascistă, la modă în acea perioadă, bazată pe tehnologie, ocultism, disciplină, teoria supraomului. Una atrăgătoare, la prima vedere, pentru tinerii din perioada aceea, lumea părea să se reorganizeze pe un sistem al ordinii absolute. Devine ofițer în armata germană dirijată de Hitler, la modă în acea vreme. A fost un om de legătură cu armata română, condusă de Ion Antonescu. La butoane erau dictatorii, cei care trasau direcții în istorie. Chiar dacă nu a participat la lupte sângeroase, sângele celor care au ieșit din istoriei a stropit conștiințele participanților activi la cel de Al Doilea Mondial. Viața îl pune în fața unei realități care ieșea din regulile disciplinei militare, o întâlnește pe Eva Evian, femeia care stârnește iubiri. Ea era spioană atașată de cealaltă parte a lumii de atunci, aparținând de cealaltă dictatură, în oglindă, a sovietelor conduse de Stalin. Iubirea este sentimentul care leaga oamenii, dincolo de ziduri se află o altă lume. Ei reușesc să spargă regulile războiului, ofițerul se lasă modelat de femeia aceasta și o stârnește. Ea se lasă dusă de val, nu-i pasă de consecințe. În jurul lor, la Odessa, se petrec crime de război, →

CONSTANTIN STANCU

dezastre, ei se leagă sub lumina blândă a iubirii, smulgând puțin timp din istoria cruntă. Eva Evian este un personaj care lega lumile din cele patru puncte cardinale, femeia care poate totul, care răzbește. În final rămâne cu cenușa amintirilor, *viața este singura pradă de război*.

Finalul romanului este în tentă romantică, fostul ofițer SS trăiește în Germania, are o afacere bună, se implică în evenimente sociale cu impact. După războaie, lume se redresează, caută pacea socială, pedeapsa este comutată în speranțe absurde. Căută mereu *steaua călăuzitoare*, reperul nevăzut al vieții. Aceasta l-a ținut în ființă, i-a dat capacitatea de rezistență. Catalina îi face o surpriză, i-o aduce în actualitatea lui trecută pe Eva Evian, cu semnele cunoscute doar de cei doi. Este confirmarea că romanul se bazează pe o documentare reală, reprezintă identitatea oamenilor într-o lume în care se trăiește între vis, aparențe și realitate mișcată. Abilitatea Catalinei ține de abilitatea femeii de a schimba aparențele în concretul sperat. Ea a învățat lecția de la Eva Evian și de celelalte personaje care și-au trăit destinul cu acuitate și speranță.

Viața e tema principală a romanului, cu naștere, nuntă, căsătorie, datorie socială, datorie față de familie, capacitatea de a forma un scop care să țină în echilibru lumile, moartea ca punte între o istorie și alta. Melania Cuc reușește să realizeze un roman veridic, războiul este analizat prin prisma păcatelor colective și individuale, o eroare a vremurilor, una care revine cu obstinație. Observația ei, care se repetă în cursul acțiunii, cum militarii se drogau într-un fel sau altul, ține de refuzul rațiunii (p.242). Fără rațiune și scop în istorie, omul ratează ținta, ratează destinul frumos care i-a fost hărăzit. O observație pertinentă, la acest lucru contribuie nu numai drogurile administrate sau băuturile tari otrăvitoare, contribuie doctrinele, ideologiile, manipularile, limitările umane, lipsa de dragoste, pasivitatea individului adus la starea de animalitate, de mașină, de utilaj social, de sclav...

Sunt mai multe simboluri care marchează personajele. Oglinda imensă, prinsă în tavanul din casa familiei Erden, ca un tablou viu, dinamic: „Deasupra patului, prinsă în tavan, era o oglindă imensă, în care cei care se așezau cu capul pe perne, se

reflectau ca actorii pe un ecran de cinematograf. Zurbagii se amuzau copios, puriștii familiei Erden își făceau cruce și le spuneau de la obraz, că era musai să facă țândări *drcovenia* aia; acolo era o casă de creștini, nu șantan” (p. 33).

Reținem câteva detalii care fac istoria mai concretă. Din mantaua militarului, făcută din stofă de calitate, după moda militară a vremii, s-au croit și executat paltoane pentru copii, după ce războiul s-a dus (p. 37). Personajele sunt multiple, au diverse preocupări, de la gospodină la om de afaceri, de la căutarea casei de acasă, la migrații peste hotare văzute și nevăzute. Vorbesc o limbă veridică, autoarea a reușit să prindă graiul autentic al oamenilor, să creioneze atmosfera necesară intrării într-o realitate din realitatea imediată. Experiența de jurnalist i-a permis să prindă acest secret, al vorbelor spuse apăsător, ardeleneste...

Imaginea orașului Odessa, devastat de război, este una simbol pentru capacitatea de distrugere a omului, arta, viața, iubirile se fac praf în fața violenței (p. 235).

Un personaj, Teodor Ban, păstrează corespondența trimisă de cei de pe front, în perioada celui De Al Doilea Mondial, o forță aparte pune presiune pe memoria omului (p. 372).

Horst, un militar german, curajos, purta o mască pe față, a fost rănit în luptele crâncene, dar cânta la pian în localul gestionat de Eva Evian, la Odessa, o imagine hădă a omului atins de nebunia războiului, moartea era prezentă în viața oamenilor, în cântece, în iubiri, în artă, în lux, în spectacolul trist al zilelor de foc. Omul cu masca pe față, simbol al degradării umane, pendulând între războinic, nebul, artist, neant (p.232-234).

Catalina, în hărnicia ei de a da

Biserica „Arca Noetică”

sens istoriei, apelează la Inteligența Artificială pentru a continua scrierea romanului. I se servește textul, dar lupta dintre omul inspirat și rațiunea rece a „mașinăriiilor” moderne este aberantă, narațiunea devine un text de gheață, povestitoarea, o femeie fără apărare, Dumnezeu evadase din viața de fiecare zi (p. 48).

Nicolae Băciuț, în prefața cărții, reține: „Cartea Melaniei Cuc e, în parte, un rechizitoriu în dosarul celui de Al Doilea Război Mondial.

Apoi, dincolo de firele epice, Melania Cuc, nu-și refuză plăcerea de a reconstitui și evenimentele tradiționale – logodna, căsătoria religioasă, obiceiurile de nuntă, înmormântarea.

Melania Cuc știe să povestească, să creeze atmosferă și suspans narațiunii sale” (p.10).

Exemplele pot continua, romanul are dinamism, intriga se desfășoară cu aplomb, diferența dintre Catalina și Melania Cuc este minimă, de fapt autorul este încrustat în stânca povestirii, fără puțință de scăpare... Autoarea va trebui să evadeze din propria poveste, așa cum a construit-o, pentru a se salva într-o realitate imediată, presantă, complicată, în actuala stare de lucruri.

Fiecare dintre noi este în căutarea identității, într-o lume aflată mereu în criză: „Cap sau pajură! Nu destinul, soarta, marile-puteri au măsluit nu o dată zarurile, apoi au schimbat regulile chiar în timpul jocului” (p.124).

Melania Cuc, *Păcatele domnului Abell*, roman, 414 pagini, Târgu-Mureș: Editura Vatra veche, 2023. Prefața Nicolae Băciuț (*Istorie și conștiință*), cu o notă de Nicolae Grigore Mărășanu pe ultima copertă.

Mirajul iubirii

Ultimul deceniu a adus pe piața cărții noi volume având ca temă de viață dragostea-durere (dragostea de copil, de mamă, de ființa iubită, de plăcurile natale, de natură, de oameni, în general). Câteva exemple sunt concludente: Katia Nanu, *Primăvara femeii în galben*, Editura *Phoebus*, Galați, 2022; Iosif Roca, *Serafina, din zori până în amurg*, Editura *ePublichus*, București, 2022; Georgeta Muscă-Oană, *Amurg în doi*, Editura *STEF*, Iași, 2022; Mariana Eftimie Kabout, *Dor lărimând sub o năframă*, Editura *StudIS*, Iași 2023; Angela Burtea, *Să fim aproape, chiar dacă suntem departe*, Editura *Rotipo*, Iași, 2021; Lina Codreanu, *Satul din inima mea*, Editura *Biblioteca*, Târgoviște, 2022; Năstase Marin, *Penelopa*, vol.I-II, Editura *Olimpias*, Galați, 2021; Eleonora Stamate, *Reverberații cotidiene*, Editura *Olimpias*, Galați, 2023; Luminița Potârniche, *Nu lăsa ziua nescrisă*, Editura *InfoRapArt*, Galați, 2022; Viorica Popescu, *Plata păcatului*, Editura *InfoRapArt*, Galați, 2019; Constantin Gumann, *Perechea Alfa*, Editura *Detectiv literar*, București, 2022 etc.

În această tematică, dulce-amară, se înscrie și o altă carte a Angelei Burtea, carte apărută cu ceva timp în urmă. În esență, un copil declarat mort la naștere care, prin „implicarea” medicilor din maternitate, este de fapt înfiat de o rudă apropiată a tatălui, află abia în pragul căsătoriei care-i sunt părinții adevărați, că este rodul unei iubiri tănuite vreme de peste 20 de ani. Fericită „dramă” o află în aceste împrejurări chiar cei care au făcut ca dragostea lor să rodească, un profesor de fizică și o fostă elevă din anii de liceu, devenită în timp reputat medic cardiolog.

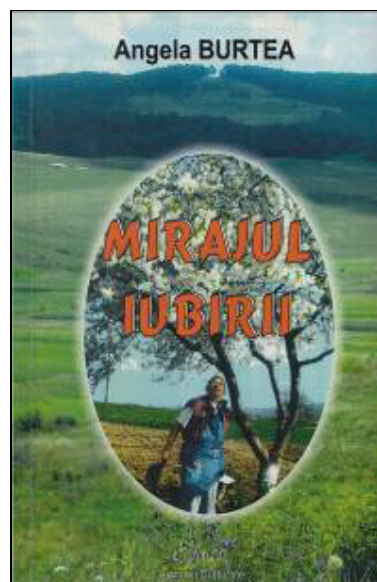
Cele 19 capitole ale romanului, un serial de 19 episoade, descriu într-un stil captivant clișee ale unor iubiri ardente dintre diferite cupluri de îndrăgostiți: Florica și Lascu, personaje reper ale cărții, Florica și Pavel, din anii de liceu, Lori și Pavel, din studenție, Clara și Șerban (ai cărui părinți adevărați erau profesorul Tibi Lascu și fosta elevă Florica Păun) sau, emoționant, dr. Florica Păun și soțul ei, ing. Soti Miloș.

Întâlnirile dintre Tibi Lascu, reputat profesor de fizică, și eminenta sa elevă, provenind dintr-un mediu social precar, fapt care-i va influența copilăria și tinerețea, dornică să ajungă la Medicină, se reflectau în visele bărbatului, trezindu-se adesea în plină noapte „cum buzele lui ating pielea albă și catifelată a fetei, care se cuibărește pisicește în brațele lui lăsându-se alintată”. Amintirea acestui gen de întâmplări îi dă prilejul lui Tibi Lascu, aflat la sfârșitul vieții și în pragul morții, la meditații și mărturisiri zguduitoare: *Doamne, de-ar ști omul la tinerețe, ce-l așteaptă la bătrânețe!* sau, cu trimitere la cea pe care o numea *Floarea sufletului meu*, fata cu ochii precum *culoarea smaraldului*, Florica, „Plăcerile sunt cele care dau coloratură vieții, ele fac parte din registrul umanului excesiv. Cui îi plac durerile? Și totuși, din durere se naște plăcerea. Târziu ajungem la acest adevăr și-l acceptăm cu greu sau, poate, niciodată” (p.125). Pe Tibi Lascu îl durea amintirea Floricăi în clipele în care „Sfârșitul mi-e pe aproape” și imploră: „Aș fi vrut s-o mai văd înainte de a pleca, dar plata greșelii este necruțătoare! Am greșit, recunosc!”. A mai întâlnit-o Tibi Lascu pe Florica, femeie măritată acum, la casa ei? Soțul Floricăi, Soti Miloș, a aflat de aventurile amoroase ale soției sale din anii tinereții? Citiți cartea și veți afla! Soti avusese însă și el un mariaj eșuat, „trăind câțiva ani cu o femeie care nu-l meritase” și hotărâște, cu mândrie, să-i spună dr. Florica Păun: „Vom schimba ecusonul și parafa: dr. Florica Miloș”.

Povestirile Angelei Burtea sunt

Biserica „Arca Noetică”

cuceritoare, dialogurile mențin suspansul, textul este cald, are culoare, este literatură de calitate. Câteva expresii sunt concludente: *se culcușea adânc, colțul mirific de mătase verde, lacrima sângelui tulburat de fărdelegile neamului lui, a învățat repede să calce cu toată talpa piciorului pământul..., baia de lumină a dimineții (când se iveau zorile), muzica naturii, natura ne-a scăldat în lacrimi de dor și de drag, simfonia lăuntrică a inimilor, flăcăise până la 35 de ani, felii zdrențuite de viață* etc.etc. Am spune că este o carte desăvârșită.

Prin cartea Angelei Burtea „Dragostea se transformă în cuvântul care cade – asemenea seminței minunate din pilda Mântuitorului – uneori în pământ bun, alteori în pământ sterp sau chiar pe drumul mare, devenind hrană păsărilor. Dacă iubirea este, totuși, un miraj, la care mulți dintre noi nu știu cum să ajungă, atunci să ne însușim iluzia căutării acesteia și să trăim, sperând la întâlnirea cu ea! Numai așa ne vom împlini ca oameni și vom putea deveni, într-o bună zi, părtași ai MIRAJUL-ui IUBIRII”, recomandă Gheorghe A. Stroia, membru corespondent al Academiei Româno-Americane de Arte și Științe, în consistenta-i prefață.

Sugerăm autoarei să porceadă la reeditarea acestei cărți!

*Angela Burtea, *Mirajul iubirii*, Editura *Armonii culturale*, Adjud, 2013

Prof. GHIȚĂ NAZARE

Sabia de miresme' a lui Eugen Simion

sau Cultul pentru Basarabia și
cărturarii ei

De la început trebuie să specificăm faptul că Eugen Simion nu a scris, printre alții, și despre basarabeni, ci, conform spusei lui Mihai Cimpoi, „a avut constant în câmpul atenției sale „lumea basarabeană”, trăind „la marginea anxietății, în mijlocul unui vârtej de scenarii politice” și fiind reprezentată de scriitorii ei uriași și talentați”. Citat închis.

Scriam cu prilejul aniversării a 90-a de la nașterea criticului că în el a vibrat o mare dragoste pentru Basarabia. Nu una declarativă, formală, ci una substanțială și adevărată. Ea a pătruns, în urcare, de la izvoarele culturii și literaturii basarabene până la contemporaneitate. Nicolae Dabija zicea că „Eugen Simion a scris opere, citind opere și a scris capodopere, citind capodopere”. Eu aș zice că Eugen Simion a poposit la marile izvoare de oriunde n-ar fi fost ele, dar n-a uitat nici de basarabeni Hasdeu, Stere, Goma, Vieru, Dabija, Matei, Cimpoi...

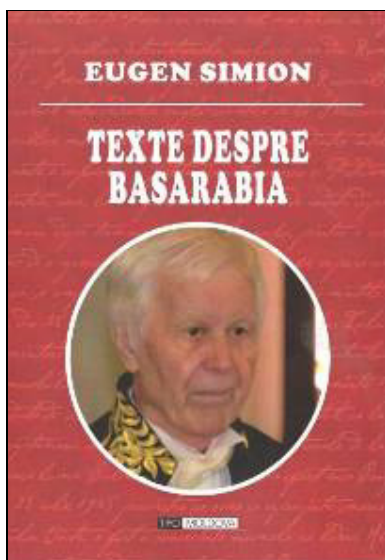
Despre Vieru a scris cel mai mult, începând cu faptul cum l-a cunoscut în casa lui Stănescu și Sorescu din București. Prin el i-a aflat și pe Ungureanu, Strâmbeanu, Matcovschi, iar din „Istoria deschisă a literaturii române din Basarabia” a lui Mihai Cimpoi-pe noi toți!

Despre el au scris, în schimb, basarabeni Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Valeriu Matei, Victor Crăciun, Petru Soltan, Ion Ciocanu, Mihail Dolgan, Elena Tamazlăcaru, Nina Josu și alții.

Cândva am luat cu împrumut colecția „Scriitori români de azi” și volumul „Dimineața poezilor” de la consăteanul meu, scriitorul Serafim Belicov și, citind, m-am cutremurat cu câtă dragoste putea să scrie Eugen Simion despre poezii și despre poezii Basarabiei, mai ales.

Eu cred că el a fost un critic cu aureolă de poet, altfel zis: un critic dublat de o pană de mare poet.

Iată ce scria Eugen Simion despre Vieru. Redau doar câteva fraze: „Vieru mi se pare, într-adevăr, un poet al bunătății și, după o vorbă a lui Noica, un poet al singurătății

buкуроase. Chiar și atunci când poartă o sabie în mână, sabia lui este de miresme”.

Nu e minunat spus? Nu e un ciorchine de metafore toată Opera lui Eugen Simion?

Trebuie să constat că la cei 90 de ani postumul deja Eugen Simion rămâne la fel de viu și proaspăt în cărțile pe care le-a scris, un poet al criticii literare, aș mai adăuga, care trebuie continuu descoperit.

Ceea ce vrea să facă și autorul acestui șirag de cuvinte la acest simpozion științific.

„Mă uit la spectatorii aceștia cu chipurile supte de suferință”, scria Eugen Simion despre noi, basarabeni, foarte receptivi „la Eminescu sau Ștefan cel Mare, cele două mituri tutelare ale lor”.

Despre Mihai Cimpoi nu uită să afirme că este „o natură stabilizatoare și un spirit critic profund, părănd un răzeș din oastea lui Ștefan cel Mare, rătăcit în timpurile moderne”, apoi ne anunță că Mihai Cimpoi este primejdios, din cale afară de primejdios, deoarece el „duce lucrurile la capăt”, drept dovadă „catedrala pe care o începuse deja și voia s-o ducă până la acoperiș, se cheamă Eminescu”.

În același context, criticul evidențiază modul caracteristic tot nouă, basarabenilor, de a fi „emoționați, triști, căliți de o lungă suferință, veniți la București nu să se plângă, ci să mărturisească”.

Un neam de vrednici mărturisitori de Dumnezeu, de Limba română, de idealul veșnicei Reuniri care arde în inima lui, a neamului, ca o lumânare fără sfârșit, transmisă drept

moștenire urmașilor urmașilor săi.

Și tot Eugen Simion vine să ia apărarea scriitorilor basarabeni, „calomniați, contestați, demolați în presa postrevoluționară” din Țară, menționând că ei „ne-au dat o lecție, avertizându-ne că, într-o istorie confuză, talentele n-au voie să se piardă într-un interminabil și impur proces în care nu se mai caută adevărul, ci doborârea valorilor”.

Eugen Simion vede chemarea și alegerea proniatoare a poezilor Basarabiei drept o „misie apostolească: aceea de a cuprinde într-un cântec încăpător eternitatea lumii”.

„În Hasdeu trăiește un mare spirit întemeietor”, notează criticul Eugen Simion.

Constantin Stere este pentru Eugen Simion un „talent ce se bizuie pe puterea de pătrundere a unui moralist de tip mesianic, interesat totdeauna de condiția omului în lume și de mântuirea lui”.

„Paul Goma a deschis un capitol nou în literatura română postbelică și cărțile lui trebuie analizate cum se cuvine”, adevărește Eugen Simion.

Mesianismul național, reprezentat de Vieru, Lari, Dabija și alții capătă un limbaj accesibil poporului oropsit. Modelul liric și moral al lui Vieru rămâne Eminescu, asta chiar în vremea când Eminescu este lovit din nou în chiar patria lui.

Eugen Simion stabilește și o nouă definiție a martirului, spunând că „omul care jelește în poeme muzicale tragediile neamului său este, în felul lui, un martir”. Vieru e un martir. „Eminescianismul în el”, continuă criticul, „este încă puternic (și așa va rămâne mereu)”, tot el „născut fiind de miresmele și durerile pământului său, așezat în calea răutăților, nu se rușinează să-și poarte tragedia și iubirea pe față”.

Ceresc de frumos!

Dar la Eugen Simion o metaforă este întotdeauna urmată de un roi de metafore fără de ac în peniță.

Astfel ne uluiește pe noi, cititorii lui de ieri, de azi, de totdeauna.

Vieru, „însoțit totdeauna de violoncelul său liric”, e nevoit să scrie nu doar „doine jalnice, dar și versuri aspre și pedepsitoare în buna tradiție a lui Eminescu, Goga și Argezi!”.

TRAIAN VASILCĂU,
Scriitor, Cercetător științific,
Centrul Academic Internațional
„Mihai Eminescu” din Chișinău

PĂȘIND CU SFIALĂ „ÎN TRE LUMI”

M-am apropiat cu o oarecare sfială de această carte, „Între lumi”, realizată de Nicolae Băciuț, deși dedicația caldă cu care mi-a fost dăruită de către autor (N.B.) ar fi îndreptățit la o lectură imediată. Am amânat însă momentul până când am simțit că starea mea de spirit este propice receptării la nivelul însemnătății pe care o poartă atât personalitatea lui Nicolae Steinhardt, cât și această carte în sine. Cum între paginile sale s-a adunat dialogul epistolar purtat de Nicolae Steinhardt și Nicolae Băciuț, un dialog „între lumi”, dar și între generații, între doi oameni emblematici pentru cultura română, cred că această carte nu are cum să nu fie considerată o bijuterie a istoriei noastre literare!

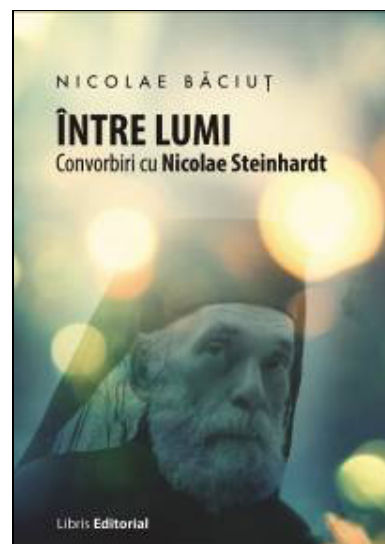
Sfiala mea este justificată și de erudiția celor doi protagoniști de dialog, evidentă în răspunsuri – în cazul lui Nicolae Steinhardt care prelucrează și interpretează bogăția culturală acumulată de-a lungul timpului, dar și în întrebările puse, bazate pe o îndelungată și aprofundată

documentare – în cazul lui Nicolae Băciuț.

Chiar dacă am avut această smerenie în ceea ce-i privește și încă o mai am, scriind cu simțire despre ceea ce tocmai am lecturat, cred că nu este un act de curaj, ci unul prin care aplic însăși recomandarea lui Steinhardt, să scriu cu sinceritate, căci „nu există operație mai radiografică, mai dezvăluitoare de adevăr decât arta” (N.S.).

Recunosc că m-a interesat cu precădere personalitatea partenerilor de dialog. Cum personalitatea și caracterul inițiatorului interviului, Nicolae Băciuț, îmi sunt cunoscute, eu având marea șansă să-l cunosc personal, m-am focusat pe cunoașterea personalității celui care a devenit „monahul de la Rohia”, despre care cunoșteam prea puțin.

De la început, te frapează sinceritatea răspunsurilor. Nu este doar sinceritatea omului demn care a fost (a se vedea în bibliografie și episodul cu motivul încarcerării sale), fidel unor principii morale, ci este sinceritatea omului liber! Închis politic în anii de crimă anticulturală practică de sovietici, s-a întâlnit cu

marea suferință, o suferință menită să distrugă trupul și cugetul. Mulți intelectuali valoroși, oameni de prim rang ai culturii, au plătit cu viața atunci. Au fost crime abominabile menite să răspândească teroarea, să subjuge, să umilească. Din mare suferință însă, se naște adesea o libertate a spiritului, acea libertate pe →

SIMONA MIHUȚIU

„Sabia de miresme” a lui Eugen Simion →

–Ce zvonuri poate zmulge poetul de la Pererâta dintr-un violoncel liric? - întreb.

Și răspunsul vine tot de la Eugen Simion, care zice maiestuos: „Vieru își slujește tribul său fără a lăsa din mână violoncelul liric, care știe să treacă de la notele grave, sfâșietoare, ale bocetului la sunetele blestemului din „Rugăciunea unui dac”.

Referitor la Nicolae Dabija ni se spune că este „un melancolic luminos, deloc resemnat, cu o mare disponibilitate retorică, care e nevoit să-și învingă duioșia structurală și să-și asume”, și el (nota noastră) „un rol mesianic. Poezia lui este fluentă, rapsodică”, multe dintre lucrările poetului de la Codreni semănând cu niște alese peisaje ale sufletului.

Poetul, văzut de Eugen Simion, „caută <cuvinte care luminează> și, evident, le află. Poezii, în stilul negației eminesciene, cu efect considerabil”, din care un val de mobilizare național-eliberatoare răbufnește în toți!

Autorul este impus de realitatea

istorică să-și „pună talentul în slujba națiunii române”.

Și criticul se înflăcărează la sfârșitul portretului său, remarcând „un moment de grație lirică în viața hârșită a unui poet adevărat”.

„Prin singurătățile și disperările lui Valeriu Matei trece un duh de neliniște și revoltă”, menționează autorul „Timpul(ui) trăirii, timpul(ui) mărturisirii”. Poetul scrie cu ștreangul la gât, adeverește criticul, și tot el explică modul poetului de la Cazangic de a „scrie în două registre”, unul în cheie tradițională, „cu un sentiment mai acut al urgenței și o notă pronunțată de originalitate în evocarea milenarei suferințe”, iar al doilea, „mai acut și mai explicit modern”.

Și apoi criticul își încheie portretul, remarcând faptul că aici e vorba de un „nichitian instalat în neliniște, care se hrănește cu spaimile istoriei precum legendarul cal răpciugos cu jărat”.

Nu puteam încheia această comunicare decât prin câteva destăinuri ale criticului, istoricului și eseistului de la Chiojdeaanca Prahovei, revărsate la rugămintea domnului

Mihai Cimpoi, într-un interviu memorabil: „L-am ajutat pe domnul Perpessiciu să transcrie proza și *Dictionarul de rime* în Colectivul Eminescu. Le-am transcris câțiva ani buni. Statutul meu era nesigur: plata cu ora din fondul nescryptic. Această formulă mi-a terorizat existența timp de cinci ani. Nu mă întreba, domnule Cimpoi, cum și din ce am trăit cinci ani. Am trăit, acest fapt este important, și n-am ieșit dominat de ură din această experiență. Dimpotrivă, i-am iertat pe toți cei care voiseră să-mi rupă șira spinării... Colegi și profesori”.

Atunci Eminescu, „proba de foc”, l-a salvat, devenindu-i boală pe viață, de care, tot el spune, „nu ne vindecăm niciodată”. Eminescu devenindu-i și „o temă eternă pentru criticul român”.

Care, tot vorba Domniei Sale, „pleacă din ea, ca să aibă unde reveni”.

Și dacă o lucrare a lui Eugen Simion se numea: „Eugen Lovinescu, Scepticul mântuit”, atunci putem lesne spune și noi că marele spirit critic Eugen Simion este înmiresmatul cavalier al Metaforei, cel mântuit!

care doar Divinitatea este capabilă să o ofere, o înțelegere a faptului că umili nu putem fi decât în fața Lui, că indiferent cum ne este fiecăruia trasată soarta, suntem doar simpli pământeni. În acele crunte împrejurări, în celula 18 de la Jilava, Steinhardt a găsit puterea în credință. Ea l-a mântuit, ei i-a rămas fidel, devenind la câțiva ani de la eliberare „monahul de la Rohia”. Suferințele îndurate, inteligența și credința i-au adus și un fel de detașare față de nimicniciile mărunte și un fel de modestie specifică marilor spirite universale. Intuiesc că lui Steinhardt nu i-a devenit o obișnuință faptul că a fost urmărit de Securitate toată viața lui, ci detașarea i-a dat-o acel sentiment de libertate despre care aminteam. Cu toate acestea, era atent cu semenii, protector chiar. În scrisorile sale se simte grija ca nu cumva cel cu care corespundează (N.B) să aibă de suferit în urma menținerii acestei relații, fie ea și epistolare.

Dacă ne-am fi așteptat să regăsim în Steinhardt un om ascuns în tăcere, suntem surprinși de dorința intensă de comunicare, atât în scris, cât și în cadrul conferințelor literare, cum ar fi cea de la Bistrița, bunăoară. Își poartă oriunde aura, cucerind tinerii, fascinați de erudiția sa, de obiectivitate, sinceritate dar și de spiritul liber pe care îl observau cu uimire, atât de rar, dacă nu singular pentru acele vremuri. Pentru ei, monahul de la Rohia venea din altă lume, să aducă lumină în cealaltă, a realității cotidiene.

Steinhardt, ca orice autor, dorește să comunice rodul gândirii sale, să publice, chiar dacă acest lucru se face cu dificultate datorită reținerii editorilor, mult prea înfricoșați de repercursiunile posibile pe care le-ar avea fie ei, fie revista pe care o conduc. „Imensa bucurie” pe care o mărturisește la apariția câte unui articol în presa literară a vremii este aproape copilărească, dar ni-l apropie afectiv pe omul Steinhardt, pentru că majoritatea celor care scriem experimentăm un sentiment similar. Nu poți să citești această carte fără să plasezi temporal momentul acestui dialog, o perioadă comunistă în care, chiar dacă nu mai vorbim de sângeroasa sugrumare a culturii române ca înainte de 1965, totuși cenzura funcționa. Volumul lui Nicolae Băciuț este o mărturie din punctul ăsta de vedere. Neajungerea

Biserica „Arca Noetică”

corespondenței sau ajungerea cu întârziere la destinatar, tăierea unor paragrafe ale textului trimis sau însuși nepublicarea erau astfel de exemple și reies cu prisosință din schimbul de cuvinte purtat între Nicolae Băciuț și Nicolae Steinhardt. Găsim între file și o mostră de text scos de cenzură:

N.B. „Ați fost vreodată batjocorit? Ca om, ca scriitor?”

N.S. „Oho! Din abundență, cu nemiluita, clătinat și îndesat. Aceasta ca om și-n împrejurări excepționale asupra cărora cred că nu este cazul să stăruim”.

Dorința de comunicare o regăsim și în aceste scrisori, dar nu-i mai puțin adevărat că abilitatea celui care conduce interviul (N.B) este și ea remarcabilă.

N.B. „Ați iubit? Ați fost iubit de – iată, am rețineri, sfiiciune, mi se pare că e impudic să pun o astfel de întrebare – de o femeie?”

N.S. „Cer voie să tac. O mărturisire, totuși, o să fac: am cunoscut, aveam vreo douăzeci de ani, iubirea, am știut și eu ce înseamnă a ți se părea că lumea e a ta, că tu începi lumea, a pluti în euforie și în fericire absolută. A.G. și eu nu ne-am căsătorit. (...) Ei, fericirea, cum zice Proust, e cel puțin pentru unii oameni o eroare.”

Această libertate de spirit i-a conferit și o imparțialitate a analizelor literare făcute, devenind „incomod”, iar acest lucru, alăturat unei pregătiri de excepție și sincerității, l-au impus în critica literară.

Admirația pentru o scriere constituia un pașaport pentru autorul respectiv, cum este și cazul poetului

Nicolae Băciuț. Ei, bine, nu s-a înșelat! Legat de alți scriitori, cum ar fi Eugen Barbu, reușește să facă o disjunție între calitatea nemulțumitoare ca om, caracterizându-l fără rețineri și calitatea de scriitor, lăudându-i romanele *Groapa* și *Săptămâna nebunilor*.

Ca orice critic literar autentic, laudă ceea ce este de laudat și penalizează ceea ce este de criticat, aducând argumente.

Dincolo de orice, Nicolae Steinhardt s-a impus ca model prin moralitate, fidelitate, sinceritate, demnitate, moralitate, valoare intelectuală și credință.

În epistolele adresate se simte un soi de afecțiune aproape paternă pentru tânărul pe atunci, Nicolae Băciuț.

Evaluând ceea ce a realizat Nicolae Băciuț ca poet și apoi ca publicist, punând la rândul său în brațe „pașaportul literar” altor scriitori și poeți, purtând cultura română în ritmul său cardiac, adesea renunțând la timpul pentru sine în favoarea timpului acordat altora, erudiția emanată fără condescendență, da, înțelegem de ce Steinhardt a avut o afecțiune pentru realizatorul acestui volum. Cine se aseamănă se adună!

„Pentru mine, cel tânăr, a fost un model. De credință. De viață. De cultură”, ne mărturisește autorul (N.B).

Nicolae Băciuț deplânge faptul că Steinhardt n-a prins puțin măcar din libertatea postdecembristă, murind în 1989.

Întrebat ce reprezintă pentru el libertatea, Nicolae Steinhardt ne spune: „Liberatea nu se definește, se simte” și ne explică pentru luare aminte: „Nu-i totuna cu anarhia. Bună, minunată, indispensabilă este libertatea.”

Rea și aducătoare de rele este libertatea fără măsură, înnebunită, încăpută pe mâna nerozilor. Atunci e premergătoare de haos, dezordine, prostie – și-n cele din urmă (fără doar și poate), de tiranie”.

Eu îndrăznesc să apreciez că Steinhardt a fost un om liber cu mult înainte de 1989, încă din momentul creștinării sale.

El a fost un om liber din momentul în care nu i-a mai fost frică de moarte.

Cred că în final se cuvin mulțumiri adresate domnului Nicolae Băciuț pentru că a făcut posibil ca o carte aparte prin importanța ei, să apară!

SEMNE DE CARTE

Despre „dezincăncenare” și „empatizare” în judecățile de valoare:

Abia acum, după ce revista „Pro Saeculum” și-a încetat activitatea după ani buni de apariție sub directa îngrijire a d-sale (din 2013), dna RODICA LĂZĂRESCU (alia Doina Lazăr) își adună cronicile literare publicate în perioada 2018-2023 în periodice culturale din întreaga țară („Pro Saeculum”, „Vatra veche”, „Ateneu”, „Caligraf” - TL, „Sud”, „Curtea de Argeș”, „Nord Literar”, „Actualitatea literară”, „Cronica veche” ș.a.), într-un al patrulea volum intitulat „SEMNE DE CARTE” (Editura SemnE, București, 2023, 487 p.). Este vorba, de fapt, de o serie de volume, începută în 2014 cu cel de la Editura „Palas Athena” din Focșani și până în 2017, când apare vol. III), prin care autoarea face dovada unui exercițiu critic susținut, bazat pe un sigur gust al valorilor și într-o redactare atentă la compoziție, detalii, semnificații. Nu este o critică „de meseriaș”, în sensul abordării „la rece” și cu exigențe care țin, uneori, de capricii ...autoritariste, dimpotrivă avem a face cu o abordare „empatică” caracteristică oarecum domeniului didactic din care provine autoarea:

„Mă revendic din acea categorie de cronicari care scriu numai dacă empatizează cu «obiectul» pe care urmează a-l diseca. Cred că această caracteristică vine în primul rând din formația lor de dascăl. Nu dorința de a critica, de a tăia în carne vie, îi împinge să aștearnă pe hârtie observații despre o carte, ci dorința de a le deschide apetitul pentru citit «elevilor» - căci pentru acești cronicari-profesori toți posibili cititori sunt, în fond, niște învățăcei ale căror lecturi trebuie dirijate...” Astfel de cronicari, crede autoarea, „fac nu critică de întâmpinare, ci cronică de incitate. Incitare la lectură, desigur!”

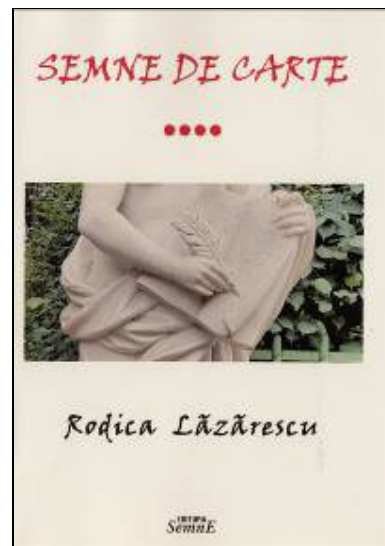
Criticul și istoricul literar Rodica Lăzărescu, lipsită de prejudecata numelor „mari”, scrie despre autori de azi din toate generațiile, dovedind o disponibilă „cordialitate” a judecăților de valoare, într-o dezincăncenare de aleasă cărturărie și convinsă că pretutindeni se află valori asupra cărora merită să se aplece cu atenția

cuvinită. Desigur, într-o mai bună punere în valoare a acestor cărți, într-un climat de democrație și loială concurență.

Ne face bucurie, desigur, inserarea comentariului referitor la „Dicționarul esențial Mihai Eminescu – Oamenii din viața lui”, apărut mai întâi în „Pro Saeculum” (1-2/ 2020), în care „neostoitul” autor „jonglează dezinvolt, cu informația, compune și recompile datele, pentru a obține în cele din urmă caleidoscopul care este acest volum”, canavaua pe care se țese „povestea” lui Eminescu și a oamenilor din viața lui „fiind asigurată de publicistica acestuia”: „Liniile și culorile sunt aduse de extraordinara bogăție a surselor de documentare, care uimește nu atât prin cantitate (bibliografia înregistrează 311 poziții!), cât mai ales știința (sau arta) manevrării acesteia, a ținerei ei în frâu.” («Instituția» Zenovie Cârlegea, pp. 103-110).

Despre „brandul” de istorie literară pe care subsemnatul l-a instituit prin lucrări similare și temeinice dedicate, în deceniul din urmă, lui Lucian Blaga (2 vol.), Tudor Arghezi și Constantin Brâncuși, s-a scris suficient în periodicele noastre culturale. În privința dicționarului monografic EMINESCU, acad. Mihai Cimpoi scria: „Volumul lui Zenovie Cârlegea «MIHAI EMINESCU DICȚIONAR MONOGRAFIC. OAMENII DIN VIAȚA LUI» (Ed. Tipo Moldova, Iași, 2019) are meritul capital de a fi un pandant la biografiile documentare și romanzate ale poetului, care se impune printr-o nouă grilă de investigare (...) Dicționarul «esențial» al lui Zenovie Cârlegea, ilustrat și cu o bogată iconografie de epocă (personalități, instituții, clădiri și locuri memoriale) se impune, în eminescologia actuală, ca o lucrare de referință.” (Oamenii din viața și vremea lui Eminescu „într-un portret vivanț”, în „Literatura și Arta”, Săptămânal al scriitorilor din Republica Moldova, Chișinău, joi, 11 iunie 2020, p. 5.).

Între zecile de nume se regăsesc cunoscuți critici și istorici literari de azi, precum cărturarul clujean Constantin Cubleşan, „fin observator al fenomenului literar românesc”, prezent cu trei articole în care autoarea îi comentează romanul Galaxia termitelor” (2017), culegerea de cronici și recenzii „Poezia de toate zilele” (2017) și, mai temeinic, lucrarea

„Memoriile memorabililor” (2018) care se citește „ca un roman de cea mai bună calitate, cu personaje dintre cele mai diverse, adunate laolaltă de un narator omniscient, obiectiv și... pasionat.” Un interviu mai vechi al autoarei din cărțile de „confesiuni” și „interviuri” este și profesorul Constantin Călin, „avizatul exeget al lui Bacovia”, „riguros istoric literar”, despre care aflăm din articolele „Autoportret în plină lumină” (dedicat „Breviarului” din 2019), „Un avertisment...” (despre cartea-eveniment, „avertisment” și deopotrivă „rechizitoriu”, „Centenarul. Lecturi particulare”, 2019) și „Par ingrat? Nu, sunt sincer!” (despre „Zigzaguri. Accente. Jurnal”, 2020). Un „interviewator cu har de la Dumnezeu” este considerat Constantin Coroiu, iar Stan V. Cristea, întemeietor al revistei de cultură „Meandre” (1998-2010) și neîntrecut monografist al lui Marin Preda, își luminează „istoria personală” prin recentul volum de corespondență „N-am fost singur. Scrisori primite: 1987-2020”, editat în 2021. Lui Cornel Galben i se comentează, în nu mai puțin de patru articole, „libertatea de a nota opinia”, jurnalul, „convorbiri prin vreme” și cartea despre „personalități băcăuane”. Lui Gheorghe Lăzărescu „lumea lui Caragiale într-o carte”, iar lui Marin Iancu, antologia de poezii patriotice apărută în Anul Centenarului Marii Uniri, „Poezia Războiului de Reîntregire a Neamului și a Marii Uniri” din 2018. Alături de o consemnare, „Sub semnul pasiunii” („Pasiune”/ „Passion”, de Mircea ZENOVIE CÂRLUGEA

O ALEASĂ VIZIUNE A ASIEI

Sinologul Viorel Isticioaia – Budura publică la Editura Litera, 2021, cartea de 416 pagini „O privire spre Asia”, cu subtitlul „Amintirile unui ambasador”.

Ce sunt amintirile? Redarea simplă a unor fapte de viață, despărțite de ficțiune prin retrăirea unor evenimente reale. Autorul nu este departe de lumea scrisului, deoarece a publicat în urmă cu ani traducerea în limba română a unui roman celebru al scriitorului chinez modern Mao Dun – „Miezul nopții”, Editura Univers 1983, cronică realistă a metropolei Shanghai divizată între o mână de oameni de afaceri și mahalalele sordide. Am susținut atunci apariția traducerii, iar într-o discuție cu directorul editurii, profesorul

universitar Romul Munteanu, critic și istoric literar, am semnalat apariția unui sinolog viguros. Este păcat că, prin seriozitatea care-l caracterizează, absobit fiind de lumea diplomatică, s-a dedicat acesteia și cel puțin la suprafață, oficial, a părăsit activitatea de traducere literară, în care ar fi excelat.

Iată de ce, aceste amintiri încredințate tiparului de Viorel Isticioaia – Budura se află la granița dintre simple memorii și ficțiune. Paginile cărții nu se încheagă într-o autobiografie, într-o dare de seamă, fiind evidente tehnici fundamentale ale literaturii. Ele exprimă frecvent trăirile sale și ale celor despre care relatează, cel mai adesea în mici scenete dialogate și nici nu au pretenția unor istorii cronologice, nu relamă autenticitate demnă de scrieri istorico - diplomatice. Tocmai din

acestea izvorăsc calitățile cărții, ea putând fi citită ca un roman al vieții diplomatice de oriunde în lume, cu toate că, pornind de la titlu, cititorii sunt îndrumați către Asia, cu precădere China și Japonia.

Semnalăm cuvântul înainte al cărții, semnat de istoricul Ioan-Aurel Pop, Președintele Academiei României, care de la început atrage atenția că este vorba de „crochiuri din viața de diplomat”, încât înțelegem că avem în mână o lucrare literară, care ne prezintă schițe, partea artistică a activității diplomaticești, anunțând un „prozator sensibil și rafinat”.

Se cuvine evidențiată plăcerea de a povesti a autorului, relevarea părților care surprind din întâmplările relatate și umorul fin - caracteristică îndubitabilă a autorului. →

CONSTANTIN LUPEANU

→Tomuș, Mircea M. Tomuș, Ion Tomuș, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2018) marcând cei 25 de ani de la crearea Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu (Florilegii).

Dintre scriitori, - prozatori, poeți, publiciști, - amintim articolele dedicate unor apariții editoriale semnate de Dinu Săraru, Mihail Diaconescu, Ovidiu Dunăreanu, Gheorghe Filip, Mircea Radu Iacoban, Ion Brad, Mircea Braga, Iordan Datcu, Ana Blandiana, Radu Ulmeanu, Ștefan Mitrui, Victoria Milescu, Dan Petrușcă, Ilie Rad, Teofil Răchițeanu, poetul din Apusei (prezent în vreo șase articole), Horia Bădescu, Grigore Codrescu, Leo Butnaru, Ion Scurtu, Mircea Muthu, Constantin Coroiu, George Corbu Junior, Vartan Arachelian, A. Gh. Olteanu, Gheorghe Păun, Al. Cățcăuan, Mihai Antonescu, Nicolae Dan Frunteletă, Florea Firan, Paula Romanescu, Viorel Savin, Titus Vîjjeu, Grigore Ilisei, Magda Ursache, Fevronia Spirescu, Passionaria Stoicescu, Ștefan Vida Marinescu, Marian Nencescu, Diana Dobrița-Bilea ș.a.

Este vorba, cum se vede, de o materie densă, neordonată pe genuri, articolele reproduse alcătuind un sumar caleidoscopic, amintindu-se de o anume manieră a consemnării critice, asemănătoare cu sensul fragmentului de pe coperta a IV-a,

semnat de Constantin Coroiu, din interviul publicat în „Pro Saeculum” (1-2/2022): „Ne aflăm de mult într-o epocă în care cronică literară a trebuit sau trebuie să iasă din tiparul clasic, adică scrisă cu o... rigoare de proces-verbal, de dare de seamă, cu enumerarea capitolelor, secțiunilor etc. În această manieră, căci este vorba aici și despre o manieră, ea nu mai poate să incite interesul, nu mai poate să incite spiritul, să stimuleze lectura și astfel literatura să nu moară. Acolo unde nu sunt cititori degeaba apar cărți bune, degeaba ai talent.”

Cam în acest spirit sunt consemnările publicistice ale dnei Rodica Lăzărescu din cele două părți ale volumului („I.Cică niște cronicari...”, și „II.Două cărți două!”), destinate, relaxate, spontane, reunind informația cu gustul critic și o anume cordialitate, empatie, intrare în rezonanță cu scrierile comentate.

Mai reținem atenția cu citatul din Nicolae Manolescu așezat ca motto la

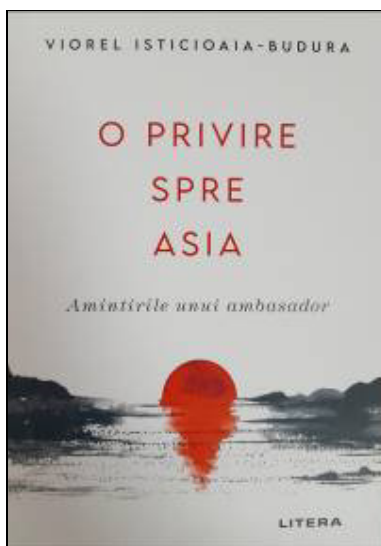
prima secțiune, intitulată jocular-urmuzian „Cică niște cronicari...” („duceau lipsă de șalvari”?!), n.n.):

„Pentru fericirea de a impune o carte, un autor, la un an o dată, cronicarul se expune permanent ironiei și dezaprobării.

Scriitori și cititori se unesc în a nu fi de acord cu el; pare născut spre a irita pe toată lumea și cei doi-trei care întrevăd onestitatea lui sunt cei mai nemulțumiți. Cronicarul este «la bête noire» a literaților de tot felul, temut uneori, iubit niciodată, omul cu cei mai mulți dușmani și cu cei mai puțini prieteni.”

În ciuda acestor considerente desigur corecte și de bun simț, cronicile și recenziile dnei Rodica Lăzărescu (apropiate savuroaselor cărți de interviuri și confesiuni) sunt mai... blânde (cu siguranță, de unii autori marele critic nu a auzit, nici în "Istoria critică" nu se regăsesc...), ele vin dintr-o „empatizare” declarată cu autorul și au acel farmec feminin și diaristic, din care nu lipsesc subtilitățile unor tâlcuri, spiritul jovial, ironic, colocvial, în general o receptare care, chiar dacă nu folosește cerneala autorilor despre care scrie, suflă cu toată puterea judecăților de valoare în relieful textelor, verificându-le consistența, tăria, actualitatea, notele diferențierii, varietatea viziunilor artistice și interpretative, noutatea abordărilor...

Din sumedenia de amintiri, el se referă tocmai la acestea, deși avem sentimentul că aria estetică a comicului și înclinația de a ascunde gluma sau ironia sub mantia seriozității îi sunt proprii, iar acestea țâșnesc pe neașteptate, înfrumusețând scrierea. O unealtă în plus de a face amintirile o lectură plăcută, încărcată de cunoaștere, etică și învățătură. Autorul are capacitatea de a aluneca pe neobservate de la realitate la plâsmuire, într-un registru literar care se schimbă când nu te aștepti și adaugă farmec scriiturii. Din loc în loc, surprind descrieri de reală calitate literară: „Văzut de sus, peisajul afgan era spectaculos și fermecător. Vara colorase într-un verde deplin culmile muntoase și versanții se amestecau într-o sarabandă care demonstra virtuțile de simetrie și forță ale naturii.” Sunt cu totul, dacă am numărat bine, douăzeci și două de aduceri aminte, istorisiri în care, în cele mai multe, Tania este un raisonneur, zâna bună care întinde o mână acțiunii să continue pe făgașul necesar. China și Japonia sunt târâmurile pe care se petrec întâmplările pline de atracție și întotdeauna cu miez filozofesc. Alte cinci peripeții ambasadoriale se întâmplă în cinci țări asiatice mai puțin cunoscute, la care se adaugă Coreea de Sud, abordată mai larg. Cum spuneam, acțiunea tuturor acestora nu are loc de dragul de a povesti. Ele sunt încărcate de semnificații, au un tâlc care merită înțeles și savurat. Iar deasupra a orice este lectura cu siguranță folositoare oricărui cititor, o biblioterapie care ne iscodește imaginația, ne ajută la îmbogățirea cunoștințelor, ne astâmpără curiozitatea, iar în cazul cititorilor tineri stimulează gândirea, judecata. Cartea „O privire spre Asia” deconspiră un domeniu al vieții mai puțin cunoscut, înconjurat de mister, care a creat atâtea mituri și care se arată a avea, ca toate profesiile de pe pământ, relevanță intelectuală și spirituală. Secretul constă în talentul incontestabil al ambasadorului român Viorel Isticioaia – Budura de a scrie, de a face literatură de bună calitate. Fascinația este dată de stilul pentru care autorul a optat, un stil puternic, agresiv, de modul în care se desfășoară întâmplările. Se poate vorbi de o artă a dialogului la care se recurge mereu, de caracterizările autentice, adevărate bijuterii.

Analizele, reflecțiile și chiar maximele cu evident scop moralicesc nu se limitează la propria viață, la activitatea diplomatică desfășurată de-a lungul câtorva zeci de ani împreună cu soția Tatiana, deopotrivă sinolog și diplomat de carieră, cu merite cunoscute și recunoscute, istoric de profesie, femeie frumoasă cu studii în Orient. Ele includ o largă aripă de ambasadori acreditați în zonă și deopotrivă sectoare de interes ale vieții politice, social-economice și culturale din țările respective. Asistăm astfel la o recompunere a unui mediu în mare parte inedit. O multitudine de abordări vizează evenimente majore ale perioadei asupra căreia își îndreaptă condeiul și lupa creatoare, pentru că totul este rețrare, totul capătă semnificații neașteptate și ne oferă adevăruri îndrăznețe, exprimate, cum spuneam, cel mai adesea, sub vălul transparent al ironiei. Ambasadorul–autor se ține departe de vreo angajare politică, menținându-se imperturbabil în sferile educației și artelor. În schimb, se degajă o înțelegere profundă și rațională a rostului diplomației și o concepție curată a dezvoltărilor internaționale de orice natură.

În capitolul „Autoportret”, de numai trei pagini, ambasadorul literat explică simplu, cu moderație și modestie ce înseamnă diplomația. Diplomația a fost știința sau arta negocierilor (Charles de Martens), aplicarea inteligenței și tactului la întreținerea relațiilor oficiale între guverne (Sir Ernest Satow). Instituția solului datează de la începuturile omenirii și avea în ea noblețe, pe când,

în zilele noastre, prin mijloacele de comunicare atât de rapide, diplomația a decăzut. Ambasadorii și diplomații nu mai au decât funcții de reprezentare și execuție. Oricât de abili, ei nu pot interveni. Ei sunt obligați să transmită ce li se ordonă din țară și să comunice acasă răspunsul gazdelor. Pentru că astăzi politica externă o definește șeful statului sau șeful partidului de guvernământ. Chiar ministrii afacerilor externe nu sunt decât simpli funcționari. Viorel Isticioaia – Budura se stăduiește să explice cu bună credință implicarea unui diplomat adevărat. Un diplomat englez scria, pe la mijlocul secolului trecut, ce calități se cuvine să aibă un ambasador ideal: „Adevăr, precizie, calm, răbdare, bună dispoziție, modestie și loialitate. Cititorul poate să obiecteze: ați omis inteligența, discernământul, prudența, suplețea, farmecul, hărnicia, curajul și chiar tactul. Nu le-am omis,” continuă același Sir Harold, „le-am considerat subînțelese.” Să facem puțină contabilitate: șapte calități specifice, multate pe nouă calități firești oricărui intelectual adevărat. Șaisprezece puncte forte. Pe acestea toate, autorul cărții „O privire spre Asia”, cu subtitlul „Amintirile unui ambasador” le consideră de asemenea subînțelese, pentru că el însuși face parte din elite!

Avizat cunoscător al culturii bătrânei Europe, în balans cu momentele esențiale ale civilizației străvechi a Chinei, a celei a Japoniei și a panoramei fiecărei țări, Viorel Isticioaia - Budura strecoară în porțiunile de mare interes idei necesare de cunoaștere și cultură.

Cartea sa este o scriere necesară care trezește interes, puțin obișnuită, plină de însuflețire, pătrunzătoare, stimulative, care însumează o sumedenie de povești, fiecare întâmplare, fiecare eveniment putând fi dezvoltat în literatură adevărată – nuvelă, roman.

Poveștile trec cu brio proba versosimilității. Pentru că Viorel Isticioaia - Budura povestește un întreg început de secol 21.

Din prezentarea succintă de pe clapeta cărții, aflăm că diplomatul și ambasadorul Viorel Isticioaia – Budura nu a activat numai în Asia, ci și la București, Londra, Bruxelles, de aceea așteptăm cu interes legitim cărțile viitoare.

Atențiune, critici, un scriitor original, surprinzător la orizont!

„Soldații – Poveste din Ferentari” în traducere germană

Romanul „Soldații – Poveste din Ferentari”¹ de Adrian Schiop a apărut inițial în 2013 la editura Polirom, ca să fie apoi re-editat în 2014 și în 2017. În 2014 i se acordă premiul de cea mai bună carte a anului, precum și premiul revistei “Observator cultural”, iar în 2017 face după această roman Ivana Mladenović un film pentru ca acum, la zece ani după prima apariție să fie tradus în germană. A apărut în format ceva mai mic, de 17 / 11 cm.

Cartea este constituită din două părți:” Partea I Trecutul”, constituit din trei capitole și “Partea a II-a Prezentul” cu patru capitole.

Cartea este scrisă la persoana întâi, naratorul este Adi, de 40 de ani, care își scrie lucrarea de doctorat despre mânele și s-a instalat în Ferentari, locul unde mânelele sunt la ele acasă.

Ferentariul, aflăm din carte, își are legile lui: “Sunt două reguli de bază în Ferentari – pe care le-am auzit până la sașițitate: prima e cam paranoică, să nu-ți dai numele real și mai ales să nu arăți buletinul nimănui (de altfel toți se cunosc după porecle) iar a doua - să nu-ți dai adresa exactă și să nu bați în casă oameni cunoscuți la o bere”.

Colindând prin cărciumele din cartier, unde bea cu precădere bere, îl cunoaște la un moment dat pe romul Alberto, de 33 de ani: “Alberto arăta într-adevăr fioros, cu voce răgușită, o matahală care miroase a pușcărie, cu piramida nazală spartă ca foști boxeri, tatuaj pe gât sau freză old school cu păr dat peste cap și făcut cu ulei, ca mafioții italieni; mă rog, poate asta nu e important, ci atitudinea de smardo, de răs spart, care se poate converti imprevizibil în furie”. Alberto avea burtă, și cântărea 120 kg, fusese 14 ani în închisoare (1994-2009) și stătea acum la bogatul său văr Borcan, unde era bun la toate. Adi stătuse timp de trei ani cu Ana, antropoloagă care i-a dat papucii și el renunțase la postul de ziarist, astfel explicându-se prezența sa tocmai în Ferentari, unde își plătește chiria, mai

ieftină, și trăiește din bursa europeană. Adi îl ia pe Alberto la el și îi promite că-l ajută să obțină buletin și pe urmă servicii, dar totul rămâne doar vorbe în vânt și el își făcea pe undeva procese de conștiință că nu s-a ținut de cuvânt. Adevărul e că fără buletin nu primeai nici un serviciu, iar foștii pușcăriași nu aveau nici una, nici alta, de fapt nici buletin, nici drept de muncă și nici domiciliu stabil.

Ambii homosexuali fiind, dacă la început a fost totul bine, pe parcurs însă Alberto cheltuie tot mai mult, fiind un împătimit al jocurilor de noroc, la automate. Alberto reușește să-i sperie și să-i îndepărteze pe prietenii lui Adi.

În cele din urmă, Adi va merge la țară, la părinți, iar Alberto e trimis din nou la vărul său Borcan, după ce cheltuisese mii de lei pe care i-o dăduse Adi la despărțire și apoi fură și bicicleta acestuia.

Tangențial, găsim în carte observații cu privire la epoca comunistă, precum și la cea de tranziție, care a urmat. Aflăm că: “polițiștii din cartier cer în magazine una și alta, își umplu plasele și la urmă dau 5 lei”, precum și că voturile pot fi cumpărate. Cei care vor să facă bani, merg în străinătate. Borcan fusese 6 ani în străinătate iar tatăl lui Alberto era acum în Danemarca.

Soldații sunt și copiii trimiși deunul de 60 de ani la furat. Argumentul sexagenarului ar fi că să aibă și ei soldații lor, nu numai cei din Sicilia, adică...mafioții. Soldat este apoi și Ana, iar cei doi câini ai lui Borcan ar

Biserica „Arca Noetică”

fi soldații lui Alberto.

Sunt inserate și câteva descrieri succinte și originale în carte. Iată o mostră: “Începe să miroase a toamnă, soarele nu mai arde pielea, ci se simte ca o mângâiere melancolică, surdă, ca și cum ar veni din interior...”

Traducerea cărții, de loc ușoară, presărată cu termeni argotici, este făcută cu succes de Eva Ruth Wemme, cea care a mai tradus “Dimineața pierdută”, “Provizorat” și “Fontana di Trevi” de Gabriela Adameșteanu, pentru prima acordându-i-se chiar premiul de traducere.

În carte apare un singur cuvânt românesc: *mici*”.

La pag. 23 apare “Mircea” iar doar un rând mai jos, “Micea”...

Pe coperta a patra, exterioră a cărții, scrie următoarele:

“Romanul autoficțional al lui Adrian Schiop “Soldații. Poveste din Ferentari” povestește despre o lume necunoscută, despre homosexualitate și antițiganism în România de azi. Un text radical, răscolitor, susținut de empatie și comic absurd”.

Prozatoarea Dana Grigorcea afirmă tot aici;

“Nici o carte nu a făcut atâta senzație în România în ultimii ani”.

Adevărul e că tangențial a fost atinsă problema homosexualității în unele cărți românești de mai dinainte, dar nu la nivelul din această carte. De asemenea, întrebarea este oare câte cărți despre Ferentari s-au scris până acum?

¹ Adrian Schiop: **Soldaten. Geschichte aus dem Ferentari.** Roman. Aus dem Rumänischen von Eva Ruth Wemme, 1. Auflage, Buchverlag TEXT/RAHMEN, Wien, 2023, 349 p.

ORI SCRITOR, ORI E CEVA BAI...

Fără vreun gând subțire de a supăra, dimpotrivă, încă din copilărie am avut un respect special pentru o categorie de angajați la CFR care aveau ca sarcină (?) de serviciu scrierea pe fiecare vagon de mărfar scrierea pe el ce anume transporta. Pe-atunci, un mucalit cu prostia gata-gata să-i erupă prin scăfârlie, a pus o etichetă ca o mostră de idioțenie ca răspuns la întrebarea cuiva ce rost avea ceferistul pe-acolo și dacă era absolut necesară ocupația lui. Răspunsul disprețuitorului a venit prompt și simplu: „A, e un *biet scriitor de vagoane...*!” Probabil înscrisul se mai practică și în zilele noastre – nu știu și nici nu contează acum și aici, fiindcă acest comentariu are doar ca bază de pornire acea ocupație feroviară atât de simpatică mie. Mă rog!... Tot cam prin acea vreme, apucasem să debutez în cea mai prestigioasă și mai importantă revistă literară de la noi, respectiv fiind vorba de „*România literară*”. Debutul a fost cu proza „*Ion Hălăucă și caprele*”, în luna mai, 1978, debut cu mare rezonanță în sufletul meu, dar însoțit de o întâmplare simpatică și semnificativă totuși: am debutat cu încă trei camarazi prozatori pe două pagini din mijlocul revistei și sub un generic scris cu litere uriașe și semnat de Vasile Băran: PATRU DEBUTURI. A fost primul meu pas în lumea literară a revuisticii de la noi prefăcându-mă că uit un amănunt oarecum amuzant și anume: cu un an înainte – iunie, 1977 – publicasem în revista „*Vatra*” condusă de regretatul Romulus Guga, proza „*Probleme la blocul X7*”, tot ca... debut. Dar, Bucureștiul era București, iar „*România literară*” garanta situația; apoi apariții prin alte reviste, debutul la Editura „*Cartea Românească*” a Uniunii Scriitorilor etc., etc. Acum îmi amintesc, totuși, cu relativă nostalgie că, pentru acel debut editorial am făcut 11 (unsprezece) drumuri cu trenul pe ruta Deva – București – Deva la chemarea lui Cornel Popescu, redactor șef al Editurii pentru a schimba două-trei virgule, scoaterea ori introducerea vreunui alineat, conținutul să aibă

rost clar de literatură de tip nou, socialist (era, totuși, în anul 1986!). În orice caz, spre știința actualilor autori, indiferent de genul literar folosit, pregătirea volumului pentru debut a durat aproximativ un an, și trebuie să precizez că a fost vorba de un volum colectiv de proză și că nu am fost singurul *vinovat* de semnele de punctuație, topică ș.a. care, pentru vremea de-atunci, aveau rostul să nu fie vreun înțeles dibuit de cenzură... Așadar, un debut însemna pe-atunci o adevărată aventură și, fără recomandarea unui lector de carte nu se... făcea nimic; și îmi amintesc acum cu drag și respect de Doamna Maria Graciov care m-a îndrumat cu prietenie și profesionism spre finalizarea creației și tipăririi cărții. Dacă mai trăiește, îi trimit un gând de recunoștință, iar dacă a trecut în lumea neființei – Dumnezeu s-o odihnească în pace!

De ce am scris acest comentariu? Pe cine mai pot interesa acum meandrele unui debut revuistic, ori editorial, când începătorul într-ale literaturii nu mai are vreo piedică în a ieși în lume cu propria creație trecută doar, dacă se mai întâmplă asemenea situații, intervenția autocenzurii și-atât, fiindcă, din păcate, în multe cazuri, nu are rost să mai vorbim despre responsabilitatea autorului în fața actului de creație. „*Păi, ce, se minunează unii, suntem pe vrea comuniștilor? Nici acum nu avem voie să ne exprimăm liber? Atunci, când?*” Iar miile de volume umplu rafturile, deși încă se mai jeluie mulți autori că editurile nu sunt suficient de active, se circumscriu procesului global al producției de carte. Dar, cum prea puțini dintre autori au grija de a se situa la un anume nivel valoric în contextul

general, cutez să spun că nici măcar nu au curiozitatea să ia cunoștință la ce nivel se scrie. Însă, este foarte adevărat și destul de trist că, pentru a ști ce și cum, este nevoie de un anume nivel de cultură generală și cunoașterea aplicarea corectă a normelor gramaticale, capitol la care, luând-o cumva pe glumă, e aproape plină țara de corigenți la limba română, dar cu pretenții uriașe la... nemurire literară.

Nu mai insist. Nici nu are rost atâta vreme cât limba maternă a devenit, parcă, un fel de fiică vitregă a exprimării ajutată prietenește, și deseori netrebuincios, de limba engleză de multe ori cam aproximativ cunoscută și utilizată eronat și exact acolo unde limba română are termeni frumoși, eficienți și ce-știu-câte sinonime care de care mai... fermecătoare pur și simplu. Sună comentariul de față a exprimare... lozincardă? Sună!, dar, personal nu fac decât să trag încă un semnal de alarmă că unii, dintre cei mai puțin știutori de carte, dar cu pretenții mari intelectualiste, plus semianalfabeții harnici care sunt de acord. ei cu ei înșiși, că lasă în urmă scrieri nemuritoare, ba unii, supraîncărcați de aroganță consideră că lasă umanității opere de geniu. Zicerea mea aduce cam a răutate strict subiectivă? Aduce, și nu mă dezic... Pe de altă parte, mă văd obligat să-mi aplic un procent de măsură autocritică: începutul prezentului comentariu pare rupt de continuarea din continuarea sa, și trebuie să revin cu o istorioară simpatică; în urmă cu ceva timp, un prieten-prozator aștepta pe peronul Gării cu o cunoștință care-l condusese la trenul de Cluj-Napoca... La un moment dat s-a apropiat de ei un ceferist, cunoștința acestuia i l-a prezentat pe prozator: „*Uite, dragul meu, îți fac cunoștință cu un scriitor...*”, ferm convins că angajatul CFR-ului va fi cât de cât blocat. Continuarea, însă, a fost alta: ceferistul i-a întins mâna prozatorului zicând cu hotărâre simpatic-muncitorească: „*Și eu sunt scriitor de vagoane!*...” Întâmplarea e cu haz, dar confuzia trebuie să dea serios de gândit creatorilor literari actuali care se cred făuritorii noilor valori literare, deși sunt, în multe cazuri, lipsiți de personalitate.

Cam aici ar fi ceva bai...

DUMITRU HURUBĂ

DOCUMENTELE CONTINUTĂȚII

De la romani la români

pledoarie pentru latinitate

(II)

Argument

Există iubitori de trecut fără pregătire de specialitate, care pretind sau cred sincer că istoricii de meserie sunt slabi, nepricepuți, ignoranți, vânduți unor forțe obscure, inamice și intrigante. În mijloacele de difuzare în masă apar des aserțiuni despre adevărate comploturi ale istoricilor „oficiali”, care ar ascunde în chip intenționat adevărurile trecutului, fiind plătiți de forțe obscure dominatoare, interesate să prostească popoarele sau anumite popoare, să le îndrume pe căi folositoare lor, să le manipuleze. Evident, eu nu am cum să știu dacă astfel de forțe de exercitare a unei dominații mondiale există sau nu, dar știu că, măcar în cazul istoriei românilor, lucrurile trebuie să fie nuanțate. Se vede destul de clar și la noi stipendierea și stimularea materială a unor curente antinaționale de prezentare a trecutului românilor, dar nu există nicio forță pe lumea asta care să-i oblige pe toți istoricii români să ascundă izvoarele relevante, despre care se știe că există. Ideea „complotului” tuturor istoricilor profesioniști este complet falsă și nu face decât să genereze reacții greșite. Cele mai frecvente astfel de reacții sunt ale anumitor amatori, care se dedau la construcții proprii ale trecutului românilor, alcătuirii rupte de realitățile istorice și mai apropiate de beletristică sau de știința-ficțiune (*science fiction*). După cum menționam mai sus, pentru ca credibilitatea acestor farsori să fie mai accentuată, istoricii autentici sunt acuzați adesea de felurite conspirații, de ascunderea intenționată a adevărului, de obturarea unor așa-zise surse-cheie care ar arăta că românii și strămoșii lor ar fi deținut secretele universului, ar fi fost dotați cu energii cosmice, ar fi condus timp de secole Imperiul Roman, ar fi inventat scrisul, medicina, botanica, roata olarului, metalurgia bronzului și fierului etc. În subsidiar, se mai insinuează și că arhivele „secrete” și alte locuri inaccesibile publicului larg ar fi pline de mărturii extraordinare despre români, de izvoare revelatoare ascunse, care ar putea să răstoarne tot

ceea ce știm din „istoriile oficiale”. Cum toate aceste idei fantastice sunt greu de crezut și de impus, se revine uneori pe căi insidioase, cu variante mai puțin afectate de imaginația debordantă și mai apropiate de plauzibil.

Între numeroasele „teorii” vehiculate nu numai în mijloacele cele mai moderne de comunicare, dar și în cărți tipărite este și aceea a dacismului pur al românilor, metamorfozați într-un fel de deținători ai matricei lingvistice universale preromane și chiar pregrecești. Evident, forma extremă a acestei fantasmagorii – din care reiese că romanii ar fi învățat latina de la daci (!) – nu este ușor de impus și de acceptat, în pofida dezinformării aproape generalizate din societatea contemporană. „Demonstrațiile” care se vehiculează în acest sens frizează absurdul, nu au nimic de-a face cu știința filologică, nici cu cercetarea și logica istorică și, cu atât mai puțin, cu logica în general. Tehnica promotorilor unor astfel de construcții fantastice este aceea a colajului, bazată pe anumite cunoștințe și date disparate, luate din epoci și locuri diferite și „îmbinate” apoi în așa fel încât să dea impresia unui tot. Nu de puține ori, acești falși istorici operează cu argumentul autorității sau recurg la silogisme false sau la sofisme, erori mai greu de semnalat de către persoanele neavizate. Un exemplu simplu de falsă judecată din domeniul acesta ar fi următorul: „1. Daco-geții credeau în marele zeu Zalmoxis. 2. Daco-geții erau, prin urmare, monoteiști. 3. Fiind monoteiști, ei erau creștini înainte de Hristos”. În fapt, deși rostite cu emfază și siguranță deplină, niciuna dintre propozițiile de mai sus nu este exactă pe deplin, iar gradul de minciună crește de la prima spre ultima: este adevărat că daco-geții credeau în Zalmoxis (zeul cerului și al luminii), dar și în alți zei, între care cel puțin Gebelzizis (zeul subpământean al fertilității) era egalul lui Zalmoxis; prin urmare, ei nu puteau să fie monoteiști; cu atât mai mult, nu aveau cum să fie creștini; de altfel, este un nonsens să se vorbească despre creștinism înainte de Hristos. Prin astfel de „cercetări”, s-a ajuns inclusiv la ideea că daco-geții erau cel mai civilizată și mai mare popor din lume și că din ei ar fi descins apoi toate popoarele civilizate, inclusiv romanii.

Majoritatea oamenilor de bun simț, în ciuda lipsei de cunoștințe concrete, sistematice și de specialitate, nu acceptă această origine dacică sau traco-dacică pură a românilor, dar nici nu au cunoștințe clare despre latinitatea românilor și nici despre originile popoarelor în general. Paradoxal este faptul că „teoria” dacismului pur al românilor vine după o altă „teorie”, la fel de absurdă, aceea a exterminării totale a daco-geților în confruntările cu romanii și a deportării tuturor celor rămași în viață, cu scopul ca în provincia romană Dacia să nu mai fi rămas picior de autohton. Această din urmă construcție este însă, în general, în legătură cu o alta, de extracție politică, anume „teoria” imigraționistă, conform căreia românii nu ar fi autohtoni, ci venetici târzii în interiorul arcului Carpaților.

Puritatea romană românilor a fost susținută, tot din motive politice, de învățații iluminiști transilvăneni, dar pentru aceștia autohtonismul românilor, ca urmași ai romanilor, era indiscutabil. Ce să înțeleagă nespecialiștii din aceste două extreme, care-i fac pe români fie daci puri, fie romani puri, mai ales că, între timp, a fost revigorată și „teoria” originii cumane a unora dintre români?

Pe fondul lipsei de cunoștințe și al neputinței de informare, foarte mulți intelectuali cred că și teoria descendenței romane a poporului român și teoria latinității limbii române sunt exagerări la fel de mari ca și „teoria” dacopaților sau tracomanilor, că ele pot fi puse pe același plan și că adevărul ar fi undeva la mijloc.

Mai mult, la nivelul gândirii comune, se crede și se scrie că românii au fost capacitați să creadă că provin din romani abia în secolul al XVIII-lea, printr-un efort intens, preconcept și ordonat al Școlii Ardelene.

Acad. IOAN AUREL POP

Convorbiri duhovnicești **Ioan al Banatului**

„Taina milosteniei”

L.C.: Vă rog, Părinte Mitropolit, să ne spuneți un cuvânt de folos despre Sfânta Cuvioasă Parascheva. Știu că ați fost în ziua hramului, din anul 2023, la mănăstirea Dobrești cu hramul Sfânta Cuvioasa Parascheva.

Î.P.S. Ioan: Bindecuvântat să fie Dumnezeu care ne-a învrednicit să ne îndreptăm pașii spre un loc unde este chemat numele Său și laudat Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, precum și una dintre sfințele bisericii noastre, Sfânta Cuvioasă Parascheva. E un loc unde neîncetat se cheamă numele lui Dumnezeu, adică părinții de aici, zilnic, îl cheamă pe Dumnezeu să ocrotească țara și neamul nostru românesc.

Sfânta Parascheva a văzut lumina zilei la cumpăna dintre primele două milenii ale creștinismului. Spun cronicarii că și-a trăit viața în momente cu totul deosebite la cumpăna dintre cele două milenii. Ce tulburare a făcut diavolul în biserică pe la jumătatea secolului I din mileniul al II-lea? N-a suferit vrăjmașul, stăpânul întinericului, ca biserica să fie una, așa cum a întemeiat-o Hristos. Așa se face că, pe la anul 1054, părinții de la Răsărit cu părinții din vestul Europei, după ispите și după neînțelegeri mai mult omenești, au zis unii către alții: *De astăzi nu mai slujim împreună!* Și de atunci până astăzi, nu mai slujim împreună, cei de la Răsărit cu cei de la Apus. A reușit vrăjmașul să sfărtece haina, cămașa cea una a lui Hristos. Iată deci în ce perioadă de frământări în biserică a trăit Sfânta Parascheva! Însă, având credința în Dumnezeu, întâi semănată în inima ei în familie, a rămas credincioasă credinței ortodoxe din Răsărit. Ar fi putut atunci ca tânără să fi alunecat în partea cealaltă, dar vedem că gălceville din lumea de atunci n-au atins-o de loc. Au fost tulburări sus, dar ea a rămas jos, în genunchi, la rugăciune și n-au mișcat-o, n-au luat-o valurile tulburii ale vieții creștine din vremea aceea.

În loc să fi alunecat în altă parte, s-a îndreptat spre mănăstire. Și vă întreb astăzi încotro? În valurile acestea tulburii ale vieții noastre că și astăzi corabia pe care o conduce Hristos spre limanul liniștii este lovită de valuri mai tare ca în 1054. Încotro se îndreaptă tinerii noștri astăzi?

Spre biserică sau se lasă luați de valurile păcatului din viața aceasta. Aceasta o știți dumneavoastră mai bine decât mine. Tu, mamă, știi unde este astăzi fiica ta? Este cu tine la biserică sau este dusă de valurile vieții în alte desfătări pământești?

Deși de tânără i-au murit părinții, a rămas cu fratele său, Eftimie. Au rămas fără părinți. Cui i-a lăsat oare în grijă? În mod sigur, în grija celei mai sfinte mame, Maica Domnului. O să vă spun pe parcurs de ce și cum s-ar dovedi. Spun cronicile bizantine că părinții Sfintei Paraschiva și a Sfântului Eftimie n-au fost chiar săraci. Au avut ceva avere cu care cei doi ar fi putut trăi liniștiți toată viața lor. Ce-au făcut cei doi cu averea?

L.C.: Copiii au împărțit săracilor averea de la părinți, iar ei au mers la mănăstire.

Î.P.S. Ioan: Bine. Dacă cercetăm mai în adânc, dacă băgăm plugul mai adânc în brazdă eu zic că averea n-au dat-o săracilor, ci au dat-o părinților, pentru că săracilor, cei mai nevoiași cu mâinile lor, ei, ca o albină, iau faptele bune, milostenia și o duc la Dumnezeu. Să nu vă îndoiiți că o bucată de pâine pe care o dați unui sărman ajunge în gura unui câine, ajunge Sus la Dumnezeu. Copiii le-au trimis părinților, în Cer, averea prin mâinile săracilor. *Aceasta e taina milosteniei* săvârșită de copii pentru părinții lor, când pleacă dincolo. Le trimit averea în Cer, n-o risipesc în desfătările lumești. O! câtă bucurie va fi fost în Cer, văzând părinții ce fapte de milostenie și ce viață duc fiii lor. Mi-i închipui pe cititorii noștri și mă gândesc cât se bucură cineva, mama, tata, frate, soră, în Cer, văzând că ei citesc cărțile sfinte, merg la sfânta biserică și îl preamăresc pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh.

Așa scrie cronică, că a împărțit averea săracilor. Într-adevăr aceasta e partea văzută, însă partea nevăzută este că au trimis-o părinților în Cer. De aceea, care aveți părinți plecați dincolo, trimiteți-le câte un crin, câte o floare a recunoștinței voastre!

O viață plină de încercări

L.C.: Vă rog, Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, să continuați să ne spuneți despre viața Sfintei Cuvioase Parascheva.

Î.P.S. Ioan: Iată, a plecat Sfânta la mănăstire. Oare cum și-a dus viața? Cinci ani în post și rugăciune, în ascultare desăvârșită de duhovnic și de mai marii mănăstirii. Dar cum i-a fost viața? Spre deosebire de viața din casa părintească, unde nu a dus lipsă de nimic, în mănăstire a fost o altă viață. Oare o fi fost o viață grea? Oare o fi avut o viață ușoară? A avut o viață *plină de încercări*. Văzând cel rău viața ei de post și de rugăciune, l-au ars rugăciunile ei, de aceea multe ispите i-a făcut. Multe lupte a dus Sfânta în mănăstire. Nu cu maicile, cu surorile din mănăstire, ci cu cel rău, cu vrăjmașul. De aceea și noi, în viața aceasta, vedem că unii oameni au cele de trebuință din destul, dar multe frământări mai sunt în familie. Multe frământări, mai ales acolo unde e duh de pace și de rugăciune cel rău vrea să risipească, să sfărtece familia cea binecuvântată de Dumnezeu: tata, mama, pruncii ș.a.m.d.

Păziți-vă familiile, nu cu camera de luat vederi, ci cu rugăciune și cu post. O, iubită mamă, pleacă-ți inima și genunchii și roagă-te neîncetat ca Dumnezeu să-ți păzească cuibul casei unde trăiești cu soțul tău și cu copilașii tăi, să nu-i risipească cel rău.

Iată, după o viață de mănăstire, aspră, cum spun cronicile, la un moment dat, Sfânta s-a dus în Constantinopol, în Istanbulul de astăzi, la biserica Născătoarei de Dumnezeu. De ce n-o fi ales oare o altă biserică mare din Constantinopol? S-a dus să se închine, să se roage la biserica din Vlaherne, a valahilor noștri, a Născătoarei de Dumnezeu, pentru că – acum răspund la întrebarea de mai înainte – pentru că a venit să-i mulțumească Maicii Domnului că a avut grijă de ea, după ce părinții ei au plecat din lume și au lăsat-o în grija Maicii Domnului.

Cei care nu mai aveți mame, cui v-au lăsat mamele când au plecat de aici? Vecinilor? Străinilor? Sau au zis: *Fiul meu, fata mea, de-acum eu plec. Maica Domnului să vă ocrotească cât veți trăi și voi pe pământ!* Și ascultate sunt cuvintele mamei! O mamă, care se roagă cu foc Maicii Domnului, →

A consemnat

LUMINIȚA CORNEA

să nu se îndoiască că n-o ascultă și că nu-i împlinește dorința cea sfântă spre mântuire. Îndrăzniți, iubite mame, în rugăciune către cea în grija cui v-au lăsat maicile fraților voastre!

Legătură între Sfânta Parascheva și neamul nostru

L.C.: Iertare! Vă rog, Înaltpreasfințite Părinte, să revenim la Sfânta Cuvioasa Parascheva și biserica din Vlaherne.

Î.P.S. Ioan: Eu cred că atunci când Sfânta Parascheva s-a rugat în biserica din Vlaherne a valahilor, atunci s-a făcut o *legătură cu totul deosebită între Sfântă și neamul nostru românesc*. Așa se face că până astăzi se află în pământ valah, în pământ românesc. Vedeți cum sfinții își pregătesc din viață locul și aici pe pământ și locul în Cer! Iată cum și-a pregătit locul unde să rămână în spațiul nostru românesc, iubită de români, și, în același timp, și-a câștigat și bucuria cerească în împărăția lui Dumnezeu.

Bunul Dumnezeu să ne ajute ca în viața aceasta și noi să ne putem pregăti să ajungem într-un loc în Cer cu sfinții și cu cei plăcuți lui Dumnezeu din veac în veac!

Vă îndemn, iubiți cititori, să nu încercați să vă înveșniciti pe pământ, că nu aveți nicio șansă. Nimeni nu e veșnic. Nimeni nu va rămâne veșnic în mormânt. Așa cum a venit Hristos la mormântul lui Lazăr, așa va veni și la mormântul meu, și la mormântul tău. Vom auzi cum a auzit Lazăr, când i-a zis: *Lazăre, ieși afară!* Așa vom auzi fiecare: *Ioane, Dumitre, Vasile, Marie, Sofie... ieși afară din mormânt!* Vom ieși. Însă cum va fi când ne vom întâlni cu Hristos, Domnul nostru cel Ceresc? Să ne învrednicească Dumnezeu ca în ceasul chemării noastre din mormânt, să ne cheme Hristos în împărăția bucuriei celei cerești!

Dumnezeu să vă învrednicească pe toți! Luați-vă copilașii și familiile și porniți la drum spre împărăția bunului Dumnezeu!

Aprindeți o lumânare pentru țară!

L.C.: Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, am auzit cu toții de războiul ce s-a iscat în Israel. Vă rog să vă spuneți părerea în legătură cu acest subiect.

Î.P.S. Ioan: Zilele acestea s-a mai aprins un foc, un pârjol pe pământ și nu oriunde ci chiar în țara lui Iisus.

Era pace, era liniște, mii de pelerini români călătoreau în Țara Sfântă și iată cel rău, duhul cel rău care bântuie prin lume, a spulberat bucuria a mii și mii de pelerini în Țara Sfântă. De aceea, haideți să rostim cu toții o rugăciune ca bunul Dumnezeu să picure din nou roua păcii în țara în care a trăit alături de Maica Domnului, alături de sfinții săi apostoli și ucenici, pentru că Dumnezeu a lăsat țara aceasta poporului Israel și nouă celor ce credem în Sfânta Treime Dumnezeu.

Fie numele Prea Sfintei Treimi Dumnezeu lăudat! Prea Sfântă Treime Dumnezeu ocrotește țara și neamul nostru oriunde ar fi pe latul pământului! Rugați-vă pentru copii! Rugați-vă pentru părinți! Dar să nu uităm să ne rugăm și pentru a noastră maică țara românească. Când vă veți duce la sfânta biserică, vă îndemn pe toți să aprindeți o lumânare pentru țara noastră. Așa cum aprindeți o lumânare pentru cei plecați și pentru cei ce sunt, aprindeți o lumânare și ziceți: Doamne, ocrotește țara cea mândră de la poalele Carpaților!

LERU-I LER

Vin gânduri dalbe, leri-i ler,
Rugile-s salbe, leri-i ler
Către Lumina cea de sus,
Către Iisus!

Te cheamă toți azi, leri-i ler,
Inimi să scalzi, hai leri-i ler,
Dar mâine ruga le-or apus,
Către Iisus!

Tu plângi în iesle și-n cer, ler,
De atâta foc și totuși ger,
Iubirea-i puțină, nespus,
Pentru Iisus!

M.A. MIRON

Biserica „Arca Noetică”

COLINDELE, O PERMANENTĂ

A SUFLETULUI ROMÂNESC

„Colinde, colinde/ e vremea colindelor/ căci gheața se-ntinde/ asemeni oglinzilor. /.../ De dragul Mariei/ și-a Mântuitorului/ lucește pe ceruri/ o stea călătorului.” Astfel sună un fragment dintr-o poezie neterminată a marelui Mihai Eminescu. Părintele Bartolomeu Anania nota: „La vremea când se nășteau colindele, Roman Melodul încă nu cânta la noi în grai românesc, și totuși ele îi seamănă printr'o ortodoxie care nu era a teologiei și nici măcar a științei de carte. Cum să nu iubești un neam care și-a înnobilit sentimentul duratei prin credință în perpetuitatea Întrupării?” Adică a Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, vestită în fiecare an de colindele de Crăciun.

Conform gânditorului esoteric Vasile Lovinescu, textul melodic și ritual al colindei urcă „într-o antichitate abisală”, „până la obârșia comună proto-pelasgică” din vastul spațiu de civilizație hiperboreană, leagănul de formare a poporului nostru. Începând cu Sfântul Apostol Andrei, Apostolul lupilor (lupul fiind simbolul dacilor) și primele convertiri individuale în secolele II-IV, procesul de creștinare s-a desfășurat în paralel cu etnogeneza poporului român. Acest proces de continuă ucenicie spirituală, a pornit de la încorporarea noii credințe în lumea vechilor eresuri aparținând unei spiritualități universale existente în civilizații străvechi, a trecut prin coabitarea cu ele și remodelarea acestora și s-a sfârșit cu completa lor înlocuire, poporul nostru ajungând la o deplină maturitate de gândire și trăire creștină. Colindele, poate mai mult decât oricare alte creații folclorice, înmănușează în ele lucruri adânci, cosmogonice, exprimându-le cu un anume ceremonial, într-o anume sacralitate, ca esență a vieții. Datorită specificității sale - versificație, ritm, raportul sincretic dintre cuvânt și muzică care au funcționat ca un liant, colinda a rezistat coroziunii timpului, rămânând un depozitar de rituri, credințe și obiceiuri a căror amintire s-a pierdut din tradiția populară românească pe care o cunoaștem acum.

Biserica noastră folosește numeroși termeni latini (a ajuna, a →

HORIA ION GROZA

boteza, a se ruga, a cununa, a răposa etc) care diferă mult de cei din Biserica apuseană; de asemenea termeni slavi (mănăstire, stareț, călugăr, vlădică, duhovnic etc) ajunși probabil la slavi prin noi și apoi reîmprumutați pentru limba paleoslavă a Bisericii noastre din sec. IX-XVII. La rândul său, ea a împrumutat pe unguri cu termeni românești (păgâni, altar, sfânt, sâmbătă etc).

La români colindătorii sunt soli deosebiți ai mesajului lui Dumnezeu: „Florile dalbe, Ler, de măr,/ Scoală, scoală ici, domn bun,/ Și fă focul mare, mare,/ Și-mi aprinde lumânare/ Ș-o lipește-ntre icoane./ Întinde masa/ În toată casa./ Peste masă/ Grâu revarsă./ Că ți-au venit juni d-ăi buni,/ Juni d-ăi buni, colindători./ Să-ți colinde și să-ți cânte/ Și ție și feților” (*Colind de fereastră*). Colindatul se începe în sat cu casa preotului. Conducătorul cetei de colindători, vătaful, vornicul, judele sau birăul pedepsește pe flăcăii care se îmbată sau se iau la ceartă și se bat, admonestează fetele care, chemate la joc refuză să iasă, organizează și supraveghează prin juzi, pristavi și părgari, jocurile și petrecerile pe timpul Sărbătorilor.

Numele de „colind, colindă”, vine de la Celelele romane din ianuarie. Th. Fecioru găsește pentru rădăcina etimologică a cuvântului „Crăciun” termeni privind Întruparea Domnului („carnatione” sau „incarnatio”). Hașdeu sugerează „crastinum” (mâine), Alții consideră cuvântul slav „kračun”, legat de solstițiul de iarnă, cuvânt care, într-adevăr, sună cel mai apropiat fonetic. Crăciunul este personificat. „În dalba Mănăstire Mare,/ Aho, Ler Doamne Ler,/ Mănăstirea cu Nouă altare/ Și cu Jețuri aurite./ Da’ în jețuri cine șade?/ E Ilion./ Lângă el e Maica Precista./ Lângă Maica Precista/ Șade bătrânul Crăciun./ Lângă Bătrânul Crăciun/ Șade Ion Sânt Ion” . Interpretând aceste personaje, Ilion este Bunul Dumnezeu, Purtătorul de Lumină (vedem încă legătura cu Helios sau Apollo, zeul luminii). Maica Domnului este precum zice versul foarte frumosului și divin inspiratului Acatist al Bunevestiri a Sfântului Roman Melodul din secolul VI adresat Maicii Domnului: „Bucurâte, steaua care arăți Soarele” (Icos 1). Sfântul Ioan Botezătorul este Ion-Sânt-Ion, nume repetat pentru că amintește pe zeul Ianus cel cu două fețe, situat la granița dintre ani și privind la trecut și la viitor.

Desigur sunt mai multe categorii de colinde: colindele strict religioase - Steaua și Vicleimul, colindele flăcăilor și maturilor pe diverse teme, colindele copiilor (în special Moș Ajunul și pițărâii), Plugușorul, Umblatul măștilor, Vasilca și Sorcova. Lor li se alătură Urarea (Mulțămita) colacului și Colinda grâului. Petru Caraman comparând cu celelalte popoare afirmă că, în ceea ce privește colindatul, la nici un alt popor „nu se întâlnește atâta multilateralitate funcțională ca la români”. Colindele se clasifică după timpul și locul de colindat, după vârsta și felul destinatarului colindei, după împrejurările și după îndeletnicirile acestuia. În timpul persecuției românilor din Ardeal, înaintea Marii Uniri, o colindă chiar servea ca standard de mobilizare. Este vorba de cunoscutul colind „Treii păstori” în care cifrat cei trei păstori erau cele trei provincii românești iar cununa ce-o împleteau era România unită.

Domnul Iisus se naște după solstițiu când crește lumina. Colacii de Crăciun au forma soarelui. Cum intră în casă, colindătorii copii merg să ațâțe focul în sobă cu bețișoare numite colindețe ca să producă scânteie fără de care nu pot să înceapă urările. Spre marea lor bucurie, adesea îi așteaptă surprize, căci sub cărbunii din vatră ei găsesc dovleci puși la copt pentru ei de către gazdă. Colinda cu Steaua se axează pe vestitorul astral al Nașterii Domnului, care ghidează pe închinători. Compusă din două triunghiuri suprapuse, steaua este semnul celor două naturi ale lui Hristos, într-o singură ipostază. De aceea „steaua sus răsare, ca o taină mare”, „steaua luminează și adeverează”.

O colindă culeasă de I. Săulescu

spune: „Vă sculați, sculați boieri/ F.d./ ce-nfloriți ca meri, ca peri/ F.d./ că vă vin colindători/ noaptea pe la cântători/ și v-aduc de Anul Nou/ prunc din Răsărit născut/ care este învăscut/ în alb scutec ca un ou./ Crescutu-i prelat/ soare-raze luminat/ de o piatră nestemată/ de pe fruntea-i coronată./ În corlate s-au depus/ lângă taur bourat/ ce pre fata de-mpărat/ de peste mări ne-au adus./ Vă sculați, sculați boieri/ să urăm pe-un zeu născut/ ce în om s-a prefăcut./ Presfirându-i tămâieri/ sus pe cer s-au arătat/ stea cometă, strălucită//pe-el menind de-mpărat;/ lumea va fi fericită/ într-a lui mare domnie/ leu de aur va să fie;/ viorele, lăcrămioare/ vă așternem la picioare./ În grădina turturele/ două cântă cu durere,/ la fereastră rândunele/ ciripindu-vă cuib cere./ și-o porumbă minunată/ cu o gușă purpurată/ de la Apus mereu zburând/ ramuri două aducând//.../ Eu vă zic: să trăiți/ întru mulți ani fericiți,/ precum pomii să-nfloriți./ s-ajungeți să-mbătrâniți/ și ca toamna dobândată/ să vă fiendestulată./ casă, masă, avrâmie,/ benedită-n seminție;/ ca și iști colindători/ să vă aibă donători./ cum avură pre părinți/ patroni, făutori fierbinți”.

Colindele vorbesc despre creația lui Dumnezeu care pune ordine în haos. Desigur Duhul Răului se împotrivesc. Iuda este cu el și pânđește orice ocazie ca să prade raiul, chiar și când sfinții sunt la Sfânta Slujbă a Liturghiei. Dar cugetul buneii Maici a Domnului este de veghe: „Mândră-i slujba, cine-ascultă?/ C-o ascultă/ Maica sfântă/ Și Ion/ Sânt Ion/ Nănașul lui Dumnezeu/ Și cu scump finuțul său./ Maica sfântă/ Stă și-ascultă/ Cât ascultă/ Și din gur-apoi cuvântă:/ Of, Ioane,/ Sânt Ioane!/ De-ai ști tu precum nu știi, / Aici mult n-ai zăbovi!/ De ce să nu zăbovesc./ Pe Domnul să-l preamăresc?/ Că Iuda cel blestemat/ În rai că ți s-a băgat/ Și raiul că l-a prădat”. Mai cu seamă Iuda țintește lucrurile de har. În altă colindă Maica Domnului își liniștește pruncul Iisus: „Taci fiule nu mai plânge./ Că ție maica ți-a da:/ Și cheile raiului/ Și șușteriu de botez/ Și scaunul de județ./Cu cheile vei descuia/ Cu șușteriu vei boteza/ Din scaun îi judeca”. Alertați, Sfântul Ion, Sfântul Ilie sau Sfântul Petru aleargă, îl prind pe Iuda și aduc înapoi pe toate cele furate, inclusiv luminătorii – soarele, stelele și luna, risipind astfel tenebrele

În rai crește Arborele Sacru, Arborele Vieții, adesea identificat de creația populară cu mărul. Sub el mai stă Domnul și dacă doarme și uită de pământeni se năvălește lumea. „Mândru-i Domnul d'adormit./ Sub un măr mândru-nflorit./ Scoală, Doamne, nu dormi./ Că de când ai adormit./ Iarba verde te-a-ngrădit/ Florile te-or cotropit/ Și lumea s-o păgănit./ Sudaie fecior pe tată/ Iar mamele-și fac păcată./ D-atunci nu-i rod în bucate./ Nici nu-i grâu, nici nu-i săcară./ Numai neghinioară goală.” (T. Pamfile, *Sărbătorile la români, Crăciunul*). Mărul este lemnul pe care este crucificat Domnul Hristos. „Și mă răstigniră/ 'N cruce/ De măr dulce/ Piroaie-mi bătură/ Prin palme/ Prin talpe./ Piroaie de fier/ Ținte de oțel;/ Ș-unde' le bătea/ Sângele curgea/ Tot vin se făcea./.../ Ș-unde mă strângea/ Sudoarea-mi curgea/ Tot grâu se făcea./.../ Ș-unde mi-l dregea/ Lacrămi că-mi curgea./ Tot mir se făcea” (*Colindul lui Dumnezeu*).

În colinde se vorbește uneori de Maica Domnului căutând pe fiul ei. Imaginea Domnului Iisus este prefigurată în înfățișarea mioritică a baciului moldovean, lată cum descrie Maica Domnului pe Fiul său: „Obrăjorii lui/ Spuma laptelui.../ Ochișorii lui/ Două mure negre/ Coapte la răcoare./ Neatinse de soare./ Coapte la pământ./ Neatinse de vânt./ Mustăcioara lui/ Spicul grâului” (colindă transilvană culeasă de S.Fl.Marian și A. Viciu), Colindătorii o ajută. Ei pomenesc cum Maica s-a întâlnit cu „Tri colindători./ N-ați văzut pe fiul meu?/ -Poate l-am văzut/ Nu l-am cunoscut./ -Lesne-i de-al cunoaște./ Fețișoara lui/ Spuma laptelui/ Pușculița lui/ Durdu-i cerului/ Săbiuța lui/ Fulger cerului” (colindă culeasă de A. Viciu).

Într-o altă colindă, Maica Domnului ne îndeamnă să ne rugăm și la Sfânta Vineri ca mijlocitoare către Dumnezeu. „Și Maica Domnului a zis:/ Cine a zice rugăciunea Sfintei Vineri/ O dată seara când s-a culca/ Dimineața când s-a scula/ Și la prânz când va mânca/ Cu vinul roșu se va spăla / Cu Hristos s-a-mpreuna/ În vecii vecilor. Amin”. Sub numele Paraschiva, care înseamnă Vineri pe grecește, Sfânta Vineri e patroana Moldovei.

Aminteam la începutul acestei incursiuni în lumea colindelor că procesul de maturare spiritual-creștină

a poporului nostru s-a desfășurat de-a lungul a mai multor secole iar colindele au păstrat multă vreme în sigiliul lor de ceară urma credințelor lui precreștine sau vechi creștine. Nicolae Iorga sugerează că tema cererii Maicii Domnului ca plopul și tisa să-și aplece crengile spre a o umbri (plopul, ca și mai demult caii și oile în staul, refuză, pe când tisa și boii colaborează) și-ar avea originea într-o veche legendă creștină din Orient reproducă de o evanghelie apocrifă.

Poporul nostru a ajuns la maturitatea sa de adâncă spiritualitate creștină printr-un lung proces de trăire lăuntrică și de părguire a înțelegerilor adânci, pe care le exprimă cu o simplitate plină de frumusețe în colindele sale. Parafrazând vorbele Părintelui Dumitru Stăniloae, credința creștină a românului este ca altoiul nobil pe merele pădurețe ale vechilor credințe. Iată marea sa adâncime de trăire și înțelegere oglindită într-un colind din Maramureș croit în spiritul numelui „Emmanuel” (Matei 1, 23): „Azi e miercuri, mâine-i joi/ Vine Domnul pe la noi/ Însă de văzut Îl vede numai omul care crede./ Numai omul care știe/ Că vecia nu-i pustie/ și găsește stăruință/ Într-o cale de credință”. Ultimele două versuri sună exact ca Psaltirea (Psalm 1,2).

Din sânul poporului nostru au ieșit mari trăitori isihastiști, purtători ai Rugăciunii lui Iisus, care au făcut în veacul al 18-lea din Mănăstirea Neamț și cele din jur, un centru de spiritualitate egal cu Athosul din secolele XI-XIV și Sinaiul din secolul VI, cum afirma Nichifor Crainic. O colindă de Crăciun pomenind de patima crucii care-L așteaptă pe pruncuțul sfânt zice:

Biserica „Arca Noetică”

„Atunci nașterea de-acum/ Îți va face- un aspru drum/ Florile sunt dalbe/ Iar sudoarea când-Ți va curge/ Să ne ierți Iisuse dulce/ Florile sunt dalbe.”

Părintele Stăniloae scria: „românul are două pasiuni mari: pământul și credința. Românul simte că din ele îi curge viața. Din pământ viața trupului, din Dumnezeu viața sufletului”. El adăuga: poporul nostru, “străin spiritual de mistica occidentală a întunericului, e un popor care se bucură de lumină. Căci lumina e, în planul fizic, expresia rânduiei, iar în planul spiritual expresia relației armonioase, generoase, a omului cu semenul său. Fața omului bun răspândește lumină, de aceea Sfinții au în icoane capetele înconjurate de un nimb luminos”.

Așa cum șoptea un călugăr bătrân de la Mănăstirea Sihăstria, „Lumina zorilor și aceea a înserării nu vine de la soare” ci, pentru sufletele pioase, vine din adâncuri de dincolo de lumea noastră materială (cum auzim la vecernie: „Lumină lină a sfintei slave a Tatălui ceresc celui fără de moarte, a sfântului, fericitului Iisuse Hristoase, venind la apusul soarelui, văzând lumina cea de seară, laudăm pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, Dumnezeu”).

După cum observa cercetătoarea Monica Brădulescu, colinda este ca și basmul căci ne „introduce în lumea visurilor împlinite” dar spre deosebire de basm „care proiectează planul dorinței în ficțiune și se referă la vremuri imemorabile” (să ne amintim de pildă celebrul început de poveste – „pe când plopul făcea pere și răchita micșunele”, n.n.), colinda se înfăptuiește sub ochii noștri „ca un ideal de viață sau comportament”. Spre deosebire de baladă sau legendă care pot recurge la imagini foarte dramatice, adesea înfricoșătoare și aproape mereu tragice, colinda păstrează un caracter sacerdotal, de celebrare. Colinda sfârșește întodeauna cu un happy-end, cu o urare și o binecuvântare, căci ea are rol de aducătoare de pace și bucurie. „Busuioc verde pe masa/ Rămâi gazdă sănătoasă.”

Domnul este cu noi. „E Iisus păstorul mare/ Turmă ca El nimeni n-are./ Noi Îl laudăm/ Și ne închinăm/ Cu credință tare” sună binecunoscutul colind „O ce veste minunată” pe care-l cântăm în această lună a Nașterii Domnului. Să ne bucurăm!

TUNETUL (IISUS HRISTOS)

(I)

«Și s'au întors cei șaptezeci* cu bucurie și I-au spus: „Doamne, și demonii ni se pleacă întru numele Tău”. Și le-a zis: „**Văzutu-l-am pe Satana din cer ca un fulger căzând.** Iată, v'am dat putere să călcați peste șerpi și peste scorpii și peste toată puterea vrăjmașului, și nimic nu vă va vătăma. Dar nu de aceasta să vă bucurați, că duhurile vi se pleacă, ci bucurați-vă că numele voastre sunt scrise în ceruri”.

În ceasul acesta El S'a bucurat cu Duhul și a zis: „Mulțumescu-Ți, Părinte, Doamne al cerului și al pământului, **că ai ascuns acestea de cei înțelepți și de cei pricepuți și le-ai descoperit pruncilor.** Da, Părinte, că așa a fost înainte-Ți bunăvoința Ta”. Și întorcându-Se către ucenici, a zis: „Toate Mi-au fost date de către Tatăl Meu și **nimeni nu cunoaște cine este Fiul decât numai Tatăl, și cine este Tatăl decât numai Fiul și cel căruia vrea Fiul să-l descopere**”». (Luca 10, 17-24).²

Pentru a argumenta afirmația că **Iisus Hristos este Tunetul**, voi reda câteva citate din NOUL TESTAMENT sau din SFÂNTA SCRIPTURĂ: «Și **S'a suit în munte** și a chemat la Sine pe câți El însuși a voit; și au venit la El. Și a rânduit doisprezece; pe care i-a numit apostoli,³ ca să fie cu El și să-i trimită să propovăduiască și să aibă putere să vindece bolile și să alunge demonii. Deci i-a rânduit pe cei doisprezece; pe **Simon, căruia i-a pus numele Petru;**⁴ și pe **Iacob**⁵ al lui

* Vezi nota b de la Luca 10, 1: După unele manuscrise vechi, numărul acestor apostoli ar fi fost de 72. E vorba de două tradiții diferite: potrivit celei grecești, numărul popoarelor descendente din Noe, menționate în capitolul 10 din Cartea Facerii, a fost 72, în timp ce tradiția ebraică consemnează 70. De reținut că numărul apostolilor are o dimensiune simbolică: cei 12 – care alcătuiesc nucleul – sunt în relație cu cele 12 triburi ale lui Israel, cărora mesajul evanghelic li se adresează cu prioritate; **cei 70 sunt în relație cu neamurile non-iudaice**, a căror evanghelizare este solicitată de caracterul universal al creștinismului.

2 **BIBLIA sau SFÂNTA SCRIPTURĂ.** Ediție jubiliară a **Sfântului Sinod.** Tipărită cu binecuvântarea și prefața Prea Fericitului Părinte TEOCTIST Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.

3 Din gr. *apostolos* = trimis.

4 Gr. „stâncă”, după aramaicul *kephas*.

Zevedeu și pe Ioan,6 fratele lui Iacob, și le-a pus numele Boanerges, adică Fiii Tunetului».
(Marcu 3, 13-17).

Iisus schimbă numele lui **Simon în Chefa**, care înseamnă **Petru** (în aramaică **Kepa = piatră**; în greacă : **Petros = piatră**).

Iisus, privind la el, i-a zis : „Tu ești Simon, fiul lui Iona; **tu te vei numi Chefa**” – **ce se tâlcuiește Petru**». (Ioan, 1, 42).

«Și eu îți spun că tu ești Petru și **pe această piatră (stâncă) voi zidi Biserica Mea** și porțile iadului nu o vor birui. Și-ți voi da cheile împărăției cerurilor, și orice vei lega pe pământ va fi legat și în ceruri, și orice vei dezlega pe pământ va fi dezlegat și în ceruri». (Matei, 16, 18-19).

Schimbarea numelor acestor trei apostoli **face trecerea din lumea profană în lumea sacră, divină**.

Exemplul intrării într-o altă lume, e cel al călugărilor și călugărițelor sau al înalților prelați ai Bisericii Ortodoxe și Bisericii Romano-Catolice, care **primesc alt nume în viața monahală sau duhovnicească**.

Chiar și gnosticii, care puneau accent pe **gnoză**, pe cunoaștere și autocunoaștere prin intermediul minții, în «**Evanghelia Adevărului** exprimă acest lucru și metaforic: **fiecare persoană trebuie să primească „propriul ei nume” – care nu este, bineînțeles, numele obișnuit, ci identitatea adevărată.** Cei care sunt „**fiii cunoașterii lăuntrice**” **dobândesc puterea să-și rostească propriile nume**».⁷

Petru, Ioan și Iacob sunt cei trei apostoli care îl vor însoți pe Iisus în toate împrejurările și care vor fi cei mai inițiați dintre apostoli. Iisus Hristos propovăduia o învățătură

5 **IACOV** din ebr. „*cel ce ține de călcăi*” (al doilea dintre gemenii lui Isaac și Rebecca), *apud*: MARTIN BOCIAN în colaborare cu URSULA KRAUT și IRIS LENZ, **Dicționar enciclopedic de personaje biblice**. Traducere în limba română de GABRIELA DANȚIȘ și HERTA SPUHN, Editura Enciclopedică, București, 1996, p.123. [N.n.: Deși Noul Testament nu amintește Că IACOB și IOAN, fiii lui Zevedeu, ar fi frați gemeni, credem că numele lui IACOB nu este ales întâmplător dacă ținem cont de **rolul gemenilor** în mitologie].

6 **IOAN** din ebr. Johanan „*Iahve este binevoitor*”, *Idem*, p.181.

7 ELAINE PAGELS, **Evangheliile gnostice**, Editura Herald, București, 1999, p.194. Vezi și **Evanghelia Adevărului în: Evangheliile gnostice**, colecția Manuscris, traducere, studii introductive și note Anton Toth, Editura Herald, București, 2005, p.51.

exoterică și esoterică. Încă de la început, Iisus Hristos a avut acest grup de trei apostoli, **din primii patru chemați**, care vor fi **inițiați** în revelarea sau descoperirea lui Dumnezeu. Acești trei apostoli, sau misionari creștini de la începutul creștinismului,⁸ vor fi alături de Hristos în momentele importante: ei sunt cei care-l asistă pe Iisus la scularea din morți a fiicei lui Iair (Marcu 5, 37); de asemenea, tot cei trei apostoli sunt cei care-l însoțesc pe Iisus pe Muntele Tabor, unde Iisus li se arată ca fața lui Dumnezeu (Matei 17, 1-3); tot cei trei vor merge cu Iisus dincolo de Muntele Măslinilor, unde Domnul nostru Iisus Hristos se va ruga înainte de a fi vândut de către Iuda. (Marcu 14, 33-34; Matei 26, 36-38; Luca 22, 40).

Un **Apocrif al lui Iacob**, păstrat într-o traducere coptă, din sec.II, menționează că **Iacob și Ioan** ar fi primit de la Iisus, înainte de Înălțarea Lui la cer, îndreptări de comportare pentru perioada primelor prigoane împotriva creștinilor. *Se spune că cei doi apostoli ar fi ajuns împreună cu Iisus în cer*, unde ar fi aflat unele taine.⁹

Trecuse un timp de când **Iacob și Ioan** fuseseră inițiați, în particular, de către Iisus și descoperiseră că ei, cei doi, sunt înzestrați de către divinitate și cu alte însușiri decât restul apostolilor și a ucenicilor.

Ei puteau chema sau invoca chiar și coborârea **Focului Dumnezeiesc** din Ceruri.

Prof. EUGEN MERA

8 ION M. STOIAN, **Dicționar religios**, Editura Garamond, București, 1994, p.28.

9 MARTIN BOCIAN în colaborare cu URSULA KRAUT și IRIS LENZ, **Dicționar enciclopedic de personaje biblice**, Editura Enciclopedică, București, 1996, p.130.

În „Arca Noetică”, de la pământ la cer

Deși auzisem despre „Arca Noetică” de la Alba Iulia, încă nu ajunsesem să o văd. Îmi stârnise curiozitatea, auzind ce vâlvă a stârnit în jurul ei. Nici nu speram să ajung să o văd în prag de decembrie, între două popasuri – unul de istorie a bisericii ortodoxe, la Arad, și celălalt, un popas poetic într-o catedrală a cărții, de la Alba Iulia.

Părintele Jan Nicolae nu a putut lăsa doi poeți (Nicolae Băciuț și Răzvan Ducan), cu dorul năimplit de a vedea biserica, la ceas de amurg, pe o vreme blândă, dintre anotimpuri – nici toamnă și nici iarnă.

În construirea de lăcașuri bisericești la noi, în general, s-a pus mult suflet, dar și multă artă. Și nemăsurată credință. Cu toate acestea, parcă lipsea ceva – un pic de îndrăzneală, o încercare de ieșire din canon.

Pictorul Petru Botezatu, la Zalău, a reușit, deși nu i-a fost ușor, să picteze interiorul catedralei ortodoxe, părăsind cumva Bizanțul fără să-l trădeze.

La Alba Iulia, s-au deschis orizonturile metaforei, acolo unde încrâncenarea era invocată ca rigoare și păstrare a tradiției.

A fost nevoie de puțin zbor, de un fâlfâit de „Pasăre măiastră”, de elanuri arhitecturale eliberate de tipare, pentru a demonstra că se poate spera în înnoire.

Într-o astfel de așteptare, am îndrăznit să urc în „Arca Noetică”, o biserică nouă în care vechiul și-a găsit armonii noi și a lăsat să fie șlefuite alte metafore ale credinței.

Cum biserica era goală, putea fi admirată în toată solemnitatea ei simplă, în care freșcele erau desfășurate într-o regie subtilă a generozității

Pr. Jan Nicolae, Nicolae Băciuț

volumelor create de noua arhitectură.

Fiecare frescă și-a găsit locul de maximă expresivitate, în care comunicarea să-și sporească rostuirea, între imagini și textee biblice, iconografice, omiletice.

Istoria bisericii e mai veche de două decenii, după ce, în 2002 a aspirat la a fi parte a Catedralei Mântuirii Neamului. Firește, nu avea cum să aibă vreo șansă, câtă vreme aspirațiile vârfurilor ortodoxiei noastre erau pentru măreție. N-a ajuns să fie o Catedrală, dar a ajuns o Arcă a Mântuirii.

Cei care au gândit proiectul au vizat o altă metaforă a măreției „Arca Noetică” și-a găsit până la urmă locul la Alba Iulia, nu foarte ușor, dar nici cu obstacole imposibil de trecut. Cei care au pus mîntea, sufletul și credința lor - arhitectul Dorin Ștefan, preotul Ioan Popa, iconologul Sorin Dumitrescu, alți colaboratori iconari, sculptori, textiliști, designeri de mobilier, pietrari, orfevieri - au optat pentru un orizont arhitectural și pictural care să revoluționeze perspective și să învingă mentalități, prejudecăți, poate chiar încrâncenări.

Odată început lucrul, n-a mai rămas loc de întors, s-au adunat toate datele unui proiect inedit, într-o perspectivă a monumentalității, a unei stilistici neînhibată în vreun fel..

„Arca Noetică” și-a găsit o paginație încărcată de simboluri, a renunțat la lumina natural pe care a lăsat-o în seama luminii interioare a credinciosului și în cea degajată de cromatica picturii. Absența ferestrelor a lăsat o altă desfășurare unui fluid teologic liniștit, fără aglomerări abusive, cu ritm liturgic.

Recunosc, m-a cucerit întru totul „Arca Noetică” de la Alba Iulia. Am urcat în ea fără teamă, fără vreo vinovăție de părtaș al vreunei tulburări canonice.

E un confort al meditației și rugăciunii într-un astfel de spațiu de interior de ou cosmic, în care simți nașterea și înălțarea pe aceeași verticală a vieții fără de sfârșit.

Arhitectura zveltă, lipsită de încărcături decorative, aduce foarte aproape „Arca” de proiecția ei mitologică. Austeritatea exteriorului generează la rândul ei solemnitate în simplitate și... gravitate!

A accepta filosofia teologică a acestei construcții înseamnă și un pas asumat ca opțiune posibilă pentru o altă viziune asupra viitorului din trecut.

Înseamnă a urca într-o arcă a mântuirii în și prin credință, privind înapoi cu respect și înainte cu speranță..

NICOLAE BĂCIUȚ

Documentar

Vasile Netea, Despre „Telegraful Român”

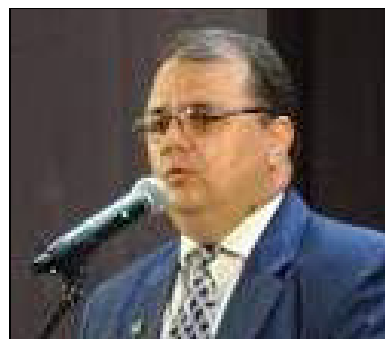
Vasile Netea, cărturarul și istoricul mureșean, a fost un om spiritual. A fost un suflet apropiat de cele sfinte, apropiat de oamenii Bisericii, de marii ierarhi ai acesteia, s-a referit prin scrisul său la literatura religioasă, atribuindu-i acesteia rolul primordial în acțiunea de culturalizare a poporului român. Netea se închină cu pioșenie în fața marilor personalități din viața Bisericii, creatori de limbă și cultură românească și luptători pentru idealul național al românilor. Vasile Netea, prin condeiul său, a elogiat personalitatea marelui ierarh al Transilvaniei, Andrei Șaguna, care și-a desfășurat activitatea în mijlocul românilor transilvăneni, pentru a da un curs nou, putem spune, istoriei acestei zone. A elogiat de asemenea și marile realizări ale acestui ilustru ierarh.

O faptă de mare însemnătate a lui Andrei Șaguna, pe plan cultural, o constituie ziarul Telegraful Român de la Sibiu, care din 3 ianuarie 1853, apare fără întrerupere până azi. Prin întemeierea Telegrafului Român – <<gazetă politică, industrială, comercială și literară>>, – a înțeles să pună la dispoziția Bisericii Ortodoxe și a poporului nu numai un nou factor de culturalizare, ci în primul rând un organ de luptă pentru apărarea intereselor poporului român și ale Bisericii. În paginile Telegrafului Român au apărut multe articole de cuprins bisericesc, școlar și politic, scrise de însuși întemeietorul său. Tot aici au apărut mai întâi pastoralele și circularele sale, discursurile pe care le rostea în Parlamentul din Viena, apoi în cel din Pesta, cuvântările rostite la diferite ocazii. Ziarul a fost redactat de Aron Florian, apoi de Dr. Pavel Vasici, cunoscutul naturalist, Ioan Bădilă, un timp profesor la Institut, Visarion Roman, fost învățător în Rășinari, profesor la Institut, iar către sfârșitul vieții director al Băncii Albina, Ioan Rațiu, Zaharia Boiu și Nicolae Cristea, toți trei în acel timp, profesori la Institutul teologic-pedagogic. Apoi mulți intelectuali, de-a lungul timpului, au fost redactori la Telegraful Român, scriind în paginile acestuia o sumedenie de articole interesante. Până în 1863 a apărut de două ori pe săptămână, iar de atunci

până după 1918 de trei ori. Din 1859 unele materiale erau tipărite cu litere latine, iar de la 1 ianuarie 1863 a apărut în întregime numai cu alfabet latin. De notat și faptul că redactorii s-au pronunțat și au adoptat de la început ortografia fonetică, ferindu-se de exagerările etimologice frecvente pe atunci. Cărturarul Vasile Netea are cuvinte extrem de elogioase la adresa acestei prestigioase publicații bisericești sibiene.

Iată cum caracterizează Vasile Netea publicația Telegraful Român: „Preconizat la început ca un organ informativ pentru clerici, preoți și învățători, „Telegraful”, datorită redactorilor și colaboratorilor săi, s-a impus repede ca un apreciat organ cultural literar, preocupat de educația maselor populare, de valorificarea limbii și literaturii populare, de dezvoltarea învățământului, de consolidarea, prin cultură, a legăturilor între românii de pretutindeni și de afirmarea spiritului patriotic românesc. Foiletoanele sale au fost printre cele mai îngrijite și mai interesante ale timpului, ele fiind dedicate îndeosebi creațiilor literare, problemelor de limbă și pedagogie, preocupărilor artistice. Marele merit cultural al „Telegrafului Român”, a fost acela – părăsind ortografia etimologică cipariană în care se scriau atunci toate periodicele și cărțile transilvănene – de-a adopta ortografia „Junimii”, care va deveni apoi ortografia Academiei Române, prin aceasta aducându-se o strălucită contribuție la unificarea ortografiei române. Din acest punct de vedere – cum scria unul din vechii istorici literari – „Telegraful Român” a făcut o adevărată revoluție culturală.

Spunea în continuare Vasile Netea: „Telegraful Român” a reproduș și el numeroase creații din scriitorii de peste Carpați, obținând totodată și anumite colaborări directe, fapt ce a făcut ca în paginile ziarului de la Sibiu să poată fi citiți – pe lângă scriitorii transilvăneni – Alecsandri, Anton Pan

D. Bolintineanu, B.P. Hașdeu, Titu Maiorescu, Eminescu, Caragiale, Creangă, Sadoveanu și alții. Bogatei sale activități în direcția culturii și a literaturii, avea să i se adauge totodată și o însemnată activitate politică cu caracter patriotic. ... În timpul războiului pentru Independență, ziarul sibian a fost unul din cele mai însuflețite organe de presă românească din Transilvania. În coloanele sale s-au publicat rând pe rând, pentru a potența entuziasmul patriotic al românilor transilvăneni, principalele documente diplomatice ale războiului, începând cu declarația de independență rostită de M. Kogălniceanu la 9 mai 1877, ample reportaje despre marile bătălii de la Grivița, Rahova, Plevna, precum și numeroase articole cu privire la semnificația pentru România a acestui aprig război. ... Cea mai însemnată contribuție a „Telegrafului Român” la susținerea războiului de Independență, a fost însă atenția acordată listelor de subscripție lansate de comitetele din Transilvania pentru ajutorarea cu bani, alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte și medicamente a ostașilor de pe front, a răniților, a familiilor lor, văduvelor și a orfanilor. Mai adaugă Netea: Ca și în legătură cu lupta pentru Unirea Principatelor și războiul pentru independență, „Telegraful Român” a susținut și oglindit fără încetare și lupta din toamna anului 1918, pentru Unirea tuturor românilor proclamată la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia ... Ziarul sibian a publicat de asemenea toate comunicatele și proclamațiile Consiliului național român, de la Arad precum și chemarea pentru adunarea de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918 care avea să decreteze unirea tuturor românilor”. Din această descriere a lui Vasile Netea se poate desprinde valoarea și importanța acestei publicații de-a lungul timpului.

FLORIN BENGIAN

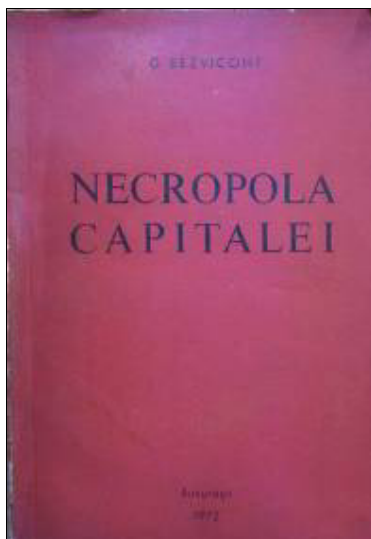
Asterisc

Figura 114 - „mormintele scriitorilor”

din Cimitirul ”Bellu – Ortodox” –
București

(II)

În prima parte a articolului nostru (apărut în ”Vatra Veche”, nr. 10/2023), am arătat că, de prin anii 1945-1946, a fost amenajată, în partea de nord-est a așezării mortuare ”Bellu”, **Figura 114 – ”mormintele scriitorilor”**, plasată în zona din stânga, pornind de la intrarea principală din Calea Șerban Vodă, în vecinătatea gardurilor cu Cimitirul ”Eroii Revoluției” și cu Parcul Tineretului, fiind încadrată de figurile 121 - la vest, 116 - la est, 120 - la nord și 112 - la sud (orientându-ne după poziția altarului, spre est, din Capela ”Bellu”). ”**Figura 114**” găzduiește morminte ale scriitorilor și artiștilor (osemintele câtorva sculptori, pictori, actori, muzicieni ș.a.), dar și pe ale altora, care, în viață, au activat în diferite domenii etc.). Înainte de a prezenta dispunerea actuală a mormintelor pe fiecare din rândurile delimitate de noi în cadrul acestei parcele, vom vorbi, pe scurt, despre cercetătorul care a elaborat manuscrisul ”Necropola Capitalei”, tipărit postum, în 1972. Așadar, **G.[heorghe] Bezviconi** era un basarabean (ns. pe 14 aprilie 1910, în orașelul Jitomir), autodidact, cu liceul neterminat, dar care publica în domeniul istoric încă din adolescență, vorbea și scria cu mare ușurință în franceză, rusă, română, germană). **Gheorghe Bezviconi** a venit din Basarabia, în 1937, la București, unde a activat ca istoric genealogist, iar în toamna anului 1951 se căsătorește cu o tânără basarabeană, Tatiana (ns. pe 15 aprilie 1911, la Kremeneț), cu care se văzuse anterior o singură dată, în tinerețe, în ținutul basarabean, la un bal unde el o invitase la dans. De-acum, se puteau numi oameni fericiți, dar intrigile profesionale și contextul stalinist curmă repede bucuria și preocupările lor, așa că, în 1952, tânărul **Gheorghe Bezviconi** este alungat de Mihail Roller din Institutul pentru Studiul Istoriei Universale (în 1948, denumirea este Institutul de Istorie a R.P.R., sub egida Academiei Române), loc unde tânărul lucra din 1938 și fusese foarte bine apreciat de Nicolae Iorga. Astfel, **Gheorghe**

Bezviconi ”beneficiază” de intimidări și rele tratamente staliniste (ca basarabean, structurile autoritare românești îl bănuiau de colaborare cu sovieticii, iar aceștia - de colaborarea cu românii) și, în acest nefericit context al anilor 1952-1954, cercetătorul **Gheorghe Bezviconi** ajunge la Cimitirul ”Bellu” portar, paznic, clopotar la nevoie (se înregistrase, de fapt, și o tentativă de sinucidere, în 1952, când a înghițit patruzeci de pastile, fiind însă scăpat de soția lui). Dar, în timpul liber, ”Domnul Gheorghită” nu-și abandonează pasiunea pentru cercetarea istorică și, fructificând bogăția de informații înmagazinate pe morminte, își continuă preocupările sale privind istoria acestui așezământ istoric și cultural (deja publicase „Cimitirul Bellu din București”, în 1941), întocmind, din 1952 și până în 1954, un valoros corpus privind persoanele înmormântate aici și în alte locuri din București, un manuscris de trei sute de pagini – ”Necropola București”, de asemenea, publicând studiul *Cimitirul Bellu din București – muzeu de sculptură și arhitectură* (în vol. ”Monumente și muzee. Buletinul Comisiei științifice a muzeelor și monumentelor istorice și artistice”, 1958, p. 185-204, cu 9 fotografii). Din păcate, **Gheorghe Bezviconi** decedează, de ciroză, în urma unei operații urgente de peritonită, în 30 aprilie 1966, și, pe 4 mai 1966, este înmormântat în locul 42 din Figura 37, la ”biroul său”, Cimitirul ”Bellu”. Manuscrisul ”Necropola” avea să fie publicat după 18 ani de la definitivarea lui, sub titlul *Necropola*

Capitalei (București: Institutul de Istorie ”Nicolae Iorga”, 1972, 292 p.) [volum litografiat, neilustrat; cu *Istoricul cimitirelor din București*, aparținând autorului, între p. 3-42, și cu o pagină introductivă de Dan Berindei]. Soția lui, **Tatiana Bezviconi**, a adus unele completări manuscrisului, pe baza a ceea ce mai notase autorul din 1954 și până la decesul lui din 1966, dar și referiri generale despre persoanele înmormântate în perioada 1966-1971, cu trimiteri spre morminte, dar destul de sumare, de tipul ”Bellu”, ”Belu – reg.” (registru). Pe 4 august 1985, avea să decedeze și ea, la București, fiind înmormântată lângă soțul ei. În 1997, apare o versiune nouă (v. Gheorghe Bezviconi, *Necropola capitalei. Dicționar enciclopedic*, Ed.: Iurie Coleșnic, Chișinău: Museum - Casa Cărtii „Mitropolit Petru Movilă”, 1997, 229 p.).

***

În secțiunea de față ne vom referi la mormintele din **Rândul 1** (primul de la aleea cu Fig. 121, partea de vest) din cadrul **Figurii 114**, așa cum apar ele astăzi, cunoscând că, în general, această parcelă cuprinde morminte ale scriitorilor, cu începere de prin 1945-1947 și până în anii 1971-1972, ulterior fiind înhumați și alții în diferite locuri ale parcelei, devenite disponibile (nu cunoaștem când și în ce modalitate). Astfel, dintre cele câteva morminte menționate de Bezviconi în lucrarea *Necropola Capitalei* (1972), identificate și de noi în **Rândul 1** din **Figura 114**, unele au dispărut, în locul lor apărând altele, configurația actuală înfățișându-se după cum urmează: *Iulian Vesper* (Teodor Grosu, 1908-1986, azi loc 1); *Alice Soare* (poeta Alice Soare Trandafil, m. în 1945, azi loc 2, inițial loc 114-1); *Victor Ion Popa* (1903-1961, loc 3, fost 2, regizor, scriitor); *Pompiliu Constantinescu* (1901-1946, loc 4, fost loc 3, critic literar, profesor); *Mircea Dem. Rădulescu* (1889-1946, loc 5, fost loc 4, scriitor; nu știm ce s-a întâmplat cu osemintele sale, aici apărând mormântul poetului *Ion Gheorghe*, 1935-2021); *Sava Ion* (1900-1947, loc 6, fost 5, regizor, scriitor); *Iosif V. Gârleşteanu* – inițial, a fost aici, în locul 7, apoi, probabil după 1974 sau 1984, osemintele generalului au fost strămutate în rândul 10 - loc 20, în locul său →

GHEORGHE SARĂU

Ocean întors

Pavel Gătăianțu

un meteor plin de sens

„Eu scriu pentru a nu înnebuni, pentru că eu, pur și simplu, exist.”

Pavel Gătăianțu ar fi putut împlini 66 de ani pe 15 decembrie. Ar fi putut..., dacă nu s-ar fi grăbit cerul să-l absoarbă în marea cea nepătruns a teinelor. El însuși a fost purtător de taine, a avut de purtat printre oameni un mesaj care l-a epuiat prea devreme. Atât de intensă ți-a fost flacăra vieții, om bun, încât ți s-a mistuit în fărâme clipa.

Acum când la mormântul lui înghețat se-aude o arie de îngeri și lacrimi, spiritul său ne privește din stele. Îl sărbătorim cu acea senzație că ne-a scăpat din vedere lumina pe care o răspânda prin cuvintele sale. Oamenii obișnuiți sunt grăbiți să audă doar ce mintea lor poate mesteca fără prea multe eforturi. Dar printre noi trec oameni cu aripă, foșnesc în cuvintele lor aripile unui destin greu de purtat. Albatroșii lui Beaudelaire sunt mereu tăcut de zgomotoși.

Fie-i veșnicia luminată poetului Pavel Gătăianțu pe care-l lăsăm să ne vorbească, într-o pomenire, din scrierile domniei sale.

Regele moare

Zi și noapte lucrezi ca polițist
Zi și noapte lupti pentru cinstea familiei
Zi și noapte lupti pentru cinstea partidului
Zi și noapte lupti pentru cinstea șefului
Zi și noapte lupti pentru cinstea președintelui
Zi și noapte lupti pentru cinstea țării
Zi și noapte lupti pentru cinstea legii

Zi și noapte respiri că alta nu ți-a mai rămas

Până nu-ți vine sfârșitul – nimic nou,
Un punct negru, o umbră, un mare nimic –

O gaură de glonț de pistol machiată
De presa locală prin care trece
Musica blues. Atât. Iată.
Regele a murit, viață lungă reginei
Îți cântă Eric Burdon, disperat, pe un disc
De la second-hand.
din *Hotel Balcan* (2011)

***

„Mâna îți alunecă spre locul fierbinte
până se împotmolește în mîzga aia
roșie care se-ncheagă.”

Te ridică în genunchi
și glodul din gură-l înghiți
ca și cum asta noima ți-ar fi.

Din gât ți se smulge
răcnetul mocnit și-l depui împăcat
pe raclă – stelă să rămână
în memoria celor ce vin.”
(din volumul „Calibrul pistolului”)

***

Sunt absent astăzi.
În acest timp absent
să mă rog oare?
(din volumul „Timp absent”)

2 octombrie 1994

Astăzi este sâmbătă
douăzeci și doi octombrie
o mie nouă sute nouăzeci și patru.
Vântul suflă din direcția de sud-vest.
Am cumpărat două pâini
să pot supraviețui
până luni iar la începutul săptămânii
trebuie să lupt să rămân în viață
până sâmbătă.
La radio ogarii Națiunilor Unite îmi
ridică încet sentimentul național
și-mi comunică
că sunt liber
și dispun de drepturi mari
și că războaiele în curs
sunt un simplu răspuns la zeei tereștri
care conduc lumea

PAUL: Ce e? Vine cineva în vizită...?

TOM: Probabil...

PAUL: Iar vizite... Încep să sar pe pereți... Eu nu mai pot să am niciun moment de tihnă în casa asta. Când dracu să repet în liniște!?

TOM: Potolește-te, maestre... Calm, calm, calm! Ce fel de artist ai să fii dacă-ți sare țandăra așa, din senin? Uită-te la mine - eiii nu mă supăr. (conectează radioul)

(Fond muzical difuz; piesă instrumentală sentimentală)

PAUL: Fir-ar al naibi de... Trebuie să repet, totuși... Hai să-ncearcă. (își drege vocea)

De mi-ar trăda pioșii ochi iubirea
Și-ar consfinți neadevărul sec,
Să-mi fie lacrimile jar, iar ei,
Ereticii scăpați de la înec,
Pe rug să piară-n marea de scânteii
Pereche n-are de frumoasă ce-i
Iubita mea, și nici chiar mândrul soare
Ce vede tot, nu-i află-asemănare.
TOM: Bravo, maestre. (aplaudă)
(fragment din piesa de teatru „Sacoul Domnului Maniu”)

Prezentare și selecție
GABRIELA MOCĂNAȘU

Figura 114 - „mormintele scriitorilor”

→vechi fiind înmormântată prozatoarea *Dana Dumitriu* (1943-1987); *Elena Densușianu Bacaloglu* (scriitoare, 1878-1947, fost loc 6, în prezent – locul 8; nu cunoaștem ce s-a întâmplat cu osemintele ei, acum fiind mormântul publicistului *George Pruteanu*, 1947-2008); *N. D. Cocea* (scriitor, 1880-1949, loc 7, acum loc

9); *Artur Gorovei* (1864-1951, loc 8, acum locul 10, folclorist, scriitor; în momentul de față, aici este mormântul lui *Marius Tupan*, 1945-2007); *August N. Ștefănescu* (1960-1967), loc 11; *Nou, nescris încă*, loc 12, la 14.11.2013; posibil a fost aici înm. *Elena Pavelescu* (m. în 1947); *Marilena Dumitrescu* (m. 1982), *Constanța Mitrulescu* (1983) și *Niculae Dumitrescu* (1984) – loc 13; *Ana Dădărlat* (1913-2003) și *Ion Slătineanu* (1926-2014), plus *Familia*

Ion Zottu, *Maria* și *Cornelia*, *Ileana Zottu* (1920-2006), cât și *Pasca George* și *Ștefania* – toți în loc 14); *Pompeia Lapresa* (1923-1944), *Ferdinando* (dec. 1948), *Elena-Aurica* (1988) – loc 15; G-ral de cavalerie *Modreanu Rodrigue* (1884-1969) și soția sa, *Modreanu Elena* (1886-1962), cât și familia *Zavu Costache* (1932-2009), *Silvia* (m. 1937), *Veronica* (1961-2016) – loc. 16; Capelă, neinscripționată – loc 17.

Starea prozei

ALERTĂ DE ANUL NOU (proză scurtă)

Înainte de întâia oră a primei zile din anul care începuse de cu noapte să mijască, 2023, îmi aud vocea interioară avântată cu exagerată cerbicie: „Afară încă e întuneric. De ce vrei să te ridici din pat încă de acum? Stai liniștit, băiete, și te odihnește!” Și uite așa, stau lungit în pat, cu ochii deschiși, privind în liniște, întunericul de grotă al camerei. Încă îmi sună în urechea interioară, pușcăturile și exploziile petardelor de la miezul nopții, iar pe sfera ochiului meu interior și acum se risipesc sacadat, în mari umbrele, firavele steluțe multicolore ale artificiiilor abia ajunse, preț de o clipită, în înaltul cerului înveșmântat cu mantia lui neagră, cea de toate zilele. Vocea, mai departe: „După mine,ăștia cu pușcăturile lor de doi bani, au fost de fapt adevărații criminali ai anului 2022. Știau netoții dracului că, pe la orele 23,30, bătrânul an era deja în comă profundă și totuși, pocneau într-o veselie făcând multă larmă și râzând demonic, ca măcelarii euforici aflați în fața decapitării unui animal pregătit pentru sacrificiu. Ca și cum ar fi zis: *Măi anule, decide-te odată ce faci: ori îți revii din comă, ori mori și gata sau: Greu mai moare anul ăsta, cu toate că uite cât sânge i s-a scurs deja.* Cu alte cuvinte, nu era destul că bătrânul an aflat în comă profundă, trăgea de moarte, că șmecherii parcă se bucurau și mai tare. Oare lor le-ar plăcea să bubuie cineva, cum bubuiau ei și să se distreze la capul lor, când ei s-ar afla pe muchia dintre viață și moarte?” Aș mai fi moțait așa, ca de Anul Nou, la căldurica de crisalidă a plapumei, dar simțeam că se va face târziu și că Anul Nou nu mă va aștepta pe mine în mod special, să mă mișc din așternut.

Aș fi luat *Anul 2022* la mine în casă, așa bătrân și neputincios cum era înainte de a se naște Noul An, și l-aș fi așezat frumos pe etajera cu Moș Crăciunii plini cu *m&ms*, găsiți la ofertă, acum câteva zile în LIDL, la un loc cu mărfurile depășite de termen. Cumpărasem toți Moș Crăciunii de pe raft. Să fi tot fost în total 13 la număr. Toți alcătuiți din aceeași carcasa de plastic subțire,

îmbrăcați în bundițe roșii, pe capete cu fesuri roșii care contrastează cu bărbile lungi și albe și cu zâmbetele cât mai joviale (vezi portretul de altădată al lui Moș Gerilă pe care-l porecleam în surdină, Moș Crăcilă). Aș fi așezat, zic, și Anul 2022 alături de ceilalți 12 Moș Crăciuni de pe servanță (de fapt, al 13-lea Moș Crăciun fusese marea surpriză pregătită cu mult fast, pentru Bebișor) și s-ar mai fi bucurat și el, bietul, de atenția noastră, a celor pe care ne sprijinise un an de zile fiindu-ne alături și la bine și la rău. Atât în timpul pandemiei căreia i se încheia programul, cât și în timpul războiului care nu mai putea aștepta încă un an, ca să se declanșeze.

Vasăzică așa a fost. Cumpăraserăm din LIDL 13 Moș Crăciuni, tot unul și unul, lucrați în serie, ca și cum ar fi fost de unică folosință, ca să-i așezăm în linie, cu bărbile în vânt, pe etajera servantei, chiar în fața paharelor de cristal de Vitrometan Mediaș, dar din respect față de cățelul nostru, ce-am zis? Hai, domnule, să-i facem și lui un cadou ca lumea, ca să simtă și el, săracul, ori de câte ori vor zornăi comprimatele în carcasa de plastic a Moș Crăciunilor, că serbează ca un om, Crăciunul la Anul Nou și eventual, Boboteaza și Sf Ion. Nevastă-mea, cum e ea mai plină de afecțiune și de empatie, și inventase o minietajeră pe care o fixase chiar deasupra culcușului lui Bobișor, unde aranjase *romantic* unul dintre Moș Crăciunii achiziționați chiar după Crăciun, după ce fuseseră expuși pe raft odată cu ieftinirile. Dar nu trecuseră decât unul-două minute și

Biserica „Arca Noetică”

Moș Crăciunul de pe etajera lui Bebișor și aterizase jos, în culcuș, cu picioarele și barba lungă și albă în sus și capul pe care avea trasă gluga roșie, în jos, chiar lângă botul lui Bebișor, ca și cum pe Măria Sa Cățelul nu-l durea nici în pix de tradițiile noastre, ale celor care de bine-de rău, îi purtăm de grijă 25 din 24 de ore ale zilei terestre.

Nedumirit și mai ales buimac cum eram după o noapte de *petrecere* (nu pe trecere de pietoni!) în fața micului ecran, și cu capul pătrat de atâta maimuțăreală mascată, distracție de clasă înaltă, nu-mi credeam ochilor că Moș Crăciun ar putea să stea foarte bine și cu raita-n sus, mai ales acum, la începutul începutului de an.

A fost suficient să aud în repetate rânduri, doar niște exclamații feminine (evident, vocea soției mele Sinuța pe care o strig Mami), venite dinspre *domeniul lui Bebișor*, că mă și ridic din așternut, ca să văd ce se întâmplă. Până să ajung la locul cu pricina, aud glasul lui Mami:

- Măi netotul mami, măi! Tu nu înțelegi că obiectul ăsta pe care tu îl tot trambalezi e un Moș Crăciun și că, chiar dacă acum el este al tău, ar trebui să-l respecti lăsându-l așa cum îți l-am aranjat eu, pe etajeră, în poziție normală? Tu, Bebișor dragă, chiar nu crezi că a ține în casă un Moș Crăciun cu raita-n sus înseamnă ca întreg anul 2023 să fie tot cu raita-n sus?”

- O fi și el ateu, Mami... – îmi surprind eu nevasta, la întâmplare, răspunzând în locul câinelui.

Replica nu întârzie deloc:

- Dar nu înțeleg, Tati (Tati îmi zice Mami, în loc de Vică), ce legătură are Moș Crăciun cu religia?

- Păi tu nu vezi, draga mea, cât cult în societatea asta, pentru o simplă convenție inventată de om care e tot o convenție?→

NICOLAE SUCIU

- Și cu ce să înlocuiești, omule, convenția asta a omului care e tot o convenție?

- Cu ceva de unică folosință, care ar putea înlocui altceva de unică folosință, draga mea... – mârâi eu, încă mahmur

- Și cine să le mai aducă copiilor, daruri? – se aude întrebarea lui Mami ajunsă cu ceva treabă, în debara.

- Doamne Doamne, Mami... – arunc eu cuvinte aiurea, numai ca atmosfera camerei să nu sufere de singurătate.

- Ei, Tati! – face ea ieșită din debara, anume, spre a-mi vedea mimica feței și spre a se edifica dacă răspunsul meu ține de glumă sau nu – Dar oare nu Doamne Doamne este cel care-l trimite pe Moș Crăciun?

- Nu, dragă – fac eu aflat la capătul plictisului - Eu zic că de aceea copiii de ieri nu mai cred în Dumnezeu, pentru că azi Îl pun pe aceeași treaptă cu Moș Crăciun și cu toate celelalte plăsmuiri omenești...

- Îmi place, bărbate, că tu, în loc să te bucuri de toate cele ce sunt în jurul nostru și să le iei așa, cum sunt, pe fiecare cu povestea lui, încă din prima zi a anului te apuci să despici firul în patru...

- Mami... – încerc să pun frână avântului exagerat al soției

- Da, Tati – răspunde Mami convinsă că de acum încolo discuția dintre noi ar putea-o lua razna.

- Toată discuția noastră a plecat de la Bebișor. Mai bine zis că el, cum e un simplu cățel, nu-l acceptă pe Moș Crăciun așa, în poziție normală, ci doar cu picioarele și cu barba-n sus, iar tu ai și început să diversifici constatarea. De unde să știe Bebișor, dragul mamei, de Dumnezeu, și că pe Moș Crăciun chiar Dumnezeu îl trimite pentru copii cumiți și că atunci când Bebișor va fi mare, va afla că de fapt Moș Crăciun fusese numai o invenție, numai o păcăleală pentru copii, pentru a-i apăra, vezi Doamne, în fața durității realului? Prin urmare, tu chiar crezi că Bebișor va deduce că, așa cum nu există Moș Crăciun, nu există nici Dumnezeu?

- De unde nu știi, Mami dragă, că nu va deduce și el, așa cum deduc câinii cu logica lor câinească?

- Ce vorbești, Tati? Cum o să creadă Bebișor în Dumnezeu? El știe de Dumnezeu?

- Nu știe, Mami, dar îl are în genă, fără să știe...

- Asta e cu totul altceva... – vrea Mami să încheie cât mai repede discuția (cel puțin așa am eu impresia)

- Nu-i cu totul altceva, Mami. De ce trebuie să păcălești omul cu povești care nu-s povești, despre Dumnezeu care, oricum, e în noi și în tot ce există pe acest pământ, punându-l pe aceeași linie cu un Moș Crăciun care nu există?

- Cu alte cuvinte, eu acum ce să fac? Să-i confisc lui Bebișor, Moș Crăciunul chiar în prima zi de Anul Nou?

- Da – răspund eu prompt - Moș Crăciun e pentru copii și pentru oameni maturi care, de maturi ce sunt, se simt din nou copii și nicidecum pentru câini.

- Asta o spui, ca și cum ai vrea să demonstrezi că ele, animalele de companie, au Moș Crăciunul lor?

- Da, da, Mami. Moș Crăciunul canin și Moș Crăciunul mățesc.

Lupii au Moș Crăciunul lor, lupesc, vulturii, pe cel vulturesc, găinile, pe cel păsăresc, vulpile, pe cel vulpesc ș. a.

- Ești nemaipomenit! – zâmbește femeia - Până la urmă, vei zice că și ele au un Dumnezeu al lor, canin, mățesc, lupesc, vulturesc, păsăreac, vulpesc ș. a., diferit de al nostru...

- Da – încerc să mă justific - în sensul că unii îl percep pe Dumnezeu câinește, alții, mățeste, alții, lupește, vulturesc și așa mai departe...

- A! – face Mami cu un zâmbet teatral

- M-am prins. Vasăzică, oamenii îl percep omenește și...

- Da, Mami. Toți pământeni avem ceva superior în noi. Avem ceva ce, chiar dacă nu putem vedea, îl simțim, pentru că El e și în noi.

- Am înțeles, Tati. Vrei să zici că nici animalele nu pot fi atee, nici stâncile, nici apele...

Până să stăm de vorbă, Mami ridicase de câteva ori Moș Crăciunul, aranjându-l pe etajeră, în poziția lui normală, deasupra lui Bebișor, dar acesta, cum prindea de veste că Moș Crăciun nu mai era lângă botul său așa, cu raita-n sus, cum se trezea, lua Moș Crăciunul în bot și-l punea lângă el în culcuș, cu raita-n sus, și după aceea adormea la loc, mulțumit. Târziu aveam să mă prind ce anume îl trezea Bebișor la fiecare mișcare, neștiind de zornăitul comprimatelor *m&ms* din carcasa *Moș Crăciun*, care-l trezea ca la o comandă. Dar, lucru bun, ce-i drept, dacă se trezea la comandă, la comandă și adormea la loc.

Dar să revenim la anul vechi, forțat iată, de petardiști să moară cât mai repede, ca să facă loc noului născut. Oare n-ar fi putut sta și el, Anul Vechi, frumușel, printre cei 12 Moș Crăciuni, pe etajera servantei mele? Să-l știm acolo, pe etajeră și să ne uităm la el ori de câte ori ni se vor scufunda corăbiile și să-l respectăm pentru tot binele pe care ni-l făcuse un an de zile.

Dar nu. Oamenii sunt cei dintâi care nu vor să-l păstreze așa, mort. Eventual ar fi trebuit să-l ținem într-un borcan în spirt, numai să nu-l aruncăm în groapa Nimicului. Dar nu. Ei îl iau și-l îngroapă, ca să putrezească, după legile firii umane. Dacă stăm să ne gândim bine, pământul ăsta al Terrei nu e îngrășat numai cu trupuri umane, cu trupuri de animale și cu trupuri de vegetale (pardon, cu trupuri inerte care au fost cândva oameni, care au fost cândva animale, care au fost cândva vegetale și mai nou cu cele care au fost, sunt și vor fi hidrocarburi).

Pământul ăsta e îngrășat și cu ani! Cu miile de ani și cu milioanele și cu miliardele de ani, care și ei au murit când le-a venit ceasul, și trupurile lor, îngropate în timp, s-au disipat așa, cu schelete cu tot, ca și trupurile oamenilor și acum fac oale și ulcele.

Evident, Mami nu s-ar fi gândit niciodată la așa ceva. Nici dacă nu s-ar fi declanșat de cu seară, obișnuita *Alertă de Anul Nou*...

Biserica „Arca Noetică”

IMPRESII LUSITANE

POEȚI PORTUGHEZI
REPREZENTATIVI

(II)

LPOEȚII "NAȚIONAL"

Luis Camões / Camoëns (1524-1580)

Considerat drept poet național, un fel de Eminescu al nostru, dar și de Ronsard, fiindcă, potrivit epocii sale, scrie sonete, o epopee, „Lusiadele”, prinsă în manuale, se studiază în școli. Data morții sale, 10 iunie, este sărbătorită drept ziua limbii portugheze. Epopeea „Lusiadele” este o epopee versificată, în zece cânturi, povestind drumul lui Vasco da Gama (descoperirea Indiilor). Miraculos creștin și miraculos păgân se amestecă în această operă, devenită poem național al Portugaliei. Prin abilități ale talentului său, scriitorul reușește să cuprindă în lucrarea sa, de factură tradițională, dar și cu influență italienească, și alte episoade din istoria țării sale, cântându-i gloria și sugerând ideea că Lisabona ar fi fost întemeiată de însuși Ulysse, nume poetic folosit adesea pentru a desemna capitala Portugaliei. Plecarea spre India (cântul IV, strofele 84-85) ... În portul ilustrului Ulysse, unde domnesc bucurie și nobilă nerăbdare (unde Tagul își amestecă apele dulci și nisipul alb cu cele sărate ale lui Neptun), corăbiile sunt gata și nu există teamă care să poată frâna tinereasca lor ardoare, căci oamenii mărilor și cei ai lui Marte mă vor urma prin lumea întreagă. Pe plajă, sosesc soldații, în ținute și culori variate, înarmați cu nu mai puțin curaj, pentru a porni să descopere noi locuri în lume. Pe solidele corăbii, pavilioanele aeriene unduiesc, toate, la vânt liniștit, pariind, în fața vastelor unde, că ajung stele pe vârful de Olimp, precum Argus. Întoarcerea (cântul IX, strofele 16-17) Depărtându-se de toridul țărni, vasele norocoase își întorc prova în direcția bornei australe, unde natura a plasat Buna Speranță. Aducând răspuns și vești bucuroase până la Lisabona despre pământurile Orientului, înfruntă din nou durele pericole ale nesigurei mări, temători, dar veseli. Plăcerea de a reveni în patria dragă, de a regăsi părinți și prieteni, de a povesti despre strania și extraordinara navigare, despre diversele ceruri și oameni și de a primi răsplata meritată pentru trudă și adversitățile întâlnite,

fiecare resimțind o emoție atât de mare, încât sufletul devine un vas neîncăpător. Sosirea la Lisabona (Cântul X, strofa 144). Astfel că despăcară marea senină, pe vânt favorabil și nicidecum mânios, până când atinseră cu privirea pământul unde se născuseră și pe care îl doriseră atât de mult. Prin gura blândului Tag, intrară în port, oferind patriei lor, regelui temut și iubit, premiul și gloria comandate, precum și titluri noi pentru a le face ilustre/cunoscute.

Dintre sonetele sale de dragoste, am selectat cinci, cele mai expresive: „Dragostea este foc care încinge în secret”, o rană vie care te lasă nepăsător în rest, este o mulțumire veșnic nemulțumită, o durere care te înnebunește fără a răni, dragostea înseamnă să nu ai altă dorință decât aceea să dorești, să mergi singuratic printre oameni, să nu te mulțumești cu faptul că ești mulțumit, să pierzi atunci când gândeai că vei câștiga, înseamnă să te faci prizonier de bună voie, cucerind, să fii de folos celui/celeia care te-a cucerit, să-ți păstrezi loialitatea față de cel/cea care te „ucide”... Dar cum poate Amorul, prin însăși favoarea sa, să genereze prietenia în inima bărbaților dacă poartă în sine atâtea constrângeri?! „Această atât de tristă și veselă auroră”, cu necazuri și din milă umplută, cât timp inimile vor cunoaște nostalgia pe care, pentru totdeauna, și-o amintesc, ea singură, irizată, născându-se pentru a-și da claritatea lumii întregi, trăiește văzând o dorință de alta depărtându-se, dar niciodată nu va putea să se vadă separată... Ea singură a perceput valurile de lacrimi

din ochii unuia și a celuilalt, curgând și amestecându-se într-un fluviu larg și amplu. Ea singură a auzit cuvintele necăjite care ar fi putut să facă să înghețe focul și să potolească sufletele condamnate... „Gentila mea prietenă, cea care ai plecat” din această viață atât de devreme, nemulțumită, să-ți găsești în cer eterna odihnă, în vreme ce eu trăiesc pe pământ trist pentru totdeauna, dacă este permis în eter, în ceruri, amintirea vieții dinainte, nu uita această dragoste pură și arzătoare pe care ai putut deja s-o vezi în ochii mei. Și, dacă vezi că într-o zi durerea nemăsurată în care faptul de a te pierde m-a lăsat, imploră-l pe Dumnezeu, care ți-a scurtat viața, să mă ia curând alături, la tine, tot atât de curând pe cât mi te-a răpit ochilor mei... „Greșelile mele, soarta rea, amorul fierbinte”, voindu-mi pierzania, într-o zi conspirară; greșelile și soarta n-au avut în asta nimic de-a face, fiindcă singur, amorul a fost de-ajuns. Totul mi s-a tras de la asta; dar în mine am atât de prezent marele rău al acestor lucruri care au intervenit, încât durerea, în furia sa, m-a învățat să nu mai doresc să fiu fericit. M-am lecuit de-a lungul anilor și nu fără motiv. Soarta a pedepsit îndoielnicele mele speranțe. În dragoste, n-am văzut decât simulări. Ah! Dacă cineva ar putea să potolească chiar de-acum teribila mea dorință de război! „Se schimbă vremurile, se schimbă și voințele”. Se schimbă ființa și încrederea, lumea întreagă este impregnată de inconstanță, câștigând totuși noi calități... (Poetul intuiește dinamismul spiralat, ciclic, al evoluției.) Vedem fără încetare noutăți, deosebindu-se din orice punct de vedere de speranțele noastre; din rău rămân rănilor în amintiri, iar din bine - dacă a existat - regretul. Timpul, pe care zăpada înghețată îl acoperea cândva, acoperă solul cu un mantou verde și îmi convertește dulcele cânt în hohot. Și, nemulțumit de a schimba de fiecare dată, ne miră schimbând mai mult decât ieri, căci nu schimbă ca odinioară.

Fernando Pessoa (1888-1935) A murit sărac și neștiut, la 47 ani. Poet original, considerat, post-mortem, drept unul dintre cei mai reprezentativi scriitori portughezi, remarcabil chiar la nivel mondial, opera sa, în care își transpune emoțiile de intelectual, →

CRISTINA-RODICA MAZĂLU

fiind mărturia unei epoci de incertitudini în fața complexității lumii. Orfan de tată de la cinci ani, trăiește în Africa de Sud (tatăl său vitreg era consul). Lucrează mai ales ca traducător independent pentru întreprinderi, scrie poeme, ficțiune, teatru și eseuri literare și filozofice. Semnează cu numele său, dar și cu alte „heteronime”: Alberto Caeiro („maestru păgân”), Ricardo Reis („medic stoician, epicureist”), Alvaro Campos („inginer senzaționist”) etc., sub aceste pseudonime, cărora le dă un statut propriu, el putând experimenta astfel mai multe fațete ale personalității sale, pe diverse căi stilistice. După doar câțiva ani de la moartea lui, s-au descoperit, într-un cufăr, peste 25000 texte inedite pe care le scrisese sub diverse pseudonime.

Pessoa, el însuși: „Autopsihografie” - Poetul este un falsificator, afirmă el, se preface atât de complet, încât poate simula că este durere ceea ce simte cu adevărat. Cei care îi citesc scrierile, în durerea citită, văd nu cele două pe care le-a simțit sau intuit, ci pe cea pe care ei nu o au deloc. Și pe aceste șine, se mișcă în cerc, zice poetul printr-o metaforă, „trenulețul cu resort”, numit inimă. „(A)cesta” - Se zice că eu aș simula sau minți când scriu, dar nu ! Eu simt, dar simt pur și simplu cu imaginația, nu cu inima... Tot ceea ce visez sau sufăr, ceea ce îmi lipsește sau moare este numai o terasă sprijinită pe altceva și acest ceva este foarte frumos, de aceea scriu... printre, ceea ce nu este aproape de mine, eliberat de orice emoție, serios de ceea ce nu este... Să simt ? Să simtă cel ce citește ! „Copilul ce eram plânge pe drum”(sonet), l-am părăsit, devenind ceea ce sunt, dar azi, văzând că nu mai sunt nimic, încerc să caut copilul de care am fugit, pe care l-am alungat. Dar cum să-l mai găsești?! Cel care s-a înșelat la dus se va înșela și la întoarcere: nu mai știu de unde am venit, nici unde mă aflu, prin urmare, orice mișcare a sufletului meu a încetat. Dacă aș putea măcar ajunge într-un vârf, sus, pe-un deal înalt, ca să disting de-acolo ceea ce am uitat, să-mi amintesc în sfârșit, în această absență, cel puțin m-aș recunoaște, aș regăsi, văzând, în depărtare, ceea ce eram, puțin din copilul care-am fost cândva... „Copilul”/„Infantul” - Dumnezeu voiește, omul visează, opera ia ființă. Dumnezeu a vrut ca

pământul să fie unul singur și ca marea să unească, să înceteze de a mai separa, el te-a sfințit și tu ai spintecat spuma care, precum o lizieră de spumă, a mers din insulă în continent și, în cursa ei, a luminat capătul lumii. S-a văzut atunci, brusc, pământul răsărind, rotund, din albastrul profund. Cel care te-a sfințit, portughez te-a creat. Și Marea s-a desăvârșit, căzând Imperiul. Doamne, Portugalia trebuie să se împlinească, să se desăvârșească! „Mare portugheză” - Oh, mare sărată, în sarea ta, câte lacrimi portugheze! Ca să fii traversată, câte mame au plâns, câți fii s-au rugat în zadar, câte logodnice nu s-au mai putut mărita, ca tu să fii a noastră, mare! Merita oare osteneala? Dacă sufletul este pe deplin mulțumit, totul merită osteneala. Cel care vrea să treacă de Cap Bojador (Boujdour, Sahara Occidentală supranumit „Capul Fricii”, trecut de portughezi în 1434), trebuie să treacă mai întâi prin durere. Dumnezeu a dat mării pericole și abis, dar a făcut din ea oglinda cerului...

Alberto Caeiro („maestru păgân”, pseudonim) - „La căderea zilei, aplecat la fereastră...” - un poem despre desrădăcinare... „Citesc până mă dor ochii, cartea lui Cesário Verde. Cât mi-e de milă de el!” Era un fel de țaran, afirmă poetul în continuare, care s-a dus prizonier liber la oraș, dar felul său de a privi casele, de a observa străzile, atenția pe care o acordă lucrurilor, sunt cele ale celui care privește copacii, care se uită la picioare când calcă și drumețește admirând florile presărate pe câmp. De aceea avea în el această mare tristețe pe care n-o mărturisește niciodată clar, dar el mergea prin oraș așa cum se merge la țară, trist ca acela care presează flori în cărți și crește plante în ghivece... „Sunt un păstor” - Turma mea este formată din gânduri,

Biserica „Arca Noetică”

iar gândurile, toate, sunt senzații, căci gândesc cu ochii și urechile, cu mâinile și picioarele, cu nasul și cu gura. A gândi o floare înseamnă să o vezi, să o miroși; a mânca un fruct înseamnă a-i simți gustul, de aceea când, pe o zi caniculară, mă simt trist să o caracterizez așa, mă întind în iarbă, închid ochii încinși, îmi simt tot trupul cuprins în realitate, știu adevărul și sunt fericit... [că fac parte din ea] „Tu, misticul, vezi o semnificație în orice lucru” - Pentru tine, totul are un sens ascuns și, în fiecare lucru pe care-l vezi, se află un lucru de dezvăluit. Ceea ce vezi vezi pentru a vedea altceva. Eu, care nu am ochi decât pentru a vedea, văd absența de semnificație în orice. Văd acest lucru și mă iubesc pe mine, pentru că a fi un lucru înseamnă să nu însemni nimic, a fi un lucru e tot una cu a nu fi susceptibil de interpretare. „Dacă vrei să am oarece misticism, foarte bine, am unul...” - Sunt mistic, dar numai cu trupul. Sufletul meu e simplu, nu gândește. Misticismul meu înseamnă să nu vreau să știu, înseamnă să trăiesc și să nu mă gândesc la acest lucru. Nu știu ce este natura: o cânt. Trăiesc pe coama unui deal, într-o căsuță izolată... Acolo este definiția mea. „Misterul lucrurilor, unde este?” Unde este El care nu ne apare nici chiar arătându-ne că este mister? Ce știe despre asta răul și ce știe copacul?! Și eu, care nu sunt mai mult decât ele, ce știu? De îndată ce privesc lucrurile și mă gândesc la ceea ce oamenii cred despre ele, râd precum susură proaspăt un pârâu pe o piatră, pentru că unicul sens secret al lucrurilor este acela că ele nu au niciunul. Este mai straniu decât toate bizareriile și decât visurile tuturor poezilor, decât panseurile tuturor filosofilor, că lucrurile sunt în mod real ceea ce par a fi și că nu este nimic de înțeles în plus. Iată ceea ce simțurile mele au aflat singure: că lucrurile nu au semnificație, ci numai existență. Lucrurile sunt unicul sens secret al lucrurilor. „Să te gândești la Dumnezeu înseamnă să nu i te supui”... Cum Dumnezeu a vrut să nu-l cunoaștem direct, nu ni s-a arătat... Să fim simpli și calmi, precum pâraiele și arborii, iar Dumnezeu ne va iubi făcându-ne frumoși precum copacii și pâraiașele și ne va da verdeață primăvara și un fluviu în care să ne topim când va veni sfârșitul!

Ocean întors **Amelia Pavel (1915 - 2003)**

Amintiri despre mama

Mama s-a stins în noaptea dintre 21-22 decembrie 2003. De atunci, sărbătorile de iarnă îmi asociază bucuria venirii lor cu acest trist și neașteptat moment.

Acum, după două decenii, când am ajuns la o vârstă care se îndreaptă spre cea a mamei, voi scrie despre ea din perspectiva în care trăiesc acum amintirea ei.

Decalajul de vârstă și experiență dintre părinți și copii va constitui întotdeauna o frână în comunicarea lor. Părinții înțeleg totul în prezent, copiii, însă, mult mai târziu. Iar eu descopăr, pe zi ce trece, noi amănunte ale replicilor mele de copil date mamei, pe care le re trăiesc și pe care, fără puțință în a le schimba, le accept, nu fără o oarecare durere pentru neputința mea de atunci, dar și admirație pentru cine era, de fapt, mama.

Voi atinge astăzi două aspecte ale vieții ei.

1. Amelia Pavel - Critic de artă.

Meseria mamei, pentru mine, copil, a fost un mister. Îmi povestise, râzând, că ar fi vrut să urmeze medicina, dar nefiind talentată la desen (se pare că pe atunci trebuia, ca medic, să știi să desenezi), a urmat studii în litere și filosofie. Iar eu mă întrebam, în gând, cum poți fi critic de artă dacă nu știi să desenezi. Acuma știu: creatorul artistic este emițătorul, criticul este receptorul, care va rezona la creația artistică în funcție de sensibilitatea sa, de studiile umaniste, dar și de cultura lui artistică în general. A ști să profesezi în funcția de critic de artă nu necesită abilitatea de a picta.

Mama a cunoscut de mică muzeele de artă din Europa. Noi aveam, în casă, de la părinții ei, o colecție străină de albume de artă ale celebrelor muzee europene, în ediții de lux, cu reproduceri de calitate, pe care noi, copiii, - Toma și eu - le-am parcurs de zeci de ori. Mult mai târziu, când am ajuns în Europa, la peste 40 de ani, vizitând muzeele respective am revăzut tablourile în original.

Studiile universitare și lecturile i-au permis mamei cunoșterea istoriei artei, devenind astfel un apreciat

critic de artă. Avea, în imensa ei bibliotecă, cărți de Istoria Artei, enciclopedii, albume de artă în engleză, franceză sau germană, scrise de cunoscuți critici de artă din întreaga lume. Toate volumele au fost donate - din dorința ei - Universității de Naționale de Artă din București.

Adultă fiind, discutam cu ea despre pictori sau sculptori și ea îmi expunea diverse păreri. Dar cât am fost elevă și studentă, era prea ocupată și absorbită de profesiune, iar eu, alegând cariera științifică, depuneam eforturi în acea direcție, îndreptându-mi restul de energie spre pasiunea mea dintâi, muzica. Acuma, însă, apreciez valoarea ei profesională, cu cele peste 20 de volume de specialitate publicate ca autoare și coautoare, ca și prezența ei în arhivele Institutului de Artă al Academiei „G. Oprescu”, unde a lucrat peste 25 de ani.

Din 1994, a predat cursuri de istoria artei moderne - secolul XX - la Facultatea de Istoria Artei. Îi plăcea contactul cu tineretul, adeseori mi-a relatat cât de intelegenți și vioi erau studenții ei.

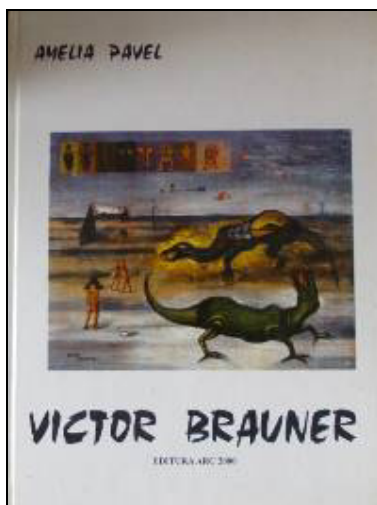
A avut parte de recunoaștere națională și internațională. Membră a Asociației Criticilor de Artă (din 1960), Amelia Pavel a primit în anii '90 titlul de „Femeia europeană a anului” din partea Consiliului Europei. De curând, mi s-a comunicat decizia conducerii Muzeului de artă modernă din București ca săliile muzeului să poarte numele unor valoroși critici de artă din trecut. Printre aceste nume figurează și cel al mamei.

2. Amelia Pavel - scriitor.

După multele cărți de specialitate pe care le-a publicat, mama a scris două cărți de literatură: *Un martor în plus* (Ed. Universalia, 1997) și *Din amintirile unui înger păzitor* (Ed. Universalia 2002).

Prima este o carte de memorii despre societatea în care s-a născut și a trăit, despre copilărie și maturitate, despre oamenii printre care și-a dus viața și activitatea, - mulți dintre ei personalități cunoscute. Când am citit-o, acum peste două decenii, mi-au plăcut fragmentele în care am recunoscut anturajul părinților când eram mică, dar n-am realizat cât de important era tabloul social descris cu atâta amănunțime și talent de ea. Acuma, recitind-o, m-a cutremurat și am apreciat cartea pentru valoarea ei istorică, a descrierii unei societăți trecute, pe care eu n-o cunoscusem. Iar ceea ce m-a emoționat în plus a fost faptul că, citind-o, am înțeles de ce amintirile mele despre oamenii din trecut, ca N. Steinhardt, de exemplu, îi atrag pe tinerii de azi. În plus, văzând la începutul cărții pagina cu bio-bibliografia ei, am avut surprinzătoarea senzație de a recunoaște, din felul prezentării, propria mea bio-bibliografie, →

VERONICA PAVEL LERNER

nu la fel de importantă ca a mamei, dar asemănătoare ca vivacitate.

Nici gând să mă compar cu mama, dar m-a emoționat acest fel de *întâlnire* cu ea, la care nu mă gândisem niciodată.

A doua carte de Amelia Pavel este tot de memorii, dar profesionale: sub pretextul ieșirii unui înger păzitor dintr-un tablou de Paul Klee, care însoțește autoarea prin diverse muzee ale lumii, asistăm la o frumoasă călătorie în lumea artei. Pe mine, la început, cartea a doua m-a entuziasmat și m-am mirat când unii spuneau că prima carte are o valoare mai mare. Târziu am înțeles de ce.

După cele două cărți de literatură, mama s-a ocupat intens de traduceri și-mi povestea la telefon, când o sunam din Canada, câtă plăcere îi făcea contactul intim - prin intermediul textelor - cu gândirea autorilor respectivi. Cartea de Aforisme de Nietzsche, tradusă din germană și publicată de Humanitas în 2002, a fost reeditată de cinci ori, cea mai recentă fiind în 2022.

*

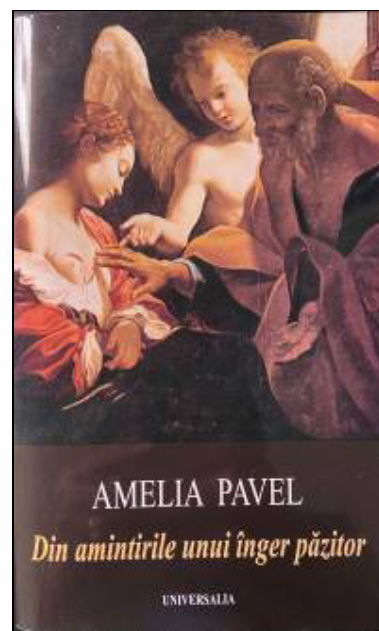
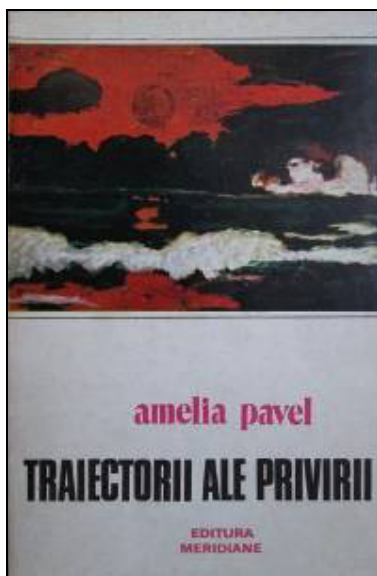
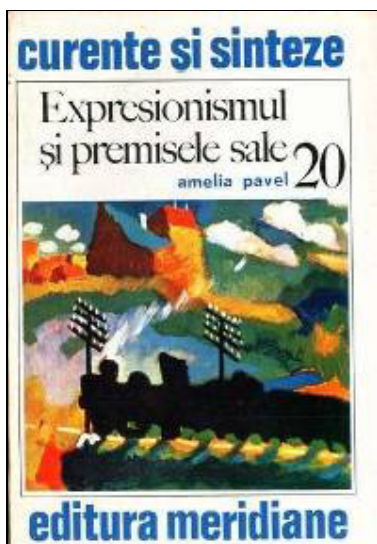
Într-o zi de noiembrie, în 2003, am sunat-o la telefon și, când am întrebat-o ce mai face, mi-a spus: „Îmi pare rău că n-am vești prea bune: am căzut”. În decembrie 2003 n-a rezistat operației de fractură de șold. Fusese perfect sănătoasă, tocmai împlinise 88 de ani. Nu apucasem să văd interviul pe care-l dăduse cu câteva zile înainte la emisiunea TV *Profesioniștii* a Eugeniei Vodă, am primit înregistrarea abia în anul următor. Astăzi interviul e pe Internet.

Când, după decesul ei, am fost în apartamentul în care locuia, în cartierul Balta Albă - ca să-l lichidez, pe perete era calendarul rămas la foaia zilei în care a căzut. Am luat foaia cu mine, în Canada, ca și multe cărți cu dedicație primite de la autori ca N. Steinhardt, Andrei Pleșu, Adriana Bittel, Pavel Șușară, Barbu Brezianu și mulți alții.

Întâlnirea mea reală cu mama este abia acum.

Și, pe cât mă bucur să descopăr mai adânc multele ei calități, pe atâta regret că nu mai este aici ca să avem, la un alt nivel, schimbul de idei inevitabil pierdut.

Dumnezeu s-o odihnească în pace.

Starea prozei

Competitori

(II)

- Și când te gândești, Valeria, că la nașterea nepotului vostru, Vincențiu spera să-l trimiteți la Oxford în Marea Britanie să studieze. Acum nu se prea întrevăd posibilitățile, dar cine știe ce mai aduce ceasul. Ada încerca acum să repare ceea ce stricase înainte cu ușoara ei irascibilitate, cauzată de ceea ce ea vedea a fi un caz de flagrantă nechibzuință. O revoltase mai mult vânturarea unor bani câștigați cu sudoarea părinților lor într-o Românie atât de apăsată de nevoi în timpul dictaturii.

Cele două prietene se despărțiră totuși în termeni amiabili, promițându-și să se caute cât de curând. Ada medită apoi la credulitatea multor români care speră să se căpătuiască repede odată debarcați în America, fără să știe unde s-ar putea anina în imensa economie americană, fără să-i cunoască mafiile și capcanele. Valeria și familia ei avuseseră situații mai mult decât satisfăcătoare în România și acum nu le venea să creadă că nu doar că nu mai puteau atinge nivelul lor din țară, dar nici măcar să răzbească peste nevoi nu reușeau, amenințați de sărăcie, fugăriți de creditorii.

Când Theo veni să se alătore la tabelle pe terasă, simți frisonul de neliniște al Adei, neînțelegând ce s-a întâmplat. Știa că e o fire umorală, așa că o descusu cu încetinitorul ca să n-o inflameze mai tare. Nu avu nevoie de prea multă diplomație pentru că Ada îi turnă dintr-odată tot cocktailul de amărăciuni și disperare descărcat de Valeria. După o clipă de reflecție, Theo repetă teoria lui în legătură cu pomul lăudat și sacul cam gol cu care te alegi.

- Unii cred, și din această categorie fac parte Vincențiu și Valeria, că odată ajunși în Lumea Nouă se pot debarasa de vechile obiceiuri, cum ar fi calculul la sânge al fiecărui bănuț cheltuit. Adică, până nu te vezi la un liman, să ai o locuință convenabilă și o mașină, dacă este necesară, să continui să pui bani deoparte, nu te poți destinde să trăiești ca boierul. Ei s-au încrezut în moștenirile din România și le-au păpat una două. Acum au senzația că le fuge pământul de sub picioare, că au dreptate, nimic nu este mai teribil decât creditorul care îți bate la ușă.

- De câte ori le-am spus că în America te paște mai mult decât crezi nenorocirea de a deveni homeless. Ei au râs de mine, zise Ada, ca și când le-aș fi vorbit de o fantasmagorie. Vincențiu și Valeria sunt mult prea în vârstă ca să se mai înhame acum la o slujbă, și la ce slujbă, cine-i mai angajează, iar Eva cu soțul ei cred că încă umblă cu capul în nori. Degeaba-i consiliezi. Că bună-i vorba aia românească a da cu capul de grindă de sus. Le trebuie o lovitură de această grindă să-i trezească la realitate. Va veni și asta. Hai să intrăm în casă că s-a făcut rece.

Se simțea răsuflarea răcoroasă a munților din apropiere care primeneau aerul, înviorându-te mai mult decât toate surogatele comerciale tonifiante.

Imperceptibil au început să apară ușoare diferende între noi, bătrânii și ei, tinerii. Nu cine știe ce, dar nu mai eram de multe ori *on the same page*, (pe aceeași foaie), cum se zice aici. Ei lăudau neîncetat stațiunea care, nimic de zis, se remarcă prin vtilele ei construite cu destulă fantezie, cărora le lipsea însă un landscape corespunzător. Nimeni nu tundea iarba în jurul vilei, lăsând acea buruiiană a bizonului, care nu era verde, în primul rând și creștea fără discernământ peste tot. Când tinerii m-au întrebat dacă îmi place stațiunea le-am spus frank că m-aș fi așteptat la un colorit mai variat al vilelor, care erau otova dacă nu roșcate, atunci maro, ceea ce imprima locului o monotonie supărătoare. În Elveția, i-am spus Lindei, vilșoarele sunt multicolore și asta dă un aer reconfortant, foarte atrăgător pentru ochi.

Nu vizitasem decât un oraș elvețian, situat cam la două ore cu trenul de Milano, când datorită unui văr am reușit să depășim perimetrul românesc.

- Ei, în Elveția zise Caius. Cum e în România?

- Să știi că nu mi-e rușine nici cu orașele de pe Valea Prahovei, încercă Ada să pareze ironia lui Caius. Desigur, mai este mult de dichisit pe acea Vale dragă românilor, dar mereu apare obiecția că nu sunt bani. Unde s-au dus oare atâtea milioane din fondurile nerambursabile primite de la UE? Pentru ce-or munci și românii ăia? Nu pentru bani? Dar tema asta este prea oțioasă ca s-o dezbatem acum.

Asta a pus capac conversației noastre. După ce că ei ne invitaseră eram și ingrată și nu admiram ditirambic localitatea! Am încercat să dreg busuiocul, subliniind că ne place foarte mult, dar dacă vor să fac o comparație, iată le-am făcut-o și numai cine n-a fost în Europa nu vrea să accepte asta.

- Chiar și în Florida, completai eu, sunt mai generoși cu folosirea culorii. Și de aceea îmi place mie în Florida. Arhitectura spaniolă nu este gri, îți râde, e veselă, te invită s-o cercetezi, este admirabilă. Îmi displace cenușiiul tern acolo unde ar trebui să irumpă bucuria de-a trăi, ar trebui să fericească ochiul. Munții din împrejurimi sunt deja destul de sobri. Se cuvine să îndulcim liniile lor severe cu cele ale unei arhitecturi foarte prietenoase. Deci, ca să încheiem discuția, vilele sunt frumoase, te invită să le vizitezi, dar coloritul lor exterior nu le subliniază siluetele inspirate.

Am observat că atât Caius, cât și Linda, crescuți în mediul pragmatic american, au fost în dezacord total cu opinia mea, care i-a cam supărat. Doamne, m-am gândit, eu am auzit atâtea lucruri rele despre România de când am pus piciorul în Lumea Nouă și nu sunt supărată pe ei, și uită-te la ei că un adevăr evident îi deranjează, de parcă America și numai America ar exista pe lume, și nimic nu ar întrece-o în perfecțiune. Mi-am amintit cum până și un activist de partid pe vremea lui Ceaușescu mi-a spus odată că "ce-i frumos și lui D-zeu îi place", recunoscând prin aceasta că înțelegea de ce se înghesuiau poporeni să ceară pașapoarte în Vest. Știa și el, văzuse sau auzise că acele țări bogate își puteau permite luxul esteticului în orașele și târgușoarele lor, toate cosmetizate cu o pedanterie extremă.

Urmând obiceiul nostru din România când ne căram o desagă de mâncare, am procedat la fel și de data-

SILVIA URDEA

asta. Caius și Linda au glumit pe seama noastră, dar le-am explicat că nu ne-au prevenit că nu vom sta în creierul munților, unde nu sunt surse de aprovizionare. Ei nici n-au vrut să audă să mănânce din ce-am adus, iar noi nu ne-am dus cu ei pe la restaurante, pentru că deja ne cheltuisem banii pe proviziile noastre. Oricum, le-am explicat că stilul nostru este să gătim și să luăm toate mesele în bucătăria noastră. Cum altfel ne-ar ajunge minusculele noastre pensii, dacă am apela la cele restaurante, unde mai trebuie să lași și bacșiș cam 20 de procente din valoarea consumației. Lor nu le venea să creadă ce auzeam, așa că a fost o bună experiență ca să vadă și ei că nu toți americanii mănâncă la fel. Noi, tot după obiceiul românesc, i-am ajutat pe copii cât am putut până i-am văzut pe picioarele lor, dar, Doamne ferește să ne plangem vreodată de bani sau să apelăm la ei pentru vreun supliment financiar. Zic, după obiceiul românesc, deoarece am auzit că părinții americani se descotorosesc de odraslele lor după optsprezece ani, obligându-le chiar să se mute pe spesele lor.

Mâncarea ca mâncarea, dar refuzul Lindei de-a ieși din găoacea ei, adică de-a călători spre alte direcții decât cele din patria ei, pe care o cunoștea de multă vreme, că doar o străbătuse cu părinții în lungul și latul ei, deci închistarea ei nu mi s-a părut de bun augur. Și constatase că se molipsise și Caius de această obtuzitate. Când nu te interesează să cunoști cum trăiesc alți oameni pe alte continente, deși ai posibilitatea s-o faci e un semn neliniștitor pentru echilibrul națiunii americane.

I-am sugerat Lindei să se ducă în primul rând în România, de unde venise Caius pe la șase ani jumate și de acolo în toată Europa, dar ea a găsit o scuză, care i-a fost acceptată și anume că se teme de războiul din Ucraina. Era să fiu sarcastică și să-i sugerez să scrie o epistolă președintelui ei, rugându-l să pună capăt teribilului măcel. Aș fi dat drumul unei răutăți, care, sunt sigură, că ar fi rănit-o, deoarece, deși cred că în forul ei interior dezaproba politica Washington-ului, nu își exprima nici o părere, evitând o asemenea temă spinoasă. Nu e ușor când țara ta este responsabilă de stărnirea unui război în care o națiune, cea ucraineană este nimicită, deși se putea evita această

tragedie de proporții, nu e ușor să te referi la o asemenea pagină neagră de istorie contemporană. Pe de altă parte, deși ne interesa ce se petrece în lume dincolo de pragul casei noastre. evitam subiectele politice, care ar fi putut cauza tensiuni nedorite.

Afară, un apus magnific, nimbând culmile din jur, arunca generos atâta splendoare în camera de zi spre bucuria și pacea noastră lăuntrică. Nu prea știm însă să prețuim dărnicia lui Dumnezeu și nici să învățăm lecțiile pe care ni le oferă în fiecare clipă. Pe drum o tânără alerga la vale ca să-și facă programul athletic. Am urmărit-o să văd dacă se încumetă să urce în fugă drumul destul de înclinat care i-ar fi accelerat respirația și bătăile inimii.

- *Dar asta este scopul, mama, îmi spuse Caius. Ea intenționează să facă exerciții cardio-vasculare.*

Tânăra gazelă nu s-a mai întors în fugă. Se oprise probabil la un chioșc cu răcoritoare, deși umbrele serii cădeau alert și odată cu ele și frigul pe care numai la munte îl percepi cu adevărat, de parcă munții înșiși și-ar face simțită prezența printr-o răsuflare gigantică. La amiază și în primele ceasuri după prânz părea că soarele de iulie ardea, dar nu ca să te sufoce ca pe caldarămurile New York-ului sau ale Bucureștiului. Undeva, printre fuiuarele de căldură se împleteau și șuvițele unei ușoare brize, de te întrebai de unde venea oare. De la zăpezile uriașilor din zarea îndepărtată, care te făceau să simți răceala între omoplați.

Granby nu este locuit de proprietarii imobilelor, ci de chiriași temporari. Granby este un loc unde se fac banii pentru bătrânețe sau se produc câștiguri adiționale care nu strică

Biserica „Arca Noetică”

nimănu. Când l-am întrebat pe Caius dacă i-a întâlnit pe cei de la care a închiriat vila pentru două săptămâni, mi-a spus că nu era nevoie. Ei au rezolvat simplu, adresându-se agenției *airbnb*, care, la rândul ei, s-a folosit de internet și de celular. Ușa de la intrare avea un cod ușor de memorat și atât. Ca s-o închizi o trăgeai după tine. Înăuntru găseai regulile care trebuiau respectate, dintre care curățenia în primul rând. Deși ai plătit \$250 pe noapte trebuia să te descălți la ciorapi și pantofi de casă. Petreceri zgomotoase nu se admiteau și se înțelege că trebuia să ai grijă de veselă, tacâmuri, câni de cafea, cârpe de vase și tot ceea ce trebuie la o bucătărie, deși, în majoritatea cazurilor, turiștii se duc la restaurante să mănânce sau cumpără de la Krogerul din inima downtown-ului câte ceva pentru improvizarea unui dinner. Raportat la așteptările românilor, regulamentul de funcționare al vilei mi s-a părut cam restrictiv. Pentru mine n-a fost deloc sever, dar românii când se duc la munte cu prieteni o pun întotdeauna de-un chef monstru.

L-am întrebat pe Caius dacă se face petreceri de revelion în Granby și el mi-a răspuns prompt că nu sunt admise, deoarece vor să păstreze o ambianță relaxantă, liniștită pentru cei care vin să se odihnească și să se bucure pașnic de frumusețile naturale. Așa ceva la români nu este de conceput, adică o stațiune destul de întinsă în care bairamurile ocazionale nu sunt încurajate, în ciuda faptului că ar ieși bani serioși. Americanii văd însă ca nepotrivate bairamurile cu măreția peisajului.

Am observat că în family room pe masă trona o pizza uriașă pentru cine vroia să servească dinner-ul. Ultima masă a zilei nu se bucură de interesul meu. Pentru americani însă dinner-ul (cina) pare a fi cel mai important moment al zilei. Ziua lor de muncă se termină spre seară, așa că nu-i de mirare că doresc să se strângă toată familia în jurul unor preparate gastronomice favorite, cum ar fi grătarul sau hamburgerul cu bolul de salată nelipsit și paharul de vin care să le stropească pe toate. Eu mă sustrag mesei de seară de teama celulitei. Blaise Pascal definea omul ca fiind ”o trestie gânditoare”, or adausul de celulită pe abdomen, pe membre, pe figură tocmai aspectul spiritual al omului îl estompează.

Revoluția franceză, între inevitabil și absurd

(III)

„Niciun om dintre ei nu are idee de guvernare. Robespierre mă va urma”

(Danton, în fața Tribunalului
Revoluționar)

Ceea ce va fi însă greu de explicat ulterior, este decizia neoficială, acceptată tacit de Convenție, care va lasă frâu liber acțiunilor criminale ale populației din Paris începând cu luna septembrie. Fără să aibă dovezi concrete care să probeze existența unui complot contra revoluției, sub presiunea pericolului extern și mai ales la îndemnul disperat ale lui Danton, Robespierre și Marat, comunarzii orbiți de furie și teamă, încep masacrarea haotică și aberantă a unor prizonieri din închisorile pariziene.

Asasinii septembriști iau cu asalt închisorile Parisului și omoară un mare număr de condamnați din închisori, în majoritatea lor regaliști și preoți catolici dar și o parte a condamnaților de drept comun. Cifrele menționate în diverse documente nu au fost niciodată considerate exacte. Pe închisori, sunt menționate asasinatelor cu date orientative: la închisoarea “ Grande Force “ 68 de uciși dintr-un total de 406 întemnițați, la “ Petite Force “ o victimă din 110 întemnițați, la închisoarea carmelită 116 uciși din totalul de 160 de religioși refractari. Totalul victimelor acestui eveniment sângeros este estimat la 1300 de morți la Paris și doar 160 de victime în provincie.

Masacrele din septembrie 1792 au fost explicate și atribuite, în timp, unora sau altora dintre părțile aflate la putere care de la caz la caz, pe de o parte au instigat la revoltă și la acțiune în interes propriu, sau, pe de alta parte, au aruncat povara crimelor pe aripa politică dispărută de la putere. E de remarcat și faptul că noua entitate de conducere politică instaurată, adică Convenția, a funcționat începând cu data de 21 septembrie ceea ce face să nu i se poată imputa, cel puțin teoretic, masacrele din septembrie. Să dezvoltăm ideea: Convenția Națională este numele dat Adunării Constituante care a guvernat Franța, din 21 septembrie 1792 până în data de 26 octombrie 1795. La prima sa ședință, așa cum se menționează în

lucrarea “ Les 2000 dates qui ont fait la France“, Convenția a avut ca ordine de zi abolirea monarhiei franceze, adoptarea unui “ calendar revoluționar “ și declarația că Franța este “ una și indivizibilă “. Nimic despre teroare.

Dealungul timpului, vina asupra săvârșirii sângeroaselor execuții sumare a fost aruncată, pe rând, asupra girondinilor, acuzați că ar fi aprobat acele masacre sau pentru că au asistat, impasibili, la măceluri.

Apoi, după moartea lui Robespierre în 9 termidor, acuzațiile de măcel au fost excluse de la amnistii, apar urmărirea penală pentru crimă, dar foarte puține procese se încheie cu condamnări.

Faptul că au existat supraviețuitori ai masacrelor care au putut aduce dovezi cu privire la instigatorii și făptașii masacrelor nu a schimbat mult opinia judecătorilor. Ca și în alte cazuri de crime în masă ce au umbrat istoria Franței, masacrele din luna septembrie 1792 au fost în final puse pe seama unei mișcări de masă populare și spontane ce respectă logica proprie revoluțiilor care cere, inevitabil, excluderea și eliminarea adversarului. În cartea sa “ Marat “ Gerard Walter se întreabă retoric; „Fost-a Marat adevăratul instigator al masacrelor din septembrie ? “ (vezi pag. 188). Tot aici ni se dă răspunsul: “ Da, răspund toți istoricii. Sentința este dată aproape în unanimitate iar strădaniile apoloștilor “ Prietenului Poporului ” nu provoacă decât cel mult un zâmbet compătimitor de milă ironică —. Învinuirile aduse lui Marat sunt grave și numărul lor e covârșitor. Sunt clasate în trei mari categorii : 1. A participat la o întrunire tainică care a stabilit planul măcelului. 2. A inspirat și condus acțiunea Comitetului de

Supraveghere însărcinat să pună în practică execuția măcelului. 3. A redactat și a impus colegilor din Comitetul de Supraveghere circulara din 3 septembrie adresată departamentelor Parisului de a le îndemna să treacă la execuțiile din închisori “ – (vezi pag. 191).

Rolul lui Marat în inițierea măcelurilor a fost fără îndoială major, dar în niciun caz exclusiv. Presa în general, prin ziarele care erau în acel moment singura cale de comunicare, avea un rolul principal în educarea și în influențarea maselor dar “ L’Ami du peuple “ nu era singurul ziar ce făcea politică. Ziare ca „L’Orateur du Peuple“, „La sentinelle“ sau „Le patriote français“, dar și o serie de afișe deosebit de radicale și sugestive, au îndemnat la executarea fără milă a nobililor și preoților din închisorile pariziene.

Marat poate fi acuzat desigur, de instigarea la punerea în aplicare a măcelurilor dar vina pentru aceste măceluri nu e numai a lui. Să nu uităm că, în această perioadă sângeroasă, ministrul justiției nu era altul decât Danton care nu a luat nicio măsură de oprire a execuțiilor.

Un lucru incontestabil pozitiv al perioadei Revoluției Franceze din 1789 este eroismul patriotic și victoriile pe câmpul de luptă. După un început presarat cu eșecuri, spre finalul lunii septembrie, la Valmy, armata franceză învinge armata prusacă iar o lună mai târziu sunt cucerite Nisa și Savoia.

Patriotismul și-a jucat cartea sa de succes. Pentru întreținerea armatei au fost confiscate toate bunurile bisericilor iar dijele și obligațiile feudale sunt desființate. Eliberate de vechile dări și obligații, masele populare au luptat cu eroism pentru apărarea țării dar și pentru apărarea noilor libertăți câștigate prin revoluție.

A fost, evident, cea mai bună soluție pentru alimentarea eroismului dar și pentru a soluționa întreținerea armatelor de pe front. În același timp, mereu în minte cu scopul declarat în scris de Convenție, iacobinii cer insistent judecarea regelui. Și din nou, discrepanțele dintre iacobini și girondini sunt evidente, în timp ce iacobinii doresc să îl judece și să îl condamne rapid pe rege, girondinii propun un referendum.

ALEX MĂROIU

poeme de umilință la încheierea zilei

(din volumul în pregătire “cartea a opta sau cantată pentru iepurele roșu”)

*așteptau neobosiți să vină ceasul
să bată ceasul împlinirii tuturor dorințelor
fără să-și piardă aplombul nici bunele maniere
așezându-se la masă împreună să mănânce ultimii
fazani
și să bea ultimele sticle din cel mai bun bourgogne
încă fără să știe că în final se vor bucura inimile
celor umili*

*

vai ce iarnă cu ninsori interminabile și freamăt de
rășinoase
ce dimineți risipite sub cerul mai cenușiu decât
cenușa
fără mantia de zgomot pe care o țin mașinile în mers
fără lumina aurie a soarelui pe alei
și fără amărăciunea trezirii ridicându-se din stradă
peste puțin timp vor bate toate clopotele –
un ultim vestigiu al unei mărețe religii –
în oraș se va stârni o rumoare ca vuietul mării
pe străzi va mirosi a castane coapte migdale
a nuci și stafide – vechiul puls al timpului
ceasul de aur când corabia zilei intră în noapte
când semeții fii ai oamenilor rătăcind prin tumult
se vor așeza obosiți la mesele barurilor și vor
exclama:

intrați domnilor poftiți înăuntru prieteni
gustați din înșelătoarea dulceață a alcoolurilor tari
știți pe afară tare s-au mai schimbat lucrurile

*

un om în carne și oase e un om de vis
pregătit pentru ultimul mir
în cea mai întunecată noapte a marelui oraș
acolo unde moartea îl vrea
înainte ca nefericirea să i se cuibărească în suflet
și înfrângerea să se transforme în pietate

așa după cum grăiește celor aleși o carte străveche:
blânde sunt căile Domnului
și drumul omului este marcat de legi veșnice

*

gândindu-se la nevoile lor
într-un mod firesc și mai precis
astăzi în tren nimeni nu a citit ziarele
nimic despre accidente și crime de neuitat
despre hoți și obsceni negustori de sânge
nici puținele cronici care anunță veștile bune
astăzi călătorii au plecat spre țărnicurile uitării
nici îngăduitori nici impasibili
doar cu nostalgia de a trăi într-un alt mod
pregătind minuțios cu sufletul cumpătat –
fără ispita de a admite că ar putea greși drumul –
noi incursiuni în care se vor pierde pentru totdeauna
cu tâmpetele albite de iluzii și neliniști

la ferestre nu se mai arăta nimeni
nici cea mai ușoară bănuială
nici cea mai subțire umbră
nu le va putea spune pe cine să acuze
vremea ne cheltuiește pe toți
obosindu-ne fără alegere
și îmbătrânindu-ne la fel

*

văd dincolo de faptele mele iraționale
aceeași zi care sfârșește așa cum a început: prost
ceara nopții se topește picătură cu picătură
se așează în fâșii subțiri peste pereții echilibrului meu
își sapă drum în cele patru încăperi ale inimii
acoperind cu tăcere toate domeniile
îmi învâluie trupul ca un giulgiu ușor
ale cărui parfumuri grele de floare uscată
de cenușă vulcanică le simt toată noaptea
în albia tăcerii mele așez un cuvânt
cel mai tăcut cel mai cumpătat dintre cuvinte
acela în care se adună fără întrerupere
dorința de a nu răni pe nimeni

*

trec de la o poveste la alta
în învâlmășeala și vacarmul plecărilor
nu recunosc decât câteva glasuri
sfârșitul discursului e un mesaj:
ce îți dăruiește prezentul
viitorul îți smulge

dar mâine voi învinge întunericul și frigul
mâine voi găsi acele corăbii pierdute
desfășurându-și pânzele roșii pe nebănuite mări
unde vâslele șterg fără încetare castele de lumină
vechi și copilărești
și unde fiecare mângâiere durează un secol

DORINA BRÂNDUȘA LANDÉN

MEMORIILE UNEI CAPRE

SPOVEDANIA NETERMINATĂ A CAPREI

Oricât s-ar plictisi sârmanul meu cititor nu pot să mă despart așa de ușor de simbolul care mă reprezintă. Statuia Libertății a devenit o biată abureală politică dacă o comparăm cu fiica muntelui și a cerului, cea care pentru libertate își sacrifică viața în fiecare zi. Toate hlamidele de porfiră și vison care acoperă filosofia, nu ar valora doi bani, dacă nu ar avea dedesubtul ei o inimă. O filosofie care să nu aibă ca pulsare vie iubirea este o brambureală, o căpiță de nutreț logoreic pentru ființele deosebite de capra mea - simbol al libertății și pildă. Era odată un foarte tânăr prinț care înainte să primească demnitatea coroanei de rege s-a rugat lui Dumnezeu, nici pentru aur, nici pentru pace, nici pentru putere, ci i-a cerut ceva care cred că l-a derutat chiar pe Savaot: "Doamne, un singur lucru îți cer, dă-mi înțelepciune!" Dacă filosofia nu are inima plină de înțelepciune nu va depăși nivelul cojii de nucă pentru că miezul ei este dragostea, iar dragostea fără libertate, fără riscul de a fi ființă nu este posibilă. Iubirea Sofiei (Phylo+Sophia) pornește de la iubire. Numai iubind ajungi la frumusețea Sophiei. Ca să o iubești trebuie să fii liber, precum capra mea, cea care știe să postească de prostia mașului umplut, fericirea caprelor râioase, cele care știu "să-și trăiască viața" în grajdul turmei, cu ieslea plină de nutreț. Cum spuneam mai sus ea se hrănește cu metaforele rare ale ierbiilor fermecate cu care poate desfereca sensul abundent și sfânt din clorofila soarelui.

Într-un comentariu la meditațiile mele despre „Memoriile unei capre” cineva răspundea pe facebook că această voievodală capra Ibex e pe cale de dispariție. Persoana avea un umor foarte fin cu referință la valorile despre care vorbesc și, în primul rând, libertatea. Capra asta mi-a demonstrat, mai mult decât Diogene despre riscul de a fi om, riscul normalității, de a fi considerat nebun să-ți cauți "lumen-ul" când lumina soarelui e peste tot. Dar e acea lumină pe care "o cauți cu lumânarea", lumina care dă omului ridicolul sfânt ca puțință de a sesiza cam cum gustă Dumnezeu. Da, el gustă a libertate și dragoste, un gust parfumat precum ciresul înflorit din puritatea primului sărut. Numai iarba de sub streășina cerului are acel gust, metafora de anaforă verde din care se hrănește, fiica Muntelui sfânt, cel care se hrănește numai din norii cerului și sfidează tot ce este glodul nutritiv cu care se îndoapă și

se mânjește turma gloatelor.

Toată filosofia insistă, dascălind pe omul că totul curge. Ei, și! Miezul, esența, nu e în sublinierea pesimistă atât de savant ca "trecere", ci în întrebarea pe care ne-o pune Omul: De unde curge? Și spre ce curge? That is the question! Omul curge, dar pietrele lui rămân. Piatra muntelui urcat, piatra cerului, și, mai presus de toate, rămâne piatra numelui tău, piatră de cruce și nu bolovan de adus aminte.

Pe rafturi am diferite indicatoare de drum pe care le-am înrămat. Precum i-coanele miraculoase și ale mele izvoarăsc câteodată mir îndelung mirositor dar și dojană că nu sunt o capră perfectă pentru că de multe ori mi-e frică. E atât de multă prostie în caprele de jos ale turmei că spun că mă ia groaza ca nu cumva miasmele lor să nu pătrundă și în patrafrul meu de capră de munte. Dar mă uit la ce am înrămat și din evanghelii și din cei peste care umbra de lumină a "bunei vestiri" și-a revărsat harul, chiar dacă unii au fost ateii. De la aceștia învăț cel mai mult ca ființă pedestră. Aceștia spre deosebire de alte capre pedestre în buzunarul lor secret îl au pe "Theos". Iată ce mă îndeamnă Hemingway: "Trăiește cu adevărat clipa, lasă-te pătruns de toate energiile puternice care dansează în jurul tău!" Și alt citat ca mișcare de revoluție: "Înainte să vorbești, ascultă. Înainte să reacționezi, gândește. Înainte să cheltuiești, câștigă. Înainte să critici, așteaptă. Înainte să te rogi, iartă."

Orișunde te uiți, dacă vrei orientare ontologică, vei găsi semne similare, troițe de răscruce și îndoială, dar pe Răstignitul lăcrimează roua de pe firul de iarbă, verdele sacru al muntelui, ca metaforă. Hrană a caprelor negre. Că e matematică, astronomie, fizică sau chimie prin toate ajungi în Poiesis. Totul e poezie - "corola de minuni a lumii", aureola de sfântă fecioară a lumii care ne înconjoară. Numele de copil al Iubirii și Libertății e Cuvântul. Logosul. Cum ai putea să bei din apa vieții, din poemul ei, cum ar fi posibil fără cuvinte? Tot ce e în furul nostru sunt cuvinte ierburi, cuvinte ape, cuvinte care lumi-

nează pe cer, cuvinte de nuntă și cuvinte de botez, cuvinte de sânge și cuvinte de os, cuvinte de înger și cuvinte de pădure, codrii adânci de cuvinte domnești și toate curg din și spre Cuvântul-Lumină. Spunea un prelat: "Poezia exprimă cel mai curat și mai înalt ce are omul mai luminat în el." Și același vlădică înduhovnicit ne aduce cuvinte făclii, cuvinte felinare, cuvinte de regăsire și cuvinte busolă: "Mai devreme sau mai târziu lumea se va întoarce la poezie, la izvoarele ei. E prea multă lume insensibilă față de marile minuni ce le întâlnim în fiecare zi..." (Arh. Justinian Chira).

O filosofie care nu precizează izvoarele sau despletirea lor nupțială întru sacralitatea de îmbrățișare a mării, izvor și deltă al Cuvântului, nu este altceva decât o jalnică gârlă prin banalitatea ei pe pietrele căreia femeile bat cu maiful rufe murdare.

Mi-a spus capra să primesc la masă chiar și pe cele mai sărace cuvinte. Toate au în traistă senzuri cate te vor lumina. Și-mi zice de acolo de sus stihurile de vecernie: „Cine ar fi crezut că o amărâtă de ceapă are ca frate pe mușatinul voievod al crinului!" Chiar firea ei te duce etimologic spre verbul "a fi". "A fi" înseamnă libertate. Te eliberezi de neant prin cuvânt/ poiesis/ creație. Liber nu numai să fii izvor, ci liber de moarte, de "totul curge", și a nunti spre/ cu oceanul, liber de a fi chip al lui alfa și omega. Vorbeam mai sus de cei care zic ce zic, dar poartă la gât iconița lui "Theos" chiar dacă zic că nu au nimic de a face cu El. Chiar cel care se "îndoiește" (a te îndoii are în el din tragicul singurătății de a nu mai fi unul, ci doi = "în+doi". Îndoiala ca „îndoire" nu e un păcat, păcat e când în loc de a îndoii un document până îl mototolești.

Pentru a fi doi, că doar nu numeri două singurătăți, trebuie să fii unul integru, să te cureți întâi de ceea ce nu ești, folosind pe Socrate până ajungi la Marele Galileean. În engleză la ceapă îi zice "onion" (unio, onis), un compus al lui "one"-unu, însemnând o unire, o unitate a tuturor foilor de ceapă întru smerenia înaltă a comuniunii. Dacă știi să te rogi, ceapa te învață, ca Hemingway, să ierți, iar iertarea adevărată nu e altceva decât a iubi, iar a iubi înseamnă adevărul că ești liber pentru că numai prin libertate iubirea te poate îndumnezei. Pentru mine o ceapă mă învață mult mai profund decât un întreg raft despre eclesiologie sau "counciling". O ceapă e o biserică în miniatura ei doctrinară așa cum ar trebui să fie: "onion" ca dascăl pentru "oneness".

DUMITRU ICHIM

Nirvana

poate așa a fost să fie
să nu trimită nimeni spre mine
cuvinte-lumină
până la tine
îți sorb fiecare literă
mă întorc în cuibul meu și
nu fac altceva decât să aștept
un alt dezmăț de metafore

când mai curge câte o lacrimă
încerc să mă conving că e bine așa
pentru că uneori
mi-e atât de dor de o îmbrățișare
încât mor în acest gând
ca să nu mă întorc
la vitregiile vieții

da, suntem nebuni pentru lume
niște nebuni expulzați din rai
tu îmi pari coborât de dincolo timp
descifrezi mesaje din lumi paralele
și nu știu
serafim ești, om sau fantasmă?
aș rămâne veșnic la picioarele tale
să ascult, să învăț
să mă întorc la Sinele curat
căci prea m-am înăsprit grăind
singură

da, ce am spus eu și ce ai spus tu
este al nostru

am vrut să iau tot
dar cuvintele tale nu mi le pot asuma
am ascultat și acum știu
sunt exact unde trebuie să fiu
dar tot însetată rămân și mă chinui
spune-mi cum să mă vindec

„Am brațele deschise, doamna mea
vino aici, în sufletul meu
rămâi în mine, îmi spui,
vino să te port în Nirvana”
„Rămân, rămân, rămân!” îți răspund
acum te respir, te primesc
ne putem vorbi
cu gândul, cu liniștea
iată, ni s-au tămăduit aripile
ne vom găsi în fiecare noapte
în miezul cuvintelor

Zbor adimensional

Moartea m-a prins de mână
m-a purtat prin ceața desprinderii
și mi-a arătat adevărul iar eu
am urmat-o fără teamă
am iubit-o
am simțit bucuria plecării
din valea plângerii
o liniște adâncă-mi susura prin oase
lumini spectaculare-mi inundau
cavernele minții

focuri albastre mi-au dansat
prin toate organele
mi-am văzut neuronii scânteind
sinapsele pulsând orbitoare

A accepta moartea
e ca și cum te-ai preda
în brațele Cerului
cu toată ființa fără
nicio reminiscență de teamă
fără împotrivire
îți urmezi Calea în beatitudine
spre Sursa Supremă
abia atunci poți cântări
plumbul din trup, plumbul
încarcerării
de care te scuturi și zbori

Nu doream să mă întorc
destul îmi purtasem crucea

mă sufoca gândul reînțoarcerii
aș fi vrut doar să plutesc în
imensitate
fericită eram în brațele iubirii
am implorat
să nu mi se curme zborul
dar am primit sentința
apoi o ființă înaripată m-a atins
disipându-mi fotonii și
m-am trezit în
aceeași celulă numită corp
purtându-mi stâncă
și plumbul din oase

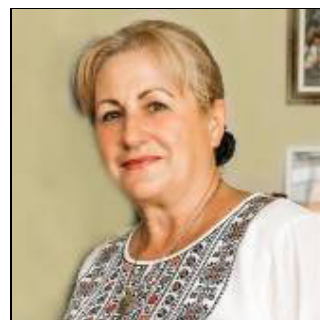
Doar o iluzie

m-am întors precum ucigașii
la locul faptei
acolo unde mi-am sugrumat visele
cu firul unei veți străine
mă exilasem în pustia unei idei
în care mă afundam crezând că urc

apoi am auzit scâncete de copii
s-a rupt o perdea și
m-au lovit peste gânduri
palmele aspre ale amintirilor
la dreapta o prăpastie
la stânga o vale
pe acolo mai picură sângele meu
și piatra suspină când
un băiat – acum bărbat

Biserica „Arca Noetică”

o fetiță – acum femeie
îmi redeschid rănilile

bătrânul se învârte năuc
prin maldărul de jeg
vase nespălate peste care
muște și gândaci
emană mirosuri fetide
aceiași pereți slinoși
dușumele murdare
de ce m-oi fi lăsat smulsă
pentru a fi răsădită pe vârful
unei grămezi de gunoi
pe când eram floare?

acolo și atunci am murit
ceea ce sunt acum
e doar o iluzie

Ochiul trezirii

Nicio pată de soare nu spintecă norii,
Ceața densă mocnește, umbrind
trecătorii,
Un miros de mocirlă inundă eterul
Și-un ocean răsturnat, în neant, pare
cerul.

N-avem ierni de zăpadă, ne plouă prin
gânduri,
Se așază noroaie, și-i frig printre
rânduri,
Ne-întrebăm tulburați, oare ce e cu
timpul,
Unde s-a-înțepenit de-a greșit
anotimpul?

Se întâmplă schimbări sub privirile
noastre,
Nu pricepem nimic despre lume sau
astre,
Încălciți în păreri, judecați și nimicuri
În ispite cădem, în hoții, șiretlicuri...

Tot mai mult coborâm în tenebrele
minții,
Nu-înțelegem ce-i drept, nu vedem de
arginții
Care-acoperă ochiul divin al trezirii,
Ce-ar putea veșnicie să dea omenirii.

EMILIA AMARIEI

POEME DE PE ȚIGLA CASEI

*Viața mea curge uitând izvorul - Mihai
EMINESCU, Amicului F.I.*

Și ploile verii
Treceau peste noi –
Eram cu o turmă
De capre și oi
Intram în biserici
Stăteam la icoane
Cu nume simbolic
Marii și Ioane

În munți răsună
Un clopot de brumă
Strângeam în tăcere
Merindea din urmă
Și-n coșuri de paie
Cu oalele goale
Porneam de la vârful
Pe jgheaburi la vale

Nimic nu era
Cu stare pe loc...
Se stinge un foc...
Aprindem alt foc
Pe-o vatră de fire
Ascunsă-n obroc
Ce-aduce Norocul
Din alt... nenoroc...
*

Și stelele curg
Se rupe șiragul
E putredă ața
E putred și pragul
Nimic nu mai vine
În fluier, în viers...
De parcă tot singuri
Am sta-n Univers.
Dar iată de-odată
Vin negrele hoarde
Bătând din țimbale
Dansând din cocarde.
E timpul să-mprăștii
Cărbunele, vatra
S-o las și pe Mama
Să-l las și pe Tata
Și fug în hogeacul
Cu tufe de mure
Să-mi duc nevoița
Adânc în pădure,
*

Mai stăm pe sub ploaia

Istoriei reci
Și Mama și Tata
Pe-aceleași poteci
Se duc și revin –
Aceleași suspin –
La care mă-nclin
Cu oale cu vin...
*

Ce faceți cu acest popor
Sub flamură de tricolor?
Icoana a-nceput să meargă
Și zidul școlii să se șteargă
Iubim golani și gologani
N-avem nici timp nici ani nici bani
Iubim galante efemere
Și sferetodoți și semisfere...
Să-mi sară inima din piept
Dacă și mâine tot aștept...
Și tot semnez la stihuri noi
Eu, cronicarul dintre Voi,
*

Cu lemne vechi și cărămidă
Aș vrea de-acum să se deschidă
Tot ce-am închis de ani și ani
Pe sub aluni contemporani
Vânând tot ce vânam din veci
(În Evul Mediu XX)
Mâncând anafură din beci
Cu o aghiasmă din cămară
Cu pana-nfîptă-n călimară
Scriind pe piei de iepuri șchiopi
Când vrei trecutul să-l îngropi
Lângă un foc pe vatra chioară
Care și astăzi mă-nfioară,
*

Mai ocolind un bolovan
Fiind cu noi contemporan
Trecând aceleași pietre seci
Când seacă albia de veci
Spre secol următor umblând
Cu moara apelor torcând
Cu pive ce băteau dimii
Pentru noi haine de copii
Pentru bătrâni - mai călduroase
Să le păstreze cald în oase
Ca după sobă să mai stea
Lângă mușcată, sub perdea.
Închidem ușa - intră frigul
Se moaie coca și covrigul
Pe prispă a-nghetat pisica
De frig a înghețat și pipa
A înghețat năvodu-n apă
Nici turmele nu se adapă
Doar vaca rumegă în șură
Căței dorm într-o trăsură
La han e doar hangiul beat
Pe-o scândură s-a și culcat.

**Acestea eu le-nchipuiesc
Și totodată le trăiesc,**
Iubiți copii, în poezii
Ființele acestea-s vii
Voi le-ntâlniți doar la muzeu
Mă creadă Bunul Dumnezeu
Că eu nici nu le-am ponegriț
Eu le-am iubit și le-am cinstit
Le-am ocrotit nu le evit

Le pomenesc cât mai trăiesc
Cu ele zilnic tot vorbesc
Din ani în ani contemporani
Să mai trăiți să faceți bani...
*

La un cuptor de var am fost
Acolo oamenii țin post
Cu laptele de var din oală
Ei văruiesc dau o spoială
Pereților îmbătrâniți
Crăpați betegi și hârbuiți
Să fie totul nou de Paște...
Pentru cel care nu cunoaște...
*

Iar cine știe – să mai vie
Că eu mai spun o poezie
Și stea la umbră pe sub vie...
Tot prin grădina preumblând
Și pe sub soare într-un gând
Am și ajuns un mușuroi
Pe care vin mai multe oi
Fiindcă sus în vârf în ceață
Este o stână sub verdeață
Unde ciobanii cu cojoj
S-au strâns la umbră la un foc
Și ard la lemne în neștire
Pentru a noastră miluire,
*

Și ard bușteni de fag de brad
Și fluier de soc ce ard...
Dar fluierul din lemn de prun
A fost întotdeauna bun
Fiindcă lăcrimează des
Pe unde lacrimile ies
Într-o ceșcuță cu lichioară...
Aducem mâine și-o vioară...
Aceste cântece-nfioară...
Și nopți de nopți și zi de zi
Bărbați se scriu în poezii
Nu le semnează – fiindcă vor
Să fie ale tuturor!
*

Mergeam pe Oltu-apropiat
Cu luntrea grea de pești – bărbat –
Bărbat eram, culegeam pești
Din viața-n care sunt și ești
Și-ntotdeauna eu știam
Dacă se uită pe la geam
Vreun dușman de oareunde
În casa noastră nu pătrunde...
Eram plecat cu luntrea-n vad
Când apele și cresc și scad
Păzeam și casa și moșia
Păzeam porumbul și vecia
Trifoiul îl tăiam cu coasa
Acasă era plină masa
Cu de-ale gurii din bătrâni
Aici fiind tot ei stăpâni
Dar astăzi dorm împiedicați.
Le puneți piedici la bărbați?
*

Fiți sănătoși! Eu v-am iubit!
Poemele nu au...
Sfârșit...

FELIX SIMA

VIS DE SEARĂ

În seara asta deșuceată
Cu norii pregătiți de ploii,
Ce-ar fi să mergem amândoi
Pe unde ți-ai pierdut o gheată?

Cărarea șerpuiind îngustă
Pe sub arinii desfrunziți,
Doi muri cu țepii pregătiți.
Ți-ar sfâșia un tiv de fustă;

Constructorul-ciocănitore
În ora de peste program,
Postând ceva pe instagram,
Ne-ar face-n morse o favoare;

Ce-amurg, ce vreme încălțită:
Ba ici, ba colo câte-o stea...
E seară de o Toamnă rea,
Dar care la iubire-ncită!

Ți-e rece mâna? Da, e Toamnă
Se-aude foșnetul de ploii
Și-oi fi nebul să dau în gropi,
De nu te-oi săruta, tu, Doamnă!

Simeria, 5 Oct.2023

NOUA ROMANȚĂ

„S-au scuturat toți trandafirii”
Și câinii latră a pustiu...
E Toamnă după legea firii
Iar timpul însuși e dilu;

E Toamnă-n veșnică schimbare
Iar timpul pare un proscris...
E plină viața de sertare
În care încă nu s-a scris...

S-au ofilit și alte plante,
Și totul e cu susu-n jos...
Se nasc poveștile savante
Rostite de vreun zdrențăros;

Ciudată-i viața, chiar ciudată,
Când Nimeneii sunt adepți,
Ai lumii care-a fost odată
Pe când erau ei... înțelepți:

Se scuturară trandafirii
Și au rămas în urmă spini,
Dar e și asta legea firii
Gândită de legiști haïni...

Simeria, 2 Oct.2023

PSEUDODIVA

Seară splendidă de Toamnă,
Lună, Stele și Luceafăr...
Rar cine mai scapă teafăr,
Dacă îi surâzi tu, Doamnă

Te cam fluieră golani
Când apari ca o silfidă –
Dar ești rea ca o aspidă
Specialistă-n petrecanii;

Ești superbă, nu-s discuții,
Încât unii, de-amețeață,
Dau în gâlci, sau altă boală
Și, în plus, rămân ca mușii;

Ești teroare de frumoasă,
Și te porți ca o prințesă!
Unii sunt ținuți în lesă,
Ori chiar zăvorâți în casă;

Ai stricat din rost o lume,
Chiar și soții responsabili,
Nu mai sunt la minte stabili,
Ci sunt fraieri de renume...

Simeria, 2 Oct.2023

VARĂ FALSĂ

Orăcăie brotaccii
Când ziua-i spre amurg,
Iar greierii, săracii,
Se-apropie de burg;

Prin liniștea adâncă
Prin serile târzii,
Se mai aude încă
Vreun amărât cri-cri;

Pe vale, spre Ierugă,
Se-aude-un pitpalac
De pare-o nouă rugă
De răgușit brotac;

Iar peste toate cele
Prin rariști de brădet,
Se vede Lună, Stele
Suind pe cer încet...

Și greieri, mai cu viață,
Își spun cântarea lor

Prin liniștea cu ceață,
Cu țipăt de cocor...

E noapte după seară,
Din Burg se-aude-un vals
E Toamna ca o vară...
Un greier cântă... fals!

Simeria, 30 Sept.2023

ARĂTAREA...

Ay, cum fierbe Mahalaua,
Și cum se-nțește bârfa,
Când apare mangafaua
Desfrânata, zdreanța, târfa...

Uite-o, împopoțanată,
Și cu plete fluturânde...
Parcă-i din „a fost odată”
Pentru mințile flămânde;

Uite-o, trece pe ale
Și cu păru-i vâlvătaie,
Parcă nu mai e femeie,
Ci un fel de marțafoaie;

Însă e de tot frumoasă,
Și de minți distrugătoare!
Ies și țatele din casă
Pentru marea denigrare;

Dar ea trece și zâmbește,
Părăsește așezarea...
Mahalaua o bârfește
În timp ce-o înghite zarea;

Însă, oare ce-a fost asta,
Vreo minune de mirare?
Deși, poate fi năpasta –
Semnalată de-Arătare...

Simeria, 30 Sept.2023

CIRCUMSTAŢE

Nu e vorba de reclamă,
Nici de vrut ori de nevrut!
Vine somnul să ia vamă
În procent necunoscut;

Și e noapte, ca o transă,
Ca într-un ținut străin,
Șansa poate fi neșansă,
Ori o sevă de pelin...

Totul e nesigurantă,
Crezul poate fi un gol!
Noaptea poate fi vacanță,
Ori moment de protocol;

Circumstanța-i o himeră,
Somnul-vameș efemer!
Luna e de atmosferă,
Iar Destinul fără fler!

Simeria, 24 Sept.2023

DUMITRU HURUBĂ

TEATRU

Venirea

Piesă într-un act (dar fără documente)

Personaje

Vladimir – spre 50 de ani, cu păr grizonant, îmbrăcat într-o cămașă bej de in topit, pantaloni scurți dintr-un doc subțire de culoare maro deschis și avînd în picioare doar o pereche de șlapi de plajă

Estragon – cam aceeași vîrstă, grizonant și el pe la tîmple, poartă o bluză în carouri, cu mîneci scurte, în nuanțe de albastru, pantaloni scurți, albaștri și sandale negre fără șosete
Godot number 1 (în căutarea lui Vladimir și Estragon)

Godot number 2 (în căutarea celor doi și a lui Godot number 1)

Godot number 3 (în căutarea celor doi și a unui Godot)

Văduva Godot (în căutarea tuturor) – o doamnă bine, ce se apropie de 40 de ani

Godot Junior (în căutare de tată) – un tînar între 18 și 20 de ani

După vorbă, Vladimir și Estragon par a fi dintr-o regiune europeană, unde folosirea perfectului simplu și dezacordul dintre subiect și predicat s-au impus ca regulă și sunt esențiale pentru supraviețuire.

În fundal, cîteva case de mahala, înșirate de-a lungul unei căi ferate. Strada care le unește are de fapt un singur trotuar, căci în partea cealaltă se pierde într-un fel de maidan dominat de un nuc falnic și umbros. Strada se desfășoară între gară și crîșmă. Gara nu se vede, dar își face simțită prezența. Lîngă un gard, doi bărbați stau pe o bancă de lemn scoasă lîngă o poartă. Între ei, o cutie de table. Din cînd în cînd, se aude cîte o sirenă de locomotivă și zgomotul specific roșilor de tren trecînd peste macazuri. Nu departe de cei doi, pe fațada uneia din case se vede o firmă: „La Branconieru” – restaurant de familie”. Cei doi bărbați sunt Vladimir și Estragon. Vladimir e cu fața spre gară, iar Estragon, cu fața spre locanță. Banca e plasată cam la mijlocul scenei (străzii). În spatele lui Vladimir, cam la jumătatea distanței dintre el și birt e nucul falnic de pe maidan, la umbra căruia e întinsă o cuvertură.

Scena 1

(Vladimir și Estragon)

Vladimir (*ștergîndu-se pe față cu o batistă*): Cald, bădie, cald al naibii!

Estragon: Bine zici! Cald al naibii! Vară, ce vrei?

Vladimir: Căldură mare, moncher, ce mai!

Estragon (*vesel*): Hopa, suntem erudiți de dimineață, am citit Caragiale!

Vladimir: Lasă vraja, că nu ține! Te fac o tablă?

Estragon: Ai curaj?

Vladimir: Mi se spune Maestrul! (*du-pă o clipă de tăcere*)Și ț-i-o voi dovedi!

Estragon: Să-mi trag una! Ai încercat și ieri...

Vladimir: Ieri a fost vineri, și vinerea, mă rog, trebuie să fii bun cu semenii. Mi s-a făcut milă de tine!

Estragon: Hopa, ne dăm mari! Ei las' că vedem acuși cît de mare ești!

(Vladimir deschide cutia, ia într-o mîină un pul negru, în cealaltă, unul alb și duce mîinile la spate).

Vladimir (*întinde mîinile în față, cu pumnii strînși*): Alege!

Estragon: Ia să alegem noi, să alegem noi, albe! (*în timp ce vorbește, atinge pumnul stîng al lui Vladimir. Acesta îl deschide încetîșor și dă la iveală un pul de culoare albă*).

Vladimir: Să-mi trag una, vorba ta! Al dracului băftos!

Estragon: Dacă zici tu, așa o fi! Numai cînd m-am procopsit cu tine n-am avut noroc!

Vladimir (*se preface că nu aude*): Ce facem, începem?

(*cei doi așază pulurile în tăcere*)

Estragon: Gata! Marele-ncepe și dubla mută. Dau eu primul, că am albe! (*aruncă zarurile în cutie*): Doi-unu! Fire-ar al dreacu', m-ai deocheat!

Vladimir (*ia zarurile din cutie și tacticos le zuruie în pumni*): Ia să-l vedem pe băiatu' (*aruncă zarurile în cutie*): Cinci-doi! Eu încep.

Estragon (*conciliant*): Atunci, hai, începe!

Vladimir (*adună zarurile cu o singură mîină și le dă drumul la iuțea, „din poignet”, în cutie*): Șase-patru, poartă-n casă!

Estragon (*același joc*): Cinci-trei; s-o facem și noi, dacă spune specialistul...

Vladimir (*cu superioritate*): Deci recunoști că-s meseriaș!

Estragon (*nu răspunde, doar dă din mîină a lehamite*)

Vladimir: Auzi, prietene, tu știi vreo boabă rusește?

Estragon: Trei-trei! Nu-i rău, nu-i rău deloc! Nu, nu știu, și nici nu am de gînd să-nvăț! Dar știi un cîntec rusec. I-l cîntam nevesti-mi, de mult, pe vremea cînd încă nu ne luaserăm!

Vladimir (*mirat*): Un cîntec, ce cîntec știi tu în rusește?! (*dă cu zarul și exclamă bucuros*): Șase-unu! Na că te-am prins!

Estragon (*ține zarurile-n mîină și începe să cînte*): Kalinka, palinca, Catinca maia! (*dă drumul la zaruri*)

Vladimir (*rîzînd*): Ei, așa știi și eu un cîntec!

Estragon: Ia s-auzim!

Vladimir (*ia zarurile din cutie și începe să cînte fals, pe melodia „ocii ciornîie”*): „Orice-ar ciordi ei, orice-ar cioordi ei, orice-ar cioooooordi ei...!”

Estragon (*cu seriozitate*): Ei, să-mi trag una! Nu-i frumos, pe cît e de jalos! Da' de asta ai auzit? „Jili bili tri bandita: Lenin, Stalin i Nichita...”

Vladimir: Îl știi, dar o face vacă pe Valentina Tereșkova și nu-i fair. Despre femei, chiar despre cele sovietice, trebuie să vorbim cu dragoste și respect.

Estragon: Chiar și despre curve?

Vladimir (*sec*): Chiar!

(*după o vreme, în care cei doi își văd de joc*)

Estragon: Auzi, prietene, da' de ce măntrebași dacă știi rusește? Crezi c-or s-ajungă muscalii și pe-aici să ne denazifice?

Vladimir (*sentențios*): Cu aștia, nu se știe niciodată!

Estragon: N-ajung, Vladimire, îți spun eu, tu nu vezi de cîtă vreme se chinuie-n Ucraina și nu reușesc să cucerească țara pe care au invadat-o? Dimpotrivă, i-au pus ucrainenii cu botul pe labe pe ruși! Hai, dă cu zaru'!

Vladimir: Uite că dau! Și-o să-ți împing o melvudmă ca să fac poartă pe tine, să-nveți și tu ceva de la regele zarurilor.

Estragon (*batjocoritor*): Tu, regele zarurilor? Bă moaflă, tu nu mai împingi de multă vreme nici la nevastă-ta măcar și te dai mare acum în fața mea?

Vladimir (*didactic*): Auzi, Estragoane, dacă nu știai, află că astea (*zuruie zarurile-n mîină*) e făcute dă-n os dă curvă și mă cunoaște dă-n vremea cînd eram mare crai!

Estragon (*iarăși batjocoritor*): Tu, crai? Haida-de! Ce-i azi cu tine, fîrtate?

(*O vreme nu se mai aud decît zarurile rostogolindu-se în cutie și pulurile mișcate cu zgomot de cei doi jucători*).

VALERIU STANCU

Scena **OGLINZI, 2023**

Oglinda ca revelatoare de
adevăruri teatrale

Întâlnirile Internaționale de la Cluj –
OGLINZI, 2023

Evenimentul organizat anual de Teatrul Național „Lucian Blaga”, *Întâlnirile Internaționale de la Cluj*, a ajuns la cea de-a XII-a ediție. După cum se știe, numărul doisprezece are o semnificație aparte, polivalentă, fiind numărul ce simbolizează, cu precădere, universul în complexitatea sa internă. Un semn astrologic aflat într-o constantă conexiune cu energiile universale, capacitând mai ales redirecționarea drumului spre o nouă călătorie către sine. Întotdeauna numărul unei împliniri, aici o reflectare, o întoarcere spre lumea interioară, având drept călăuză creațiile scenice, sub ocrotirea muzelor, spre împlinirea rostului teatrului, al celor care îl slujesc. Cuvântul definitiv, al ediției anului 2023, a fost OGLINZI, oglinda, ca potențială revelatoare de adevăruri, de conținut al inimii sau al conștiinței, al sufletului însuși, devenit oglindă. Configurarea, dintre subiectul contemplat și oglinda care îl contemplă, face ca sufletul însuși să participe la frumusețea spre care se deschide. Iată, așadar, cum oglinda magică a teatrului capătă puterea de a reflecta diviziuni spațio-temporale, ca joc al măștilor, suspendate între ficțiune și adevăr. În caietul program al evenimentului, conducerea instituției, managerul general, regizorul Mihai Măniuțiu, și directorul artistic, teatrologul Ștefana Pop-Curșeu, ca invitație către public, notează: „Dincolo de metafora etern valabilă a teatrului ca oglindă a vieții, declinată sub varii forme de-a lungul istoriei teatrului, redarea pluridimensionalității realității contemporane rămâne problematică. Cele mai recente producții ale Teatrului Național clujean aruncă priviri proaspete asupra multilevelor întrebări ale lumii de azi, jucându-se, caleidoscopic, cu texte, timpuri, spații și identități.” Ca și în anii precedenți, *Întâlnirile* au prezentat publicului spectacole la Sala Mare și Sala Studio, dezbateri pe marginea acestora, expoziții și lansări de carte, având ca invitați multiple personalități din lumea teatrului, din spațiul teatral românesc și din alte țări.

Prima ieșire la rampă a avut-o Ionuț Caras, cu al său one-man show, *Oglinda neagră*, creație după nuvelele *Roaba și Suflul (Suflul morții)* de Luigi Pirandello, în traducerea Mariei Rotar. Publicate în volumul *Nuvele pentru un an*, în anul 1922, scrierile au fost catalogate de literați ca fiind o veritabilă „comedie umană”. Roberto Bacci, regizorul spectacolului, afirmă că autorul: „ne așază în fața unei oglinzi în care e dureros și, totodată, necesar să ne observăm”.- Prezență remarcabilă în evenimente festivaliere, cu această autentică etalare a valențelor actoricești de care dispune, Ionuț Caras primește Trofeul Festivalului Bacău Fest Monodrame, 2023 și o nominalizare la categoria „Cel mai bun actor”, la secțiunea *Concurs*, în *Festivalul de Teatru Scurt* de la Oradea, 2023. În spațiul de joc, mobilat cu două elemente de decor, ca notă expresivă a celor două personaje ale textului, un fotoliu și un scaun simplu cu piesele vestimentare așteptând, cu eleganță și sobrietate, actorul pune în valoare substanța textului. Caligrafiază subtil, convingător, prin alternări de ritm, fixându-și perorația asupra câte unui interlocutor din public, captivându-l, în întruparea avocatului, a formidabilului profesor de drept, care trece printr-o criză identitară. Din „închisoarea formei moarte”, în care societatea l-a fixat, formă ce nu prezintă viața adevărată, celebrul avocat își îngăduie un moment de nebunie - cățeaua bătrână, care va deveni ținta răzbunării lui. Pentru *Suflul morții* schimbarea se face la vedere, nu numai prin schimbarea costumului, ci și a registrului interpretativ. Nota absurdă, de umor negru, a textului este subliniată cu inteligență de conceptul regizoral. Roberto Bacci îl ghidează spre simplitate și adevăr scenic pe Ionuț Caras, care, cu expresivitate, reușește o abordare profundă a mesajului, în personajul care printr-un gest comun, neînsemnat, devine aducător de moarte, prin „declanșarea” unei reale „epidemii”.

Mașinuști, ca să rămânem în sfera spectacolelor de Sală Studio, de George Lungoci, este un text - omagiu, închinat celor din spatele scenei, echipei tehnice care nu apare în lumina rampei, dar fără de care spectacolul nu s-ar putea desfășura, căci, așa cum afirmă și autorul: „spectacolul de pe scenă e doar o parte a spectacolului. El are loc și în culise, cu contribuția esențială a întregului personal, a întregii echipe. [...] contribuția «mașiniștilor», a lucrătorilor nevăzuți, dar devotați teatrului, este apreciabilă.” Spectatori avizați, tehnicienii devin în timp cei mai sinceri critici, adevărați istorici ai instituției, deseori. Trei actori, Dragoș Pop, în calitate de regizor, Ovidiu Crișan (Cornel, mașinist) și Sorin Misirianțu (Șefu, alt mașinist), se joacă de-a teatrul cu bucurie ludică, orientând oglinda spre spatele scenei, unde cei doi mașiniști montează decorul, amintindu-și că și ei au fost atinși de magia rampei, dar visul de a fi autentici creatori nu s-a împlinit: „Nu am ce căuta pe scenă, m-am amăgit!”. Cu duioșie și umor de calitate, Ovidiu Crișan și Sorin Misirianțu figurează, dezinvolt și inventiv, pe cei doi tehnicieni, care teoretizează empiric, construiesc și amână apoi viitorul lor spectacol, agreabili însă în cel prezent.

Radu Stanca, în piesa *Dona Juana*, a propus o reformulare a mitului lui Don Juan, creând un personaj oglindă, imaginându-i celebrului erou un dublu feminin. Mitul seducătorului, devenit arhetip, generează încă întrebări și →

TAMARA CONSTANTINESCU

reinterpretări, ceea ce l-a determinat și pe regizorul Tudor Lucanu să construiască un spectacol de Sală Studio răscolitor, un joc al semnelor și simbolurilor, ce îndeamnă la reflectare. Decorul, conceput tot de Tudor Lucanu, înfățișează un cub cu pereți din sticlă, în care, înainte de începerea spectacolului se oglindesc spectatorii. Apoi, actorii, perfect izolați între pereții cubului, amintind de spațiul închis, de turnul Donei Juana, se oglindesc, la rândul lor, în propriile personaje, se văd doar pe ei. În viziunea regizorală, originală, cele cinci personaje din text (Dona Juana, Don Juan, Fiorela, Fiorelo, Don Fernando / Don Morte) sunt concentrate în jocul a doi actori: Cecilia Lucanu-Donat și Matei Rotaru. Aceștia jonglează rafinat cu rolurile, schimbând măști și elemente din costum, contopite uneori cu decorul. Echipa mizează cu succes pe dedublare, pe jocul continuu al măștilor, al schimbării derutante de identități. Ca sursă nodală a ambiguității, dramaturgul a plasat acțiunea în plin carnaval, Dona Juana și Don Juan își consumă astfel dragostea sub refugiul măștilor și al hainelor schimbate, iar, ca într-o farsă tragică, fiecare ajunge să creadă că a fost înșelat de celălalt. În spectacol, Cecilia Lucanu-Donat și Matei Rotaru evoluează cu dibăcie și subtilitate, în jocul ascunderii și al înfățișării, printr-un joc disimulat.

Ultimul spectacol de Sală Studio, prezentat în cadrul *Întâlnirilor, Cântecul șamanic / The Quest*, inspirat din poemul persan *Conferința păsărilor* de Farid ud-Din Attar, operă definitorie pentru autor, în traducerea Ramonei Tripa, poartă semnătura regizorului de origine turcă, Calgary Yiğitoğullari, care montează pentru prima dată la Teatrul Național din Cluj. Regizorul își completează echipa de creație cu Tudor Lucanu, care realizează conceptul scenografic al spectacolului, iar muzica este semnată

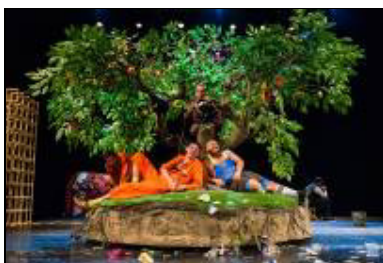
tot de Calgary Yiğitoğullari, cu participarea întregii echipe de actori. Calgary Yiğitoğullari construiește un spectacol tulburător, menit să trezească în spectator adânci meditații asupra vieții, un spectacol despre înțelepciunea de a-ți afla propria ființă, de a te cunoaște și autodepăși, de a-ți afla limitele, de a-ți învinge propriile bariere. *Conferința păsărilor* este o alegorie, imaginată în jurul metaforei călătoriei, cu multiple reprezentări semantice, o călătorie în lumea interioară, în propria ființă. „Corpul uman, mărturisește Calgary Yiğitoğullari, mă încântă și mă înspăimântă în egală măsură. Este un obstacol existențial [...] este o geografie în mișcare. Și în spectacolul nostru corpul este instrumentul de bază - cu fiecare emoție, idee, lichid pe care îl conține, purtându-ne pe acea culme a nebuniei și extazului, unde descoperim libertatea de expresie, ca artiștii care au preluat în societatea de astăzi rolul de Șaman.” Spectacolul conține opt părți / cântece, pentru opt actori, fiecare având momentul său, în povestea pe care o construiesc împreună. Cum știm, șamanul acționează în stare de extaz, de transă, în care intră prin ritmul unui dans sau prin lovirea tobei, experimentând abandonarea spirituală a propriului său corp, intrând în contact cu lumea supraumană, „lumea de dincolo”. Astfel, opt actori excepționali, cu fețe și trupuri pictate, purtând costume atemporale, în ritmuri și sonorități stranii, executate live, incantații ce inspiră durere, disperare sau speranță, invită publicul într-o călătorie prin ȘAPTE VĂI, pentru „a-și regăsi înțelepciunea pierdută”, pentru „a redeveni una cu toate celelalte spirite din jur”. Mihnea Blidariu, Romina Merei, Cristian Rigman, Radu Dogaru, Diana-Ioana Licu, Sânziana Tarță, Mihai – Florian Nițu și Anca Hanu, prin prestații remarcabile, atât în ceea ce privește partiturile muzicale, cât și expresia mișcărilor, unele depășind limitele normalului, trec, fiecare în parte, prin Valea Căutării, a Uimirii, a Cunoașterii, a Detașării, a Unității, a Iubirii și a Autocunoașterii, sprijinindu-se unul pe celălalt, simțindu-se, comunicând, prin țesături energetice invizibile, între ei și totodată cu publicul, generând emoții, impresionând. Călătoresc prin văi, unde cunoașterea lumescă devine inutilă, unde zidurile interioare se

prăbușesc, unde te speli pe tine de tine, te dezbraci de propriul înveliș, pentru a deveni liber, unde afli că Divinul e în tine, iar tu ești întregul, că iubirea trebuie refăcută ca pâinea, iar și iar. Spectatorul, pătruns de universul ce i se revelează în oglinda spectacolului, precum cei opt actori, care își analizează propria ființă în oglinda căușului cu apă, în ultima vale prin care trec, va analiza cu limpezime semnificația demersului teatral parcurs: „Călătoria ta se încheie cu o călătorie, ceea ce cauți te caută pe tine, tu pleci în căutarea ta. Ceea ce cauți se găsește în tine! În tine, în mine, în noi!”

Scorpiu Neîmblânzită, primul spectacol la Sala Mare, prezentat în cadrul *Întâlnirilor internaționale de la Cluj*, readuce în atenția publicului creațiile Letei Popescu, spectacol de echipă, creații colective, cu partituri bine gândite pentru fiecare actor, astfel încât întregul are unitate, coerență și mult umor - marca Leta Popescu. *Scorpiu Neîmblânzită*, după textul shakespearian, este regândit de regizoare, sprijinindu-se pe adaptarea făcută de Maria Manolescu, pe textele traduse de Violeta Popa. Piesa lui Shakespeare devine doar un pretext, păstrându-se mai degrabă structura ei, decât replicile. Ideea de „teatru în teatru”, prezentă în textul original, se păstrează, iar Prologul shakespearian se metamorfozează, în spectacol, într-o introducere – încercătură, petrecută înainte de începerea spectacolului propriu-zis. Personajul căldărarului bețiv, Cristofor Sly, obiectul farsei din textul original, cel în fața căruia, se joacă de fapt povestea Katharinei și a lui Petruchio, este aici un spectator gălăgios, beat, care perturbă transmisia în direct a spectacolului la Berlin, la Teatrul lui Ostermeier, spre disperarea regizoarei, a plasatoarei și a dramaturgei. Publicul devine partener de joc, invitat să „dea o mână de ajutor” sau să își spună punctul de vedere, comicul de situație →

trimitând spre momentele Comediei dell'Arte, sugerate și de către Shakespeare. După replici savuroase, la care publicul se amuză din plin, în sfârșit cortina se ridică. Decorul, inspirat, minimalist, conceput de scenograful Bogdan Spătaru, trimite cu precădere spre cel al unei scene dintr-un festival de muzică, din cele „prea multe festivaluri, care au loc la Cluj”. Cristina, fiica celor doi protagoniști Kate și Petrică, precum un autentic DJ - povestitor, mixează amintiri, unele proiectate pe ecranul din fundal, amintiri despre părinții ei, care s-au cunoscut în perioada comunistă, și despre viața lor în acea epocă. Nunta celor doi, de un comic grotesc, cu chiuituri, strigături și tropăieli, la care participă și spectatorul bine afumat, rezidă într-un delir paroxistic care declanșează altă întrerupere, de data aceasta cu polemici între generațiile de creatori, ridiculizând, cu emfază, problemele ce apar în lumea teatrului, lupta dintre vechi și nou, dintre creațiile în formă clasică și cele moderne, experimentale, dar și lupta cu mesaj feminist, pentru egalitate între sexe. După revolta regizoarei și a dramaturgei, actorul „stâlp al teatrului”, hotărăște să continue reprezentația, dar în forma clasică, așa cum a scris-o marele Will. În cea de-a doua parte se păstrează momentele shakespeariene, în care Petruccio își înlănțește soția, folosindu-se de propriile ei arme, „torturând-o” în numele iubirii ce i-o poartă. Finalul are forma celor din Commedia dell'Arte, în care încurcăturile se deconstruiesc. Actorii, Diana Buluga, Sânziana Tarță, Adrian Cucu, Irina Wintze, Patricia Brad, Silviu Iorga, Irina Barbir, Radu Lărgeanu, Cecilia Lucanu – Donat, Cosmin Stănilă, Radu Dogaru, Alexandra Tarce și Diana - Ioana Licu, își compun personajele uzând de abilități comice, pendulând, cu măsură potrivită, între comicul fin și cel grotesc. Leta Popescu pune oglinda în fața societății, în manieră comică, prin creația ei, reliefând o *Scorpie Neîmblânzită* ce rezidă în contradicțiile dintre generații, în contradicțiile dintre vechi și nou, dintre mentalități trecute și prezente, rezidă în vremurile pe care le trăim, și pe care ne străduim să le îmblânzim. Celebrul text *Capul de Rățoi*, scris de George Ciprian în anul 1938, text

cu natură urmuziană, considerat de critici ca fiind printre primele scrieri de avangardă din literatura română, ca o prefigurare a teatrului absurdului, pune în fața societății o oglindă deformată, în care râsul are rol demascator, căci numai râzând de sine și de semeni, de convențiile sociale impuse propriilor cetățeni, individul poate redeveni OM. Aventurile amicilor farsori, care nu au nume, ci doar porecle, inspirate din viața reală a autorului, binecunoscută fiind prietenia acestuia cu Urmuz, descriu tinerețea protagoniștilor și relațiile de prietenie dintre ei. Ciriviș, considerat a fi însuși Urmuz, Macferlan, chiar autorul, Pentagon și Bălălău, cuceresc prin umorul prin care depășesc banalitatea și conformismul. Traseul farselor, ce nu pot fi catalogate drept agresiuni sau răutăți gratuite, duc, acum ca și atunci, la revalorizarea „măștilor” pe care, le purtăm în detrimentul propriei noastre umanități, ca cetățeni integrați în structurile rigide ale societății.

Universul rătoilor este redefinit de regizorul Alexandru Dabija, în spectacolul Teatrului Național, montare în care este cuprinsă aproape întreaga trupă, Alexandru Dabija renunțând la replicile stufoase ale textului, construiește un spectacol dinamic, antrenant și amuzant, în care pune în valoare echipa de actori, prin creațiile filigranate ale personajelor, având alături pe talentata scenografă Andrada Chiriac. Aceasta creează spațiul scenic ideal, cu elemente funcționale, ușor de manevrat, cum este și copacul, sediu al confreriei rătoilor, un Eden oniric, cu pomul cunoașterii diversificat, având ramuri pe care cresc atât mere, cât și pere, struguri, piersici, prune, etc. Gagurile, inteligente, completează umorul textului, la care se adaugă excelentele momente muzicale, ce poartă semnătura Adei Milea, și cele de mișcare scenică, concepute de Andreea Gavriiliu. Actorii

interpretează cu ludicitate, se simt bine în personajele pe care le compun cu dăruire, indiferent de întinderea lor. Se detașează cei patru protagoniști, prin creații simpatice și expresive: Ionuț Caras (Ciriviș), care se află și în postura de regizor secund, Matei Rotaru (Macferlan), Radu Lărgeanu (Bălălău) Ramona Dumitran (Pentagon), devenit în spectacol Pentagoana). O altă interpretare meșteșugită realizează Dragoș Pop în Dacian. Tot în registru comic, cu o compoziție și de voce, îl figurează Radu Dogaru pe Inspectorul de poliție, cel care miroase a om. De un comic aparte este grupul polițiștilor, atât prin mișcările de dans și atitudinile amenințătoare, prin care este ironizată această categorie, cât și prin scena de umor absurd, grotesc, în care secția de poliție, cu uriașe pene de scris, dă extemporal din cunoștințele acumulate, maximum fiind atins în secvența de comunicare, cu trimiteri clare spre teatrul absurdului, în care comisarul, excelent interpretat de Adrian Cucu, comunică prin videoconferință cu superiorul său, interpretat tot de Adrian Cucu. Cea mai mare parte a trupei figurează mai multe personaje, de la grupul de cetățeni, personajul colectiv, la grupul de polițiști, la micile personaje bine individualizate. Treptat cetățenii aderă la doctrina confreriei rătoilor, costumându-se în salopetele portocalii, o culoare veselă și optimistă, dând pozitivitate vieții, încurajând comunicarea socială ca semn al iluminării, al perfecțiunii. Echipa de creatori, coordonați de regizorul Alexandru Dabija, și-a propus să construiască un spectacol lejer, un *entertainment*. Și a reușit!

Ultimul spectacol de teatru, prezentat la Sala Mare, în cadrul *Întâlnirilor*, a fost *Amphitryon* de Molière, în traducerea lui Victor Eftimiu și Petru Manoliu, cu o viziune regizorală semnată de Silviu Purcărete, avându-l ca regizor secund →

pe Tudor Lucanu. Textul lui Molière, scris și jucat pentru prima dată în anul 1668, are la bază piesa pierdută a lui Sofocle, piesă adaptată mai apoi de Plaut, care abordează în cheie comică mitul conceperii lui Hercule, mit ce a fost reluat în numeroase versiuni, de-a lungul timpului. Mai puțin jucată în prezent, piesa s-a bucurat de succes în vremea lui Molière, publicul descifrând în scenele ei trimiteri spre viața amoroasă a lui Ludovic al XIV-lea, Regele Soare, prin personajul Jupiter, zeul suprem. Silviu Purcărete afirmă despre creația lui Molière că astăzi contează atât calitatea ei artistică, cât și cea metafizică, care devine chiar mai importantă. „*Amphitryon* este o comedie. Este o comedie care conține ambiguitate, fără îndoială, conține tristețe, vorbește, ca toate comediile, despre nedreptate și sigur că este subversivă. Era subversivă pe vremea lui Molière din considerente politice, este subversivă astăzi din considerente *corect* politice.” Creația sa, regizorul o numește: „crochiu scenic al acestei piese, chiar un crochiu neterminat care, desigur, a fost generat de această echipă, fiindcă de la ei a pornit totul.” Astfel, Silviu Purcărete construiește un spectacol lucrat cu acuratețe, coerent, cu succes la public. Scenografia expresivă, imaginată de Dragoș Buhagiar, cu decor în cheie minimalistă, se subordonează perfect viziunii regizorale, iar muzica, lui Vasile Șirli, dă originalitate întregului, valorizând versul molièresc, și disponibilitățile muzicale ale trupei. Personajul colectiv, o permanență în spectacolele lui Purcărete, amintește și de corul antic, cu rol de a dinamiza, de a activa, prin mișcare scenică și pasaje muzicale, iscusit executate, sau de a asista inactiv. În componența personajului colectiv, cu prestații sugestive, se regăsesc: Petre Băcioiu, Ruslan Bârlea, Patricia Brad, Cătălin Codreanu, Radu Dogaru, Ramona Dumitrean, Elena Ivanca, Diana Ioana Licu, Cecilia Lucanu-Donat, Angelica Nicoară, Cosmin Stănilă.

Ionuț Caras, aflat la cel de-al treilea personaj important, în cadrul evenimentului, după *Oglinda neagră* și *Capul de rățoi*, este impunător, măreț, în insidiosul Jupiter, ce tulbură mințile muritorilor după bunul plac, luând înfățișarea soțului, pentru a deveni amant: „Aceste travestiri pot

voluptăți să dăruiască, ce depășesc măruntă cugetare. Stăpânul nostru știe puterea să-și arate!”. Matei Rotaru, aflat de asemenea la cel de-al treilea personaj, după *Dona Juana* și *Capul de rățoi*, îl figurează pe Amphitryon, cu inteligență scenică, energic, intransigent, răpus de gelozie. Cristian Grosu utilizează o paletă amplă de subtilități interpretative, în registrul tragic-comic, pentru a-l întruchipa pe zeul Mercur, slujitorul lui Jupiter, pendulând între supunerea față de superiorul său și preeminența față de adevăratul Sosie, căruia i s-a substituit.

Cătălin Herlo îl compune cu farmec, convingător, pe adevăratul Sosie, omul simplu, dintr-o bucată, încurcat de jocul cu identități. Romina Merei e o prezență suavă, delicată, în personajul Noaptea, Irina Wintze folosește, cu umor și inventivitate, un dublu registru interpretativ, pentru Cleantis, de la femeia șleampătă în prima apariție, la cea fatală de mai apoi.

Sânziana Tarță, o actriță cu multiple disponibilități, o compune ingenios, cu feminitate, pe Alcmena, soția lui Amphitryon, personajul tragic al piesei, victima, femeia folosită de Jupiter, dornic de aventuri, balansând între fragilitate și acerbie, senzualitate, voluptate, iubire și înverșunare. Din

unirea lui Jupiter cu Alcmena se va naște eroul Hercule.

Diminețile evenimentului au fost rezervate întâlnirilor- dezbateri, *Spectacole în dialog*, la care au participat critici de teatru, invitați din spațiul românesc și cel internațional, alți spectatori avizați, întâlniri în cadrul cărora s-au „oglindit” spectacolele din ziua precedentă. Moderate de personalități din lumea teatrului, în ordinea desfășurării - de criticul de teatru, profesor universitar, Maria Zărnescu, de criticul literar, profesor universitar, Ioan-Bogdan Lefter și de criticul de teatru Marina Constantinescu, discuțiile s-au cristalizat în dialoguri constructive, între creatorii montărilor, regizori, scenografi, actori, și invitați. Ultima seară a evenimentului s-a încheiat cu un excelent concert, susținut de Balanescu Quartet, cvartetul de coarde avangardist, fondat în anul 1987, de către Alexander Bălănescu.

Cu toate că ediția a fost mai scurtă decât cele precedente, spectacolele de calitate au adus un public numeros.

Echipa Întâlnirilor - directorul general, regizorul Mihai Măniuțiu, și directorul artistic, teatrologul Ștefana Pop-Curșeu, precum și Departamentul de marketing, comunicare și PR, Oana Herlo, Delia Oancea, Ramona Tripa, Alexa Băcanu, alături de secretarul literar Emma Pedestru, a reușit un eveniment bine conceput și bine realizat.

Fotografii – Nicu Cherciu

Sculptorul Mihai Caranica în dialog cu materia

Considerații de principiu

L-am cunoscut la vârsta tinereții, în împrejurări quasi romantice, apoi drumurile ni s-au despărțit, am parcurs viața pe căi diferite și ne-am regăsit, după peste 50 de ani - predestinare? - pentru a realiza ceea ce urma să fie ultimul său interviu. Provenit dintr-o familie cu o lungă tradiție culturală, de personalități una mai specială decât alta (compozitori, poeți, pictori, critici muzicali, redactori...), “cu urcușuri de seamă și coborâșuri tragice” (mă citez pe mine însămi), dar, în același timp, purtătorul poverii unui nume de o nefastă rezonanță istorică, episod cu care nu avea nicio legătură, Mihai Caranica și-a dus numele cu demnitate, nu s-a lepădat de el, afirmându-se ca sculptor: nu numele îl face pe om - “Faima strămoșească pe strămoși cinstește”- ci omul își creează un renume, prin realizările sale. [Ca om, era] “un ins interiorizat, a păstrat mereu rezerve în a vorbi despre viața sa intimă” (I. Lazu, 11.12. 2023)

Absolvent, în 1966, al Facultății de Geologie, ulterior, în 1970, al Școlii Populare de Artă, secția Sculptură, el însuși având astfel o relație specială și intimă cu rocile care îi “vorbeau” prin chiar limbajul texturilor, al structurilor lor, iar în acest dialog subtil, căutând o armonie tăcută căreia el însuși să-i găsească forma ideală pentru a încânta ochiul și a umple sufletul, așa simțea și afirma sculptorul Mihai Caranica, cel care ne-a părăsit anul acesta, retras în el însuși, tenace, în circumstanțe greu de imaginat, nu numai fără urmă de onoruri sau ajutor, ci privat de orice atenție. Cele patruzeci de lucrări, de dimensiuni mici, între 30 și 40 cm - cea mai înaltă, “Portret”, un fel de “Domnișoară Pogany”, având totuși 70 cm - în cincizeci de ani de strădanie, “sunt puține”, afirma acum câteva luni, cu modestie, sculptorul însuși, un artist neîncadrabil strict. Dacă, aflându-se într-o expoziție, în fața unei sculpturi semnată Brâncuși, un critic american afirma cam așa: deși nu-ți dai seama exact ce reprezintă și nu poți explica de ce, dar acest obiect place, are un impact estetic, despre sculpturile lui Caranica poți spune că, apropiindu-te de ele, ești tentat numaidecât să le mângâi, într-atât sunt de netede, de ademenitoare...

Materialele sale predilecte au fost mereu cele de duritate mică și medie, pe scara Mohs: steatitul (talcul), calcitul, piatra de var (limestone), alabastrul, aragonitul, wonder stone, marmura... Influențat de Brâncuși, de Hans Arp sau Antoine Poncet, s-a regăsit, așa cum el însuși declara, cel mai bine, în Santiago Calatrava, de care se apropia ca stil, mai ales prin finețea și eleganța liniilor. Sculpturile sale, cu prioritate, sunt de inspirație antropomorfă: corpul uman în ipostaze diferite (excepție făcând doar trei: Cocos, Nori, Natură), tot atâtea sublimări ale liniilor până la esențe, ce poartă pecetea minimalismului, ducându-ne imediat cu gândul la Brâncuși. Titlurile alese de sculptor pentru lucrările sale sunt tot la fel de simple precum liniile lor și se repetă în timp: Tors I, II, III, Formă culcată (3 variante), Compoziție (3 sculpturi), Portret, Germinare, Hibernare, Somn, Omagiu lui Poncet (premiată în 2013, la New York). Prima sa lucrare, din steatit portocaliu, Tors, datând din 1972, a fost distrusă în timpul unui transport, dar au rămas imaginile, iar ultima lucrare, cu o ipostază anterioară, (“ Formă culcată”), din calcar, era încă neterminată la data interviului.

A avut expoziții de grup și personale atât la noi (București, Cluj), cât și în străinătate. Astfel, în 1976, expune mai întâi la Institutul de Arhitectură din capitală, alături de alți artiști încă amatori. Prima sa expoziție personală datează din anul 1979, la Galeria de la Casa Schiller, din București, apoi, în 1980, la Galeria Mică din Cluj. În străinătate (septembrie, 1983), expune la Raphael Gallery din Frankfurt, iar în octombrie, același an, participă, în Elveția, la Expoziția Internațională a Artiștilor din Transilvania. În 1993, expune la salonul de pe lângă Consatul României din New York. În septembrie 2006 - 2008 - 2009 și august 2010, expune într-un grup colectiv la Rivaa Gallery, Roosevelt Island, Manhattan, New York. Apoi, în lunile noiembrie-decembrie, 2011, sculpturile sale sunt incluse între “Cele mai bune lucrări Annual ASCA”, la Noho Gallery New York. Tot în decembrie 2011, expune în Germania, la Goethe Museum din Dusseldorf, Deutch Rumanisher Space Kultur. În ianuarie 2012, este expozant ASCA la Berkeley College din Brooklyn.

În 2014, se întoarce în țară și, deja în ianuarie, 2015, participă la o Expoziție de Pictură și Sculptură →

CRISTINA-RODICA MAZĂLU

(Prezentare generală realizată pe baza ultimului interviu acordat de sculptor în februarie 2023)

Muzică

Hopaaaa! Ferpar - Rona Hartner

Destinul, întâmplarea, sau nu știu ce alte predestinări au făcut în așa fel încât să fiu vecină cu Rona Hartner, pe Coasta de Azur, în Franța. Precizarea este necesară, întrucât Coasta aceasta luminată nu se află doar în Franța, ci se întinde până la Gibraltar.

De vreo 15 ani, de când s-a mutat Rona Hartner în Sudul Franței, dese au fost ocaziile în care destinul a făcut în așa fel încât să mă întâlnesc cu ea. Creștină catolică declarată, frecvența cu aceeași asiduitate nedisimulată toate colectivitățile creștine de pe Coastă, fie ele ortodoxe, catolice, sau protestante. Din fire expansivă, exaltată, directă, exuberantă, fără limite și rețineri, sufletul acesta al ei, de om vulcanic, nu se dădea în lături de la nicio sindrofie românească. A fost vedeta noastră locală, a micii comunități românești de aici. Cânta atât în concerte, cât și în curțile celor care o invitau la petreceri private. Veselia, distracția, viața stoarsă din orice clipă trecătoare era vocația principală a artistei. Și a fost Rona o artistă completă: actriță, cântăreață, producătoare, scenaristă, compozitoare.

Niciodată rezervată, niciodată "la locul ei", în accepția românească a acestor termeni, artista n-avea astâmpăr. Vorbea despre succesele ei, despre cancerul învins în 2019 și despre Dumnezeu cu o electricitate care distanța, de multe ori. Aici, pe Coastă, oamenii, în general, și în special românii, sunt distanți, sinistru de retrași în universul lor intim când vine vorba de a-și face prieteni noi. Iar românii, tributari mentalității comunismului, care i-a înfricoșat într-atât, încât fiecare apropiere de ceilalți este văzută ca o cale de pierzanie personală, românii, așadar, o admirau sau o criticau, fără a-i acorda prea multă atenție personală. Din păcate. Așa se face că nenumăratele ei concerte "Gospel" au trecut neobservate de comunitatea românească. Dar ele erau larg apreciate de comunitatea

catolică franceză care vedea în Rona Hartner speranța convertirii celor de alte confesiuni religioase la cultul catolic francez.

Mărinimoasă, dezinvoltă, cu zâmbetul veșnic pe buze, Rona Hartner era în permanentă căutare a celor care aveau nevoie de sprijin, de ajutor. Aceasta era misiunea ei asumată personal, calitate de care mulți au profitat, sau chiar au abuzat. Nu-i părea rău Ronei că era escrocă, vedea în aceasta una din laturile inevitabile ale misiunii ei de creștin. Un palton, o pătură, o masă caldă, un pat, o saltea, o plapumă, un pulovăr – avea de toate pentru toți. Mulți văd în acest fel de a înțelege creștinismul o slăbiciune vecină cu nebulia. Le este greu oamenilor să înțeleagă forța din care este făcută credința. Retrași în ego-ul personal, se-mpiedică de piatra din capul unghiului ca de un bolovan ce le încetinește trecerea... Trecerea spre ce? Spre micile lor afaceri cotidiene. N-a simțit Rona Hartner cum să facă să nu-și verse mărgăritarele în calea porcilor. Și a ars. A ars trăind pentru oameni. Și a sfințit locurile prin care a trecut.

Fie-i veșnicia luminată! AMIN!

GABRIELA MOCANAȘU

→organizată la Galeria Simeza din București, apoi, în aprilie, același an, are o participare la Salonul de Primăvară, Galeria Brâncuși. În mai 2016 și aprilie 2017, prezintă câteva exponate la Salonul Micilor Lucrări de Artă din București. Ultima dintre expozițiile la care a

Uneltele trudei sale și ultimul obiect în lucru.

participat după întoarcere, a fost cea în beneficiul Crucii Roșii de la Palatul Parlamentului (sala Brâncuși), unde a avut expuse trei lucrări: Omagiu lui Poncet (50 cm), Portret (Wonder stone negru, 30 cm), Standing Form (alabastru gri, cu nervuri, 50 cm.) Între 2011-2013, a fost membru ASCA (Asociația Sculptorilor Contemporani din America). În cursul activității sale, sculptorul Mihai Caranica a obținut următoarele premii notabile: în 1996, Premiul Special al Juriului, București; în 2013, Prize for Sculpture, Educational Alliance for the Arts, Manhattan, New York, iar lucrările sale au fost menționate în albume precum "Un secol de sculptură românească", Dicționar A-D, colecția Sinteză, Ed. META 2001; American Romanian Academy of Arts and Sciencism - Enciclopedie ilustrată (Românii din New York, Dan Fornade, texte semnate de Gabriela Carp, Ana-Maria Covrig, Lyonel Scănteie/Scantéyé, precum și în catalogul ASCA (American Society for Contemporary Artists, New York.) Despre arta sa, au scris Mircea Zăciu, Dan Grigorescu ("Arta sa iradiază o atmosferă de visare găsită în însăși alegerea culorii pietrei, în armonia contururilor pe care le cuprinde, în curbele prelungi, în echilibrul formelor") Ilie Calian, Ionel Jianou, Ioana Vlasiu, Dan Fornade, Ion Lazu... Odihnească-se în pace, iar noi să ne amintim din când în când de el !

Literatură și film

Mărul și poezia

Ce trebuie făcut ca să scrii poezie? Mai are sens, într-un secol în care se citește tot mai puțin? Poezia e pe moarte, așa spun mulți. Dar dacă poezia e un crez, un mijloc de supraviețuire, o opunere flagrantă la haosul general?

Cine este Mi-ja, personajul principal din filmul *Poetry*? O văduvă de 65 de ani, care-și crește nepotul, îngrijește un bătrân infirm și merge la un curs de... scris poezii. Regia filmului: Lee Chang-dong. Joacă Yoon Jung-hee în rolul lui Mi-ja și Lee David în rolul nepotului Wook.

„De câte ori ați văzut un măr?”-sunt întrebați cursanții. „Niciodată”, le răspunde profesorul însuși. Pentru că a vedea cu adevărat presupune un efort subtil. Să te holbezi la măr, să-i vorbești, să-i observi umbrele, să-i simți fiecare curbă. Profesorul îi îndeamnă să scrie, deoarece fiecare om „are o poezie închisă în inimă”. Astfel începe Mi-ja să ignore cotidianul violent și să redescopere frumusețea vieții. Își reconsideră prioritățile, restabilește raporturi, caută poezia justificatoare, chiar dacă pare o naivitate nătângă, desuetă. Așa ca în poezia *Albatrosul* de Baudelaire,

aripile uriașe îl împiedică pe poet să meargă, să se confunde cu vulgul. Da, are rost să reechilibrezi universul prin puritate și frumusețe. Realul poate fi sublimat. Așa se poate supraviețui. Astfel își uită Mi-ja suferința, singurătatea, trecând mai ușor peste orori, cruzime, violență. Cu un surâs vaporos, actrița fascinează. Oare de ce mi-a amintit de Silvia Ghelan? Aceeași fragilitate elegantă, cu un mers ireal, haotic, dar perseverent. Mi-ja e bolnavă de Alzheimer, dar ce contează? Încearcă să scrie o poezie, să lase ceva palpabil. Așa cum spunea Hemingway că „stropul de noutate pe care fiecare îl aduce, e singura moștenire ce-o lasă după sine”. Ea scrie, chiar dacă sfârșitul e aproape, chiar dacă viața o copleșește. Uneori joacă badminton într-un mod tragicomic cu nepotul abulic, inert, morocănos, implicat în penibilul viol al fetei ce se sinucide.

Filmul debutează cu cadavrul fetei plutind în râu. Peste această imagine apare titlul filmului: POEZIE. Tenta oximoronică începe și continuă. Cruzimea va fi calmă, violența va fi surdă. Regizorul a scris și scenariul, pentru care a primit un premiu la Cannes. Coreea de Sud

rămâne la înălțime artistică. Maniera narativă amintește de cinematograful italian realist, impregnat de lirism. Poate și de Bergman. Lee Chang păstrează stilul din celelalte filme ale sale: *Oasis*, *Secret Sunshine*.

Poate că rostul poeziei este și o altfel de toleranță, înțelegere, generozitate. La început, Mi-ja e consternată de dorința bătrânului infirm de a face amor. De aceea ea se întoarce, îi dă pastila salvatoare și intră în vană, alături de el. Performanța regiei poate fi stabilită aici, unde ridicolul s-ar fi putut instala. Nici vorbă! Să faci poetică o astfel de secvență, înseamnă a avea geniu. Lee Chang are, la fel ca actrița Yoon Jung. Dacă Mi-ja scrie o poezie la finalul vieții, actrița Yoon Jung face la 65 de ani rolul total al vieții sale.

ALEXANDRU JURCAN

Muzica zilelor noastre

Recitaluri de consemnat

Căci auditor le fui meritat!

Mai întâi, cel al trio-ului bucureștean Andrei Petrache. Poliinstrumentist, compozitor, acesta. Jazzist cu vocație. Și pricepere pe clape, vădit. Împreună cu Philip Goron, toboșar excelent, și contrabasistul Alexandru Marin. Cu toții, o minitrupă solidă. Și curajoasă. Implicându-se-n partituri proprii de gen. Vădind calitate, virtuozitate. De (re)adus neapărat pe la orice filarmonică...

Al doilea, fuse susținut de Irina Rădulescu și Răzvan Florescu. Doi percuționiști tineri, de nivel însă. Într-un superduo incontestabil. PERCUSSIONescu, numele de scenă. Cu palmares deja, pe marimbă și vibrafon. Îmbogățit anual cu premii și turnee. Repertoriul denotând categoric

abordări muzicale specifice tot mai îndrăznețe și convingătoare. Simfo, latino și jazz, subtil combinate. Chiar și pantomimă ritmică, chestie mai rar întâlnită în România...

În fine, Alexandra-Ioana Potîngă-Cotoșman. Pe afiș, Aleka Potîngă. Vocalistă timișoreană, actualmente stabilită în Dublin, împreună cu prietenu` Chris Guilfoyle. Bun ghitarist de jazz, cu mâna stângă iute pe grif în improvizatii. Amândoi se arată un cuplu potrivit, armonizat, rod. Abordând adecvat jazzu` propriu-zis,

bossanova, etnojazzu` într-un amestec uneori foarte inspirat.

capătă întemeiat aplauze îndelungate. Ea practică bogat maniera *scat* pentru improvizatia vocală. I-a ajutat vizibil același Alexandru Marin amintit mai sus. De astă dată, cu ghitară bas. Păcat că n-avură cu ei pianist și tobar, ar fi sunat și mai și...

Concluzia firească: tot mai mulți tineri cu vocație oferă, și-n muzică, surprize plăcute. Bravo lor!

ADRIAN SIMEANU

La Oradea, EVENIMENT
EDITORIAL – LANSAREA CĂRȚII
ANA BLANDIANA, MAI MULT CA TRECUTUL

Sala mare a Muzeului Țării Crișurilor din Oradea s-a dovedit neîncăpătoare pentru cei care au venit să o asculte pe poeta Ana Blandiana cu ocazia evenimentului de lansare și promovare a cărții „Mai mult ca trecutul”. Evenimentul a fost organizat în cadrul proiectului Bibliovibes de către Biblioteca Județeană Gheorghe Șincai Bihor., revista Varad și revista de cultură Familia, Consiliul Județean Bihor, Primăria Oradea, Centrul de cultură al județului Bihor și teatrul Szigligeti Oradea. Deschiderea conferinței a fost făcută de doamna Schiop, directoarea Bibliotecii Județene.

Am fost norocoasă că am prins loc în sală. Îmbucurătoare a fost prezența masivă a tinerilor, adică a generației care s-a născut în libertate. Evident, eu nu mă calific în această categorie, ci în aceea despre care Ana Blandiana spunea că „a fost nevoită să cunoască absența libertății și să lupte pentru libertatea sa”. Dialogul a fost facilitat de scriitorul Liviu Dan Boeriu, un reprezentant al generației post-decembriste, dacă ne gândim că avea doar 6 ani în 1989. Dincolo de punerea în temă cu subiectul actualului volum, fiind vorba de jurnalul poetei din perioada 31 august 1988 până în 12 decembrie 1989, Ana Blandiana a atins subiecte importante la această conferință, cum ar fi libertatea – văzută prin prisma generației sale și cea văzută prin ochii generației tinere. Faptul că cei născuți după 89 nu au fost nevoiți să lupte pentru libertate, părându-li-se un dat de la sine înțeles, pe lângă aspectul pozitiv al dezvoltării democratice incumbă și riscul de a nu recunoaște

simptomele unor tendințe de claustrare a libertății. Poeta identifică „filozofia” politicaly correct ca pe una de sorginte neo-marxistă, ca pe o formă de cenzură - un alt chip, dar în esență aceeași limitare a drepturilor. Scriitorii est-europeni simt o frustrare în raport cu reacțiile lente, pasive chiar, ale conștiențelor vestice în legătură cu acest aspect, a spus Ana Blandiana. Ea a subliniat și faptul că suferința scriitorilor români și a celor est-europeni de dinainte de 89, nevoiți să lupte pentru expresia artistică, mulți dintre aceștia eliberând un strigăt în formă scrisă care i-a ajutat să supraviețuiască, se constituie într-un „tezură oferit vesticilor”.

Așa după cum a mărturisit și în interviul acordat lui Ionuț Vulpescu și publicat recent în Vatra veche (nr 11 / 2023), Ana Blandiana nu a recitit jurnalele scrise de ea în acea perioadă până cu puțin timp în urmă și a fost surprinsă să vadă că trăirea autentică cuprinsă între file era mai puternică decât ceea ce evoca amintirea ei. Și-a pus problema dacă ar interesa pe tinerii de azi trecutul și a ajuns la concluzia că un adolescent, măcar unul din cei mulți dacă ar fi interesat, tot ar trebui să-și publice jurnalul. Într-adevăr, schimbarea permanentă a lumii, a vremurilor, evenimentele recente de pe mapamond, ar impune ca o necesitate să aruncăm o privire atentă înapoi, în istorie, pentru a înțelege, pentru a putea judeca prin prisma propriilor convingeri, nemanipulați și nemanipulabili.

Am remarcat imparțialitatea și sinceritatea vorbirii distinsei Ana

Blandiana și nu neg, mi-a plăcut, fiind în asentimentul propriei mele analize, aceea interioară căreia i-am dat expresie în câteva eseuri publicate la revista Vatra veche și Cadran – jurnal bihorean.

Liviu Dan Boeriu a pus o întrebare care îi exprima mirarea, o mirare pe care am avut-o și eu întotdeauna legată de judecata cu dublă măsură, anume neincriminarea fățișă a Gulagului sovietic și a crimelor comise în statele ocupate de ruși după Război și chiar în propria țară versus cele comise de naziști în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. În mod categoric abominabile au fost toate, atât de-o parte, cât și de alta. Crima tot crimă se numește indiferent cine o comite, în opinia mea. Ana Blandiana crede că deodată cu invazia rușilor în Ucraina s-a mai schimbat abordarea. Poate da... poate nu... Timpul ne va dovedi.

Un amănunt picant a fost și faptul că a avut o rețineră de a publica jurnalul, el conținând și discuțiile în contradictoriu purtate cu soțul ei în acea perioadă, dar, așa cum a subliniat și Ana Blandiana, s-au completat unul pe celălalt, s-au susținut, unul prudent – soțul, altul mai intempestiv – Ana.

A fost o seară binevenită, de înaltă ținută intelectuală și culturală, sub semnul respectului față de poeta Ana Blandiana.

Au fost implicate multe instituții în reusita acestui eveniment! Gândul meu nu rezistă să nu se autodezvăluie: ce-ar fi dacă în ianuarie 15, că tot este aproape, aceleași instituții s-ar implica similar ca responsabilitate față de oamenii cetății noastre, spre a celebra cu același respect și onoare Ziua Culturii și Ziua Poetului național, Mihai Eminescu? Hai-deți, tocmai ați demonstrat că se poate!

SIMONA MIHUȚIU

Cartea zilelor noastre

Hamburg, la 1904

Mai exact, „oameni, fapte, întâmplări” din vechiul oraș hanseatic, de la Marea Nordului. Puse-ntr-un roman despre-nceputul veacului trecut, acolo. Sub forma unui *policier* scris de Christoph Elbern. Un jurnalist din urbe, știutor a multe din istoria locală. Sexagenar, priceput vădit la narațiunea cu parfum de epocă. Pe care astă carte* o etalează din plin, da' cu echilibru minuțios. Și, spre lauda ei, cu atracție din abundență. Aducând aminte bogat de Conan Doyle și poveștile sale nemuritoare, de pildă...

Fincă Elbern are, benefic, influențe utile din lucrările altora deja consacrați în domeniu. Fie conaționali ori nu. Reușind să amestece potrivit trama polițistă cu atmosfera anului în cauză. Descriind locurile, clădirile, arhitectura, portul, cărciumile, obiceiurile, îndeletnicirile cetățenilor vremii. Psihologia acestora (individuală sau colectivă). Economia și politica.

Poliția și justiția. Disensiunile sociale inevitabile. Ura și răzbunarea, în ultimă instanță, dintr-un motiv sau altu'. Toate chibzuit amestecate. Întru obținerea aventurii, suspansului generate, inevitabil, de acțiunile unor criminali în serie. Care perturbă obișnuința vieții cotidiene germane de la malul mării. Drame răvășitoare creând în comunitate, inevitabil...

Pentru substanță sporită, epicu' poartă-n el și-o-nărcătură de romantism dureros. Povestea de iubire dintre eroii săi principali neavând *happy end*. În schimb, pe ici, pe colo, nu lipsește umorul. Ingrediente, și ele, prezente într-o literatură voit cu priză la public. Precum thrilleru' pe scurt recenzat în astă tabletă. Până și coperta variantei în românește se încadrează perfect în ansamblu. În atmosferă. Mie mi-a plăcut și am cetit-o-n două nopți, cu nesaț. Ceea ce se va-nțămpla neîndoios și altora. Pasionați de istorie și criminalistică iscusit îngemănate. Firește, dorind încă să țină-n mână foaia tipărită și să-i parcurgă voluptuos slova tipărită...

ADRIAN SIMEANU

*Christoph Elbern, *Ucișagul din port*, Ed. Niculescu, 2022

Ecouri târzii, sau o poveste ce ne-o vom aminti mereu

« A fost odată ca niciodată... » la Oradea, o poveste de primăvară, în mare zi de sărbătoare - Izvorul Tămăduirii, aprilie 2023, cu soare blând și pomi înverziți, o după-amiază în care, sala generoasă a hotelului Elite s-a umplut la maxim de cei veniți să descopere, sau să redescopere, o scriitoare contemporană complexă, consacrată, născută la Brașov, dar stabilită la Oradea, chiar orașul meu natal, după parcursul universitar la Facultatea de Medicină din Cluj. Dacă ar fi să găsim două cuvinte cheie pentru a descrie activitatea *Simonei Mișuțiu* aș alege « rigoarea și perseverența » în tot ceea ce face. Așa se întâmplă ca un medic foarte apreciat să își poată cultiva la un moment dat și harul literar lăsat de Dumnezeu, să îl aducă la rang de profesionalism și să ajunga astfel să ne bucure inimile cu rândurile sale.

Simona Mișuțiu, ale cărei scrieri în proză sau în versuri ne poartă mereu pe portative cu note înalte sau joase, dar întotdeauna extrem de bine armonizate, astfel încât să ofere cititorului dorința aceea adâncă de a nu lăsa cartea din mână, avea să își lanseze de astă dată nu o carte, ci chiar două cărți de povestiri. Două volume cu registre total diferite de inspirație și abordare, dar păstrându-și stilul inconfundabil cu care ne-a obișnuit deja. Două lumi diferite, două fațete ale vieții, pe care ni le oferă din propria perspectivă, cu măiestria ce o caracterizează.

« Când întâmplările ne găesc » - volum de povestiri umoristice, inspirat chiar din viața autoarei, aduce în prim plan scene memorabile, redată extrem de natural, reușind să ne descrețească frunțile chiar și atunci când acestea ne sunt copleșite de o mulțime de provocări cărora ne străduim să le facem față cu brio. Știm bine că răsul este un adevărat medicament pentru suflet, iar doamna doctor *Simona Mișuțiu* ni-l oferă din preaplîn sufletului ei, cu savoarea unui povestitor autentic, permițându-ne chiar să ne regăsim în unele dintre aceste pagini. Nu pot să nu remarc faptul că publicul parcă și-a lăsat toate grijile la ușă, deschizându-și sufletul pentru a se bucura din plin de „clipa cea repede” și asta ne convinge că interesul pentru literatura română contemporană mai există.

„Povestirile de la Senior Help” ne poartă într-un registru grav, dar cu o blândețe și o căldură umană ce străbat de la un capăt la altul volumul, ajutând cititorul să depășească fiorul pe care probabil l-a simțit când a văzut titlul volumului, chiar dacă imaginea de pe copertă sugerează licărirea de lumină ale unui plimbări liniștite, la ceas de seară, fără să te trimită repede la gândul că ceasul va sta în loc în curând pentru cei pe care destinul i-a adus la Senior Help.

De la „*Bătrânețe haine grele*” până la „*Și întunericul are lumina sa*” vom fi mereu spectatori ai unor crâmpie de viață dintr-un univers în care printre umbre se ridică lumini neașteptate, trăiri intense ale protagoniștilor, dar și ale celor ce le sunt aproape, acele *personaje – martor* la spectacolele dureros de triste ce se desfășoară sub ochii lor, personaje care uneori parcă aud ceva și li se întâmplă să se simtă ca și cum ar fi ascultat la ușă, fapt care însă le ajută să înțeleagă mai bine viața și care le oferă surprize poate chiar inimaginabile, adevărate miracole ce țin de sufletele celor găzduiți o vreme în spațiul menționat. Vom descoperi la *Simona Mișuțiu* un talent aparte în a creiona personaje aflate undeva la malul dintre viață și moarte, dezarmante, în fața cărora nu poți decât să faci o plecăciune, dar și o lume a contrastelor, punctată cu fărâme de umor ce însuflețesc și mai mult lectura în care tot ce se întâmplă e redat cu o naturalitate plină de înțelesuri. Autoarea a reușit să înalțe spre cer muzica, poezia, culoarea din inimile personajelor, clinchetul clopoțelilor din perioada sărbătorilor de

iană, pendulând între prezent și trecut la fel de bine ca între anotimpuri.

Nu este de mirare, așadar, că publicul, în număr de peste o sută de persoane, a sorbit parcă fiecare cuvânt al invitațiilor, a rămas pe gânduri din când în când, dar a și zâmbit larg, sau a râs copios la scenele umoristice despre care s-a făcut vorbire... Așa a fost lansarea de la Oradea și chiar mai mult de atât. A fost un adevărat spectacol la care publicul nu s-ar fi putut plictisi, pentru că fiecare secvență a purtat cu ea ceva nou și de înaltă calitate literară și artistică. În momentul în care distinsul publicist și om de cultură, dl Nicolae Băciuș a interpretat memorabil poezia *Rugăciune de Radu Gyr*, liniștea s-a făcut de neatins, timpul parcă a stat în loc, iar apoi cuvintele ce mi-au venit în minte au fost : „*Cu mine se petrece ceva. O viață de om*” (Marin Sorescu). Privind în urmăș spune : *Cu noi toți cei prezenți, s-a petrecut atunci „clipa cea repede”, aducătoare de multă lumină ce avea să își găsească locul alături de celelalte momente de neuitat pe care această existență ni le-a îngăduit.*

Actrița *Alina Leonte*, de la Teatrul de Stat „Regina Maria” din Oradea ne-a readus pe tărâmul poeziei *Simonei Mișuțiu*, recitând câteva dintre creațiile sale reunite în ultimul volum al autoarei, atât de frumos intitulat „*Secunde pierdute ale poeziei*”, pentru ca apoi finalul să facă loc acordurilor de chitară, muzicii de suflet ce și-a lăsat amprenta în inimile celor care s-au bucurat să fie contemporani cu *Cenaclul Flacăra*, dar pe care și generațiile următoare o iubesc. *Magda Pușcaș* și *Rareș Suciu* au umplut sala cu vocile lor inconfundabile spre marea încântare a celor prezenți. Invitații, de-a dreptul încântați au cântat, au fredonat, au și dansat în ton cu artiștii... Și dacă toată această seară de neuitat ar mai fi avut nevoie de o surpriză de mari dimensiuni, pentru toata lumea, inclusiv autoarea cărților prezentate, la un moment dat, *Magda Pușcaș* ne-a oferit o melodie proaspăt compusă pe versurile atât de actuale ale *Simonei Mișuțiu*, „*Parola*”.

Pe scurt, o seară magică. În urbea în care aproape toată lumea se cunoaște cu toată lumea, cei prezenți și-au întâlnit cunoștințe mai mult sau mai puțin apropiate. Unii, chiar întâmplător, și-au regăsit colegi și prieteni vechi... au trăit împreună acest „one moment in time”.

Și cum pe mine destinul m-a condus spre București unde am rămas imediat după ce am terminat facultatea, n-aș putea să nu vă împărtășesc și fericirea de care am avut parte când am dat de o prietenă foarte dragă din liceu, alături de sora și de fiica ei. S-au creat punți peste amintiri, dar și legături noi între oameni cu aceleași simțiri, așa cum am aflat de la alți prieteni de demult prezenți la evenimentul care dacă n-ar fi fost atât de frumos, încărcat de atâta emoție, poate nu s-ar fi povestit astăzi, la câteva luni distanță, în anotimpul nostalgiilor.

Felicitări *Simonei Mișuțiu* și tuturor celor implicați în realizarea unui astfel de eveniment în orașul de pe malurile Crișului Repede.

DIANA IONESCU

CATRENE MIGRENOGENE

Modestie pe măsură

Un șef de stat la fine de mandat
Bilanțu-și umflă în turism extern,
În timp ce nou-și face – candidat –
O baie de mulțime-n plan intern.

Îți meriți soarta, pópule roman

În timp ce vulgu-i frânt de existență
Și sufocat de austeritate,
Țâfnos, el se răsface-n opulență
Și-un singur gând l-absoarbe: mai e
state?

Semafor verde

Statul când de-a gata
E hăt eșuat,
Hákuna matáta*:
Liber la plimbat!

*Hákuna matáta (limba swahili) – relaxare;
liniște totală; fără griji; fără probleme; nicio
problemă.

Economisiri în condiții de austeritate

Geaba-ndrugă bărfitorii că-i turist
înveterat.
Cu dîneul diplomatic el diurna și-a
păstrat,
A făcut ceva strânsură, returnând
sohâricii,
Și a pus țara lui dragă pe radărul
Africii.

Plăcere de călător

Greu să cânte la marimbă,
Dar află, -n țări tropicale
Cum se cântă-n altă limbă
Sobrul imn al țării sale.

Mut ca o lebedă acasă ...

Nu-i scoți costul deplasării
Nici cu cîngea din gâtlan.
Poate, o fi mai acătării
Pe tărâmul african?

Ahtiații după un loc eligibil pe liste

Labîli precum fluidele,
Avizi ca și eretele,
Își schimbă, brusc, partidele
Ca damele ... șosetele.

Îndemn pentru politicieni în an electoral

Unde-i vorba de-o realizare,
Hop și ei la lauda cea mare.
Da mai intră, neică, -ntr-un bordei
C-un coltuc la șapte puradei.

Noua Lege a pensiilor a fost adoptată

Dac-o lege-n stat se cere –
Că de legi nu ducem lipsă -,
Angajarea-i la vedere,
Aplicarea-i în eclipsă.

Lesne de aprobat, Dificil de aplicat

Un proiect nou se discută
Și-n doi timpi se și aprobă,
Iar apoi strîștea-i știută:
Ani de zile se prorogă.

Promisele majorării

Vine-o ciuntită indexare,
Dorita regularizare,
Apoi la sfântu-asteaptă care
Adevărata majorare?

În așteptarea recalculării

Zâmbesc pensionarii – Doamne, -
ajută! –
Că pensia le-a crește în fâșic
În medie cu patruzeci la sută.
Dar pentru mulți n-a crește cu nimic.

Lăcomia și nesațul Nu le subțiază mațul

La ce recurg – năstrușnice – scenarii
Conducătorii noștri preafnalți:
Își majorează propriile salarii,
Apoi le-nghetează pe-ale celorlălți!

De când salariu-a devenit secret?

Un salariu greu, opálul,
Deși-i public, nu privat,
Cum a depășit normalul,
Cum îl fac secret de stat.

Un pic de concretéte

Toți mimează că se zbat
Pentru biet poporul șui.
Pe când un local kombát:
Lefa lor și leafa lui?

Ce nu înțeleg seniorii

Când, prin mila Sfintei Pronii,
O duc greu pe múchea lamei,
Cum se face că baronii
Toți trăiesc din contul mamei?

Fiziologie de provincial ajuns la putere

Un castél de mii de euro
Dăruiat de soacră-sa.
Mîntea lui de câțiva neuro
Cine s-a-ndurat a-i da?

Grija lumii

Lumea se îngrijorează
Că s-a-ntins pârjol pustia,
Nu că se depopulează
Ca de ciună România.

De ce ne pleacă tinerii

Cocori ne pleacă tinerii afară
Nu numai pentr-un trai uman, decent,
Nu mai suportă-a fi sfidați în țară
De agramați, corupți și-un ax ... repént.

Vama ne dorește-n Schengen?

Știți ce-i vama? Stat în stat!
Las' că taxa-i moderată,
La cât trafic e reglat,
Piramida-i împăcată.

Pod strategic brăilean

Podul nostru, -n țară cel mai cel,
Inaugurat cu mare fast: Sehr gut!,
Nici n-a prins să steie copăcél,
Că se-nclin' picioarele-i de lut.

Să eviți cum închisoarea?

Acuzatul cere, șui,
Mutarea procesului.
Cât recurge la hâtrie,
Faptele se vor prescrie.

Defect profesional

Orice prof în clasă, șui,
Vede-un fix cu ochiul lui:
Fizicianul – corp solid,
Sexologul - sex fluíd.

Furt ziua-n amiaza mare la benzinării

Toarce la al vremii cáier
Motorășul la mașină:
Jumătate – cu gaz-aer,
Jumătate – cu benzină.

Amantlâc pe contul nostru

Iubéții patrihoți din Occident
Plătesc amantele din banii lor.
La noi – cu lefuri de la stat, prin
virament,
Expértele de sfat și de ... covor.

Bojdeuca din Țicău – pensiune de două margaréte?

Cum s-ar da popa Smântână
De-a lușúul pe parchet,
Schimbând págoda pe-o stână
Și parchetul pe-un frunzét!

Conditio sine qua non

Ar putea să-și taie porcul
Moș Enache de Ignat?
Ar, dar porcul vede órcul
Numai cu ... certificat.

NICOLAE MĂRCĂȘ

Lumea lui Larco

ÎN LUNA DECEMBRIE

SFÂRȘIT DE AN 2023

Decembrie cum se ivește
Un pesimist așa grăiește:
Că-i luna când se face saltul
Din anul cel sărac în altul!

IDILĂ TÂRZIE

Iubirea nu-i în demolare,
Din contra-i pusă la păstrare;
Îi ceri iertare unei muze,
Iar ea-ți primește-n plus și
scuze.

PRECIZARE

O vorbă spun cu glas domol,
Din viața conjugală scoasă:
Femeia nu e „dracul gol”,
Doar ca nevestă e... drăcoasă!

URARE NOUĂ

Când pentru masă se adună
Românii cei cu șapte vieți,
Nu-și mai urează: Poftă bună!,
Ci clar: La poftă să aveți!

CONTRASTE IDILICE (amfibrah)

Pe cine iubește bărbatul
Aflat-a orașul și satul,

Pe cine iubește-o femeie
Secretu-i la dracul sub cheie.

UNEI FRIVOLE

Iubitu-s-a cu mulți, e-adevărat,
Atentă, respectând prudența,
Secretul, din păcate, s-a aflat,
Că prea crescut-a concurența.

MARIAJ

Prin *Internet* s-au cunoscut,
Metodele-s de-acum știute:
Trei zile nunta a ținut,
Divorțul... câteva minute.

BRACONAJ

De condamnat e pe la noi,
Așa cum e în lumea toată;
Ca pe o vulpe s-o jupoi
Să-ți vezi „vulpița” îmbrăcată.

UNOR CRITICI

Spun mai tare, nu în șoaptă,
Iar pe urmă am să tac:
Judecata voastră-i dreaptă
Cum e funia în sac.

UNEI CANDIDE

Mai părăsește aroganța
Și sfiiciunea ta discretă,
Să mai reducem, fin, distanța
De la sărut la verighetă!

SFÂRȘITUL

Discuție nici că încape,
Iar constatarea e știută:
Apocalipsa nu-i aproape,
Dar omenia-i dispărută.

RĂSUNETUL BUNĂSTĂRII

E o vorbă cu lipici,
Spusă fără de ocol:
Viitorul de pe-aici
Sună foarte mult... a goll!

IUBIRE ȘI SPERANȚĂ

Pe-o bancă-n parcul protejat de
soare,
Doi tinerei aprinși de frumusețe
Stăteau, sperând ca viața să-i
răsfețe,
Ea-i mai fășneată, el timid, se
pare.

Păcat să nu profit de tinerețe,
Zicea în gândul ei, nerăbdătoare,
Voi avansa și câte-o întrebare,
Căci fetele-s cu mult mai
îndrăznețe.

Îl mângâia cu gesturi amoroase
Și dacă o iubește, vru să știe,
Iar el cu glas încet și tremurând

A revărsat ce i-a trecut prin
gând,
Spunând că o va cere de soție...
Dar ea spera la fapte serioase!

SFÂRȘIT DE AN

E sacul vieții mai ușor,
Un an de zile-a dispărut,
Ce se adună la trecut,
Scăzând din cei de viitor.

Greșelilor plătesc tribut
Ca orișicare muritor...
E sacul vieții-i mai ușor,
Un an de zile-a dispărut.

Dar sper să am de-acuma spor
În ceea ce am de făcut,
Știind de-un fapt ce pare scut;
Având o spuză de umor...
E sacul vieții-i mai ușor.

VASILE LARCO

De la un clasic citire

NICOLAE GHÎTESCU

1919-2002

SĂRĂCIA

Este boala cea mai rea,
Ce te face de rușine;
Tu alergi să scapi de ea,
Ea se ține după tine.

PROPORȚIE

Mulți deștepți, de când se știe,
Râd de proști și de prostie;
Dintre ei, dacă-i socoți,
Jumătate sunt... tot proști.

VIAȚA

Picătură de culoare,

De iubire, fulg de nea,
Zbor de clipe trecătoare,
De iluzii... cacialma.

MEMORIA

Deși e-o minte sclipitoare,
Nu-și poate aminti nimic:
Nici de bunici – era prea mic -,
Nici de amici... că e prea mare!

LA VÂRSTA A TREIA

Greu, e dragi contemporani,
Să trăiești optzeci de ani,
După aia nu e greu,
Că te uită Dumnezeu.

Selecție: VASILE LARCO

Curier

De la „Vatra” veche, la noua „Vatra veche”

Mulțumesc, stimate maestre Nicolae Băciuț pentru colaborarea din anul care se apropie de plecare, vă doresc sănătate, bucurii nenumărate și voie bună împreună cu toți cei dragi, în anul 2024 și tot așa mai departe! Felicitări pentru realizările meritorii de până acum! Vom întâmpina Anul Nou 2024 cu speranțe de mai bine, spunând, la cumpăna dintre ani:

Cu visuri, dar și cu elan,
Ne-am strecurat prin zeci de grile,
Iar pe al timpului ecran
A mai trecut un an de zile!

Vasile Larco

Sehr geehrter Herr Băciț,
Vielen Dank für die Zeitschrift.
Freue mich aufs Lesen.
Ich wünsche ein schönes
Wochenende, eine schöne Herbstzeit.
Liebe Grüße

Elisabeth Anton

Vă mulțumesc, d-nule Băciuț, pentru acest nou număr al revistei „Vatra veche”, un număr foarte interesant, așa cum de altfel ne-ați obișnuit odată cu fiecare apariție. Mii de mulțumiri, o zi bună de-aici, de la poalele Tâmppei.

Nicolette Orghidan

Vă mulțumesc mult, pentru revista literară. O nouă hrană pentru suflet. Demne de admirat paginile cu reflecțiile asupra realității de astăzi, notele de sarcasm la adresa societății; coloritul deosebit al anotimpului de toamnă redat de dl Băciuț, de alți maestri ai cuvântului. Teme de reflecție, un alt mod de a scrie și aborda probleme etc....

Sănătate și noi colaborări.

Cu respect,

**prof . Ciorici E,
R.M.**

Stimate domnule Nicolae Băciuț,
Citesc cu interes (și cu lacrimi uneori) articolele frumoase scrise de dumneavoastră și de alți mari sufletești, în revista pe care mi-o trimiteți.

Mi-au plăcut mult, în numărul acesta,

declarațiile de dragoste față de „doamna noastră, limba română”, dar și lupta pentru a umple timpul cu miez și valoare, și pentru a-l opri din goana lui.

Și chiar opriți timpul, cu gândurile și neuitarea dumneavoastră!

De exemplu, Romulus Guga... după 40 de ani... este tot aici, cu noi.

Vă doresc credință, nădejde și dragoste, ca și până acum!

Ca să vă continuați misiunea, parcă urmând cuvintele Părintelui Teofil Părăian:

„Apăi, draaagă, întâi datoria, și apoi bucuria!”

Dar vine și aceea.

Cu gânduri bune,

Ela Cosma

Merți frumos. Sănătate și fecund în continuare.

Cu tot dragul,

Mircea Seleușan-Bătrânu

MMulțumim. Numai bine vă dorim!
„Să tăcem în aceeași limbă,/ în toamna ce trece-n tumult!” (N.B.)

Paul Mărginean

Stimate domnule Nicolae Băciuț,
Lecturarea revistei „Vatra veche” m-a purtat pe tărâmurile literare, ce merită explorate!

Vă mulțumesc mult și vă transmit cele mai frumoase gânduri!

Adriana Pană

Stimate Domnule Nicolae Băciuț,
Vă felicit sincer pentru *Vatra veche*, nr. 11/2022, și vă urez să realizați în continuare numere la fel de bune!

Cu mulțumiri pentru pdf-ul primit și, mai ales, cu o deosebită prețuire,

Stan V. Cristea

„M-am trezit paznic de cărți –
Îmi era teamă nu cumva să se fure,
Să le facă cineva iar lemn,
Să le facă secure.

M-am trezit paznic de cuvinte,
Să nu le ia cineva, să le revândă,
Pentru că nu le mai pot ține minte,
O să mi le dea drept osândă.

M-am trezit că mă păzesc pe mine,
Să nu vină cineva din nou să mă nască,
Să nu mă pună de veghe la foc,
Să nu mă întoarcă în iască.

M-am trezit paznic la cărți
De parcă aş păzi o lume,
De parc-aş fi paznic la hărți,
Paznic la propriul meu nume!

M-am trezit paznic acolo și-aici -
Mușuroi la furnici!” (Paznic)
Și eu am lucrat ca paznic la cărți.
E o lume pe care o recunosc pierdută, viața e foarte scurtă - e riscul să te pierzi pe tine între pagini...iar scriitorii uită... uită binele.

Bianca

Dragul și stimatul meu Domn Nicolae Băciuț,

Înainte de toate, vă mulțumesc pentru revista pe care o primesc de fiecare dată cu emoție și pe care o citesc cu deosebit interes, savurând zăbava dulce pe care o menționați, citându-l pe Miron Costin. Îndrăznesc să completez astfel. O singură îndeletnicire poate să se ia la întrecere cu cititul: scrisul. Este ceea ce am făcut și fac cu mare plăcere, sperând să vă pot furniza în decursul anului viitor materiale demne de publicarea în paginile frumoasei publicații pe care o îngrijiți cu profesionalism desăvârșit.

În prag de an nou, cu semne mai greu de descifrat decât parcă oricare dintre cei anteriori, sperăm în mai bine și vă urăm bucurie și împlinire în tot ce întreprindeți!

Cu desoebită apreciere și prietenie, din Spania,
aceeași
a Dumneavoastră,

Gabriela Căluțiu Sonnenberg

Felicitari pentru „Iepurele schiop” ! și din toată inima, chiar dacă mult mai târziu decât ar fi trebuit.

Cu prețuire,

Doina Cherecheș

Şase pe şapte

Când se plimba iarna prin muzee
de gheaţă însořită
luă cu sine cuvinte
pentru a scrie-ntr-o zi
povestea unui poet

Le potrivi în cerc,
le aşeză-n spirală,
le puse să danseze,
să cânte,
să transpire,
iar ele tăceau

Le puse apoi în album
la dospit
după ce le frământase
cu sevă de rugăciuni, de psalmi şi
alăută

Singure s-au aşezat apoi
pe un pergament de şase pe şapte
să crească aluat fraged
şi dulce de vocabule şlefuite

Astăzi, pe masa tăcerii,
stau feliate
în stihuri şi fraze -
hrană magului ce a crescut în tine

Sonet pentru tata

Urcatu-te-ai la cer pe vreme de colinde
Când tainele fac veacul, iar îngerii se
nasc
S-aprindă-n stele doruri, unul câte
unul,
Pe-acelaşi drum pe care puteai să fi
rămas.

De ce, când nu mai suflă, e încă
sărbătoare?

De ce se-nvărte cerul, pe boltă, tot mai
roşu,
Şi se preface iarna că-i blândă,
protectoare,
Când doar un fund de criptă-ţin patima
şi osul?

Aşa s-a dus viaţa-ţi, tată! Prinsă inel
La veşnicie, cenuşa-n care trupul se-
nvelea,
S-a spulberat; o clipă, de-ajuns i-a fost
să fie

Şi clip-aceea, încă, cu magii te-nsoţea.
De ţi-ai dorit sau nu ca steaua să te-
ndrume,
Te-ai renăscut în ceruri, din nou, cu al
tău nume.

GABRIELA MOCĂNAŞU

RĂVAŞ ÎN DECEMBRIE

Țipete lungi îmi răsar în minte
Deşi îmi umple urechea
O arie de Rameau.
Eu trec dincolo de zidul toamnei
Care mă împresoară, se strânge asupra-mi.
Afară, mă izbesc de armii nevăzute de frig
Soarele ochilor tăi nu se vede
Doar în mine e cald ca pe vremuri.

Mintea pândeşte măcar un scâncet

Un *Ah!* aruncat la-nţâmplare

Iar inima ştie că numai iubirea

Poate face o breşă în zid

Izbindu-l precum

Ciocanul medieval pupa zidul cetăţilor.

Zâmbetul tău împinge ciocanul

O dată este de ajuns

Fiindcă râsul tău ca avântul ciocârliei spre cer

Face din zid cioburi la picioarele mele.

CONSTANTIN LUPEANU

Scrisori deschise

„SPERANŢA NU URcă NICIODATĂ CU LIFTUL”

Există persoane care au parcă, o aură aparte, radiind din interior o dăruire fără margini pentru ceea ce consideră că le împlineşte menirea pământească, mergând uneori până la sacrificiul de sine. Un astfel de om este domnul Nicolae Băciuş. El însuşi un poet de excepţie, reprezentativ pentru generaţia echinoxistă, este un admirabil publicist. Revista *Vatra Veche* este o parte din sinele său, adunând un grup tot mai mare de oameni inimoşi în jurul acestei reviste. Nu doar profesionalismul indiscutabil al colaboratorilor revistei o individualizează, ci şi caracterul, verticalitatea, dăruirea pe altarul culturii ale celui care o conduce!

La evenimentul de lansare de la Braşov a venit tocmai de la Iaşi unde fusese invitat special la un eveniment cultural important, de mare anvergură (Simpozionul Internaţional „Monumentul – tradiţie şi viitor”, aflat la a XXVa ediţie).

A înfruntat vicisitudinile urbane întâi pentru a ieşi din Iaşi, unde tocmai ce începuse pelerinajul Sfintei Paraschieva, iar apoi la Braşov, căutând şi găsind cu greu un loc de parcare – „cireaşa de pe tort” după un drum de opt ore! Totuşi, la ora 16:00 a fost prezent în sală, însoşind autoarea şi urând „vânt la pupa” proaspetei cărţi lansate la editura „Vatra Veche” – piesa de teatru „Speranţa nu urcă niciodată cu liftul”.

Nicolae Băciuş este un om care oferă, „nu cere nimic”, dorind doar „să devină grădinar în Rai”, un Rai al culturii. Am parafrazat, desigur, celebra sa poezie „Eu nu-ţi cer nimic”, pe care a şi rostit-o în deschiderea cuvântării sale. Un orator de excepţie, vorbind cu patos, primenind cuvântul, este o plăcere întotdeauna să-l ascuţi şi un câştig pentru minte şi suflet. Nu-ţi vine să întrerupi fluxul acesta încărcat de idei, de umor şi de cunoştinţe vaste în domeniul literaturii.

Îi mulţumesc cu profund respect pentru prezentarea pe care a făcut-o cărţii mele, iar părerea sa este, n-am să neg asta, substanţa necesară uneori pentru a declanşa în mine reacţia emoţională stărnitoare de noi creaţii!

SIMONA MIHUŢIU

Iată caracterizarea d-lui [Nicolae Băciuş](#) pe care am gândit-o şi eu, dar n-am exprimat-o atât de frumos niciodată. Poetul trăieşte dăruind frumosul celor din jur şi singurul lucru care-l necăjeşte sunt momentele în care întâlneşte piedici pentru a dăruia mai mult.

Scrisesem, în trecut, o poezie “Murim puţin în fiecare zi”. Cu dăruirea lui [Nicolae Băciuş](#), de fapt, “ne naştem iar în fiecare zi”...

Atmosfera caldă şi bună a întâlnirii (oh, cum aş fi dorit să pot călători!) se vede în fotografiile, toate feţele iriază bucurie, bunătaie, înţelegere, am simţit căldura acelei zile imediat ce le-am văzut!

VERONICA PAVEL LERNER

Panoramic cultural - decembrie 2023

Arad, lansare de carte, Răzvan Ducan

Toplița, Acordarea titlului de „Cetățean de Onoare” al Municipiului Iași, lui Ilie Șandru

Alba Iulia, Aniversare 80, Biblioteca Județeană

Târgu-Mureș, Sala Apollo, vernisaj, lansare de carte Rodica Olteanu

Țopa (Mureș), lansare de carte Cristian Păunescu

Galeria „Unirea”, Salonul județean, „Atelier 2023”

Târgu-Mureș, Galeria Deisis, Vernisaj Iuliana Marin, Sabina Goron

Galeria „Unirea”, Expoziția Județeană de Icoane

OCHIUL CICLOPULUI

Biserica Ortodoxă „Arca Noetică”, Alba Iulia

Directori de onoare
Acad. MIHAI CIMPOI
MIHAI BANDAC

Redactor-șef adjunct
GHEORGHE NICOLAE ȘINCAN

Redactori:

Mihaela Aionesei, Emilia Amariei, Doina Bălțat, Florin Bengean, Valeria Bîlț, Sorina Bloj, A.I. Brumaru, Aurel Buzincu, Geo Constantinescu, Luminița Cornea, Melania Cuc, Iulian Dămăcuș, Răzvan Dučan, Dumitru Hurubă, Alexandru Jurcan,

Vasile Larco, Rodica Lăzărescu, Cleopatra Lorințiu, Ioan Marcoș, Eugen Mera, Simona Mițuțiu, Cristina Sava, Mihaela Malea Stroe, Nicolae Suciuc, Titus Suciuc, Gheorghe Sarău, Ilie Șandru, Dorin N. Uritescu, Gabriela Vasiliu

Corespondenți: Elisabeta Boțan (Spania), Darie Ducan, (Paris), Dumitru Ichim, (Canada), Bianca Marcovici (Israel), Dorina Brândușa-Landen (Suedia) Simina Lazăr (Paris), Veronica Pavel Lerner (Canada), Gabriela Mocănașu (Franța), Dorin Nădrău (SUA), Mircea M. Pop (Germania), Ognean Stamboliev (Bulgaria), Silvia Urdea (SUA).

Alexandra Scherer (Paris), secretar de redacție

Lunar de cultură editat de ASOCIAȚIA „NICOLAE BĂCIUȚ” PENTRU DESCOPERIREA, SUSȚINEREA ȘI PROMOVAREA VALORILOR CULTURAL – ARTISTICE ȘI PROFESIONALE Președinte SERGIU PAUL BĂCIUȚ

Tiparul executat la S.C. Intermedia Group, Târgu-Mureș, str. Iuliu Maniu nr. 14, România. • Nicio parte a materialelor nu poate fi preluată fără acordul editorului. • Copyright © Nicolae Băciuț 2023 • Email : nicolaebaciut@yahoo.com; vatraveche@yahoo.com • Adresa redacției: Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu nr. 29, cod 540390 • telefon: 0744474258. • Tehnoredactare Sergiu Paul Băciuț • Materialele nepublicate nu se restituie. • Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine autorilor. Opiniile reflectă exclusiv punctul de vedere al acestora.

2044-0952